

УКРАЇНА

ШВИДКА ОЦІНКА ЗАВДАНОЇ ШКОДИ ТА ПОТРЕБ НА ВІДНОВЛЕННЯ RDNA3

ЛЮТИЙ 2022 – ГРУДЕНЬ 2023

УКРАЇНА

ШВИДКА ОЦІНКА
ЗАВДАНОЇ ШКОДИ ТА ПОТРЕБ
НА ВІДНОВЛЕННЯ
(RDNA3)

ЛЮТИЙ 2022 – ГРУДЕНЬ 2023

© лютий 2024, Світовий банк, Уряд України, Європейський Союз, Організація Об'єднаних Націй.

Відмова від відповідальності

Висновки, тлумачення та результати, викладені в цій роботі, не обов'язково відображають погляди Світового банку, його Ради виконавчих директорів або урядів, які вони представляють, чи погляди Європейського Союзу (ЄС) чи Організації Об'єднаних Націй (ООН). Світовий банк, ЄС та ООН не гарантують точності, повноти чи актуальності даних, включених до цієї роботи, і не несуть відповідальності за будь-які помилки, упущення чи розбіжності в інформації, а також відповідальності щодо використання чи невикористання інформації, методів, процесів або викладених висновків. Кордони, кольори, позначення та інша інформація, відображена на будь-якій карті в цій роботі, не мають на увазі будь-яких суджень з боку Світового банку, ЄС та ООН щодо правового статусу будь-якої території або схвалення чи прийняття таких кордонів. Ніщо в цьому документі не повинно становити, тлумачитися або розглядатися як обмеження або відмова від привілеїв та імунітетів Світового банку, Європейського Союзу або Організації Об'єднаних Націй, для яких привілеї та імунітети спеціально зарезервовані.

Права та дозволи

Матеріал у цій роботі є об'єктом авторського права. Оскільки Світовий банк, Європейський Союз та Організація Об'єднаних Націй заохочують поширення своїх знань, ця робота може бути повністю або частково відтворена в некомерційних цілях за умови повного посилання на цю роботу.

Будь-які запитання щодо прав і ліцензій, зокрема допоміжних прав, слід адресувати до World Bank Publications, World Bank Group, 1818 H Street NW, Washington, DC 20433, USA; факс: 202-522-2625; електронна адреса: pubrights@worldbank.org.

Редактор: Анне Гіммельфарб

Дизайн: Сара Аламеддін, Наталія Мартинюк

Передня обкладинка: Міністерство відновлення, Агентство відновлення.

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ ТА АБРЕВІАТУРИ	7
ПОДЯКИ	9
ПЕРЕДМОВА	10
РЕЗЮМЕ	12
ВСТУП	23
Вторгнення 2022 року і траєкторія війни	23
Реагування на надзвичайні ситуації та гуманітарне реагування	25
Заходи з відновлення та відбудови	26
Цілі та методологія RDNA3	30
РЕЗЮМЕ ВПЛИВІВ ТА ПОТРЕБ	33
ПРІОРИТЕТИ ТА ПРИНЦИПИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ВІДБУДОВИ	44
Пріоритети відновлення та відбудови	45
Принципи та можливості для відновлення та відбудови	53
МАКРОЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ	59
ОЦІНКА ВПЛИВУ НА НАСЕЛЕННЯ	63
Переміщені особи та поверненці	64
Захист і права молоді (віком від 14 до 35 років) і дітей	67
Люди похилого віку	71
Особи з інвалідністю	73
Ветерани та їхні сім'ї	77
Гендерно специфічні наслідки	80
СЕКТОРИ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	84
Житло	85
Освіта і наука	92
Охорона здоров'я	97
Соціальний захист і забезпечення засобів до існування	103
Культура і туризм	110
ВИРОБНИЧІ СЕКТОРИ	116
Сільське господарство	117
Зрошення та управління водними ресурсами	123
Торгівля і промисловість	130
Фінансовий сектор і банківська справа	139
СЕКТОРИ ІНФРАСТРУКТУРИ	144
Енергетика і видобування корисних копалин	145
Транспорт	153
Телекомунікації та цифрові технології	160
Водопостачання та водовідведення	164
Муніципальні послуги	170
НАСКРІЗНІ СЕКТОРИ	179
Охорона довкілля, природокористування та лісове господарство	180
Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист	187
Юстиція та державне управління	191
Управління вибухонебезпечними предметами	195
ДОДАТОК 1. КОМАНДА RDNA3	202

СПИСОК ТАБЛИЦЬ

Таблиця 1. Загальний обсяг завданої шкоди, збитків і потреб в розрізі секторів (млрд дол. США) —	40
Таблиця 2. Завдана шкода, збитки та потреби за RDNA3 у розрізі областей (млрд дол. США) —	41
Таблиця 3. Завдана шкода, збитки, потреби за RDNA1, RDNA2 та RDNA3 у розрізі секторів (млрд дол. США) —	42
Таблиця 4. Резюме оцінених пріоритетів відновлення та відбудови для фінансування на 2024 рік – орієнтовний внесок у розрізі секторів та видів витрат (млн дол. США) —	51
Таблиця 5. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США) —	90
Таблиця 6. Загальний обсяг потреб у відновленні та відбудові (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року —	91
Таблиця 7. Оціночний обсяг пріоритетних потреб у відбудові та відновленні на 2024 рік (млн дол. США) —	91
Таблиця 8. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США) —	95
Таблиця 9. Потреби у відновленні та відбудові (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року —	96
Таблиця 10. Оцінка пріоритетних потреб відновлення на 2023 рік (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року —	96
Таблиця 11. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США) —	100
Таблиця 12. Загальні потреби у відбудові та відновленні (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року —	101
Таблиця 13. Орієнтовні пріоритети відновлення та реконструкції на 2024 рік (млн дол. США) —	102
Таблиця 14. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США) —	108
Таблиця 15. Потреби у відновленні та відбудові (у млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року —	109
Таблиця 16. Оцінка пріоритетних потреб із відновлення та відбудови на 2024 рік (у млн дол. США) —	109
Таблиця 17. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США) —	114
Таблиця 18. Загальні потреби у відбудові та відновленні (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року —	115
Таблиця 19. Оціночні пріоритети у відновлення та відбудову на 2024 рік (млн доларів США) —	115
Таблиця 20. Завдана шкода, збитки та потреби за областями (у млн дол. США) —	120
Таблиця 21. Загальні потреби у відновленні та відбудові станом на 31 грудня 2023 року (млн дол. США) —	121
Таблиця 22. Оцінка впровадження пріоритетних заходів на 2024 рік (млн дол. США) —	121
Таблиця 23. Фактична донорська підтримка —	121
Таблиця 24. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн доларів США) —	127
Таблиця 25. Оцінка шкоди по категоріям (млн доларів США) —	128
Таблиця 26. Загальні потреби у відбудові та відновленні (млн доларів США) станом на 31 грудня 2023 року —	129
Таблиця 27. Приблизні пріоритети відновлення та реконструкції на 2024 рік (млн. доларів США) —	129
Таблиця 28. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн доларів США) —	136
Таблиця 29. Сукупні потреби у відновленні та відбудові (млн доларів США) станом на 31 грудня 2023 року —	137
Таблиця 30. Оцінка пріоритетних потреб на 2024 рік (млн доларів США) —	137
Таблиця 31. Розрахунковий внесок публічного сектору (Уряду України, МФО та донорів) у реалізацію пріоритетів до 2024 року (млн. доларів США) —	138
Таблиця 32. Завдана шкода, збитки та потреби за областями (млн. дол. США) —	142
Таблиця 33. Загальні потреби у відновленні та відбудові (млн. дол. США) станом на 31 грудня 2023 року —	143
Таблиця 34. Оцінка вартості відновлення та відбудови на 2024 рік (млн. дол. США) —	143
Таблиця 35. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США) —	150
Таблиця 36. Потреби у відновленні та відбудові (млн доларів США) станом на 31 грудня 2023 року —	151
Таблиця 37. Розрахункові пріоритети імплементації на 2024 рік (млн доларів США) станом на 31 грудня 2023 року —	152
Таблиця 38. Завдана шкода, збитки та потреби за областями (млн. дол. США) —	157
Таблиця 39. Потреби у відновленні та відбудові (млн. дол. США) станом на 31 грудня 2023 року —	158
Таблиця 40. Приблизна вартість реалізації першочергових заходів на 2024 рік (млн. дол. США) станом на 31 грудня 2023 року —	159
Таблиця 41. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США) —	162
Таблиця 42. Загальні потреби у відновленні та відбудові (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року —	163
Таблиця 43. Оцінка пріоритетних потреб у відновленні та відбудові на 2024 рік (млн дол. США) —	163
Таблиця 44. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США) —	168
Таблиця 45. Загальний обсяг потреб у відновленні та відбудові (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року —	169
Таблиця 46. Оціночний обсяг пріоритетних потреб у відбудові та відновленні на 2024 рік (млн дол. США) —	169
Таблиця 47. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США) —	176

Таблиця 48. Загальний обсяг потреб у відновленні та відбудові (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року	177
Таблиця 49. Оціночний обсяг пріоритетних потреб у відбудові та відновленні на 2024 рік (млн дол. США)	178
Таблиця 50. Завдана шкода, збитки та потреби у розрізі областей (млн дол. США)	184
Таблиця 51. Потреби на відновлення та відбудову станом на 31 грудня 2023 року (млн доларів США)	185
Таблиця 52. Орієнтовні пріоритетні потреби відновлення станом на 31 грудня 2023 року (млн дол. США)	186
Таблиця 53. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн. дол. США)	189
Таблиця 54. Потреби у відбудові та відновленні (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року	190
Таблиця 55. Оцінка найбільш пріоритетних потреб відновлення на 2024 (млн. дол. США), станом на 31 грудня 2023 року	190
Таблиця 56. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (у млн дол. США)	193
Таблиця 57. Потреби у відновленні та відбудові (у млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року	194
Таблиця 58. Оцінка пріоритетних потреб на 2024 рік (у млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року	194
Таблиця 59. Забруднення вибухонебезпечними боєприпасами і орієнтовна вартість очищення (млн дол. США)	198
Таблиця 60. Загальні потреби у відновленні та відбудові (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року	199
Таблиця 62. Команда RDNA3	202

СПИСОК РИСУНКІВ

Рисунок 1. Просторова траєкторія війни до 31 грудня 2023 року та RDNA України	15
Рисунок 2. Масштаб завданої шкоди у розрізі областей станом на лютий 2023 року (зліва) і 31 грудня 2023 року (справа)	16
Рисунок 3. Порівняння завданої шкоди в RDNA2 і RDNA3 (млрд дол. США)	17
Рисунок 4. Порівняння потреб в RDNA2 і RDNA3 (млрд дол. США)	18
Рисунок 5. Резюме пріоритетів відновлення та відбудови за результатами RDNA3 і потреб у фінансуванні на 2024 рік, визначених українською владою	20
Рисунок 6. Ключові результати RDNA3: завдана шкода, потреби та пріоритети фінансування на 2024 рік	22
Рисунок 7. Порівняння завданої шкоди та потреб у RDNA3 і RDNA2 (млрд дол. США)	22
Рисунок 8. Просторова траєкторія війни до 31 грудня 2023 року та RDNA України	24
Рисунок 9. Схематичне зображення установ національного та місцевого рівнів, які займаються відновленням та відбудовою	27
Рисунок 10. Загальний обсяг завданої шкоди (млрд дол. США): 152 млрд	34
Рисунок 11. Порівняння обсягів завданої шкоди в RDNA1, RDNA2, RDNA3 (млрд дол. США)	35
Рисунок 12. Загальний обсяг завданих збитків (млрд дол. США): 499 млрд	36
Рисунок 13. Порівняння збитків в RDNA1, RDNA2 та RDNA3 (млрд дол. США)	37
Рисунок 14. Загальні потреби на відновлення та відбудову (486 млрд дол. США)	38
Рисунок 15. Порівняння потреб в RDNA1, RDNA2 та RDNA3 (млрд дол. США)	39
Рисунок 16. Порівняння обсягів завданої шкоди, збитків та потреб для секторних кластерів в RDNA2 та RDNA3 (млрд дол. США)	43
Рисунок 17. Оцінка розподілу пріоритетів RDNA3 за типом видатків (млн дол. США)	47
Рисунок 18. Розподіл пріоритетних державних видатків у RDNA3 у розрізі ширших секторів (млн дол. США)	47
Рисунок 19. Державні видатки на пріоритетні потреби RDNA3 у розрізі ширших секторів (млн дол. США) порівняно з RDNA2	48
Рисунок 20. Виконання пріоритетів RDNA2 за секторами та видами фінансування впродовж 2023 року (млн дол. США)	49
Рисунок 21. Резюме пріоритетів відновлення та відбудови за результатами RDNA3 і потреб у фінансуванні на 2024 рік, визначених українською владою	50
Рисунок 22. Зростання реального ВВП України, у порівнянні з відповідним періодом минулого року	61
Рисунок 23. Дохідність окремих товарів	62
Рисунок 24. Кількість зареєстрованих ВПО в Україні (млн), 25 березня 2022 р. – 31 грудня 2023 р.	64
Рисунок 25. Кількість годин, що витрачаються на неоплачувану хатню працю (догляд за домом, догляд за членами родини) на тиждень	81
Рисунок 26. Карта районів, які зазнали безпосереднього впливу війни, що використовується як початковий рівень	200

СПИСОК ВСТАВОК

Вставка 1. Перша і Друга швидкі оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення в Україні	13
Вставка 2. Ключові визначення RDNA3	14
Вставка 3. Додаткові нагальні стратегічні пріоритети	18
Вставка 4. Резюме оцінки прориву греблі Каховської ГЕС	23
Вставка 5. Поточні проєкти, яким надає підтримку Світовий банк	28
Вставка 6. Перша і Друга швидкі оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA1 та RDNA2)	29
Вставка 7. Визначення RDNA3	31

СКОРОЧЕННЯ ТА АБРЕВІАТУРИ

ACLED	Проект збору даних про місця збройних конфліктів і події
BBB	Відбудова за принципом «краще, ніж було»
COVID-19	Коронавірусна інфекція 2019
DG NEAR	Генеральний директорат з питань сусідства та переговорів про розширення
ENTSO-E	Європейська мережа операторів систем передачі
GFDRR	Глобальний фонд зі зменшення наслідків стихійних лих і відновлення
FAO	Продовольча та сільськогосподарська організація ООН
FPI	Служба зовнішньополітичних інструментів
ITU	Міжнародний союз електрозв'язку
PISA	Програми міжнародного оцінювання учнів
RDNA	Швидка оцінка завданої шкоди та потреб
SECO	Швейцарський секретаріат економічних питань
UCPM	Союзний механізм цивільного захисту
UNFPA	Фонду ООН у галузі народонаселення
UNECE	Європейська економічна комісія ООН
UNEP	Програма ООН з довкілля
UNICEF	Міжнародний дитячий фонд ООН
UNODC	Управління ООН з наркотиків і злочинності
UNOPS	Управління ООН з обслуговування проєктів
WFP	Всесвітня продовольча програма
BB	водопостачання та водовідведення
BBP	валовий внутрішній продукт
B3B	вибухонебезпечні залишки війни
BOO3	Всесвітня організація охорони здоров'я
ВПО	внутрішньо переміщені особи
ГЗН	гендерно зумовлене насильство
ГЕС	Гідроелектростанція
ДП	Державне підприємство
ДПП	Державне-приватне партнерство
ДСНС	Державна служба з надзвичайних ситуацій
ЕЕ	Енергоефективність
Євро	валюта євро (€)
ЄС	Європейський Союз
Зід	зрошення і дренаж
ЗМІ	засоби масової інформації
КШЕ	Київська школа економіки
ЛГБТКІ+	лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери, квір та інтерсексуали
Мінінфраструктури	Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України
Мінрегіон	Міністерство розвитку громад та територій України
МКФ	міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я України
МОМ	Міжнародна організація з міграції
МСП	мале-середнє підприємство

МФО	Міжнародні фінансові установи
МФК	Міжнародна фінансова корпорація
НБУ	Національний банк України
НБФУ	небанківські фінансові установи
НТО	нетехнічне обстеження
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ООН-Жінки	Структура ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок
ООН-Хабітат	Програма ООН з населених пунктів
ПМГ	Програма медичних гарантій
ПРО ООН	програма розвитку ООН, агентство в структурі ООН
СБ	Світовий банк
ТЕС	теплова електростанція
ТО	технічне обстеження
УВКБ ООН	Управління Верховного комісара ООН у справах біженців
УВКПЛ	Управління Верховного комісара ООН з прав людини
УВР	управління водними ресурсами
ФГВФО	Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
ЮНЕСКО	Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
ЮНІСЕФ	Міжнародний дитячий фонд ООН

ПОДЯКИ

Третя швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення в Україні (RDNA3), яка охоплює період з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року, була спільно підготовлена Світовим банком, Урядом України (Уряд), службами Європейського Союзу (ЄС), та Організацією Об'єднаних Націй (ООН) у координації з гуманітарними партнерами та партнерами з розвитку, науковими установами, громадськими організаціями та приватним сектором.

З боку Уряду України координацію процесу підготовки RDNA3 здійснювало Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (Мінінфраструктури) за підтримки Координаційного центру (ProSteer Office) при Мінінфраструктури, Офісу реформ Кабінету Міністрів України (ОР КМУ) та Київської школи економіки (КШЕ). В оцінюванні брали участь всі відповідальні профільні міністерства.

Підготовку звіту **з боку служб Європейського Союзу** здійснювали Генеральний директорат з питань сусідства та переговорів про розширення (DG NEAR) у координації з Представництвом Європейського Союзу в Україні, Службою зовнішньополітичних інструментів (FPI) та іншими службами Європейського Союзу.

З боку Організації Об'єднаних Націй, звіт розроблено за підтримки та участі Програми розвитку ООН (ПРООН), Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Міжнародної організації з міграції (МОМ), Управління ООН з обслуговування проєктів (UNOPS), Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Міжнародної організації праці (МОП), Програми ООН з населених пунктів (ООН-Хабітат), Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ ООН), Фонду ООН у галузі народонаселення (UNFPA), Структури ООН з питань гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок (ООН-Жінки), Європейської економічної комісії ООН (UNECE), Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), Програми ООН з довкілля (UNEP), Всесвітньої продовольчої програми (WFP), Міжнародного союзу електрозв'язку (ITU), Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку (UNIDO) та Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO).

Технічну допомогу **з боку Групи Світового банку** надавала Група управління країнами Східної Європи Світового банку, відділ з питань глобальних практик та наскрізних питань, а також Міжнародна фінансова корпорація (МФК), за координування Управління у справах регіону Європи та Центральної Азії.

У Додатку 1 наведено список основних учасників розроблення звіту. Команда RDNA висловлює глибоку вдячність всім особам та організаціям, які зробили внесок у цю оцінку.

Цей звіт розроблено завдяки значній фінансовій підтримці Глобального фонду Світового банку зі зменшення наслідків стихійних лих і відновлення (GFDRR) та Швейцарського секретаріату з економічних питань (SECO).

ПЕРЕДМОВА

24 лютого 2022 року Російська Федерація вторглася в Україну, спричинивши величезні наслідки, які відчуватимуться упродовж кількох поколінь. Ця **Третя швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA3)**, проведена спільними зусиллями Світового банку, Уряду України, Європейської комісії та Організації Об'єднаних Націй за підтримки інших партнерів, підбиває підсумки майже двох років війни, що триває, оцінюючи завдану шкоду та збитки разом із потребами на відновлення та відбудову на наступні 10 років. Крім фізичних і фінансових наслідків, які легше визначити кількісно, RDNA3 надає якісний опис того, як різко змінилося життя людей після вторгнення. RDNA3 спирається на дві попередні швидкі оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA1 та RDNA2), які, відповідно, охоплювали перші 3 і 12 місяців війни.

З огляду на те, що війна триває вже майже два роки, станом на 31 грудня 2023 року розмір **прямої шкоди, завданої Україні, сягає майже 152 мільярдів доларів США**, водночас, житловий сектор, транспорт, торгівля і промисловість, сільське господарство та енергетика постраждали найбільше. Найбільшої шкоди продовжують зазнавати Донецька, Харківська, Луганська, Запорізька, Херсонська та Київська області. Порушення економічних потоків і ланцюгів виробництва, а також додаткові витрати, пов'язані з війною (такі як розбирання завалів), сукупно оцінюються як економічні збитки у розмірі понад 499 мільярдів доларів США.

Станом на 31 грудня 2023 року **потреби у відновленні та відбудові оцінюються у майже 486 мільярдів доларів США**, враховуючи (амбітний) 10-річний період для їх задоволення. Ці потреби охоплюють критично важливі кроки щодо короткострокового відновлення та середньострокової відбудови за принципом «краще, ніж було», спрямовані на трансформацію країни у сучасну, низьковуглецеву державу, стійку до кліматичних змін у відповідності до стандартів, яка, де це доречно і можливо, виключає потреби, які вже були задоволені через державний бюджет України або через партнерів та міжнародну підтримку.

У звіті також наголошується, що українська влада має **дефіцит фінансування у розмірі 9,5 мільярдів доларів США** для вирішення першочергових завдань відновлення та відбудови, які потребують фінансування у 2024 році. Українські профільні міністерства визначили пріоритети на 2024 рік у розмірі 15 мільярдів доларів США, приділяючи особливу увагу промисловості і сектору послуг (майже 3,6 млрд доларів США), житлово-комунальному господарству (3,1 мільярда доларів США), енергетиці (2,7 мільярда доларів США), соціальній інфраструктурі і послугам (2,4 мільярда доларів США) та транспорту (2,3 мільярда доларів США), а також 1,2 мільярда доларів США для реалізації міжгалузевих пріоритетів. Хоча виконання цих пріоритетів потребуватиме державних інвестицій та інвестицій державних компаній сумою понад 8 мільярдів доларів США, а також майже 7 мільярдів доларів США інших державних витрат, значну частину потреб у фінансуванні було задоволено за рахунок державного бюджету та підтримки донорів. Ці державні витрати можуть прискорити залучення до 5,5 мільярда доларів США приватних інвестицій, з акцентом на критично важливі ролі приватного сектору у підтримці відновлення та відбудови. У звіті наголошується важливість подальшого нарощування потенціалу органів влади України і міжнародних партнерів у сфері реалізації, зважаючи на проблеми освоєння великих обсягів фінансування в сучасних умовах.

У той час як RDNA3 зосереджується насамперед на наслідках, пов'язаних з війною, а також на відновленні та відбудові, принципи відбудови «краще, ніж було» узгоджуються з баченням, реформами та інвестиціями, визначеними урядовим Планом відновлення України та Механізмом підтримки України Європейським Союзом (ЄС), як у рамках підготовки, так і довгострокового бачення розвитку Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року і Цілей сталого розвитку як гарантій інклюзивного і справедливого людського розвитку. Висновки в RDNA3 доповнюють майбутній План відновлення України та Механізм підтримки України, а також програму реформ та інвестицій, яку буде реалізовано разом із цими інструментами упродовж наступних чотирьох років. План спонукає до реалізації реформ і підходів з урахуванням можливості розширення потенціалу освоєння коштів та інституційного потенціалу державних і місцевих органів влади в Україні одночасно з визначенням інвестиційних пріоритетів та забезпеченням доступності фінансування.

Світовий досвід показує, що поетапний підхід до відновлення, відбудови та розвитку людського капіталу, підкріплений стратегічним баченням пріоритетів у різних секторах, є критично важливим з огляду на значні загальні потреби. Планування має передбачати підходи до розширення потенціалу України у сфері освоєння коштів, щоб уможливити керування та використання доступних фінансових ресурсів, забезпечувати безперервне вдосконалення систем і процесів, а також посилювати інституційні та технічні можливості для сприяння ефективній і дієвій підготовці, реалізації та моніторингу інвестиційних проєктів із зосередженням усіх аспектів на вигодах для населення. Спрямування державного фінансування на максимальне підвищення рівня приватних інвестицій і задоволення нагальних потреб громад сприятиме посиленню комплексної фінансової та операційної стратегії і плануванню, що дає змогу підтримати раннє відновлення та довгострокову відбудову України, і ми підтверджуємо свій твердий намір сприяти виконанню цього завдання.

Група Світового
банку

Уряд України

Генеральний директорат
у справах сусідства
та переговорів з питань
розширення ЄС

Організація
Об'єднаних Націй

РЕЗЮМЕ

Військове вторгнення Російської Федерації в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, продовжує спричиняти до жертв і важких випробувань серед цивільного населення, завдавати шкоди інфраструктурі і виробничим активам та підривати економіку. Станом на грудень 2023 року приблизно 5,9 мільйона людей були зареєстровані як біженці по всій Європі; ¹ станом на жовтень 2023 року 3,7 мільйона людей зареєстровано внутрішньо переміщеними особами (ВПО) ². З часу вторгнення понад 10 000 мирних жителів загинули, тисячі були поранені і мільйони втратили домівки ³. Зросли бідність і відсутність продовольчої безпеки: згідно з початковими оцінками щомісячного телефонного опитування, яке проводив Світовий банк з квітня 2023 року, 9 відсотків домогосподарств повідомили, що їм не вистачало їжі в певний момент протягом 30-денного періоду в листопаді 2023 року ⁴. Наслідки війни є нерівномірними, і найбільше від них потерпають жінки, особи з інвалідністю, діти та молодь, ВПО та люди похилого віку. Війна спричинила значну втрату робочих місць і доходів у приватному секторі, а також втрату купівельної спроможності та активів серед українців, особливо найбільш вразливих верств населення. Прогнозований валовий внутрішній продукт (ВВП) на 2023 рік становить 74 відсотки ВВП 2021 року в реальному вираженні. Загалом у розвитку країни та її просуванні до багатьох Цілей сталого розвитку відбувся значний регрес.

Протягом майже двох років війни, що триває, інтенсивність війни змінювалася у межах різ-

них просторових зон України (Рисунок 1). Перші три місяці принесли масштабні руйнування, а розмір прямої шкоди стрімко сягнув 97 мільярдів доларів США ⁵. У другій половині 2022 року Уряд України (Уряд) відновив контроль над захопленими районами і обмежив втрату контролю в інших районах, а також, зменшивши просування російських військ, звів до мінімуму швидку ескалацію шкоди. Однак атаки на критичну інфраструктуру восени і взимку 2022 року призвели до стрімкого зростання шкоди, завданої енергетичному сектору. До лютого 2023 року завдано шкоди в розмірі 135 мільярдів доларів США ⁶. Регулярні інтенсивні атаки на інфраструктуру тривали протягом 2023 року, причому непередбачувані атаки з повітря та безпілотників поширювалися за межі встановлених і в основному незмінних зон бойових дій, вражаючи такі міста, як Київ, Одеса і Львів. Руйнування греблі Каховської ГЕС у червні 2023 року призвело до незліченних наслідків для довкілля та загострення проблем, з якими вже стикаються люди, у сфері доступу до житла, води, харчових продуктів та медичних послуг тощо ⁷. Також були серйозні атаки на порти, в тому числі в Одеській та Миколаївській областях і на берегах річки Дунай, а також кібератаки та активізація атак безпілотників і авіації в останні місяці 2023 року.

Незважаючи на війну, що триває, Уряд України, за підтримки партнерів, очолив заходи щодо раннього відновлення та відбудови водночас із амбітною програмою реформ та модернізації у контексті заходів України з ін-

- 1 Верховний комісар ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Портал оперативних даних (UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Operational Data Portal), [посилання](#).
- 2 Міжнародна організація з міграції (МОМ), «Україна: Звіт про внутрішнє переміщення в Україні—Загальнонаціональне опитування населення, раунд 14 (вересень–жовтень 2023 р.)» (International Organization for Migration (IOM), "Ukraine: Internal Displacement Report—General Population Survey Round 14 (September–October 2023),") [посилання](#).
- 3 Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ ООН), «Росія "повинна негайно припинити застосування сили проти України", заявляє Тюрк», заява Верховного комісара ООН з прав людини, 19 грудня 2023 р., [Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR), "Russia 'Should Immediately Cease Its Use of Force against Ukraine,' Türk Declares," Statement of the UN High Commissioner for Human Rights, December 19, 2023], [посилання](#). Фактичні цифри, безумовно, ще вищі; однак отримання інформації та повідомлень із місць, де відбуваються війна та інтенсивні бойові дії, є проблемою, і більшість даних все ще очікують перевірки.
- 4 Світовий банк, телефонні опитування «Слухаючи Україну» (звіт очікується). (World Bank, Listening to Ukraine phone surveys (report forthcoming).
- 5 Світовий банк, Уряд України і Європейська комісія, «Україна: Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення», 2022 рік (World Bank, Government of Ukraine (GoU), and European Commission (EC), "Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment," 2022), [посилання](#).
- 6 Світовий банк, Уряд України, Європейська комісія та Організація Об'єднаних Націй (ООН), «Україна: Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення: лютий 2022–лютий 2023 рр.», березень 2023 року (World Bank, GoU, EC, and United Nations (UN), "Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022–February 2023," March 2023), [посилання](#).
- 7 Уряд України та ООН, «Оцінка потреб після катастрофи на греблі Каховської ГЕС, Україна», 2023 р., (GoU and UN, "Post-Disaster Needs Assessment: 2023 Kakhovka Dam Disaster, Ukraine", 2023), [посилання](#).

теграції до Європейського Союзу (ЄС). У 2023 році Уряд виділив близько 7,2 мільярда доларів США для фінансування невідкладних проєктів відновлення енергетики, критичної та соціальної інфраструктури, житла, гуманітарного розмінування, а також для підтримки державного сектору⁸. Так, у 2023 році завершено відновлювальні роботи у 3836 багатоквартирних будинках та 19091 одноквартирному будинку; 448 школах, 237 дитячих садках, 390 медичних закладах і закладах соціального захисту населення; та 9200 об'єктах критичної інфраструктури, 449 об'єктах тепlopостачання та 221 об'єкті водopостачання і водовідведення. Крім того, проведено аварійний ремонт понад 2 тис. км автомобільних доріг, автомагістралей та інших доріг державного значення, відновлено 115 автомобільних мостів і близько 26 км залізничної інфраструктури та 46 залізничних мостів. Уряд створив інституційні механізми та запровадив реформи для покращення планування та реалізації заходів з відновлення та відбудови. Україна на своєму шляху до вступу до ЄС розробляє амбітний пакет реформ у рамках свого Плану відновлення України, який пов'язаний із запла-

нованим Європейською Комісією (ЄК) Механізмом підтримки України⁹.

Третя швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA3) представляє послідовну підтвержену та прозору оцінку наслідків майже двох років війни. Спільно розроблена Світовим банком, Урядом України, Європейською комісією та Організацією Об'єднаних Націй оцінка представляє наслідки війни станом на 31 грудня 2023 року відповідно до загальноприйнятої методології. RDNA3 оновлює другу RDNA (RDNA2), яка охоплювала перші 12 місяців війни і базувалася на RDNA1, яка охоплювала перші три місяці війни (Вставка 1). У RDNA3 представлена оцінка фізичної шкоди, завданої об'єктам інфраструктури та будівлям, кількісна оцінка непрямих збитків протягом 40 місяців (як фактичних, так і прогнозованих), а також оцінки фінансових потреб на відновлення та відбудову (див. Вставка 2) з ключовими визначеннями]. Для підтримки невідкладного планування відновлення та відбудови RDNA3 також розглядає визначені українськими профільними міністерствами короткострокові пріоритети, які потребують фінансування у 2024 році.

Вставка 1. Перша і Друга швидкі оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення в Україні

За оцінками **RDNA1**, пряма шкода (завдана за період з 24 лютого до 1 червня 2022 року) становить 97,4 мільярда доларів США; збитки становлять 252 мільярди доларів США (охоплюють фактичні збитки за 3 місяці та прогнозовані збитки за 18 місяців); потреби у відновленні та відбудові становлять 348,5 мільярда доларів США (на 10-річний період).

За оцінками **RDNA2**, пряма шкода (завдана за період з 24 лютого 2022 р. до 24 лютого 2023 року) становить 134,7 мільярда доларів США, збитки становлять 289 мільярдів доларів США (охоплюють фактичні збитки за 12 місяців і прогнозовані збитки за 18 місяців), а потреби у відновленні та відбудові 410,6 мільярда доларів США (на 10-річний період). Для вирішення пріоритетних завдань впровадження у 2023 році потрібно буде орієнтовно 14 мільярдів доларів США.

Джерела: Світовий банк, Уряд України та ЄС, «Швидка оцінка шкоди та потреб в Україні: лютий 2022 р.», [посилання](#); Світовий банк, Уряд України, ЄС та ООН, «Швидка оцінка шкоди та потреб в Україні: лютий 2022 р. – лютий 2023 р.», березень 2023 р., [посилання](#).

- 8 Згідно з даними Уряду України, Україна мобілізувала майже 11,2 мільярда доларів США для фінансування своїх невідкладних потреб у відновленні (включаючи 3,7 мільярда доларів США з державного бюджету), з них приблизно 7,2 мільярда доларів США було виділено для фінансування проєктів у секторі енергетики, критичної та соціальної інфраструктури, житла, гуманітарного розмінування, а також для підтримки державного сектору у 2023 році.
- 9 Урядовий портал, «Європейський парламент підтримав створення програми Ukraine Facility на 50 млрд євро протягом 2024–2027 років», 17 жовтня 2023 р. [Government Portal, "European Parliament Approves the Launch of the Ukraine Facility Program Worth EUR 50 Billion over 2024–2027," October 17, 2023], [посилання](#).

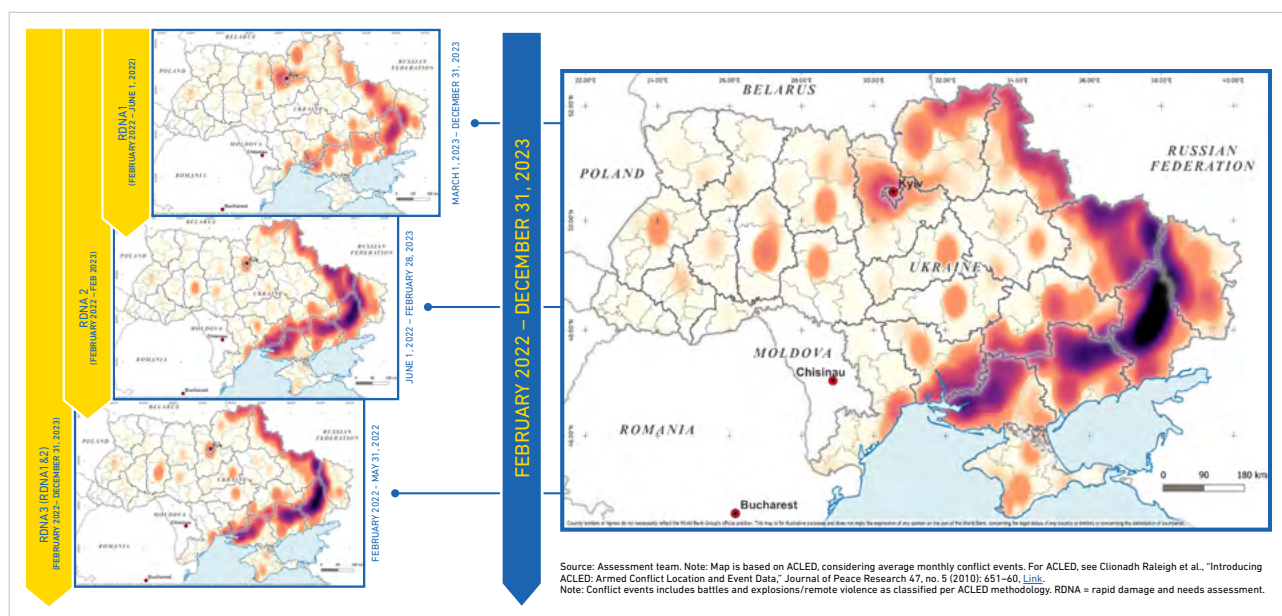
Вставка 2. Ключові визначення RDNA3

Завдана шкода: Прямі витрати, пов'язані з повним або частковим руйнуванням фізичних активів та інфраструктури, визначені в грошовому вимірі. Витрати оцінюються з урахуванням ціни заміщення, яка діяла до вторгнення.

Збитки: Зміни в економічних потоках внаслідок війни, визначені в грошовому вимірі. Приклади охоплюють перебої в наданні послуг, збільшення операційних витрат, недоотримання надходжень органів влади/приватного сектору та витрати на розчищення завалів.

Потреби на відновлення: Витрати на ремонт, відновлення та відбудову, включаючи надбавку за відновлення відповідно до принципу «краще, ніж було», як-от за підвищення енергоефективності (ЕЕ), модернізацію та дотримання стандартів сталого розвитку, а також враховуючи такі чинники, як інфляція, стрибок цін, зумовлений обсягом будівництва, більші витрати на страхування тощо. Потреби виражені в грошовому вимірі відповідно до ринкових цін станом на 31 грудня 2023 року. Потреби не дорівнюють сумі завданої шкоди та збитків.

Рисунок 1. Просторова траєкторія війни до 31 грудня 2023 року та RDNA України

Джерело: Карта створена на основі Проекту збору даних про місця збройних конфліктів і подій (ACLED), які були оброблені командою з проведення оцінювання з урахуванням середньомісячних конфліктних подій. Що стосується ACLED, див. Clionadh Raleigh et al., «Запровадження збору даних про місця збройних конфліктів і подій за проектом ACLED», *Journal of Peace Research* 47, № 5 (2010): 651–60, [Посилання](#).

Примітка: Конфліктні події охоплюють бойові дії та вибухи/віддалене насильство відповідно до методології класифікації проекту ACLED. RDNA = швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення.

Відповідно до попередніх RDNA, RDNA3 об'єднує найновіші дані та оцінки, уникає подвійного обчислення та віднімає вже задоволені потреби у відновленні та відбудові на основі доступної інформації. Однак оцінка залежить від властивих і документованих обмежень

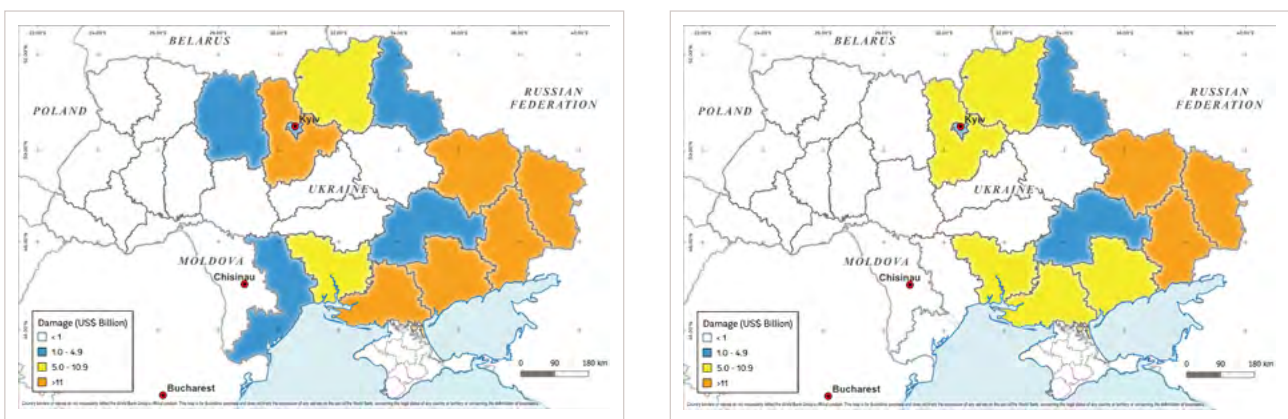
даних і робить певні припущення у зв'язку з війною, що триває. Ще одним важливим обмеженням є те, що загальні потреби та пріоритети представлені на галузевому (секторальному) рівні і не враховують стратегічну пріоритетність у різних секторах.

Короткий опис завданої шкоди і потреб

За оцінками RDNA3, пряма шкода, завдана будівлям та інфраструктурі внаслідок майже дворічної війни становить до 152 мільярдів доларів США (138 мільярдів євро)¹⁰. Найбільшого впливу війни зазнали такі сектори: житловий сектор (майже 56 мільярдів доларів США або 37 відсотків від загального обсягу завданої шкоди), транспорт (майже 34 мільярди доларів США або 22 відсотки), торгівля і промисловість (майже 16 мільярдів доларів США або 10 відсотків), енергетика (майже 11 мільярдів доларів США або 7 відсотків) та сільське господарство (10,3 мільярди доларів США або 7 відсотків). У транспортному секторі пошкоджені або зруйновані активи охоплюють 8400 км автомобільних шляхів, автомагістралей, та інших доріг державного значення; понад 140 мостів мережі доріг державного значення та 150 мостів мережі доріг обласного і сільського значення; пошкоджено або зруйновано понад 50 км залізничних колій, 83 залізничних мости та понад 1400 км залізничної контактної мережі. У розрізі секторів найбільшої шкоди завдано Донецькій, Харківській, Луганській, Запорізькій, Херсонській та Київській областям (Рисунок 2).

Обсяг прямої шкоди після другої оцінки істотно не збільшився (Рисунок 3), коли він становив 135 мільярдів доларів США¹¹ (126 мільярдів євро) через обмежені зрушення на лінії фронту; але наслідки для України залишаються величезними. За поточною оцінкою, 10 відсотків загального житлового фонду України пошкоджено або зруйновано. Як наслідок, мільйони людей втратили свої домівки і потребують притулку через дедалі більш обмежений пул будівель житлового призначення. Також різко зросли обсяги шкоди, завданої кільком іншим секторам, як-от: охорона довкілля, природокористування та лісове господарство; зрошення та управління водними ресурсами; водопостачання і водовідведення; комунальні послуги; реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист; торгівля і промисловість; та культура і туризм. Частково таке стрімке зростання обсягу шкоди пов'язане з руйнуванням греблі Каховської ГЕС у червні 2023 року, що призвело до триразового збільшення шкоди, завданої аквакультури та рибному господарству. Про посилення нападів на об'єкти культурної спадщини на територіях, які охороняються Конвенцією про охорону Всесвітньої культурної і природної спадщини, як-от міста Львів та Одеса, свідчить майже 33-відсоткове збільшення шкоди, завданої сектору культури. Деякі оцінки збільшилися (наприклад, у секторі реагування на надзвичайні ситуації та цивільного захисту) або змен-

Рисунок 2. Масштаб завданої шкоди у розрізі областей станом на лютий 2023 року (зліва) і 31 грудня 2023 року (справа)

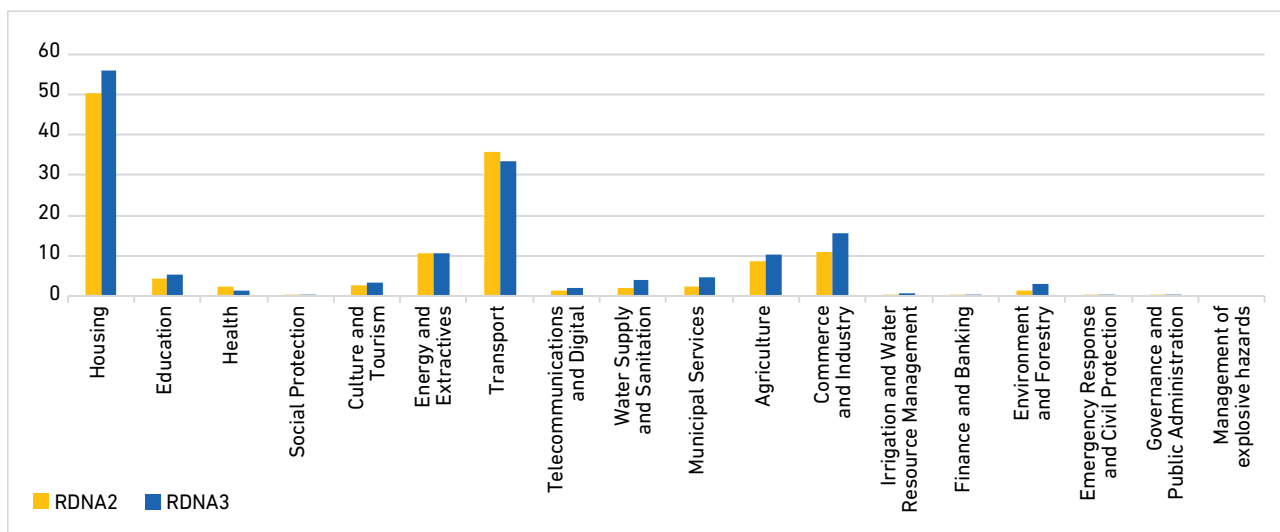
Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: На картах використовуються дані щодо завданої шкоди, які були зібрані та оцінені в рамках RDNA2 (зліва) і, відповідно, RDNA3 (справа). Доступ до даних для певних регіонів був обмежений.

¹⁰ Курс долара США до євро: 0,906 станом на кінець грудня 2023 року.

¹¹ RDNA3 використовує той самий обмінний курс, що й RDNA2, тоді як RDNA1 використовувала інший обмінний курс. Обсяги завданої шкоди, про які повідомляється в RDNA1 і RDNA2, не враховуються двічі в RDNA3.

Рисунок 3. Порівняння завданої шкоди в RDNA2 і RDNA3 (млрд дол. США)

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: вісь x = млрд дол. США, вісь y = сектори в рамках RDNA2 і RDNA3. Завдана шкода за RDNA2 охоплює період з 24 лютого 2022 року до 24 лютого 2023 року; завдана шкода за RDNA3 охоплює період з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року.

шилися (наприклад, у секторі охорони здоров'я) завдяки новим і точнішим даним,¹² змінам у класифікації підсекторів,¹³ або коригуванням методології та припущень.¹⁴

Станом на кінець грудня 2023 року потреби у відновленні та відбудові оцінюються у 486 мільярдів доларів США (440 мільярдів євро), що приблизно в 2,8 рази перевищує розрахунковий номінальний обсяг ВВП України на 2023 рік. Ці значні потреби виникають через війну, яка охопила велику географічну територію (включаючи міські території) протягом тривалого періоду часу. Витрати оцінені за період протягом наступних 10 років з урахуванням заходів зі зменшення енергоємності та більш сталих, інклюзивних і сучасних стандартів, а також підвищення цін (зазвичай спостерігається у сфері масової відбудови), глобального інфляційного тиску та вищих страхових премій.

Найвищі оцінені потреби припадають на житловий сектор (понад 80 мільярдів доларів США або 17 відсотків від загальної суми), транспорт (майже 74 мільярди доларів США або 15 відсо-

тків), торгівлю і промисловість (67,5 мільярдів доларів США або 14 відсотків), сільське господарство (понад 56 мільярдів доларів США або 12 відсотків), енергетику (47 мільярдів доларів США або 10 відсотків), соціальний захист і забезпечення засобів до існування (44 мільярди доларів США або 9 відсотків), а також управління вибухонебезпечними предметами (майже 35 мільярдів доларів або 7 відсотків). В усіх секторах лише витрати на розчищення завалів та вивезення уламків сягають майже 11 мільярдів доларів США. Регіони з найбільшою чистою зміною потреб з лютого 2023 року охоплюють Київську, Дніпропетровську, Донецьку, Херсонську, Харківську, Запорізьку та Одеську області.

Потреби, які вже були задоволені Урядом України за підтримки його партнерів, вираховані з поточних потреб. Наприклад, згідно з даними Уряду України, у 2023 році з державного бюджету та донорських коштів було виділено 1 мільярд доларів США на відновлення житлового сектору, причому більша частина була спрямована на ремонт і відбудову пошкоджених об'єктів. У секторі освіти відбудовано близько 500 на-

12 Нові або точніші дані використовувалися для секторів сільського господарства, культури і туризму, торгівлі і промисловості, реагування на надзвичайні ситуації та цивільного захисту. У секторі охорони здоров'я базові дані були оновлені, що привело до зменшення обсягу шкоди.

13 RDNA1 і RDNA2 віднесли районне теплопостачання до енергетичного сектору, тоді як RDNA3 віднесла його до муніципального сектору.

14 У транспортному секторі деякі припущення щодо витрат були оновлені, тоді як у секторі торгівлі і промисловості нові дані дозволили зробити новий розрахунок і застосувати скориговану методологію.

вчальних закладів, а з січня 2023 року частка навчальних закладів, облаштованих бомбосховищами, зросла з 68 до 80 відсотків. У секторі транспорту було відновлено основне автомобільне та залізничне сполучення в районах, де Уряд України відновив контроль; найбільші зусилля були зосереджені на Харківській, Чернігівській, Київській та Сумській областях, де виконано аварійний ремонт доріг в обсязі понад 2000 км, замінено 115 автомобільних мостів на тимчасові споруди, відремонтовано або відбудовано понад 25 км залізничних колій, 46 залізничних мостів. Відремонтовано шандорний затвор Казаровицької дамби та відновлено роботу Слов'янської лабораторії моніторингу води у Слов'янську (Донецька область), що зменшило поточні потреби у секторі зрошення.

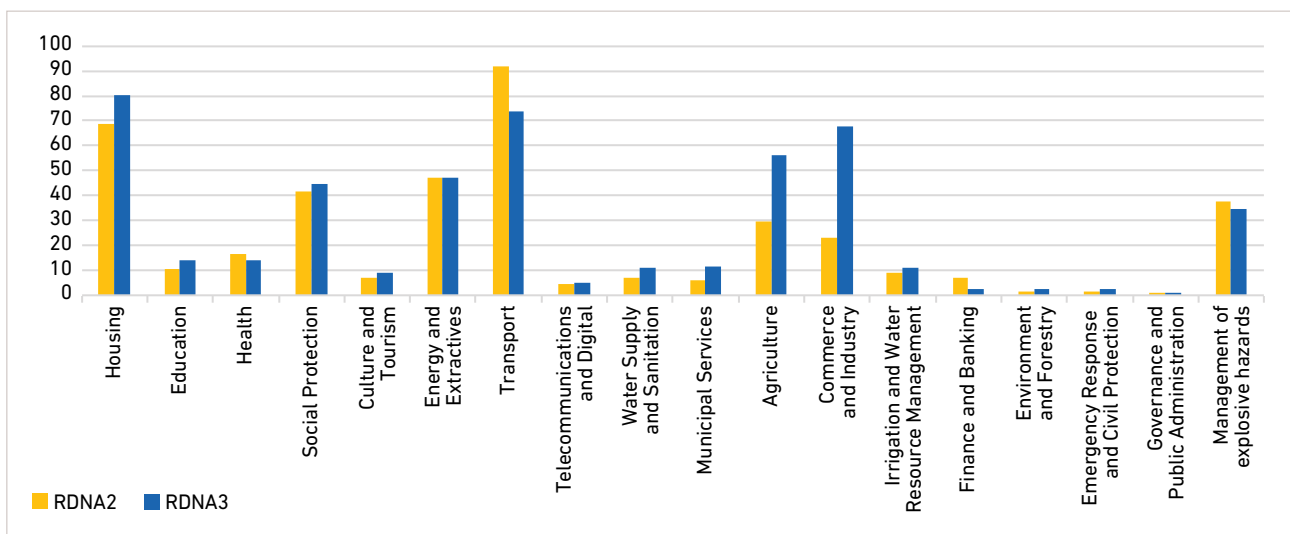
Збільшення потреб у порівнянні з RDNA2 (411 мільярдів доларів США/372 мільярди євро) загалом співмірне зі збільшенням спостережуваного збитку і пропорційне RDNA2 (див. Рисунок 4). Наприклад, збільшення обсягу шкоди, завданої секторам торгівлі і промисловості, сільського господарства, водопостачання і водовідведення призводить до зростання потреб. Однак успішні зусилля в різних секторах щодо збору даних, оновлення оцінок витрат і подальшого визначення пріоритетних потреб також зменшують загальні витрати в деяких випадках. Так, у транспортному секторі більший акцент на відновленні та відбудові основних послуг і завершені ремонтні роботи дозволили зменшити

потреби на 20 відсотків. У фінансово-банківському секторі збитки за кредитами, пов'язані з війною, зменшилися. Постійне зниження витрат, пов'язаних з управлінням вибухонебезпечними предметами, є свідченням поточних заходів з оцінки територій на предмет потенційного вибухонебезпечного забруднення.

Принципи та пріоритети відновлення і відбудови на 2024 рік

Задоволення зазначених потреб є критично важливим для довгострокового відновлення та відбудови прогресу розвитку, але для цього потрібен час. Ключовими чинниками, що визначають цей часовий проміжок, є траєкторія війни та доступність фінансування. Але спроможність державного бюджету забезпечити освоєння коштів також актуальна, як і спроможність забезпечити реалізацію та координацію між галузевими міністерствами, місцевими органами влади, громадянським суспільством, громадськими організаціями та впроваджувальними установами. Відновлення виробничого потенціалу України та подолання руйнівного впливу війни потребуватиме значного втручання громадськості. Це передбачає відбудову і поліпшення планування основної інфраструктури, створення стимулів для фінансування перспективних підприємств та підтримку фінансово-

Рисунок 4. Порівняння потреб в RDNA2 і RDNA3 (млрд дол. США)

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: вісь у = млрд дол. США; вісь х = сектори в рамках RDNA2 і RDNA3. Потреби в обох звітах RDNA охоплюють період до 2033 року

го сектору у міру розкриття повної фінансової вартості війни. Важливими чинниками також є готовність приватного сектору до здійснення капітальних інвестицій, наявність матеріалів і робочої сили. Для залучення приватного сектору надзвичайно важливе значення мають цільові заходи і реформи, які мають критично важливе значення для створення економічного середовища, сприятливого для підтримки донорів, інвестицій приватного сектору та повернення людей. Однак якщо найбільш нагальні потреби не будуть задоволені в найкоротші терміни, це призведе до величезних соціальних та економічних витрат, і ці витрати ляжуть насамперед на найбільш вразливі верстви населення.

З огляду на масштаб і складність потреб, Уряд України застосував структурований секторальний підхід до планування відновлення та відбудови. Координовані через Мінінфраструктури, Міністерство економіки та Офіс реформ Кабінету Міністрів України, профільні міністерства працювали у 20 секторах, щоб ідентифікувати пріоритети на рівні проєктів, визначити потреби у фінансуванні та моніторингу фінансування, у сфері реалізації та виплат. Цей процес був підтриманий семінарами та консультаціями з експертами секторальних команд RDNA, під час яких обговорювалися технічні, економічні та соціальні наслідки різних пріоритетів про-

екту, а також доцільність їх реалізації та часові рамки.

У рамках цього процесу визначено 9,5 мільярдів доларів США (8,6 мільярдів євро) на 2024 рік для вирішення проблеми фінансування найбільш нагальних пріоритетів ремонту, відновлення та відбудови. Загалом, для найбільш нагальних пріоритетів, визначених профільними міністерствами, потрібне державне фінансування в розмірі понад 15 мільярдів доларів США (13,6 мільярда євро); щонайменше 5,5 мільярда доларів США (5 мільярдів євро) для фінансування цих пріоритетів уже забезпечено за рахунок державного бюджету та донорської підтримки, на додаток до 3,6 мільярда доларів США, закладених в бюджет для підтримки соціального захисту (Рисунок 5). Серед шести пріоритетних секторів, визначених міністерствами Уряду України, найбільша частина державних видатків припадає на промисловість і сектор послуг (майже 3,6 млрд доларів США), житлово-комунальні послуги (3,1 млрд доларів США). На енергетику, соціальну інфраструктуру і послуги (головним чином освіту і охорону здоров'я) та транспорт припадає 2,7 мільярда доларів США, 2,4 мільярда доларів США і 2,3 мільярда доларів США пріоритетних витрат, відповідно, ще 1,2 мільярда доларів США необхідно забезпечити для підтримки міжсекторальних пріоритетів.¹⁵ Деякі додаткові нагальні стратегічні пріоритети виходять за рамки RDNA3 (Вставка 3).

Вставка 3. Додаткові нагальні стратегічні пріоритети

Крім ідентифікованих вище проєктів відновлення та відбудови, наведених в RDNA3, Уряд України визначив потребу в близько 3 мільярдах доларів США на додаткові стратегічні пріоритетні заходи у 2024 році¹⁶ за багаторічними проєктами з підтримки економічного зростання та безпеки. Ця сума охоплює: 2 мільярди доларів США для атомних електростанцій (із загальної оцінки 8,9 мільярда доларів США для кількох ядерних проєктів); 700 мільйонів доларів США для додаткового захисту високого рівня для підстанцій (загальна вартість проєкту – 2,1 мільярда доларів США) та близько 280 мільйонів доларів США на відбудову ключових НПЗ (загальна вартість проєкту – 2,5 мільярда доларів США).

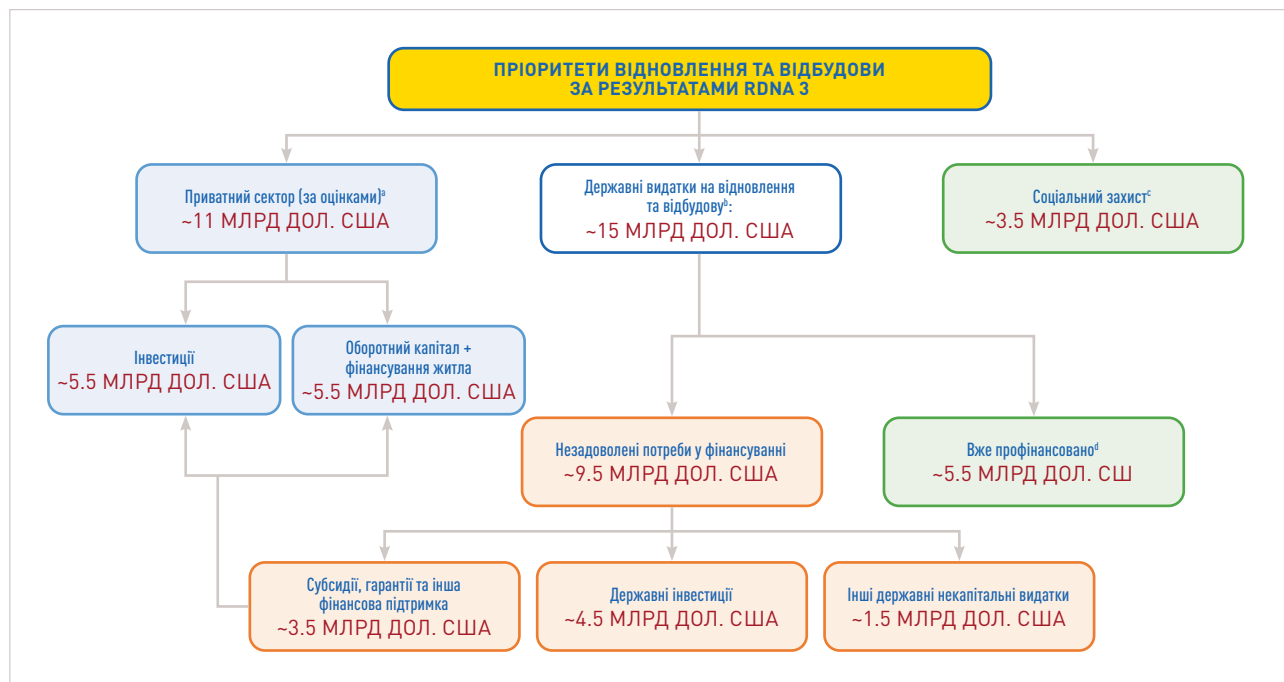
- 15 Відповідно до галузевих визначень Уряду України, промисловість і послуги охоплюють агробізнес, промисловість і торгівлю, зрошення; житлово-комунальне господарство охоплює житло, централізоване теплопостачання, енергоефективність, комунальні послуги, поводження з відходами, водопостачання і водовідведення; транспорт охоплює транспортні та поштові послуги; соціальна інфраструктура і послуги охоплюють культуру, освіту, охорону здоров'я та соціальний захист; і міжсекторальні аспекти охоплюють розуміння, реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист, демократію, правосуддя та права людини, а також телекомунікаційні, цифрові послуги та послуги з кібербезпеки.
- 16 З міркувань конфіденційності та з огляду на інноваційний характер деяких з цих проєктів Банк не може повністю підтвердити вартість цих проєктів.

Державні інвестиції мають потенціал прискорити залучення до 5,5 мільярдів доларів США приватних інвестицій у відновлення та відбудову у 2024 році.¹⁷ Досягнення пріоритетів, визначених профільними міністерствами на 2024 рік у різних секторах, потребуватиме інвестицій у казенні та державні підприємства (ДП) в розмірі понад 8 мільярдів доларів США), а також майже 5 мільярдів доларів США у вигляді трансфертів, субсидій і гарантій для зменшення ризиків фінансування та подолання обмежень для приватних інвестицій і майже 2 мільярди доларів США на інші витрати. Ці інструменти можуть прискорити залучення приватних інвестицій в розмірі до 5,5 мільярда доларів США, водночас сприяючи аналогічному обся-

гу оборотного капіталу (за допомогою програм «Доступні кредити 5-7-9» для малого бізнесу та пільгових іпотечних кредитів для споживачів) для підтримки функціонування малого бізнесу і ланцюгів постачання та створення стимулів для капіталовкладень споживачів на ринку житла.

Цей рівень внесків приватного сектору та його концентрація у промисловості, торгівлі, сільському господарстві та у секторі житла в короткостроковій перспективі відповідає оцінкам Міжнародної фінансової корпорації (МФК), згідно з якими від однієї шостої до однієї третини потреб, визначених в RDNA2, можуть бути профінансовані приватним сектором залежно від реформ і втручань уряду.¹⁸

Рисунк 5. Резюме пріоритетів відновлення та відбудови за результатами RDNA3 і потреб у фінансуванні на 2024 рік, визначених українською владою

Джерело: Команда з проведення оцінювання на основі даних у шаблонах секторних діаграм, підготовлених профільними міністерствами Уряду України та координованих Мінінфраструктури.

а. Приватний сектор охоплює компанії і домогосподарства; показники оцінюються на основі припустимих мультиплікаторів інвестицій та кредитування різних інструментів державної підтримки; варто зауважити, що інвестиції приватного сектору не оцінювалися в RDNA2.

б. Охоплює витрати та інвестиції від Уряду і державних підприємств, а також від донорів та міжнародних фінансових організацій.

в. Соціальні трансферти є частиною потреб, визначених RDNA, але не включені до пріоритетів RDNA Уряду, оскільки вони вважаються основною функцією відповідальності, яку покриває державний бюджет. Цифра не охоплює пенсії, не пов'язані з RDNA.

д. У тому числі за рахунок державного та місцевих бюджетів; кредитів і грантів від міжнародних фінансових організацій і донорів; та власні кошти ДП; охоплює фінансування у процесі обговорення, яке не затверджене.

17 Оцінка внесків приватного сектору здійснюється на основі припущень щодо мультиплікаторів інвестицій для пропонуванних програм, визначених профільними міністерствами.

18 МФК, «Можливості залучення приватного сектору до зеленої та стійкої відбудови України», 2023 рік, (IFC, "Private Sector Opportunities for a Green and Resilient Reconstruction in Ukraine," 2023). [Посилання](#).

Незважаючи на те, що пріоритети RDNA3, визначені профільними міністерствами, демонструють збільшення обсягу фінансування у порівнянні з пріоритетами RDNA2 (15,3 мільярда доларів США проти 14,1 мільярда доларів США) і виконання у 2023 році, впровадження буде багаторічним процесом. Державні видатки, необхідні для виконання визначених пріоритетів RDNA3, на 8,5 відсотка вищі визначених для RDNA2, що становить менше половини зростання потреб протягом цього періоду. Більш того, незважаючи на відносно хороші показники виконання мобілізованих зобов'язань у 2023 році, пріоритети RDNA3 більш ніж удвічі перевищують рівень виконання у 2023 році (7,2 мільярда доларів США). Збільшення обсягу пріоритетів у RDNA3 відображає зростання потреб, а також визнання важливості планування та фінансування протягом багаторічних циклів інвестиційних програм, зокрема великих інфраструктурних проєктів, які можуть мати довгі терміни закупівель та вимоги щодо фінансування до проведення закупівель. Таким чином, зобов'язання щодо фінансування можуть виникнути у 2024 році, навіть якщо фактичні витрати здійснюються протягом більше ніж одного року. Планування та фінансування багаторічних інвестицій стануть більш критичними у міру переходу України від відновлення до повномасштабної відбудови.

Прогрес у відновленні та відбудові в контексті обмежень щодо ресурсів та реалізації потребує подальшого визначення стратегічних пріоритетів, підтриманих своєчасним і прогнозованим фінансуванням. У контексті ймовірних проблем із залученням додаткових 9,5 мільярда доларів США поза наявним бюджетним фінансуванням у 2024 році, Уряд України обговорює процеси визначення стратегічних пріоритетів у секторах, щоб забезпечити задоволення найбільш критичних потреб, враховуючи, серед іншого, потенціал реалізації різних секторів, пріоритети, пов'язані з різними географічними регіонами, потреби громад і вразливих груп, а також доступність фінансування. Водночас, забезпечення середньострокових прогнозованих зобов'язань щодо фінансування від донорів має критично важливе значення для того, щоб впроваджувальні установи мали змогу планувати і керувати довгостроковими і комплексними закупівлями. Виконанню цієї вимоги сприятиме краща інтеграція визначених пріоритетів і планування проєктів у процес середньострокового бюджетного планування, а також реалізація

інших кроків, передбачених Дорожньою картою реформування управління державними інвестиціями (УДІ), прийнятою Урядом України, включаючи створення Ради стратегічних інвестицій.

Крім визначення стратегічних пріоритетів, декілька ключових заходів у короткостроковій перспективі можуть підвищити ефективність відновлення та відбудови:

- **Прискорити порядок денний реформ**, включаючи розроблення Плану відновлення України. Це сприятиме економічному зростанню, модернізації економіки та інституцій, а також посиленню потенціалу державного сектору на місцевому рівні відповідно до стандартів і політики ЄС.
- **Посилення спроможності державного сектору** щодо планування, розроблення та здійснення заходів з відновлення та відбудови шляхом постійного вдосконалення систем управління державними фінансами, закупівель та стратегічного і середньострокового бюджетного планування. Крім того, посилення інституційних і технічних можливостей органів влади та відповідних зацікавлених сторін разом із міжвідомчою координацією та міжсекторальною пріоритизацією. Прийняття Урядом та імплементація дорожньої карти реформування УДІ відіграватиме ключову роль у цьому відношенні.
- **Використання можливостей для приватних інвестицій**, у тому числі через прискорену програму реформ, спрямовану на підтримку конкуренції, та глибшу інтеграцію з ЄС і міжнародними ринками. Реформи і втручання уряду, які можуть стимулювати інвестиції приватного сектору та дозволяють приватному сектору відігравати більшу роль у відбудові, передбачають лібералізацію цін на енергоносії; приватизацію (або участь приватного сектору) транспортного та банківського секторів; державні інвестиції у зрошення та державно-приватні партнерства (ДПП) у різних секторах.
- **Посилення спроможності місцевих органів влади** у сфері стратегічного планування, управління проєктами, закупівель, реалізації інвестицій та залучення зацікавлених сторін, а також відповідних технічних навичок для побудови сучасних, інклюзивних та стійких громад, які процвітатимуть.

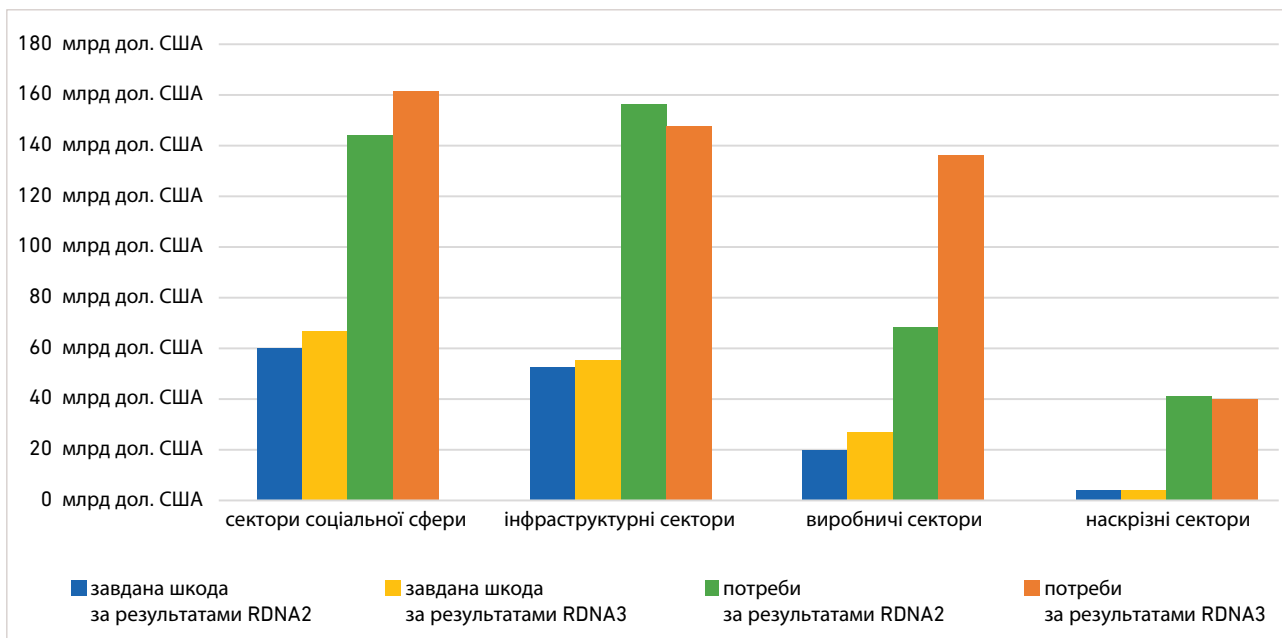
Рисунок 6. Ключові результати RDNA3: завдана шкода, потреби та пріоритети фінансування на 2024 рік

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: 15 мільярдів доларів США відображають секторальну оцінку і не враховують потреби соціального захисту, які вже закладені в бюджет.

Рисунок 7. Порівняння завданої шкоди та потреб у RDNA3 і RDNA2 (млрд дол. США)

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: вісь у = млрд дол. США; вісь х = сектори в рамках RDNA2 і RDNA3. Завдана шкода за RDNA2 охоплює період з 24 лютого 2022 року до 24 лютого 2023 року; завдана шкода за RDNA3 охоплює період з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року. Потреби обчислюються на період протягом наступних 10 років.

ВСТУП

Вторгнення 2022 року і траєкторія війни

З часу вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року війна входила в різні фази інтенсивності, як показано на Рисунок 8. Події перших місяців війни спричинили до руйнувань у ряді міст, муніципалітетів і регіонів, особливо там, де Уряд України (Уряд) тимчасово втратив контроль. Випадки руйнувань і порушень економічних потоків тісно пов'язані з районами, де ведення війни супроводжувалося частими та інтенсивними воєнними діями. З квітня 2022 року Уряд повернув під свій контроль більше половини цієї території, і, загалом, з літа 2022 року до цього часу основна лінія бойових дій істотно не змінилася. Ракетні обстріли та атаки бойовими безпілотниками критичної інфраструктури України, особливо об'єктів енергетичної інфраструктури та житла, посилювалися на початку жовтня 2022 року і продовжувалися протягом опалювального сезону 2022/2023 років. Були нанесені удари по великих містах і, щонайменше, 16 областях України, залишивши мільйони людей без світла, води та/або опалення.¹⁹

Протягом 2023 року відбувалися регулярні інтенсивні атаки на об'єкти інфраструктури переважно на південному сході, охоплюючи багато регіонів. На другому році війни Росія зосередила свій наступ на Сході України. Прорив греблі Каховської ГЕС та руйнування гідроелектростанції (ГЕС) у червні 2023 року спричинили до масштабного затоплення 80 населених

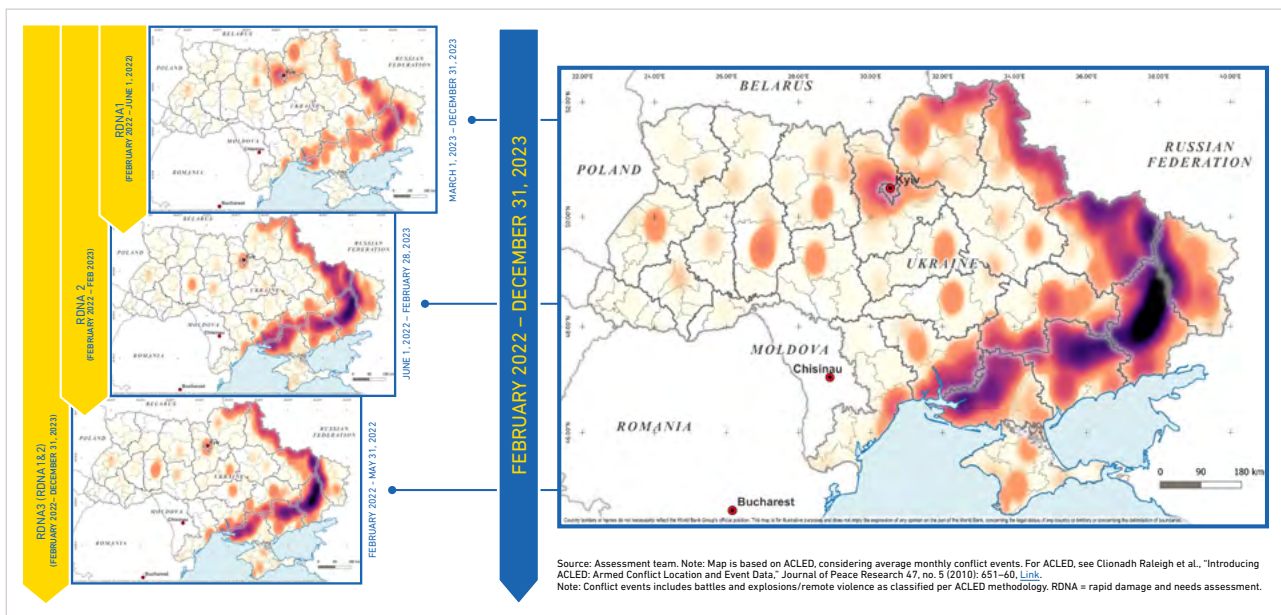
пунктів у чотирьох областях: Херсонській, Миколаївській, Дніпропетровській та Запорізькій. Від затоплення безпосередньо постраждало приблизно 100 000 мешканців.²⁰ Більш детально інформацію про наслідки прориву греблі наведено у Вставка 4. Протягом останніх місяців 2023 року здійснювалися серйозні атаки на порти, в тому числі в Одеській і Миколаївській областях та вздовж річки Дунай, а також зростає інтенсивність атак на об'єкти інфраструктури, особливо на південному сході. Непередбачувані авіаційні удари та атаки бойових безпілотників, а також артилерійські удари за межами проведення бойових дій продовжують вражати такі міста, як Київ.

У 2023 році активні бойові дії перемістилися в бік Донецької та Запорізької областей, де відбувалися інтенсивні зіткнення через спроби України отримати контроль над тимчасово непідконтрольними уряду територіями. Контрнаступальні операції навесні 2023 року поширили райони ведення бойових дій на Запорізьку та Херсонську області. Зокрема, Запорізька область зазнала ударів важкої артилерії, ракетних обстрілів та бойових ударів авіації/безпілотників під час спроб України відновити контроль влітку. Війна спричинила до значних жертв серед цивільного населення; у грудні 2023 року Верховний комісар ООН з прав людини повідомив про понад 10 000 загиблих і

19 Верховний комісар ООН у справах біженців (УВКБ ООН), «Ситуація в Україні: оперативне оновлення №35», 18 листопада 2022 р. (United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), "Ukraine Situation: Flash Update #35," November 18, 2022), [посилання](#).

20 За даними PDNA, до мільйона людей втратили доступ до питної води, а 140 000 залишились без світла. Див. Уряд України та ООН, «Оцінка потреб після катастрофи на греблі Каховської ГЕС, Україна», 2023 р. (See GoU and UN, "Post-Disaster Needs Assessment: 2023 Kakhovka Dam Disaster, Ukraine," 2023), [посилання](#).

Рисунок 8. Просторова траєкторія війни до 31 грудня 2023 року та RDNA України

Джерело: Карта створена на основі Проекту збору даних про місця збройних конфліктів і подій (ACLED), які були оброблені командою з проведення оцінювання з урахуванням середньомісячних конфліктних подій. Що стосується ACLED, див. Clionadh Raleigh et al., «Запровадження збору даних про місця збройних конфліктів і подій за проектом ACLED», *Journal of Peace Research* 47, № 5 (2010): 651-60, [Посилання](#).

Примітка: Конфліктні події охоплюють бойові дії і вибухи/віддалене насильство, відповідно до методології класифікації проекту ACLED. RDNA = швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення.

Вставка 4. Резюме оцінки прориву греблі Каховської ГЕС

Уряд України та Організація Об'єднаних Націй провели Оцінку потреб після катастрофи (PDNA) з метою визначення масштабів шкоди та збитків, завданих внаслідок руйнування греблі Каховської ГЕС.

Згідно з оцінками PDNA, сума прямої шкоди, завданої руйнуванням греблі Каховської ГЕС інфраструктурі та активам, становить приблизно 2,79 мільярда доларів США, а збитків – понад 11 мільярдів доларів США. Очікується, що вплив на довкілля буде особливо тривалим. З погляду прямої шкоди найбільше постраждали енергетичний та житловий сектори; енергетичний сектор зазнав шкоди в сумі 1,26 мільярда доларів США, а сума шкоди в житловому секторі перевищила 1,1 мільярда доларів США. Збитки були найбільшими в енергетичному секторі та у сфері охорони довкілля, що може становити загрозу для довгострокової стабільності та відновлення.

Згідно з оцінками PDNA, загальні потреби у відновленні та відбудові, обчислені на основі принципу відбудови «краще, ніж було», становлять приблизно 5,04 мільярда доларів США, з них 1,82 мільярда доларів США знадобляться у найближчій/короткостроковій перспективі. У звіті наводяться пропозиції щодо задоволення короткострокових потреб у 2023–2024 роках і щодо забезпечення відповідності заходів реагування потребам у відновленні та відбудові в середньостроковій і довгостроковій перспективі, що охоплює наступні 10 років (до 2033 року).

Джерело: Уряд України та ООН, «Оцінка потреб після катастрофи на греблі Каховської ГЕС 2023 року, Україна», 2023, [посилання](#).

18 500 поранених серед цивільного населення з лютого 2022 року.²¹ За статистикою Урядового порталу «Діти війни», станом на 9 грудня 2023

року 19 546 українських дітей було депортовано та/або примусово переміщено до Росії.²²

Реагування на надзвичайні ситуації та гуманітарне реагування

З лютого 2022 року Уряд продовжує надавати та координувати гуманітарну підтримку регіонам і населенню, які зазнали впливу війни. Для надання послуг, координації та підтримки України створено онлайн-платформи з питань гуманітарної підтримки, якими керують державні органи та волонтери, і якими, у рамках програми допомоги, надається грошова допомога та допомога на проживання ВПО, яка є важливим джерелом підтримки.

Станом на лютий 2023 року, підтримка України з боку ЄС, його держав-членів та європейських фінансових установ становила приблизно 88 мільярдів євро.²³ Це охоплює гуманітарну, економічну та військову допомогу, а також фінансування українських біженців в ЄС. За допомогою Механізму цивільного захисту (UCPM) ЄС надав Україні 97 484 тони допомоги, включаючи предмети та обладнання, пов'язані з CBRN-загрозами (скорочено від «хімічний, біологічний, радіологічний, ядерний захист»), укриття та предмети, пов'язані з укриттям (такі як побутова техніка, кухонне приладдя та постільна білизна), а також понад 900 транспортних засобів, включаючи машини швидкої допомоги та пожежні машини. ЄС використав для допомоги активи rescEU, зокрема електрогенератори, медичне обладнання, тимчасові житлові модулі та інше спеціалізоване обладнання, та координував медичну евакуацію понад 1700 українських пацієнтів, які терміново потребували лікування. За оцінками, загальна фінансо-

ва вартість допомоги становить 796 мільйонів євро. Логістичні центри UCPM у Польщі, Румунії та Словаччині відіграли дуже важливу роль у сприянні наданню підтримки.

У відповідь на війну ООН у партнерстві з гуманітарним співтовариством посилили свою присутність в Україні, надавши допомогу майже 16 мільйонам осіб. Вартість цієї допомоги, яка розподіляється у формі готівки, тимчасового житла і ремонту житлових будинків, харчових продуктів, ліків, генераторів, послуг піклування та зимових речей, становить 3,4 мільярди доларів США. У 2023 році Гуманітарна група країни надала життєво важливу допомогу²⁴ 11 мільйонам людей, особливо у прифронтових районах, завдяки гуманітарному фінансуванню в розмірі приблизно 2,69 мільярда доларів США від понад 38 країн-членів ООН та багатьох інших приватних донорів.²⁵ У 2022-2023 роках система розвитку ООН реалізувала понад 1 мільярд доларів США на підтримку заходів уряду з раннього відновлення, зосередившись на орієнтованих на відновлення громад інвестиціях у житлову, енергетичну, соціальну інфраструктуру, гуманітарне розмінування, місцевий економічний розвиток, психічне здоров'я та психологічну підтримку, а також на зміцненні потенціалу національних систем та мобілізації громад.²⁶

З лютого 2022 року Група Світового банку мобілізувала понад 39 мільярдів доларів США екс-

21 Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ ООН). 2023 р. Заява Верховного комісара ООН з прав людини, 19 грудня 2023 р. (OHCHR. 2023. Statement of the UN High Commissioner for Human Rights, 19 December 2023), [посилання](#).

22 Вебсторінка «Діти війни» Уряду України (GoU's Children of War website), [посилання](#).

23 Допомога ЄС Україні – Європейська Комісія (europa.eu) (EU assistance to Ukraine – European Commission ([europa.eu](#))).

24 Звіти гуманітарних партнерів у рамках Плану гуманітарного реагування 2023 року, січень 2024 року. Управління ООН із координації гуманітарних справ в Україні (Humanitarian partner reporting under the 2023 HRP, January 2024. Ukraine OCHA), [посилання](#).

25 Система відстеження (моніторингу) фінансових операцій, січень 2024 р. (Financial Tracking System, January 2024), [посилання](#).

26 Програма ООН з відновлення в Україні, листопад 2023 р. (UN Recovery Programming in Ukraine, November 2023), [посилання](#).

треного фінансування на підтримку населення України, щоб допомогти зменшити масштабні людські та економічні наслідки війни. Майже 94 відсотки цього мобілізованого капіталу надходить від країн-донорів. Головний фінансовий інструмент Світового банку для України, Проєкт «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні» (PEACE), дає змогу міжнародним донорам надавати підтримку²⁷ і допомагає підтримува-

ти надання основних державних послуг, пенсії для людей похилого віку та соціальні програми для вразливих верств населення. Світовий банк підтримує також підготовку і впровадження рамкових проєктів, які відображають потреби України в екстреній допомозі, узгоджуються з підходом RDNA та розроблені з урахуванням масштабу для освоєння додаткового фінансування у міру того, як воно стає доступним.

Заходи з відновлення та відбудови

Поки триває війна, Уряд України веде роботу з відновлення та відбудови відповідних територій, створивши відповідні інституційні структури (див. Рисунок 9). Кабінет Міністрів України щороку визначає пріоритетні напрями відновлення України, мобілізує відповідні фінансові ресурси та забезпечує залучення міжнародних партнерів до процесу відновлення. У 2022 році було створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни під співголовуванням Прем'єр-міністра та Офісу Президента.²⁸ Ця Рада відповідає за розроблення пропозицій щодо пріоритетних реформ і плану післявоєнного відновлення та розвитку. Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України відповідає за координацію процесу наближення до ЄС у тісній співпраці з органами державної влади.

Крім того, у 2023 році Уряд спільно з країнами G7 та ЄС створив Міжвідомчу координаційну платформу донорів для України, щоб підтримати процес відновлення, відбудови та відродження України та допомогти подолати розрив між потребами і ресурсами.²⁹ Платформу створено під співголовуванням представників України, США та ЄС. Низка міжнародних установ, зокрема Банк розвитку Ради Європи,

Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк, Міжнародний валютний фонд, Організація економічного співробітництва та розвитку та Світовий банк активно сприяють координації зусиль в рамках платформи. Платформа проводить регулярні зустрічі для координації підтримки потреб України у фінансуванні та майбутнього економічного відновлення та відбудови.

Уряд України розробляє План відновлення України, який пов'язаний із запланованим Європейським Союзом Механізмом підтримки України (див. нижче).³⁰ План відновлення України передбачений як програма заходів і реформ на період 2024-2027 років, яка охоплює макрофінансові сценарії відновлення, основні секторальні реформи з огляду на пріоритетні сектори розвитку, підвищення спроможності освоєння інвестицій та наскрізні питання, такі як європейська інтеграція, цифрова трансформація, зелений перехід та захист довкілля.³¹ Розроблення плану Урядом України координує Міністерство економіки України (Мінекономіки) у співпраці з представниками регіональної та місцевої влади, приватного сектору, експертами та аналітичними центрами.

27 Світовий банк, «Підтримка України під час війни» (World Bank, "Supporting Ukraine through the War"), [посилання](#).

28 Урядовий портал, «Про Національну раду з відновлення України від наслідків війни» (Government Portal, "About the National Council for the Recovery of Ukraine from the War"), [посилання](#).

29 Європейська комісія, «Україна: Міжвідомча донорська координаційна платформа для відновлення України розпочинає роботу», 26 січня 2023 р. (European Commission, "Ukraine: Multi-agency Donor Coordination Platform for Ukraine Kick-starts Work," January 26, 2023), [посилання](#).

30 Урядовий портал, «Європарламент підтримав створення програми Ukraine Facility на 50 млрд євро протягом 2024-2027 років», жовтень 2023 (Government of Ukraine Portal, European Parliament approves the launch of the Ukraine Facility program worth EUR 50 billion over 2024-2027, October 2023), [посилання](#).

31 Там же. Децентралізація та регіональна політика вважаються частиною секторальних реформ.

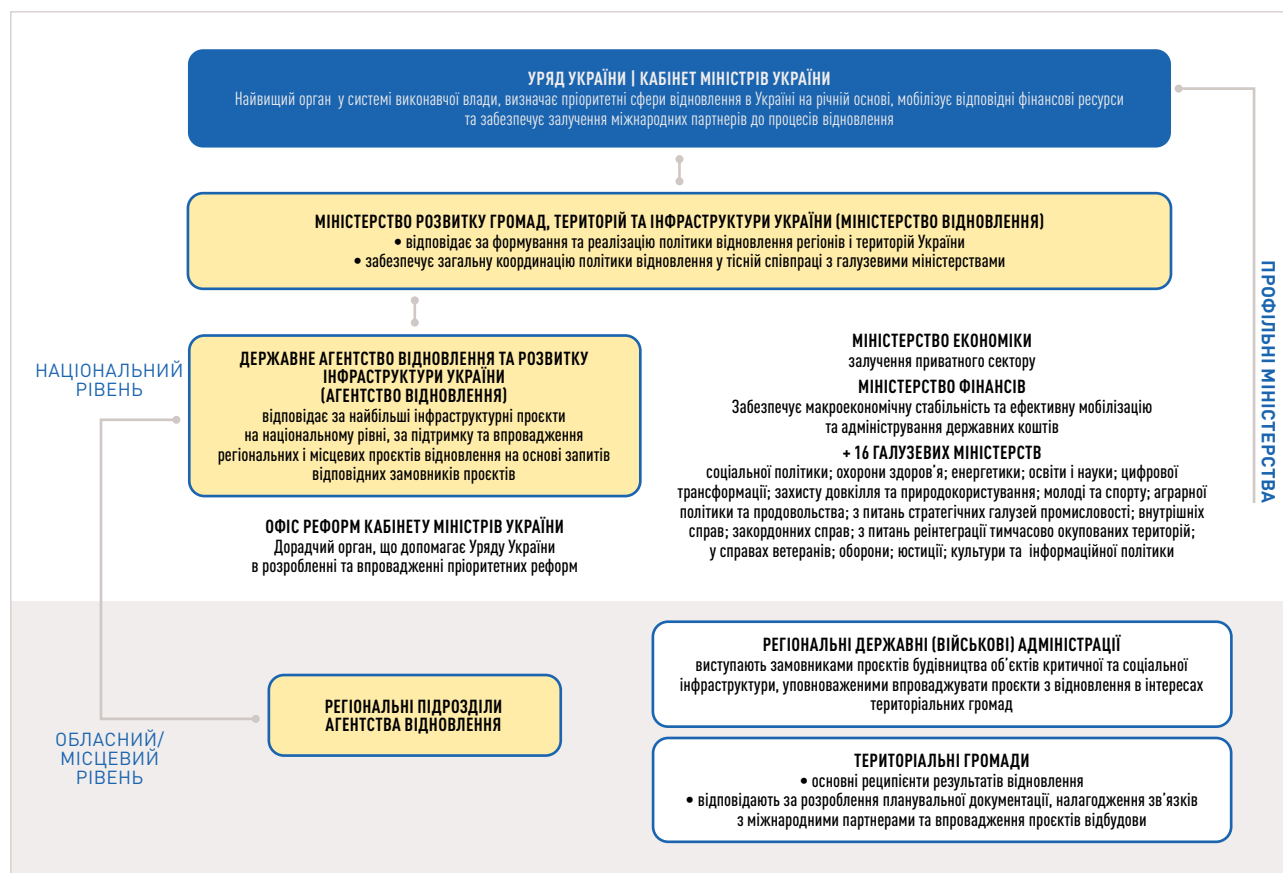
Уряд також проводить декілька реформ, пов'язаних із будівельним сектором, реформою децентралізації, енергоефективністю, а також реформою управління державними інвестиціями (УДІ). У грудні 2023 року Уряд України ухвалив дорожню карту реформи УДІ, яка містить рекомендації МВФ і Світового банку. Дорожня карта представила цільову модель УДІ, яка дозволить оптимізувати та адаптувати процес прийняття рішень до нових викликів. Він буде зосереджений на визначенні пріоритетів, фінансовій стабільності, дієвості та ефективності, своєчасності, екологічній сталості, інклюзивності і доступності, прозорості та підзвітності. Уряд зараз розробляє детальний план заходів щодо впровадження реформи УДІ.

Для підтримки процесу відновлення та відбудови було впроваджено кілька інституційних і політичних реформ. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури (Мінінф-

раструктури або Міністерство відновлення) сприяє координації та ефективній відбудові регіонів, які зазнали впливу війни.³² Для підтримки більш системного підходу до планування відновлення України була створена посада Віце-прем'єр-міністра з відновлення України; Міністр паралельно очолює Мінінфраструктури. Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України (Агентство відновлення) через свої територіальні представництва відповідає за найбільші інфраструктурні проекти національного рівня, підтримку та реалізацію регіональних і місцевих проектів відновлення на основі запитів відповідних замовників проектів. Діяльність Агентства відновлення координує Мінінфраструктури.

Територіальні громади відповідають за розроблення планувальних документів, налагодження комунікації з міжнародними партнерами та реалізацію проектів відновлення на відповід-

Рисунок 9. Схематичне зображення установ національного та місцевого рівнів, які займаються відновленням та відбудовою

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

32 Урядовий портал, «Олександр Кубраков призначено Віце-прем'єр-міністром з відновлення України – Міністром розвитку громад, територій та інфраструктури України», 1 грудня 2022 р. [Government Portal, "Oleksandr Kubrakov Appointed Deputy Prime Minister for Restoration of Ukraine – Minister for Communities, Territories and Infrastructure Development of Ukraine," December 1, 2022], [посилання](#).

них територіях. Це має відбуватися інклюзивно шляхом залучення та консультацій з місцевим громадянським суспільством. Уповноваженими на реалізацію проєктів відновлення від імені територіальних громад можуть бути обласні державні (військові) адміністрації (ОДА/ОВА).

ЄС узяв на себе провідну роль у відновленні та відбудові України, яка пов'язана з реалізацією реформ, що відповідають просуванню України на європейському шляху. Відповідно до цієї ролі, ЄК запропонувала багаторічний інструмент для підтримки України у період 2024–2027 років. Це Механізм (фінансова програма) для України, спрямований на підтримку базових потреб держави, а також на відновлення, відбудову та модернізацію України, зокрема шляхом прискорення залучення інвестицій приватного сектору, тісно пов'язаних із шляхом України до ЄС.³³ У лютому 2023 року Європейська Рада підтвердила, що загальний обсяг ресурсів, наданих Україні за допомогою Механізму, становитиме 50 мільярдів євро. У грудні 2023 року Європейська рада, відповідно до рекомендацій ЄК у листопаді 2023 року, погодилася відкрити переговори про вступ з Україною. Ця угода знаменує собою історичний крок у розширенні ЄС, і розпочато пояснювальне представлення *acquis*.

Представництво ООН в Україні використовує свій великий операційний потенціал (24 агентства, 3000 співробітників) у громадах країни для підтримки громад в реалізації ініціатив з відновлення та відбудови. Ці громади мобілізуються, формулюють свої потреби та нарошують свій потенціал для власного відновлення. ООН приділяє велику увагу підтримці залучення маргіналізованих груп і прагне забезпечити, щоб процес відновлення приносив користь найбільш соціально незахищеним верствам, зменшував нерівність і сприяв соціальній згуртованості та забезпеченню засобів до існування. У співпраці з Урядом України та Мі-

нінфраструктури ООН в Україні створила гнучкий Фонд відновлення українських громад.³⁴ Фонд підтримує громади, які самостійно прагнуть відновити цільові громади, щоб зменшити поточні та запобігти майбутнім гуманітарним потребам; відбудувати соціально-економічні структури і створити умови для добровільного повернення людей у свої домівки та відновлення життя. Ці орієнтовані на громаду зусилля з раннього відновлення пов'язані з гуманітарними заходами, відновленням і соціальною згуртованістю.

У грудні 2022 року Світовий банк створив Цільовий фонд підтримки, відновлення, відбудови та реформування України (URTF)³⁵ для спрямування донорської підтримки.³⁶ URTF забезпечує координований механізм фінансування та підтримки, який допомагає Уряду України підтримувати свій потенціал у сфері адміністративної діяльності і надання супутніх послуг, забезпечувати надання допомоги, а також планувати та впроваджувати програму відновлення і реформування України. URTF фінансує проєкти, спрямовані на відбудову пошкодженої інфраструктури, відновлення державних послуг та підтримку економічної діяльності у сферах охорони здоров'я, енергетики, логістики, сільського господарства та житла. Станом на січень 2024 року URTF акумулював понад 1,5 мільярда доларів США внесків від 14 країн-донорів для надання грантів на підтримку раннього відновлення та адміністративної спроможності уряду. URTF діє в рамках Фонду мультидонорських ресурсів Світового банку для функціонування інституцій та інфраструктури України (MR11 – MP11), який є частиною ширшої міжнародної підтримки України. MR11 – MP11 застосовує поетапний багатосторонній підхід до мобілізації фінансування, використовуючи гарантії, співфінансування, паралельне фінансування та інші фінансові інструменти для допомоги Україні. Багатосекторальна допомога Світового банку під час війни спирається на багаторічне парт-

33 Європейська комісія, «Запитання та відповіді — новий Механізм для України», 20 червня 2023 р. (European Commission, “Questions and Answers—A New Ukraine Facility,” June 20, 2023), [посилання](#).

34 Організація Об'єднаних Націй, «Фонд відновлення українських громад», концептуальна записка «Фонд відновлення українських громад» (United Nations, “Ukraine Community Recovery Fund,” Concept note “Ukraine Community Recovery Fund”), [посилання](#).

35 Світовий банк. 2024 рік. «Цільовий фонд підтримки, відновлення, відбудови та реформування України (URTF)» (World Bank. 2024. Ukraine Relief, Recovery, Reconstruction and Reform Trust Fund (URTF)). [Посилання](#).

36 Світовий банк, «Цільовий фонд підтримки, відновлення, відбудови та реформування України (URTF)», 16 грудня 2022 р. (World Bank, “Ukraine Relief, Recovery, Reconstruction and Reform Trust Fund (URTF),” December 16, 2022), [посилання](#).

нерство в галузі розвитку і створює основу для стійкого відновлення, коли настане мир.³⁷ Перелік поточних проєктів, які підтримує Світовий банк, наведено у Вставка 5. За допомогою Програми заходів із підвищення економічної стійкості Міжнародна фінансова корпорація (IFC)

забезпечує невідкладні потреби приватного сектору України в рамках пакета вартістю 2 мільярди доларів США з метою посилення стійкості приватного сектору та підтримки джерел засобів до існування.³⁸

Вставка 5. Поточні проєкти, яким надає підтримку Світовий банк

Проєкт «Зміцнення системи охорони здоров'я та збереження життя» (HEAL), затверджений у грудні 2022 року, допомагає відновити та покращити доступ до основних медичних послуг та задовольнити нові і невідкладні потреби у медичних послугах, які виникли через війну.

Проєкт «Відновлення критично важливої логістичної інфраструктури та мережевого сполучення (RELINC)», затверджений у лютому 2023 року, допомагає у відновленні критично важливих автомобільних і залізничних мереж з метою відновлення зв'язку між громадами та покращення транспортного сполучення у західному напрямку, що має пом'якшити наслідки порушення судноплавства у Чорному морі.

«Проєкт з відновлення енергетичних ресурсів та підготовки до зими», затверджений у квітні 2023 року, допомагає відновити основні енергетичні послуги шляхом фінансування аварійного ремонту інфраструктури передачі електроенергії та теплопостачання.

Проєкт «Ремонт житла для відновлення прав і можливостей людей (HOPE)», затверджений у серпні 2023 року, допомагає більш ніж 100 000 родинам в Україні провести невідкладний ремонт будинків, пошкоджених внаслідок війни.

«Екстрений проєкт надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)», затверджений у жовтні 2023 року, має на меті підтримку сільськогосподарського сектору, який постраждав від війни, з подальшими наслідками для глобальної продовольчої безпеки та безпеки харчування. Проєкт ARISE допоможе понад 90 000 фермерів залучити пільгове кредитування та гранти на сільськогосподарське виробництво.

Проєкт інвестування в соціальний захист задля підвищення охоплення, стійкості та ефективності (INSPIRE), затверджений у листопаді 2023 року, забезпечить додаткову підтримку для 29 програм надання соціальної допомоги найбільш уразливим верствам населення України, які постраждали від війни. Найбільш малозабезпеченим домогосподарствам потрібна належна підтримка для пом'якшення впливу війни, що триває, та уникнення подальшого погіршення рівня життя.

Позика на підтримку відновлення та розвитку України (DPL), затверджена в червні 2023 року, спрямовується на задоволення потреб «нових бідних» і переміщених осіб (що надається у формі допомоги домогосподарствам) та на посилення прозорості та підзвітності витрат державних ресурсів, а також на допомогу ринкам, що сприятиме їх кращому функціонуванню під час і після війни.

Джерело: вебсторінка Світового банку в Україні. [Посилання](#).

37 Світовий банк, «Світовий банк і Україна: Закладання фундаменту для відновлення в умовах війни», 30 листопада 2023 року (World Bank, "The World Bank and Ukraine: Laying the Groundwork for Reconstruction in the Midst of War," November 30, 2023), [посилання](#).

38 МФК, «МФК виділяє пакет допомоги вартістю 2 мільярди доларів США для підтримки українського приватного сектору», 15 грудня 2022 р. (IFC, "IFC Launches \$2 Billion Response Package to Support Ukrainian Private Sector," December 15, 2022), [посилання](#).

Цілі та методологія RDNA3

У Третій швидкій оцінці завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA3) розглядаються соціальні, інфраструктурні та виробничі сектори, а також наскрізні сектори та проблеми. RDNA3 оцінює наслідки майже двох років війни за період з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року та базується на основоположних і

аналітичних даних RDNA1, яка охоплювала період з 24 лютого до 1 червня 2022 року, та RDNA2, яка охоплювала період з 24 лютого 2022 року до 24 лютого 2023 року. RDNA3 також враховує важливі оцінки, зокрема «Оцінку потреб після катастрофи на греблі Каховської ГЕС (PDNA) у 2023 році» та кілька інших аналітичних даних.³⁹

Вставка 6. Перша і Друга швидкі оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA1 та RDNA2)

RDNA1: Оцінка зосереджується на перших трьох місяцях війни. Пряма шкода (охоплює період від 24 лютого до 1 червня 2022 року) оцінюється в **97,4 мільярда доларів США**, збитки (які враховують 21 місяць і складаються з фактичних збитків за 3 місяці та прогнозованих збитків за 18 місяців) – у **252 мільярди доларів США**, а потреби у відновленні та відбудові (на 10-річний період) – у **348,5 мільярда доларів США**. Найбільше постраждалими секторами є житловий (40 відсотків від загального обсягу завданої шкоди), транспортний (31 відсоток) і торгівля та промисловість (10 відсотків). З областей найбільшої прямої шкоди зазнали Донецька, Луганська та Харківська, за ними – Київська, Чернігівська та Запорізька області.

RDNA2: Оцінка зосереджується на першому році війни. Пряма шкода (охоплює період від 24 лютого 2022 року до 24 лютого 2023 року) оцінюється в **134,7 мільярда доларів США**, збитки (які враховують 30 місяців і складаються з фактичних збитків за 12 місяців і прогнозованих збитків за 18 місяців) – у **289 мільярдів доларів США**, а потреби у відновленні та відбудові (на 10-річний період) – у **410,6 мільярда доларів США**. За оцінками RDNA2, для пріоритетних заходів впровадження у 2023 році потрібно приблизно **14 мільярдів доларів США** або близько 3,5 відсотка від загальних визначених потреб. До найбільш постраждалих секторів належать житловий (38 відсотків), транспортний (26 відсотків), енергетичний (8 відсотків), торгівля і промисловість (8 відсотків) та сільське господарство (6 відсотків). Найбільших прямих збитків зазнали Донецька, Харківська, Луганська, Запорізька, Київська та Херсонська області.

Джерела: Світовий банк, Уряд України та ЄС, «Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення в Україні», [посилання](#); Світовий банк, Уряд України, ЄС та ООН, «Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення в Україні: лютий 2022 р. – лютий 2023 р.», березень 2023 р., [посилання](#).

39 Уряд України та ООН, «Оцінка потреб після катастрофи на греблі Каховської ГЕС, Україна», 2023 р., (GoU and UN, "Post-Disaster Needs Assessment: 2023 Kakhovka Dam Disaster, Ukraine", 2023), [посилання](#). Інші оцінки: Міжнародна фінансова корпорація (IFC), «Можливості залучення приватного сектору до зеленої та сталої розбудови України», 2023 р. (International Finance Corporation (IFC), "Private Sector Opportunities for a Green and Resilient Reconstruction in Ukraine," 2023), [посилання](#); Київська школа економіки (КШЕ), «Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України з рік від початку повномасштабного вторгнення» (Kyiv School of Economics (KSE) "Report on Damages to Infrastructure Caused by Russia's War against Ukraine One Year after the Start of the Full-Scale Invasion"), [посилання](#); Програма ООН з довкілля (ЮНЕП), «Вплив конфлікту в Україні на довкілля: попередній огляд», 2022 р. (UN Environment Programme (UNEP), "The Environmental Impact of the Conflict in Ukraine: A Preliminary Review", 2022), [посилання](#); Програма розвитку ООН (ПРООН), «Україна: Оцінка впливу війни на людей», червень 2023 р. (United Nations Development Programme (UNDP), "Ukraine: Human Impact Assessment," June 2023), [посилання](#); ЮНЕСКО, «Дії ЮНЕСКО в Україні перед обличчям війни», 2023 р. (UNESCO, "In the Face of War, UNESCO's Action in Ukraine", 2023), [посилання](#); ПРООН, «Назустріч зеленому переходу в енергетичному секторі в Україні», 2023 р. (UNDP, "Towards a Green Transition of the Energy Sector in Ukraine", 2023), [посилання](#); ООН, Світовий банк та уряд України, «Оцінка шкоди, завданої енергетичного сектору України», 2023 р. (UN, World Bank, and Government of Ukraine, "Ukraine Energy Damage Assessment", 2023), [посилання](#); Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО), «Україна: вплив війни на сільськогосподарські підприємства», 2023 р. (Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), "Ukraine: Impact of the War on Agricultural Enterprises", 2023), [посилання](#).

RDNA3 дотримується всесвітньо визнаної методології Швидкої оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення (PDNA), спільно розробленої Світовим банком, Європейським Союзом (ЄС) та Організацією Об'єднаних Націй. Цей підхід застосовувався в усьому світі до умов ліквідації наслідків стихійних лих і війни для підтримки планування відновлення та відбудови. У звіті використовується стандартна термінологія; ключові терміни пояснюються у Вставка 6. Використання глобального підходу і стандартної термінології полегшує будь-які майбутні оцінки. Невід'ємною складовою оцінки в усіх секторах є розуміння прямої і непрямой шкоди та збитків, а також впливу війни на людей; застосування принципу відбудови «краще, ніж було» (BBB); та використання принципів екологічного (зеленого), стійкого, інклюзивного і сталого відновлення та відбудови при оцінюванні потреб. Там, де була доступна інформація, потреби у відновленні та відбудові, які вже задоволені, були вираховані з оцінки потреб. Відповідно до обмінного курсу, який використовується в RDNA2, RDNA3 використовує курс 1 долар США = 36,5686 грн.⁴⁰ Області згруповані в групи, представлені Урядом України у 2022 році та оновлені на основі поточної ситуації. Прифронтові області – це території, які тимчасово не контролюються урядом, та/або зони активної війни; опорні області – це території, які забезпечують логістику для оборонних та гуманітарних вантажів, тиліві області – це території, які захищають експортно-імпорتنі логістичні центри та евакуйовані підприємства, а області, де уряд відновив контроль, – це території, які відновлюються після заповдіяної шкоди.

Хоча більша частина цього звіту зосереджена на сферах, де вплив війни можна оцінити у грошовому вимірі, він також надає якісний опис того, як змінилося життя людей. Цей аналіз відповідає визначеним конкретним групам/темам. На додаток до чотирьох груп/тем, охоплених в RDNA2 (переміщені особи та особи, які повернулися, особи з інвалідністю, ветерани та їхні сім'ї та гендерні наслідки), RDNA3 додає ще дві: (i) захист і права молоді та дітей; та (ii) люди похилого віку. У розділі про вплив війни на людей також описано ширший набір потреб і пріоритетів, які стосуються різних секторів і можуть покращити життя людей під час війни. Забезпечення цього набору потреб і пріоритетів також сприятиме більш соціально інклюзив-

ному розвитку України, крім заходів негайного реагування. Варто зазначити, що на додаток до оцінки конкретних проблем групи, існує вплив війни на населення загалом, який відчуває кожен громадянин України, як зазначено в секторальних розділах звіту.

Зосереджуючись на наслідках і потребах, пов'язаних з війною, RDNA3 сприяє і доповнює інші поточні зусилля, пов'язані з відбудовою, модернізацією та інтеграцією України до європейської спільноти. Принципи відбудови «краще, ніж було» узгоджуються з баченням та інвестиціями, визначеними урядовим Планом відновлення України та Механізмом підтримки України (ЄС), які знаходяться на стадії підготовки і підтримуватимуть програму реформування України, спрямовану на створення сучасної країни, яка прагне зробити свою політику більш узгодженою з політикою ЄС і готовою приєднатися до ЄС. Результати RDNA3 також можуть підтверджувати та доповнювати інші секторальні аналітичні дані, а також поточні плани Уряду України і партнерів щодо визначення ключових реформ, можливостей середньострокового економічного зростання та можливостей залучення приватного сектору.

Спираючись на аналіз пріоритетів 2023 року в RDNA2 і доповнюючи оцінку потреб, RDNA3 також охоплює короткострокові пріоритети, визначені українськими профільними міністерствами, які потребують фінансування у 2024 році. Ці пріоритети були визначені профільними міністерствами у процесі поточної розробки і моніторингу проекту та широких консультацій з партнерами з розвитку. Секторальні пріоритети, які будуть відстежуватися і з часом уточнюватися, призначені для покращення планування інвестиційної діяльності, мобілізації ресурсів та впровадження. RDNA3 також містить огляд ключових вимог для сприяння більш ефективному та дієвому плануванню і реалізації відновлення та відбудови.

RDNA3 зіткнулася з кількома обмеженнями та спиралася на кілька конкретних припущень. Оцінки секторів проводилися в короткий проміжок часу, інколи зі значними обмеженнями, пов'язаними з доступністю даних (наприклад, даних, пов'язаних з приватним сектором, певними географічними територіями, або вичерпної інформації про задоволені потреби у відновлен-

40 Для конверсії доларів США в євро використовувався обмінний курс: 0,906 станом на кінець грудня 2023 року.

ні та відбудові) та чутливістю даних (наприклад, щодо критично важливої енергетичної інфраструктури). Польова перевірка була неможлива через війну, що триває. Для забезпечення актуальності оцінок докладено значних зусиль для підвищення точності інформації, яка була зібрана, проаналізована та перевірена. RDNA3 не надає інформацію на рівні активів, а натомість надає портфельну інформацію на рівні області. Пошкодження активів охоплює три рівні: повністю знищені, пошкоджені та відсутність/незначні пошкодження. Оскільки збитки зазвичай вимірюються до відновлення «нормального стану», розрахунок охоплює загалом 40 місяців, у тому числі 22 місяці з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року, а також додаткові 18 місяців. Географічний масштаб оцінки охоплює всі території, які перебувають під контролем уряду

станом на 1 лютого 2022 року. Важливим обмеженням є те, що загальні потреби та пріоритети представлені на рівні секторів і не враховують балансування потреб одного сектора з потребами іншого. RDNA3 не призначена для судових або компенсаційних вимог. Хоча оцінка враховує вплив війни на людей, залишаються прогалини, і звіт може слугувати основою для подальшого аналізу. Майбутні аналітичні дослідження можуть також глибше зосередитися на програмі реформ і зростання, включаючи різні типи реформ залежно від траєкторії війни, пріоритетів та очікуваних результатів, а також погіршення інфраструктури та послуг у районах, де бойові дії обмежені або відсутні, через скорочення інвестицій під час війни і, отже, зростання інвестиційних потреб.

Вставка 7. Визначення RDNA3

Завдана шкода: прямі витрати, пов'язані з повним або частковим руйнуванням фізичних активів та інфраструктури, оцінені в грошовому вимірі. Витрати оцінюються на підставі вартості заміщення або відновлення фізичних активів та інфраструктури, з урахуванням ціни заміщення, яка діяла до війни. Граничною датою для RDNA3 було встановлено 31 грудня 2023 року.

Збитки: Зміни в економічних потоках, спричинені війною, оцінені в грошовому вимірі. Приклади охоплюють збільшення операційних витрат і втрату надходжень органів влади/приватного сектору.

Потреби на відновлення: вартість, пов'язана з відновленням до довоєнного нормального стану завдяки діяльності з відновлення та відбудови, включаючи надбавку, пов'язану з відбудовою за принципом «краще, ніж було» (як-от підвищення енергоефективності (EE), заходи з модернізації та дотримання стандартів сталого розвитку), а також з урахуванням таких чинників, як глобальна інфляція, стрибок цін, зумовлений обсягом будівництва, більші витрати на страхування тощо. Потреби виражені в грошовому вимірі відповідно до ринкових цін станом на 31 грудня 2023 року. Потреби не дорівнюють сумі завданої шкоди та збитків. Як і належить, задоволені потреби не враховувалися.

Відбудова за принципом «краще, ніж було»: Заходи, які стосуються удосконалень, інтегрованих до процесу відновлення та відбудови пошкоджених активів, включаючи покращення функціональності, підвищення енергоефективності, забезпечення універсального доступу, посилення стійкості до стихійних лих і змін клімату (заходи озеленення, декарбонізації) та критично важливі заходи модернізації, зокрема, визначення доречних розмірів і правильного розміщення інфраструктури і послуг. Таке обчислення витрат додається до розрахунку потреб, і кожен сектор використовує відповідні стандарти та припущення щодо цих обчислень.

Пріоритети фінансування відновлення та відбудови на 2024 рік: Пріоритети стосуються тих потреб у відновленні та відбудові, визначених галузевими міністерствами Уряду України, які вважаються найбільш пріоритетними для невідкладного виконання та вимагають фінансування у 2024 році. Інвестиційні пріоритети враховують як капітальні, так і поточні видатки та враховують видатки, які будуть здійснювати центральні та місцеві органи влади, державні підприємства (ДП), приватний сектор (включаючи домогосподарства) або інші особи чи установи (наприклад, партнери з розвитку).

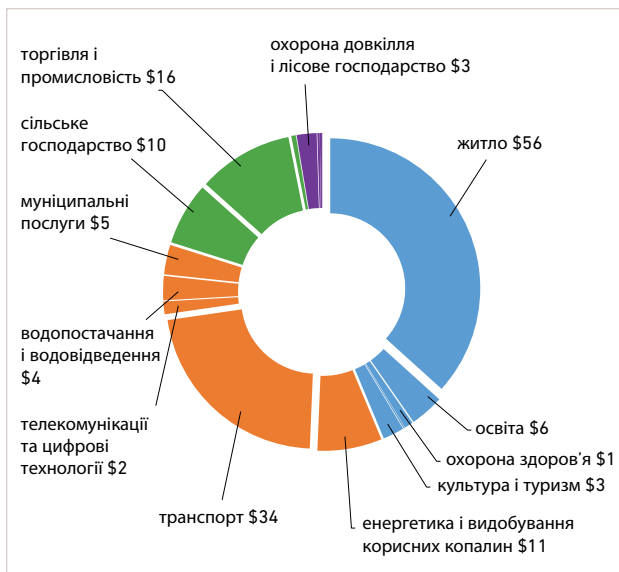
РЕЗЮМЕ ВПЛИВІВ ТА ПОТРЕБ

Резюме завданої шкоди

Загальна пряма шкода, завдана будівлям та об'єктам інфраструктури в різних секторах оцінюється приблизно у 152 мільярди доларів США (Таблиця 1). Найбільшого впливу війни зазнали такі сектори: житловий сектор (майже 56 мільярдів доларів США або 37 відсотків від загального обсягу завданої шкоди), транспорт (майже 34 мільярди доларів США або 22 відсотки), торгівля і промисловість (майже 16 мільярдів доларів США або 10 відсотків), енергетика (майже 11 мільярдів доларів США або 7 відсотків) та сільське господарство (10,3 мільярди доларів США або 7 відсотків). У розрізі секторів найбільшої шкоди завдано Донецькій, Харківській, Луганській, Запорізькій, Херсонській та Київській областям (Таблиця 2).

Рисунок 10. Загальний обсяг завданої шкоди (млрд дол. США): 152 млрд

Source: Assessment team.

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: Завдана шкода охоплює період з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року.

В середньому, в оцінюваних секторах обсяги прямої завданої шкоди істотно не збільшилися через обмежені зрушення на лінії фронту після другої оцінки⁴¹ (135 мільярдів доларів США (Рисунок 8), але наслідки для України залиша-

ються величезними. Зокрема, пошкоджено або зруйновано 10 відсотків загального житлового фонду України або понад 2 мільйони житлових одиниць по всій країні. Шкода, завдана муніципальному сектору, становить 4,8 мільярда доларів США, з них 42 відсотки припадає на районне теплопостачання. У секторі транспорту шкоди завдано 8400 км автомагістралей, шосейних доріг та інших доріг державного значення, більш як 140 мостам загальнодержавної мережі автомобільних доріг і 150 мостам мережі доріг обласного і сільського значення, пошкоджено або зруйновано понад 50 км залізничної мережі і 83 залізничних мости.

RDNA3 фіксує зміни в обсягах шкоди, завданої деяким секторам, порівняно з RDNA2 з кількох причин. Наприклад, стрімко зросли обсяги шкоди, завданої у секторі реагування на надзвичайні ситуації та цивільного захисту (майже 115 відсотків), охорони довкілля, природокористування та лісового господарства (112 відсотків), зрошення та управління водними ресурсами (майже 95 відсотків), водопостачання і водовідведення (82 відсотки). Так, станом на 31 грудня 2023 року зруйновано або пошкоджено 207 водопровідних очисних споруд і насосних станцій, 234 каналізаційні очисні споруди і насосні станції.

Прорив греблі Каховської ГЕС спричинив до значного збільшення обсягів шкоди у кількох секторах. Наприклад, у сільському господарстві прорив греблі призвів до триразового збільшення шкоди, завданої аквакультури та рибному господарству. У секторі житлового господарства з 11-відсоткового збільшення вартості шкоди після RDNA2 приблизно п'ята частина припадає на шкоду, спричинену проривом греблі Каховської ГЕС та подальшим затопленням (насамперед у Херсонській області)⁴². Почастішання атак на об'єкти культурної спадщини на територіях, які охороняються Конвенцією про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини ЮНЕСКО, зокрема міста Львів та Одеса, включаючи, серед іншого, пошкодження Спасо-Преображенського кафедрального собору, першого і головного православного собору Одеси, заснованого в 1794 році, відображено в майже 33-відсотковому збільшенні шкоди у

41 RDNA3 використовує той самий обмінний курс, що й RDNA2, тоді як RDNA1 використовувала інший обмінний курс. Обсяги завданої шкоди, про які повідомляється в RDNA1 і RDNA2, не враховуються двічі в RDNA3.

42 Європейський Союз та ін. «Аналіз впливу підриву Каховської ГЕС на населені пункти Херсонської та Миколаївської областей», 2023 р. [European Union et al., "Analysis of the Impact of the Kakhovka Hydroelectric Power Station Explosion on the Populated Areas of Kherson and Mykolaiv Regions", 2023], [посилання](#).

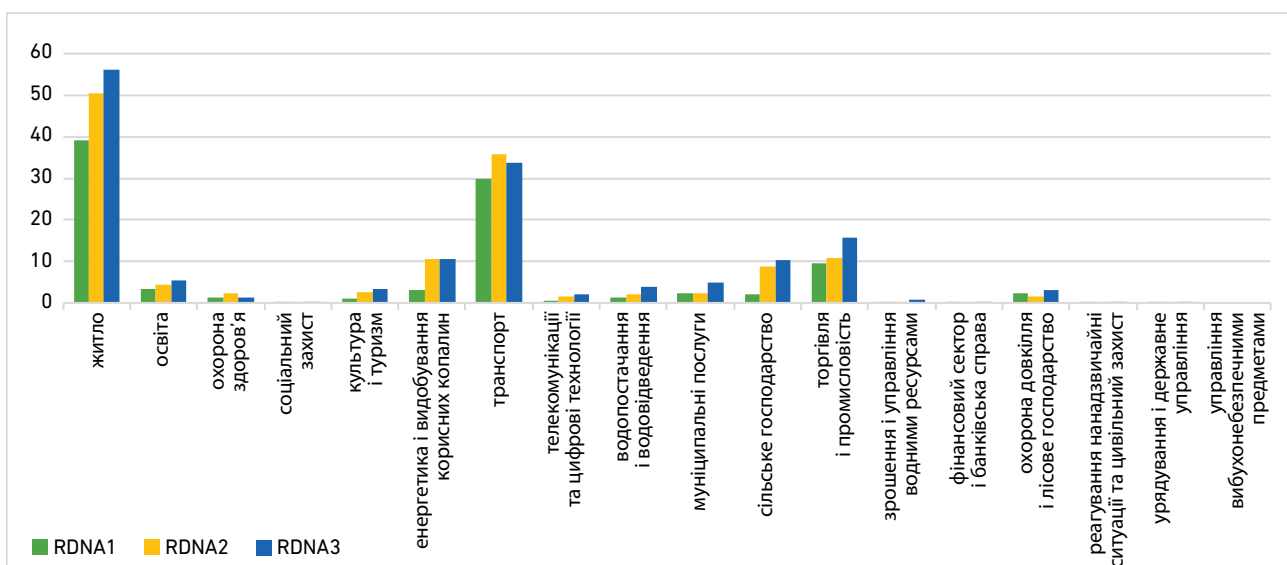
сфері культури. За оцінками, станом на 31 грудня 2023 року, у сфері культури загалом знищено або пошкоджено 4779 культурних і туристичних об'єктів.

Важливо зазначити, що деякі зміни в обсягах шкоди (збільшення або зменшення) пов'язані з включенням до оцінки нових або уточнених даних, змінами в класифікації підсекторів або коригуванням методології та припущень. Наприклад, нові або точніші дані використовувалися у секторі сільського господарства, культури і туризму, торгівлі і промисловості, реагування на надзвичайні ситуації та цивільного захисту. У секторі охорони здоров'я базові дані та дані про завдану шкоду були оновлені, що сприяло зменшенню шкоди на 40 відсотків. У транспортному секторі деякі припущення щодо витрат були оновлені, що сприяло майже 6-відсотковому зменшенню шкоди, тоді як у секторі торгівлі і промисловості нові дані дозволили використовувати нові розрахунки і скориговану методологію, що дало збільшення обсягів завданої шкоди порівняно з RDNA2 майже на 43 відсотки. Обсяги шкоди, завданої сектору муніципальних послуг збільшились більш ніж на 103 відсотки, значною мірою через включення до оцінки районного теплопостачання, яке раніше входило до складу енергетичного сектору в RDNA2 та RDNA1, і ця зміна також пояснює лише незначне збільшення обсягів шкоди в енергетичному секторі порівняно з RDNA2.

Резюме завданих збитків

Загальні економічні, соціальні та інші грошові збитки дорівнюють майже 499 мільярдів доларів США (Таблиця 1). Збитки були понесені переважно в секторі торгівлі і промисловості (понад 173 мільярди доларів США або 35 відсотків загальних збитків) і меншою мірою у секторі сільського господарства (майже 70 мільярдів доларів США або 14 відсотків), у секторі енергетики та видобування корисних копалин (54 мільярди доларів США або 11 відсотків), транспорту (майже США 41 мільярд доларів США або 8 відсотків), а також управління вибухонебезпечними предметами (майже 35 мільярдів доларів США або 7 відсотків). П'ять відсотків загальних збитків припадає на охорону довкілля, природокористування та лісове господарство, що значною мірою пов'язано з проривом греблі Каховської ГЕС та включенням до оцінки нових типів збитків (таких як оцінка збитків екосистемних послуг). У банківському і фінансовому секторі збитки за кредитами оцінюються в 5,7 мільярда доларів США. Варто зауважити, що збитки в одному секторі перетікають та комбінуються зі збитками інших секторів, тому докладаються ретельні зусилля, щоб уникнути подвійного обчислення. Наприклад, скорочення сільськогосподарського виробництва впливає на транспортні потреби, а втрати електроенергії впливають на торгівлю і промисловість у регіонах, які інакше не зазна-

Рисунок 11. Порівняння обсягів завданої шкоди в RDNA1, RDNA2, RDNA3 (млрд дол. США)

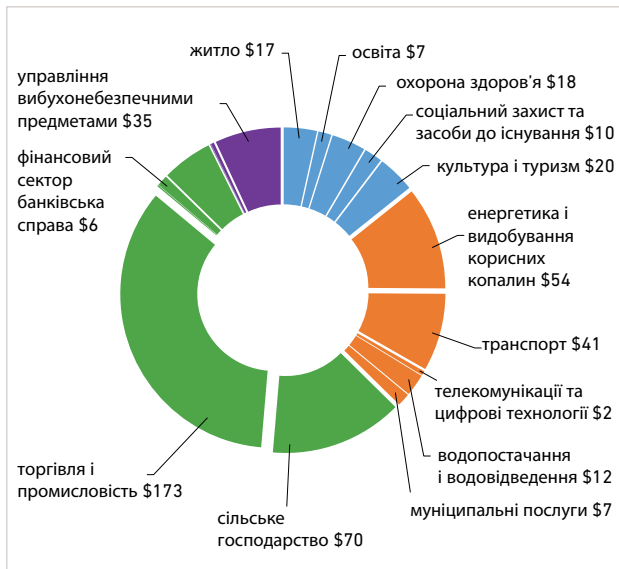

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: вісь у = млрд дол. США; вісь х = сектори в рамках RDNA1, RDNA2 і RDNA3. Шкода за RDNA1 охоплює період з 24 лютого 2022 року до 1 червня 2022 року. Шкода за RDNA2 охоплює період з 24 лютого 2022 року до 24 лютого 2023 року; шкода за RDNA3 охоплює період з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року.

ли впливу війни. Загальні показники збитків не охоплюють втрату доходів домогосподарств, оцінену в секторі соціального захисту та засобів до існування в розмірі понад 60 мільярдів доларів США, щоб уникнути можливого подвійного обчислення по відношенню до інших секторів.

Рисунок 12. Загальний обсяг завданих збитків (млрд дол. США): 499 млрд

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: Збитки охоплюють додаткові 18 місяців після 12 місяців між 24 лютого 2022 року та 31 грудня 2023 року. Збитки у сфері соціального захисту не охоплюють втрату доходу домогосподарств, щоб уникнути можливого подвійного обчислення.

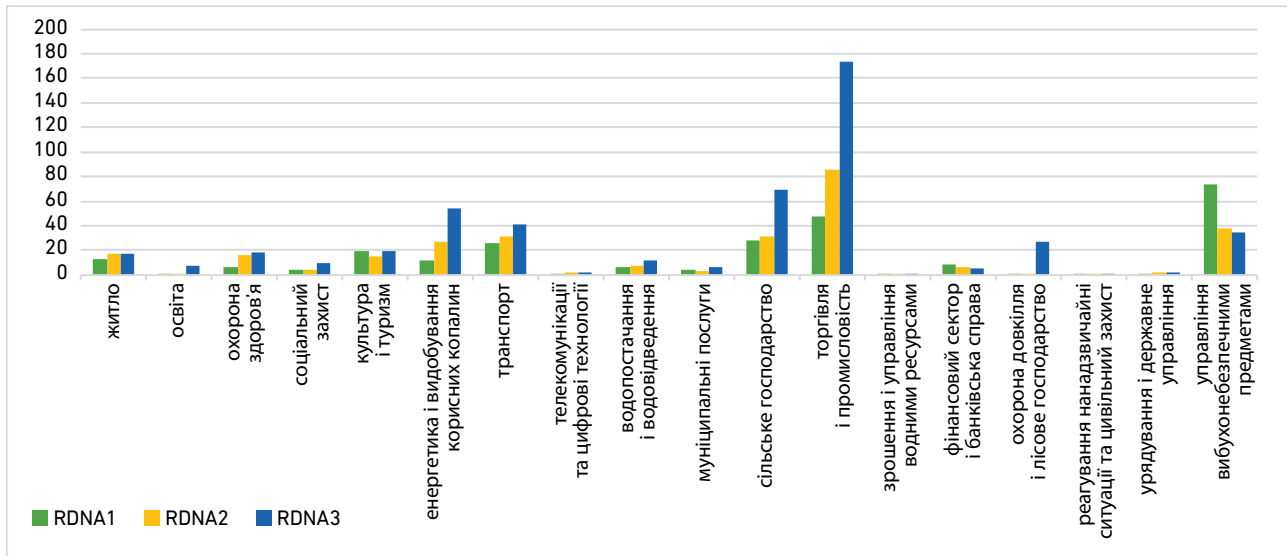
В середньому та в усіх оцінених секторах результати збитків в RDNA3 показують значне зростання порівняно з результатами збитків в RDNA2 (290 мільярдів доларів США). Як і в разі завданої шкоди, збільшення збитків у деяких секторах пов'язане з конкретними подіями, такими як прорив греблі Каховської ГЕС (що вплинуло на сектори енергетики, зрошення і управління водними ресурсами та довкілля), або з кібератаками та збільшенням витрат на генератори (що вплинуло на сектор телекомунікацій та цифрових технологій). Найбільш виражене зростання збитків порівняно з RDNA2 спостерігається в Київській, Дніпропетров-

ській, Запорізькій, Херсонській, Київській та Одеській областях.

Збільшення збитків переважно пов'язане з новими і точнішими даними та новими оцінками. Включення нових типів збитків до секторів освіти та довкілля, зокрема навчальних втрат в освітньому процесі (не оцінювалося в рамках RDNA1 або RDNA2) та втрати екосистемних послуг у секторі довкілля (RDNA2 оцінює лише збитки від зменшення секвестрації вуглецю у секторі лісового господарства та обмеженого спектру послуг лісових екосистем) привело до стрімкого збільшення обсягів збитків. У сільськогосподарському секторі, збитки якого зросли на 120 відсотків, оцінки RDNA3 охоплюють втрати врожаю за весь 2023 рік (у той час як RDNA2 враховує лише виробництво у 2022 році і взимку 2023 року), а також прогнозовані втрати продукції рослинництва за весь 2024 рік; аналогічний принцип застосовано до продукції тваринництва. Сектор торгівлі і промисловості зафіксував зростання на 100 відсотків на основі оновленої методології, яка використовувала фактичні дані продажів у секторі промисловості і торгівлі, які стали доступними, а також оновлені припущення.

Оскільки збитки складаються з кількох категорій, включаючи порушення виробництва товарів/послуг та доступу до товарів/послуг, порушення управління та збільшення ризиків/вразливостей, збитки не пов'язані пропорційно зі шкодою. Наприклад, у сільському господарстві пошкодження сільськогосподарської техніки може бути відносно невеликим, тоді як втрати сільськогосподарських культур можуть бути високими; у торгівлі пошкодження комерційних/промислових будівель може бути невеликим, але падіння продажів – значним. Наприклад, Дніпро був великим індустріальним центром, на який до війни припадало 14,7 відсотка загальнонаціональних продажів, і, отже, завдана шкода непропорційно вплинула на продажі і, своєю чергою, на збитки. Незважаючи на те, що у секторі соціального захисту завдана шкода відносно невелика, збитки є значними, наприклад, 3,3 мільярда доларів США додаткових видатків на соціальний захист для внутрішньо переміщених осіб станом на грудень 2023 року.

Рисунок 13. Порівняння збитків в RDNA1, RDNA2 та RDNA3 (млрд дол. США)

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: Збитки в RDNA1 враховуються загалом за 21 місяць – 3 місяці з березня до червня 2022 року та додаткові 18 місяців. Збитки в RDNA2 враховуються загалом за 30 місяців – 12 місяців з 24 лютого 2022 року до 24 лютого 2023 року та додаткові 18 місяців. Збитки в RDNA3 враховуються загалом за 40 місяців – 22 місяці з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року та додаткові 18 місяців.

Резюме макроекономічних і соціальних наслідків

Наслідки війни для людського розвитку продовжують бути глибокими і широкомасштабними. У період з лютого 2022 року до липня 2023 року було зареєстровано майже 10 000 загиблих і 18 500 поранених серед цивільного населення⁴³. На початку війни 13,5 мільйонів людей — приблизно третина населення України — були вимушено переселені. Станом на грудень 2023 року приблизно 5,9 мільйона людей⁴⁴ залишаються зареєстрованими як біженці в Європі, а 3,7 мільйона — як ВПО, станом на жовтень 2023 року⁴⁵. Війна принесла труднощі, оскільки засоби до існування були втрачені, а доступ до основних послуг був серйозно порушений, що призвело до зниження рівня життя. Різні суспільні групи стикаються з унікальними проблемами. Наприклад, молодь страждає від втрати знань і загострення проблем психічного

здоров'я на додаток до тих, які вже накопичилися під час пандемії COVID-19. Люди похилого віку постраждали непропорційно, оскільки багато з них збідніли і не в змозі задовольнити основні потреби, особливо якщо вони живуть поблизу лінії фронту, підтримують дорослих і дітей, які стали вимушеними переселенцями і біженцями, втратили мережі соціальної підтримки або доступ до механізмів самозабезпечення, таких як городи для вирощування продукції для власних потреб. Вторгнення призвело до збільшення випадків травмувань і серйозних поранень, і, отже, до стрімкого зростання кількості людей з інвалідністю. ВПО та особи, які повернулися, стикаються з багатьма проблемами, пов'язаними з їхнім соціально-економічним становищем, проблемами працевлаштування, дефіцитом і географічними невідповідностями вакансій та зниженням заробітної плати, а також перешкодами на ринку праці, особливо для вразливих підгруп, таких як жінки, молодь та особи з інвалідністю. Для задоволення потреб ветеранів

43 Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ ООН). Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні, 1 лютого – 31 липня 2023 року [Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). Report on the human rights situation in Ukraine, 1 February to 31 July 2023], [посилання](#).

44 УВКБ ООН. Ситуація з біженцями в Україні, вебсторінка доступна з грудня 2023 року (UNHCR. Ukraine Refugee Situation, website, accessed December 2023), [посилання](#).

45 Міжнародна організація з міграції (МОМ), «Україна: Звіт про внутрішнє переміщення в Україні— Загальнонаціональне опитування населення, раунд 14 (вересень–жовтень 2023 р.)» [International Organization for Migration (IOM), "Ukraine: Internal Displacement Report—General Population Survey Round 14 (September – October 2023)", [посилання](#). Для порівняння: 5,4 мільйона людей у звіті RDNA2.

та їхніх сімей необхідна демобілізація, реінтеграція та соціально-економічна підтримка. З лютого 2022 року зросли ризики гендерного насильства, зокрема сексуального насильства, пов'язаного з війною, торгівлі людьми та партнерського насильства.⁴⁶

Вторгнення спричинило до порушення економічних потоків, втрати робочих місць і низької довіри інвесторів, що вплинуло на державне та приватне фінансування. Однак після значного скорочення валового внутрішнього продукту (ВВП) у 2022 році економіка України продемонструвала стійкість і повернулася до зростання у 2023 році. Більш надійне постачання електроенергії, винятковий врожай пшениці та регулярне надходження зовнішньої допомоги дозволили відновити зростання в 2023 році. Річне зростання у 2023 році оцінюється на рівні 4,8 відсотка (порівняно зі скороченням на 29,1 відсотка у 2022 році), хоча очікується, що зростання у 2024 році буде повільнішим, ніж у 2023 році. Станом на 31 грудня 2023 року Україна ще не забезпечила твердих зобов'язань щодо достатньої підтримки надходжень для фінансування дефіциту бюджету. Бюджет на 2024 рік передбачає отримання 37,3 мільярдів доларів США зовнішніх позик і грантів для задоволення фіскальних потреб України. Однак отримання цих коштів є дуже невизначеним, оскільки на сьогоднішній день не отримано жодних твердих зобов'язань у такому розмірі. Враховуючи дефіцит бюджетного фінансування, Україна повинна визначити пріоритет будь-якої зовнішньої допомоги для задоволення своїх бюджетних потреб, а, отже, для виплати соціальної допомоги, пенсій та зарплат тощо.

Резюме потреб

Загальні оцінені потреби на відновлення та відбудову становлять майже 486 мільярдів доларів США (Таблиця 1 Таблиця 3). Ці витрати — протягом наступних 10 років — враховують принципи відбудови «краще, ніж було», включаючи перехід до нижчої енергоємності, сучасні стандарти з урахуванням стійкості до зміни клімату та інклюзивний дизайн, а також інфляцію, ринкові умови, підвищення цін у будівництві, яке зазвичай спостерігається в сфері капіталь-

ного будівництва, і вищі страхові внески. Найвищі оцінені потреби існують у секторі житла (понад 80 мільярдів доларів США або 17 відсотків від загальної суми), транспорту (майже 74 мільярди доларів США або 15 відсотків), торгівлі і промисловості (67,5 мільярда доларів США або 14 відсотків), сільського господарства (понад 56 мільярдів доларів США або 12 відсотків), енергетики (47 мільярдів доларів США або 10 відсотків), соціального захисту і засобів до існування (44,3 мільярда доларів США або 9 відсотків), а також у секторі управління вибухонебезпечними предметами (майже 35 мільярдів або 7 відсотків). В усіх секторах витрати на розчищення завалів та вивезення уламків (а також знесення, де це необхідно) сягають майже 11 мільярдів доларів США. На сектор охорони здоров'я (понад 14 мільярдів доларів США) і сектор освіти (майже 14 мільярдів доларів США) припадає по 3 відсотки загальних потреб.

Рисунок 14. Загальні потреби на відновлення та відбудову (486 млрд дол. США)

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: Потреби відносяться до загальних оцінених потреб, що охоплюють період 2024–2033 рр. Там, де дані були доступні, задоволені потреби вилучено.

Збільшення в середньому в оцінюваних секторах потреб у RDNA3 порівняно з RDNA2 (411 мільярдів доларів США, див. Рисунок 7) є помірним і пропорційним до сталих впливів

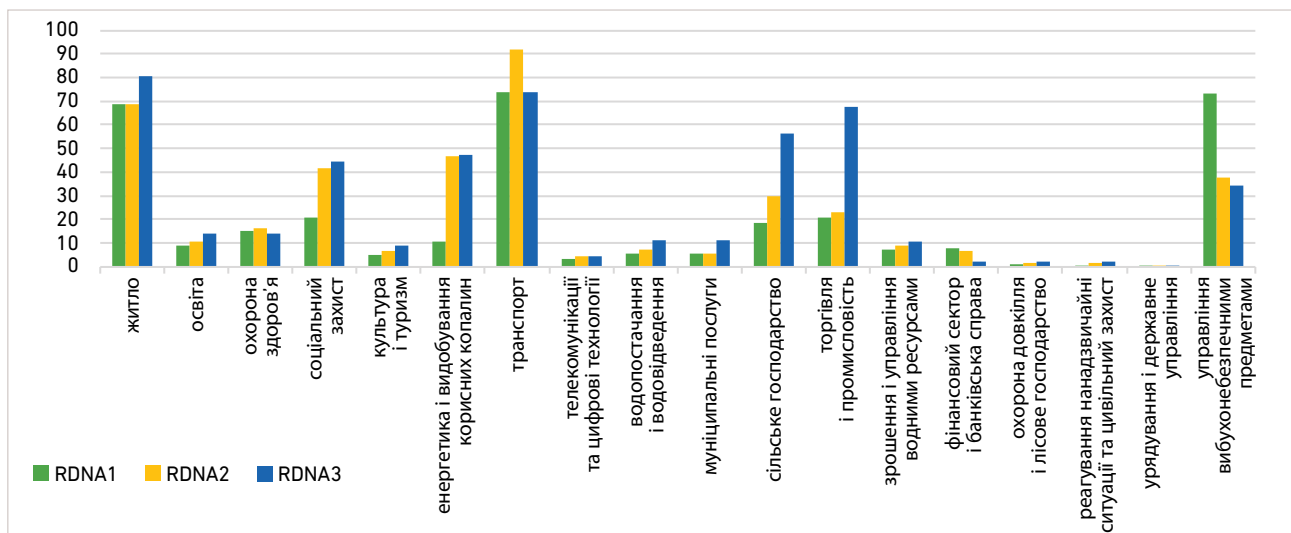
46 Регіональна робоча група з гендерних питань, «Зробити невидиме видимим – заснований на доказах аналіз гендерних питань у регіональних заходах реагування на війну в Україні», жовтень 2022 р. [Regional Gender Task Force, "Making the Invisible Visible: An evidence-based analysis of gender in the regional response to the war in Ukraine", October 2022], [посилання](#).

(Рисунок 14). Сектори з найбільшим зростанням потреб зазнали більшої шкоди, зокрема торгівля і промисловість, сільське господарство, водопостачання і водовідведення. Однак нові або уточнені дані, зміни в класифікації підсекторів, коригування методології та припущень, а також відрахування задоволених потреб сприяли змінам у потребах конкретних секторів в RDNA3 і RDNA2. Оновлені базові дані і дані щодо завданої шкоди привели до зменшення потреб у секторі охорони здоров'я. У транспортному секторі коригування припущень щодо витрат і більший акцент на відновленні та відбудові основних послуг сприяли 20-відсотковому зниженню потреб порівняно з RDNA2. У цьому секторі також було зафіксовано декілька задоволених потреб. У фінансово-банківському секторі зниження потреб відображає результати оцінки стійкості 2023 року та зменшення пов'язаних з війною збитків за кредитами. Зменшення на 8 відсотків потреб у секторі управління вибухонебезпечними предметами пов'язане з підвищенням точності даних завдяки постійному розширеному збору даних, які за оцінками фіксують 174 000 км² території, забрудненої вибухоне-

безпечними снарядами. Найбільш чиста зміна потреб характерна для Київської, Дніпропетровської, Донецької, Херсонської, Харківської, Запорізької та Одеської областей.

Задоволення загальних оцінених потреб буде критичним для довгострокового відновлення після війни, але всі потреби не можуть бути задоволені негайно. Терміни покриття цих потреб залежать від наявності фінансування, а також від кількох інших чинників: потенціалу українського бюджету щодо освоєння коштів; потенціалу реалізації та координації між галузевими міністерствами, місцевими органами влади, громадянським суспільством, громадськими організаціями та впроваджувальними установами; готовності приватного сектору підтримувати капітальні інвестиції; та траєкторії війни. Варто відзначити надзвичайно важливу роль інвестицій приватного сектору у задоволенні потреб; додаткову інформацію наведено в останньому розділі. У наступному розділі розглядається оцінка пріоритетів відновлення та відбудови на 2024 рік.

Рисунок 15. Порівняння потреб в RDNA1, RDNA2 та RDNA3 (млрд дол. США)

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: вісь у = млрд дол. США; вісь х = сектори у рамках RDNA1, RDNA2 та RDNA3. Потреби обчислюються на період протягом наступних 10 років.

Таблиця 1. Загальний обсяг завданої шкоди, збитків і потреб в розрізі секторів (млрд дол. США)

Сектор	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Сектори соціальної сфери			
Житло	55,9	17,4	80,3
Освіта і наука	5,6	6,9	13,9
Охорона здоров'я	1,4	17,8	14,2
Соціальний захист і засоби до існування	0,2	9,5а	44,5
Культура і туризм	3,5	19,6	8,9
Сектори інфраструктури			
Енергетика та видобування корисних копалин	10,6	54,0	47,1
Транспорт	33,6	40,7	73,7
Телекомунікації та цифрові технології	2,1	2,3	4,7
Водопостачання і водовідведення	4,0	11,6	11,1
Муніципальні послуги	4,9	6,8	11,4
Виробничі сектори			
Сільське господарство	10,3	69,8	56,0
Торгівля і промисловість	15,6	173,2	67,5
Зрошення і управління водними ресурсами	0,7	0,7	10,7
Фінансовий сектор і банківська справа	0,0	5,7	2,3
Наскрізні сектори			
Охорона довкілля, природокористування та лісове господарство	3,3	26,5	2,3
Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист	0,4	0,5	2,3
Урядування та державне управління	0,3	1,7	0,7
Управління вибухонебезпечними предметами	-	34,6	34,6
Всього	152,5	499,3	486,2

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: – = незастосовно. Завдана шкода охоплює 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року; завдані збитки охоплюють загалом 40 місяців, включаючи 22 місяці з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року та додаткові 18 місяців до 30 червня 2025 року; потреби охоплюють період 2024–2033 рр. а. У соціальний захист не включено втрату доходів домогосподарств у розмірі 60 мільярдів доларів США, щоб уникнути можливого подвійного обчислення в інших секторах.

Таблиця 2. Завдана шкода, збитки та потреби за RDNA3 у розрізі областей (млрд дол. США)

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Прифронтові області, проміжний підсумок	116,0	157,6	250,5
Донецька	38,7	39,0	73,9
Запорізька	13,5	30,4	33,6
Луганська	17,8	19,1	39,0
Миколаївська	5,6	11,1	14,2
Харківська	27,8	32,3	54,9
Херсонська	12,6	25,7	35,0
Опорні області, проміжний підсумок	5,3	81,3	36,2
Вінницька	0,2	9,3	4,7
Дніпропетровська	2,9	39,3	16,4
Кіровоградська	0,2	5,7	2,7
Одеська	1,3	15,2	7,2
Полтавська	0,8	12,0	5,3
Тиллові області, проміжний підсумок	1,2	47,5	19,1
Волинська	0,1	4,6	1,7
Закарпатська	0,3	2,9	1,4
Івано-Франківська	0,1	5,6	1,9
Львівська	0,3	11,3	3,3
Рівненська	0,1	3,5	1,6
Тернопільська	0,0	3,9	1,7
Хмельницька	0,2	6,9	3,6
Чернівецька	0,0	1,6	0,7
Черкаська	0,2	7,2	3,2
Області, повернуті під контроль уряду України, проміжний підсумок	22,9	135,7	80,8
м. Київ	2,2	27,4	8,2
Житомирська	1,1	6,2	4,7
Київська	11,2	82,7	42,5
Сумська	3,0	8,8	10,4
Чернігівська	5,5	10,6	15,0
Загальнонаціональний рівень (не розподілено), проміжний підсумок	7,1	77,2	99,5

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

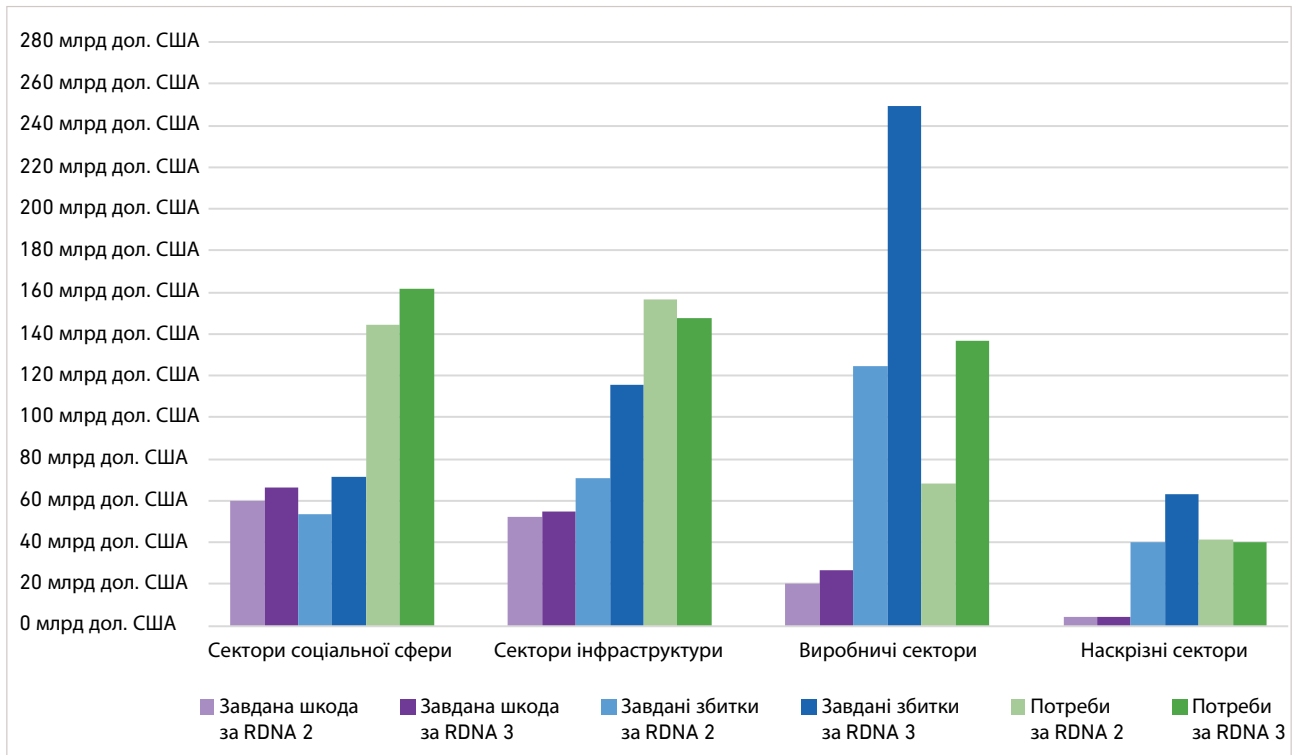
Примітка: Завдана шкода охоплює 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року; завдані збитки охоплюють загалом 40 місяців, включаючи 22 місяці з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року та додаткові 18 місяців до 30 червня 2025 року; потреби охоплюють період 2024–2033 рр. Області розподілені за категоріями відповідно розподілу, представленою Урядом України на конференції в Лугано в липні 2022 року, з деякими оновленнями. Станом на грудень 2023 року бойові дії велися в Миколаївській області, хоча більшість зіткнень перемістилася в Херсонську область.

Таблиця 3. Завдана шкода, збитки, потреби за RDNA1, RDNA2 та RDNA3 у розрізі секторів (млрд дол. США)

Сектор	Шкода			Збитки			Потреби		
	RDNA3	RDNA2	RDNA1	RDNA3	RDNA2	RDNA1	RDNA3	RDNA2	RDNA1
Сектори соціальної сфери									
Житло	55,9	50,4	39,2	17,4	17,2	13,3	80,3	68,6	69,0
Освіта і наука	5,6	4,4	3,4	6,9	0,8	0,5	13,9	10,7	9,2
Охорона здоров'я	1,4	2,5	1,4	17,8	16,5	6,4	14,2	16,4	15,1
Соціальний захист і засоби до існування	0,2	0,2	0,2	9,4	4,2	4,5	44,5	41,8	20,6
Культура і туризм	3,5	2,6	1,1	19,6	15,2	19,3	8,9	6,9	5,2
Сектори інфраструктури									
Енергетика та видобування корисних копалин	10,6	10,6	3,1	54,0	27,2	12,0	47,1	47,0	10,7
Транспорт	33,6	35,7	29,9	40,7	31,6	26,1	73,7	92,1	73,8
Телекомунікації та цифрові технології	2,1	1,6	0,7	2,3	1,6	0,6	4,7	4,5	3,3
Водопостачання і водовідведення	4,0	2,2	1,3	11,6	7,5	6,8	11,1	7,1	5,4
Муніципальні послуги	4,9	2,4	2,3	6,8	3,0	4,3	11,4	5,7	5,7
Виробничі сектори									
Сільське господарство	10,3	8,7	2,2	69,8	31,5	28,3	56,0	29,7	18,7
Торгівля і промисловість	15,6	10,9	9,7	173,2	85,8	47,5	67,5	23,2	20,8
Зрошення та управління водними ресурсами	0,7	0,4	0,2	0,7	0,3	0,1	10,7	8,9	7,5
Фінансовий сектор і банківська справа	0,0	0,0	0,0	5,7	6,8	8,1	2,3	6,8	8,0
Наскрізні сектори									
Охорона довкілля, природокористування та лісове господарство	3,3	1,5	2,5	6,5	0,5	0,7	2,3	1,5	1,2
Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист	0,4	0,2	0,1	0,5	0,5	0,2	2,3	1,5	0,7
Урядування та державне управління	0,3	0,3	0,1	1,7	1,4	0,0	0,7	0,6	0,2
Управління вибухо-небезпечними предметами	-	-	-	34,6	37,6	73,2	34,6	37,6	73,2
Всього	152,5	134,7	97,4	499,3	289,1	252,0	486,2	410,6	348,5

Джерело: Команда з проведення оцінювання. Дані RDNA1, RDNA2 та RDNA3.

Рисунок 16. Порівняння обсягів завданої шкоди, збитків та потреб для секторних кластерів в RDNA2 та RDNA3 (млрд дол. США)

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: вісь у = млрд дол. США; вісь х = сектори в рамках RDNA2 та RDNA3.

ПРІОРИТЕТИ ТА ПРИНЦИПИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ВІДБУДОВИ

Пріоритети відновлення та відбудови

Оскільки потреби продовжують зростати, дедалі важливішим стає визначення чітких пріоритетів відновлення та відбудови, мобілізація та ефективне використання фінансування, а також забезпечення їх організованого та оперативного впровадження. У цьому розділі підсумовуються пріоритети впровадження, визначені профільними міністерствами Уряду України, оцінюється вплив цих пріоритетів з погляду фінансування та впровадження, а також викладаються деякі рекомендації щодо забезпечення результативних та ефективних зусиль з відновлення та відбудови у середньостроковій перспективі⁴⁷.

Зважаючи на масштаби і складність потреб, Уряд України обрав структурований підхід секторального рівня до планування відновлення та відбудови. Профільні міністерства за координації Міністерства відновлення, Міністерства економіки та Офісу реформ КМУ працювали в 20 секторах над визначенням пріоритетів на рівні проєктів, визначенням потреб у фінансуванні та моніторингу фінансування, впровадженні проєктів і вибірками коштів. Паралельно зі збором детальних даних і моніторингом у червні та листопаді 2023 року було організовано серію семінарів і консультацій із профільними міністерствами та партнерами з розвитку, щоб розглянути прогрес в упровадженні, окреслити пріоритети та їх очікувані наслідки, обговорити здійсненність і терміни впровадження, а також оцінити потреби у фінансуванні. Цей процес дав можливість окремим міністерствам визначити існуючі пріоритети на 2023 рік, які вимагатимуть продовження реалізації у 2024 році, підтвердити нові пріоритети на 2024 рік, та, у координації з усталеними процесами складання державно-

го бюджету та координації донорів, визначити джерела фінансування.

Незважаючи на те, що Уряд України не сформував загального фінансового пакета, у межах якого було б визначено пріоритети відновлення та відбудови, було окреслено деякі ширші пріоритетні завдання, які відповідають представленим у RDNA2. Як описано вище, пріоритетні потреби відновлення та відбудови на 2024 рік були визначені профільними міністерствами за принципом «знизу вгору», і для них не було встановлено пріоритетності за секторами відповідно до загального пакета ресурсів. Однак Уряд України організував обговорення потреб за шістьма ширшими пріоритетними завданнями, переліченими далі⁴⁸. Ці пріоритетні завдання загалом відповідають наведеним у RDNA2, з деякими невеликими додатками та перестановками.

1. **Енергетика**, включаючи відновлення та ремонт ліній передачі та розподілу, а також відновлення та децентралізацію генеруючих потужностей, зокрема, шляхом розвитку відновлюваних джерел енергії та захисту електромережі
2. **Транспорт**, з приділенням особливої уваги внутрішньому та транскордонному сполученню, включаючи ремонт та відбудову доріг, залізниць, мостів, портів, прикордонних переходів і відновлення поштових послуг⁴⁹
3. **Житлово-комунальні послуги**, включаючи поточний та капітальний ремонт житла, а також відбудову та відновлення послуг централізованого тепlopостачання,⁵⁰ підвищення енергоефективності,⁵¹ послуг водопоста-

47 Цифри, наведені в цьому розділі, базуються на пріоритетах, визначених галузевими міністерствами в межах процесу, координованого Міністерством відновлення. Ці цифри відображають пріоритети профільних міністерств.

48 арто зазначити, що першочерговим і головним пріоритетом Уряду України є забезпечення спроможності фінансувати свої основні функції та надавати послуги громадянам України у межах державного бюджету. На другому місці – пріоритет задоволення потреб у відбудові та відновленні.

49 У переліку пріоритетів RDNA поштові послуги належать до категорії телекомунікацій та цифрових технологій.

50 У переліку пріоритетів RDNA централізоване тепlopостачання належить до енергетичного сектору, тоді як районне тепlopостачання – до сектору муніципальних послуг.

51 Енергоефективність не входить до переліку пріоритетів RDNA як окремий сектор, а розглядається як наскрізний.

чання і водовідведення та послуг управління побутовими відходами ⁵²

4. **Соціальні послуги та інфраструктура**, включаючи ремонт і відбудову шкіл і закладів охорони здоров'я та відновлення надання ними послуг, а також ремонт і відбудову соціально-культурної інфраструктури та надання відповідних послуг ⁵³
5. **Промисловість і послуги**, з наданням основної підтримки приватному сектору, включаючи промисловість і торгівлю, агробізнес і зрошення ⁵⁴, і ставлячи у центр уваги зменшення ризиків для інвестицій і торгівлі
6. **Пріоритети, спільні для різних секторів**, включаючи розмінування, ⁵⁵ телекомунікації, цифрову та кібербезпеку ⁵⁶, реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист, а також демократію, правосуддя та права людини. ⁵⁷

Пріоритетні потреби відновлення та відбудови у 2024 році, визначені профільними міністерствами, становлять 15,3 мільярда доларів США державного фінансування ⁵⁸, тоді як приватний сектор (включаючи компанії і домогосподарства) може додати ще до 11 мільярдів доларів США для задоволення найбільш нагальних потреб. Сукупні державні та приватні витрати становлять близько 6 відсотків від загальних потреб за RDNA протягом 10 років. Виконання

пріоритетних завдань, визначених профільними міністерствами на 2024 рік у різних секторах, потребуватиме 8,2 мільярда доларів США державних інвестицій та інвестицій державних підприємств, а також 4,7 мільярда доларів США у формі грантів, субсидій та гарантій, що має зменшити ризики для фінансування та подолати обмеження для приватних інвестицій (Рисунок 17). Ці суми буде доповнено 2,3 мільярда доларів США інших поточних державних видатків. ⁵⁹ Державна підтримка, спрямована на зменшення ризиків і сприяння фінансуванню, може стимулювати приватні інвестиції в сумі до 5,5 мільярда доларів США, а також сприяти інвестуванню приблизно такого самого обсягу оборотного капіталу (через такі програми, як 5-7-9 для фірм і пільгові іпотечні кредити для споживачів) з метою підтримки функціонування фірм і ланцюгів постачання та заохочення споживачів до інвестування у ринок житла. ⁶⁰

Підтримка приватного сектору складає найбільшу частку пріоритетів на 2024 рік. Якщо розглядати пріоритети, визначені профільними міністерствами, видно, що найбільша частина видатків на відновлення та відбудову припадає на промисловість і сектор послуг (майже 3,6 мільярда доларів США, або 23,5 відсотка від загальних державних видатків), житлово-комунальне господарство (3,1 мільярда доларів США). Для задоволення пріоритетних потреб у секторах енергетики, соціальної інфраструктури та послуг (переважно у сферах освіти та

52 Управління побутовими відходами у переліку пріоритетів RDNA3 підпадає під муніципальні послуги.

53 До цих послуг, згідно з переліком пріоритетів RDNA3, належать муніципальні послуги, соціальний захист та, відповідно, культура і туризм.

54 До них належать, згідно з переліком пріоритетів RDNA3, торгівля і промисловість, сільське господарство та, відповідно, зрошення та управління водними ресурсами.

55 Управління вибухонебезпечними предметами у переліку пріоритетів RDNA.

56 Телекомунікації та цифрові технології у переліку пріоритетів RDNA; кібербезпека не входила до переліку пріоритетів RDNA.

57 Правосуддя і державне управління у переліку пріоритетів RDNA.

58 Зверніть увагу, що державне фінансування базується на пріоритетних секторах/програмах, визначених Урядом України, і не охоплює додаткових 3,6 мільярда доларів США у формі соціальних трансфертів, пов'язаних з RDNA, які є встановленою частиною Державного бюджету, або можливих трансфертів для підтримки потреб ліквідності сектору районного тепlopостачання.

59 Значна частина цих видатків припадає на закупівлю газу та електроенергії у сумі 740 мільйонів доларів США.

60 Внесок приватного сектору оцінюється з використанням припущень щодо мультиплікаторів інвестицій для запропонованих програм, визначених профільними міністерствами. У секторі промисловості і послуг це охоплює такі програми, як 5-7-9, які передусім сприяють позикам і грантам на оборотний капітал, наданню кредитних засобів, механізмів зменшення ризиків і прямих інвестиціям. У житловому секторі це охоплює різноманітні програми підтримки іпотеки, а також прямих трансферти (компенсації), які стимулюють інвестиції в ринок житла; в аналізі для цілей оцінки впливу інвестицій використовується довоєнна ринкова динаміка, згідно з якою 10 відсотків житлових кредитів підтримують купівлю нових об'єктів на первинному ринку, тоді як 90 відсотків підтримують купівлю одиниць нерухомості, наявних на вторинному ринку (згідно з IFC, 2023)

Рисунок 17. Оцінка розподілу пріоритетів RDNA3 за типом видатків (млн дол. США)

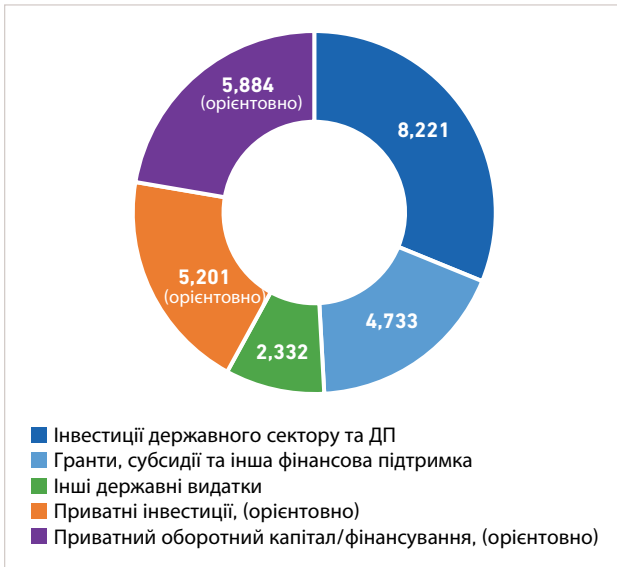

Рисунок 18. Розподіл пріоритетних державних видатків у RDNA3 у розрізі ширших секторів (млн дол. США)

Джерело: Команда з проведення оцінювання, на основі даних у шаблонах секторних діаграм, підготовлених профільними міністерствами Уряду України за координації Міністерства відновлення.

Примітка: ДП – державне підприємство.

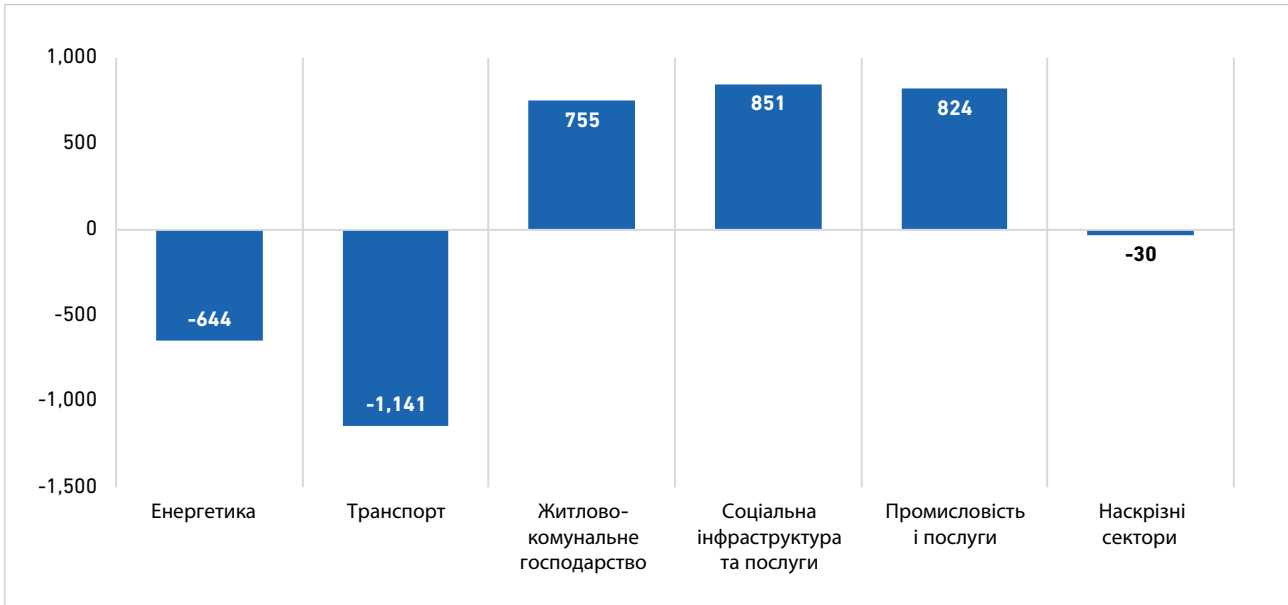
охорони здоров'я)⁶¹ і транспорту необхідно 2,7 мільярда доларів США, 2,4 мільярда доларів США та 2,3 мільярда доларів США, відповідно; ще 1,2 мільярда доларів США потребують пріоритети, спільні для різних секторів, включаючи розмінування, реагування на надзвичайні ситуації, телекомунікації та цифрові технології, а також сектор правосуддя (Рисунок 18). Очікується, що приватні видатки та інвестиції зосереджуватимуться у 2024 році у промисловості та торгівлі, агробізнесі та житловому секторі (Таблиця 4), хоча існують можливості для приватних інвестицій в інших секторах, включаючи енергетику і транспорт.

Пріоритети, визначені профільними міністерствами для RDNA3, дещо зросли порівняно з пріоритетами для RDNA2 (на 2023 рік). За оцінками, державні видатки, необхідні для задоволення пріоритетів RDNA3, становлять 15,3 мільярда доларів США, що на 8,5 відсотка більше, ніж у RDNA2 (14,1 мільярда доларів США). Це зростання термінових пріоритетних потреб складає менше, ніж половину від загаль-

ного зростання потреб у RDNA3. Як показано на Таблиця 19, таке зростання пріоритетних потреб пояснюється їх різким зростанням у секторі соціальної інфраструктури та послуг (збільшення більш ніж на 50 відсотків порівняно з RDNA2), а також у секторі промисловості і послуг та в секторі житлово-комунального господарства (збільшення приблизно на 30 відсотків у кожному), хоча це зростання частково компенсується зниженням оцінених нагальних пріоритетів у секторах транспорту (на третину нижче, ніж у RDNA2) та енергетики (на 20 відсотків нижче). Цей відносний зсув у співвідношенні нагальних пріоритетів частково відображає посилення стратегічної уваги до приватного та соціального секторів економіки, а також відображає успішне планування, визначення пріоритетів та виконання завдань в ключових інфраструктурних секторах. З іншого боку, важливо визнати, що пріоритетні потреби в таких секторах, як транспорт і енергетика, залишаються дуже великими, і ці сектори надалі зазнають значних ризиків, які можуть потребувати термінових інвестицій.

61 Зверніть увагу, що хоча (непенсійні) соціальні трансферти — близько 3,6 мільярда доларів США у 2024 році — розглядаються як частина потреб RDNA3, вони повністю покриваються з державного бюджету і не вважаються частиною пріоритетів RDNA3, визначених профільними міністерствами Уряду України. Це відповідає підходу, прийнятому в RDNA2.

Рисунок 19. Державні видатки на пріоритетні потреби RDNA3 у розрізі ширших секторів (млн дол. США) порівняно з RDNA2

Джерело: Команда з проведення оцінювання, на основі даних у шаблонах секторних діаграм, підготовлених профільними міністерствами Уряду України за координації Міністерства відновлення.

Хоча фінансування, визначене профільними міністерствами як пріоритетне, навряд чи буде повністю вибрано у 2024 році, мобілізація фінансових зобов'язань буде важливою для підтримки реалізації. Моніторинг виконання пріоритетів RDNA2 показує, що у 2023 році було вибрано понад 7,2 мільярда доларів США, що становить близько 61 відсотка доступного фінансування, мобілізованого через державний бюджет і донорів⁶². Коефіцієнт вибірки коштів⁶³ був найвищим у секторі житлово-комунального господарства (70 відсотків)⁶⁴, і перевищував 60 відсотків у всіх секторах (Рисунок 20); виділене фінансування було найвищим у секторах інфраструктури та відставало у приватному та соціальному секторах. Тоді як 84 відсотки державних коштів (в основному з державного бюджету) було вибрано впродовж року, що вказує на відносно високий рівень виконання зобов'язань щодо бюджетних коштів, це виконання було значно нижчим для позик і грантів, оскільки вони можуть залежати від складніших процедур виплати коштів, хоча це може також пояснюватися тим, що фінансування від донорів надходить у середньому цього року пізні-

ше. Що стосується 2024 року, то для того, щоб повністю виконати пріоритети RDNA3 протягом року абсолютний рівень вибірки повинен подвоїтися. Незважаючи на відносно позитивні показники у 2023 році, таке збільшення вибірок у 2024 році є дуже малоімовірним. Водночас, однією з головних перешкод для вибірки коштів є відсутність своєчасного надходження коштів, що дало б змогу розробляти багаторічні інвестиційні програми. Крім того, для інфраструктурних проектів тривалі терміни їх виконання означають, що між закупівлею та вибіркою коштів можуть бути затримки на рік або більше, і фінансування зазвичай потрібно мати ще до закупівлі. Таким чином, незважаючи на те, що пріоритети, визначені профільними міністерствами, можуть не вимагати фінансування на місцях у повному обсязі у 2024 році, реалізація значною мірою залежить від забезпечення виконання зобов'язань щодо фінансування.

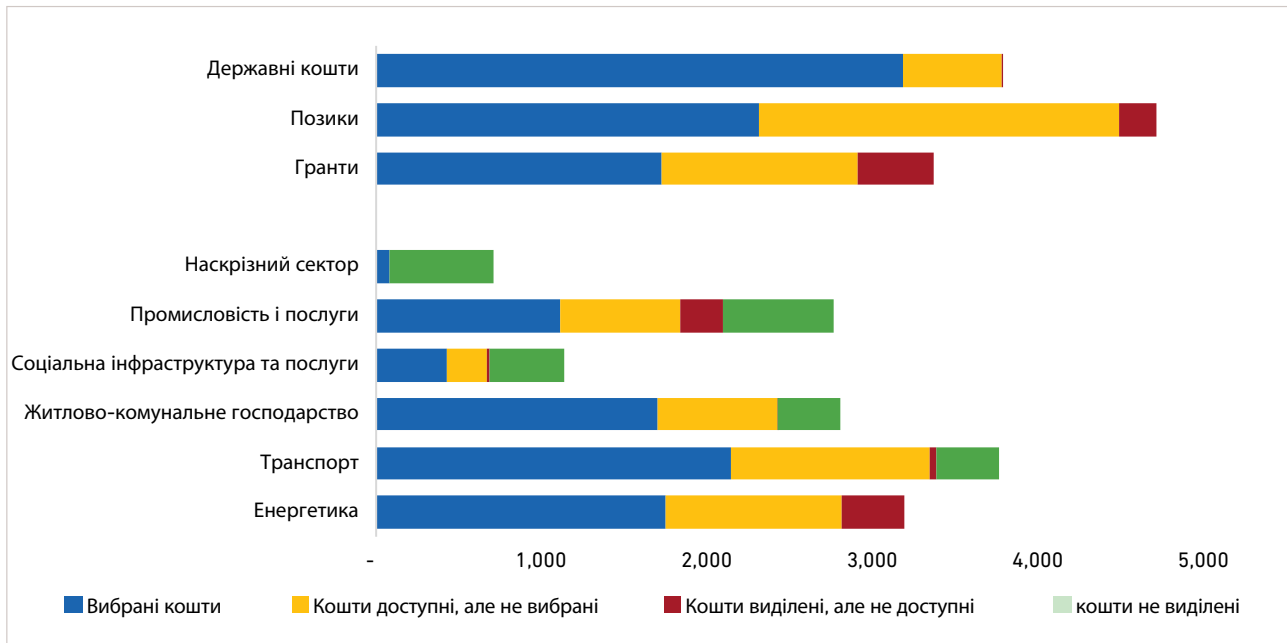
Для задоволення пріоритетних потреб відновлення та відбудови у 2024 році вже було забезпечено значний обсяг фінансування, проте для підтримки всіх пріоритетів, визначених про-

62 Зобов'язання було виконано приблизно за 84 відсотками визначених пріоритетів RDNA2.

63 Вибірка як частка доступних коштів.

64 Коефіцієнт вибірки становив 100 відсотків у наскрізному секторі, але ця цифра враховувала лише невеликі обсяги фінансування у сферах розмінування та телекомунікацій.

Рисунок 20. Виконання пріоритетів RDNA2 за секторами та видами фінансування впродовж 2023 року (млн дол. США)

Джерело: Команда з проведення оцінювання, на основі «Звіту з моніторингу за 2023 рік» (від 1 лютого 2024 року), наданого Урядом України; Звіт базується на поєднанні фактичних даних, підтверджених Міністерством фінансів, і самозвітних даних, отриманих від профільних міністерств.

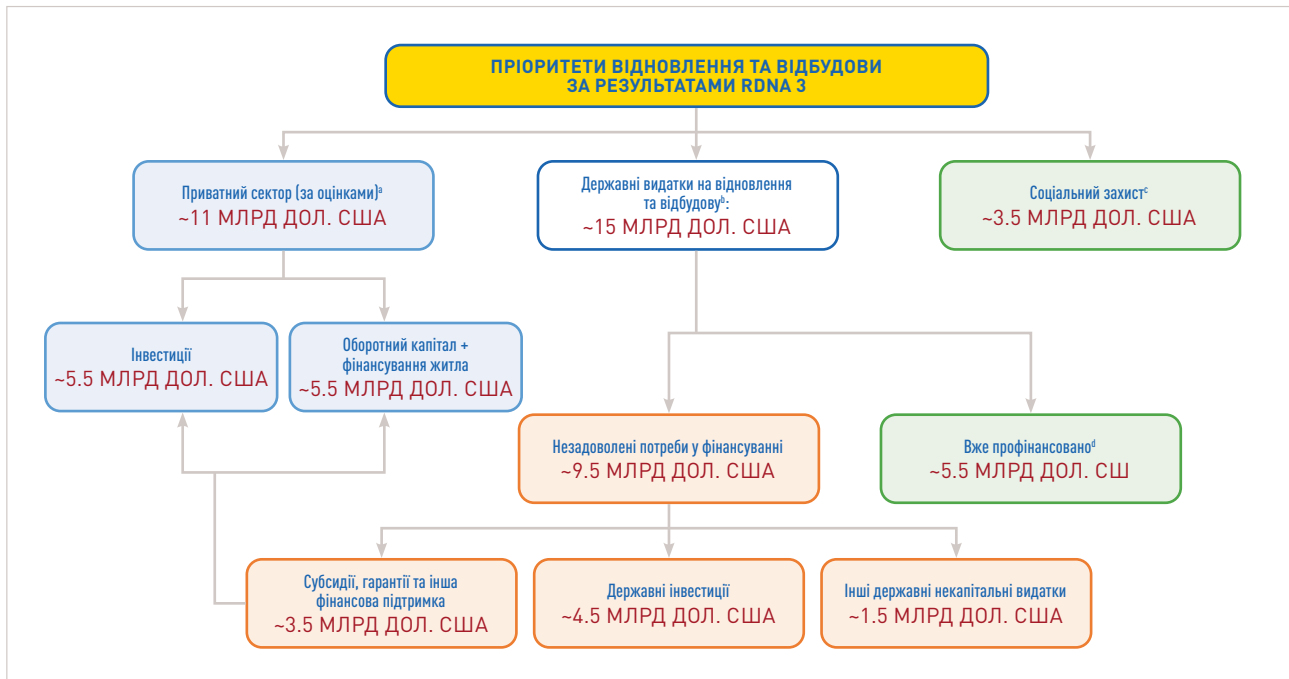
Примітка: На рисунку вище наведено результати з визначенням секторів RDNA3; Наскрізний сектор тут охоплює лише розмінування, телекомунікації та цифрові технології; Коефіцієнт вибірки коштів дорівнює вибраним коштам як частці доступних коштів.

фільними міністерствами, у 2024 році знадобиться ще близько 9,5 мільярда доларів США додаткового фінансування. Станом на січень 2024 року вже було забезпечено близько 5,5 мільярда доларів США фінансування для задоволення пріоритетних потреб у державних видатках на відновлення та відбудову на додаток до 3,6 мільярда доларів США, передбачених у бюджеті на підтримку потреб соціального захисту, пов'язаних з війною. Забезпечене фінансування охоплює розподіл видатків з державного бюджету та додаткові витрати через місцеві бюджети, які підкріплюються підтримкою через позики та гранти від міжнародних фінансових організацій (МФО) та інших донорів (на які припадає близько двох третин доступного фінансування). Водночас понад 60 відсотків (близько 9,5 мільярда доларів США) потреб у фінансуванні все ще не задоволено (Рисунок 21). Незадоволені потреби у фінансуванні особливо високі, як у номінальному, так і у відсотковому вимірі, в енергетиці, промисловості та сфері послуг. За оцінками, 3,5 мільярда доларів США незадоволених потреб у фінансуванні стосуються програм та інструментів, призначених для стимулювання приватних інвестицій (у сектори промисловості та послуг і житлово-ко-

мунального господарства); неспроможність задовольнити потреби в цих секторах матиме негативний вплив на внесок приватного сектору у виконання пріоритетів відновлення та відбудови.

Прогрес у сфері відновлення та відбудови в умовах обмежень щодо ресурсів та реалізації вимагатиме визначення подальших стратегічних пріоритетів, підкріпленого своєчасним та передбачуваним фінансуванням. Враховуючи ймовірні проблеми з мобілізацією додаткових 9,5 мільярда доларів США понад наявне бюджетне фінансування (і вже забезпечене додаткове фінансування) у 2024 році, важливо, щоб уряд визначив стратегічні пріоритети в усіх секторах для задоволення найважливіших потреб. Разом з тим, забезпечення середньострокових передбачуваних зобов'язань щодо фінансування від донорів має надзвичайно важливе значення для того, щоб впроваджувальні установи могли планувати та керувати довгостроковими і складними закупівлями. Виконанню цієї вимоги може сприяти краща інтеграція встановлення пріоритетів і планування проєктів у середньостроковий процес бюджетного планування, а також впровадження інших

Рисунок 21. Резюме пріоритетів відновлення та відбудови за результатами RDNA3 і потреб у фінансуванні на 2024 рік, визначених українською владою

Джерело: Команда з проведення оцінювання на основі даних у шаблонах секторних діаграм, підготовлених профільними міністерствами Уряду України та координованих Мінінфраструктури.

- а. Приватний сектор охоплює компанії і домогосподарства; показники оцінюються на основі припустимих мультиплікаторів інвестицій та кредитування різних інструментів державної підтримки; варто відзначити, що інвестиції приватного сектору не оцінювалися в RDNA2.
- б. Охоплює витрати та інвестиції від Уряду і державних підприємств, а також від донорів та міжнародних фінансових організацій.
- в. Соціальні трансферти є частиною потреб, визначених RDNA, але не включених до пріоритетів RDNA Уряду, оскільки вони вважаються основною функцією відповідальності, яку покриває державний бюджет. Цифра не охоплює пенсії, не пов'язані з RDNA.
- д. У тому числі за рахунок державного та місцевих бюджетів; кредитів і грантів від міжнародних фінансових організацій і донорів; та власних коштів ДП; охоплює фінансування у процесі обговорення, яке не затверджене.

кроків, передбачених затвердженою Дорожньою картою реформ УДІ.

Крім того, кілька ключових заходів дозволять прискорити виплати відповідно до пріоритетів та максимізувати ефективність і дієвість інвестицій у відновлення та відбудову, а саме:

- **Прискорення програми реформування**, включно з концептуальною моделлю урядового Плану відновлення України, підготовка якого наразі здійснюється. Це сприятиме економічному зростанню і модернізації економіки та інституцій, а також зміцненню потенціалу державного сектору на місцевому рівні відповідно до стандартів і політики ЄС.
- **Зміцнення потенціалу державного сектору**. Поряд із зростанням ролі приватного сектору, подальше посилення потенціалу державно-
- **Використання можливостей для приватних інвестицій**. Як показують цифри, наведені в

го сектору у сфері планування та реалізації проектів відновлення та відбудови буде мати критично важливе значення для забезпечення ефективної та дієвої реалізації. Ухвалення та реалізація Урядом дорожньої карти реформ УДІ відіграватиме ключову роль у цьому відношенні, зокрема через залучення державних інвестицій у рамках стратегічного та середньострокового бюджетного планування, розроблення єдиного портфеля проектів на етапі підготовки, зміцнення інституційного і технічного потенціалу органів влади та відповідних зацікавлених сторін, а також сприяння міжінституційній координації та міжсекторальному визначенню пріоритетів, у тому числі через створення Стратегічної інвестиційної ради.

цьому звіті, приватний сектор відіграватиме критично важливу роль у задоволенні потреб у відновленні та відбудові. У міру розвитку ринкових умов і прихильності до реформ галузевий масштаб і глибина приватних інвестицій можуть суттєво зрости. Це зростання допоможе прискорити реалізацію при одночасному зменшенні фіскального тягаря.

- **Посилення компетенцій місцевої влади та представників громади.** Посилене стратегічне планування, управління проектами, інвестиційна діяльність, координація з різними зацікавленими сторонами та відповідні технічні можливості сприятимуть розвитку сучасних, інклюзивних, стійких і процвітаючих громад.

Таблиця 4. Резюме оцінених пріоритетів відновлення та відбудови для фінансування на 2024 рік – орієнтовний внесок у розрізі секторів та видів витрат (млн дол. США)

	Державні кошти – орієнтовний розподіл між видами видатків				Приватні кошти – орієнтовний додатковий внесок у виконання пріоритетів		
	Всього	Державні та інвестиції ДП ^a	Субсидії, гарантії та інша фінансова підтримка ^b	Інші державні видатки ^c	Приватний сектор, всього	Орієнтовні приватні інвестиції ^d	Орієнтовний приватний оборотний капітал/фінансування ^e
Енергетика	2 656	1 874	–	782	–	– ^g	–
Транспорт	2 334	2 334	–	–	–	–	–
Житлово-комунальне господарство	3 078	1 494	1 214	370	2 500	500	2 000
Житло	2 116	533	1 214	370	2 500	500	2 000
Централізоване теплопостачання	159	159	–	–	–	–	–
Комунальні послуги	247	247	–	–	–	–	–
Енергоефективність	258	258	–	–	–	–	–
Поводження з відходами	56	56	–	–	–	–	–
Водопостачання і водовідведення	242	242	–	–	–	–	–
Соціальна інфраструктура та послуги	2 440	1 869	–	571	–	–	–
Освіта	1 193	743	–	450	–	–	–
Охорона здоров'я	873	816	–	57	–	–	–
Культура	6	6	–	–	–	–	–
Соціальний захист ^f	369	305	–	64	–	–	–
Промисловість і послуги	3 593	44	3 519	30	8 000	4 500	3 500
Промисловість і торгівля	3 114	–	3 104	10	6 000	4 000 ^h	2 000 ^h
Агробізнес	435	–	415	20	2 000	500	1 500
Зрошення	44	44	–	–	–	–	–

	Державні кошти – орієнтовний розподіл між видами видатків				Приватні кошти – орієнтовний додатковий внесок у виконання пріоритетів		
	Всього	Державні та інвестиції ДП ^а	Субсидії, гарантії та інша фінансова підтримка ^б	Інші державні видатки ^с	Приватний сектор, всього	Орієнтовні приватні інвестиції ^д	Орієнтовний приватний оборотний капітал/фінансування ^е
Міжсекторальні	1 186	606	–	580	300	300^і	–
<i>Розмінування</i>	492	–	–	492	–	–	–
<i>Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист</i>	272	272	–	–	–	–	–
<i>Демократія, справедливість і права людини</i>	22	22	–	–	–	–	–
<i>Телекомунікації та цифрові технології</i>	400	312	–	87	300	300	–
Всього	15 287	8 241	5 014	2 031	до 11 000	~5 300	~ 5 500

Джерело: Команда з проведення оцінювання на основі даних у шаблонах секторних діаграм, підготовлених профільними міністерствами Уряду України та координованих Міністерством відновлення.

Зверніть увагу, що аналіз розподілу за видами видатків і потенційного внеску приватного сектору зроблений командою Світового банку на основі аналізу даних моніторингу Уряду України та інших джерел і призначений як оцінка для перспективного бачення характеру потреб у видатках і внесків. Наведені тут цифри є орієнтовними пріоритетами на 2024 рік і не визначають фінансові зобов'язання, мобілізовані для виконання цих пріоритетів. Визначення секторів, наведених у цій таблиці, узгоджуються з пріоритетними секторами, визначеними Урядом України, і не збігається повністю зі структурою і переліком секторів в RDNA3.

а. Державні інвестиції охоплюють інвестиції від центральних і місцевих органів влади та державних підприємств, а також від міжнародних фінансових установ та інших донорів і партнерів з розвитку

б. Інструменти охоплюють субсидії, гранти та інші трансферти компаніям і домогосподарствам, які призначені сприяти приватним інвестиціям, у тому числі шляхом зменшення ризиків кредитного забезпечення, а також ризиків та витрат на інвестиції. Це передбачає у сільському господарстві: всі проекти, крім технічної допомоги (20 мільйонів доларів США); у житловому секторі: «Відновлення, ваучерну компенсацію, пільгові кредити сільським забудовникам, різноманітні пільгові іпотечні програми; у секторі промисловості і послуг: усі проекти, крім технічної допомоги (10 мільйонів доларів США)

с. Інші державні видатки охоплюють некапітальні видатки держави, за винятком грантів, субсидій та інших видатків, зазначених у попередньому стовпці.

д. Приватні інвестиції охоплюють інвестиції приватних компаній і домогосподарств, підтримувані державними інструментами фінансової підтримки (гранти, позики, гарантії тощо). Цифри є оцінками команди з оцінки Світового банку, обчисленими на основі припустимих мультиплікаторів мобілізації приватного капіталу з різних інструментів підтримки.

е. Приватний оборотний капітал/фінансування охоплює витрати, здійснені компаніями на потреби відбудови та відновлення, а також витрати, здійснені приватними домогосподарствами на ринку житла, які фінансуються приватним капіталом, мобілізованим через інструменти державної фінансової підтримки (наприклад, субсидоване або гарантоване кредитування). Цифри є оцінками команди з оцінки Світового банку, обчисленими на основі передбачуваних коефіцієнтів мобілізації приватного капіталу з різних інструментів підтримки.

ф. Не охоплює соціальні трансферти, пов'язані з RDNA, у розмірі 3,56 мільярда доларів США, які не включені до секторальних пріоритетів, визначених Урядом України, оскільки вони визначені як постійне зобов'язання в державному бюджеті.

г. Очікується, що будуть можливості для приватних інвестицій в енергетичний сектор в рамках відновлення та відбудови, хоча вони не відображаються в наведеному тут аналізі, оскільки він пов'язаний із секторальними інструментами (примітка: деякі програми в секторі промисловості та послуг можуть сприяти приватним інвестиціям в енергетику).

г. Інвестиції та оборотний капітал, що надходять за допомогою програм Міністерства економіки, не обмежуються сектором промисловості та послуг, а також сектором агробізнесу, та можуть підтримувати сектори інфраструктури, такі як енергетика, транспорт і будівництво.

і. Відображає очікувані інвестиції приватних операторів телекомунікаційних послуг.

Принципи та можливості для відновлення та відбудови

Керівні принципи

Уряд України і міжнародна спільнота вже визначили і схвалили керівні принципи відновлення та відбудови,⁶⁵ які охоплюють партнерство, спрямованість на реформи, прозорість, підзвітність і верховенство права, демократичну участь, залучення багатьох зацікавлених сторін, гендерну рівність та інклюзію і сталий розвиток. Основні керівні принципи заходів уряду по відновленню досі охоплювали: негайний початок і поступове нарощування процесу; підвищення добробуту на засадах справедливості; інтеграцію в ЄС, відповідність і підтримку траєкторії вступу; процес відбудови «краще, ніж було» (на майбутнє); та стимулювання приватних інвестицій і підприємництва.⁶⁶

Проблеми в післявоєнних умовах охоплюють обмежені ресурси, проблеми безпеки, політичні складності, соціальні розбіжності і травми. Забезпечення належного фінансування і ресурсів має критично важливе значення для ефективної відбудови, як і забезпечення надійного та безпечного середовища. Подолання політичних викликів і забезпечення інклюзивних процесів прийняття рішень також мають критично важливе значення. Успішне відновлення вимагатиме відновлення довіри, сприяння соціальній згуртованості та задоволення психологічних потреб населення, яке зазнало впливу війни.

У попередніх оцінках було запропоновано набір додаткових рекомендацій, які ґрунтуються на міжнародному досвіді відновлення та відбудови після конфліктів і стихійних лих. Вони лишаються актуальними для RDNA3 (більш детальна інформація доступна в RDNA2):

- *Лідерство та координація на рівні уряду та підтримка партнерів;*

- *Забезпечення балансу між невідкладними потребами та середньо- і довгостроковими цілями;*
- *Диференційовані підходи, які надають пріоритетність наслідкам і потребам та стимулюють децентралізацію;*
- *Процес відбудови «краще ніж було» для забезпечення стабільності у майбутньому та посилення стійкості до стихійних лих і змін клімату, в тому числі шляхом заходів з пом'якшення наслідків та адаптації⁶⁷;*
- *Партнерство та розбудова потенціалу;*
- *Інклюзивність і справедливість;*
- *Безперервний збір даних, а також процеси моніторингу та оцінки.*

У наступній частині цього розділу розглядаються сфери особливої уваги в короткостроковій перспективі. Вони охоплюють прискорене розширення масштабів реформ; максимальну участь приватного сектору у фінансуванні відбудови; та відбудову «краще ніж було».

Прискорене розширення масштабів реформ

Амбітна програма реформ та інтеграції України в ЄС у поєднанні з фінансовою та технічною допомогою партнерів вимагає сильної координаційної архітектури під керівництвом уряду на політичному, стратегічному та технічному рівнях. Така координаційна архітектура сприятиме діалогу між Урядом України, партнерами, місцевою владою, приватним сектором і громадянським суспільством щодо набутого досвіду, успіхів, проблем і рішень. Це також сприятиме прозорості та взаємній відповідальності за вимірювання результатів шляхом забезпечення

65 Міжнародна конференція з питань відновлення України (URC2022), «Декларація Лугано», 2022 рік. (URC2022 "Lugano Declaration," 2022), [посилання](#). Декларація Лугано про відновлення України 2022 року окреслює кілька керівних принципів відновлення та відбудови України.

66 Див. Уряд України, «План відновлення України», 2022 р. (See Government of Ukraine, "Plan for the Recovery of Ukraine", 2022), [посилання](#).

67 Будь ласка, див. секторальні розділи, в яких розглядаються конкретні принципи, такі як екологізація та декарбонізація, а також узгодження із законодавством ЄС, стандартами та *acquis communautaire*.

ефективного збору даних для моніторингу та звітності та шляхом створення доказової бази для визначення пріоритетів та інвестицій.

Успішне відновлення та відбудова, а також прогрес у досягненні стандартів ЄС вимагатимуть значних інституційних реформ, які посилять потенціал державного сектору і сприятимуть розвитку конкурентоспроможного приватного сектору. Здійснення масштабних реформ — як до вторгнення, так і протягом останніх двох років — відіграло важливу роль у наданні уряду можливості виконувати свої основні функції та ініціювати відновлення. Але потрібні подальші зміни. Досвід інших повоєнних ситуацій підкреслює центральну роль уряду в управлінні розподілом ресурсів та забезпеченні координації у процесі відбудови. Крім того, враховуючи масштаби потреб у фінансуванні та потенціал українського приватного сектору, існує значна можливість і необхідність повною мірою скористатися потенціалом приватного сектору для фінансування та здійснення інвестицій у відновлення та відбудову. У цьому контексті План відновлення України, який охоплює загально-економічні та секторальні реформи, підвищення спроможності щодо освоєння інвестицій та наскрізні питання, такі як європейська інтеграція, цифрова трансформація, зелений перехід та охорона довкілля,⁶⁸ відіграватиме критично важливу роль протягом найближчих років. Програми в рамках Плану відновлення України охоплюють заходи і реформи на період 2024–2027 років, в тому числі макрофінансові сценарії відновлення та основні секторальні реформи з урахуванням пріоритетних секторів розвитку.

Відбудова створює можливості для зміцнення потенціалу державного сектору, але також є залежною від міцного потенціалу державного сектору. Зокрема, реформи, спрямовані на підвищення ефективності управління державними інвестиціями, реалізації проєктів та управління фінансами, будуть критично важливими для забезпечення ефективної реалізації та ефективного використання бюджетних і донорських ресурсів. З цією метою уряд ухвалив проєкт Дорожньої карти реформування системи УДІ як важливої складової сталої та ефективної системи управління державними фінансами. На-

рощування ефективних інвестицій є важливим кроком у формуванні як системи управління державними інвестиціями, в якій інвестиційні проєкти плануються на основі стратегічних пріоритетів (єдиний пріоритетний пакет проєктів на етапі підготовки), так і середньострокової бюджетної структури, в якій проєкти відбираються відповідно до уніфікованих і прозорих процедур та чітких критеріїв і реалізуються у заплановані терміни та фінансування. Також будуть необхідні додаткові реформи для зміцнення державних закупівель та управління державними фінансами. Більше того, інституційне зміцнення має поширюватися як на центральні, так і на місцеві органи влади.

Потрібні реформи для збільшення спроможності щодо освоєння ресурсів та прискорення процесів закупівель. Існують вузькі місця, які уповільнюють отримання необхідного фінансування від МФО та інших фінансових сторін, уповільнюють закупівлі навіть для нагальних потреб. Загалом у цьому зв'язку доречно розглянути такі вдосконалення, включаючи: (i) усунення перешкод для розширених закупівель і спрощення процесу закупівель для забезпечення закупівель до формалізації кредитів, щоб прискорити впровадження, (ii) подальше спрощення процесу авторизації та забезпечення чітких процедур для грантів, оскільки наразі немає чіткої процедури реєстрації грантів, та (iii) впровадження електронних інструментів для відстеження погоджень і підписів, а також запровадження делегування підписів, щоб уникнути затримок у зв'язку з відрядженнями.

Приватний сектор і реформи, орієнтовані на зростання, є основою відновлення та відбудови. Як обговорювалося в попередньому розділі, приватний сектор буде важливою ланкою у фінансуванні й відновленні України. Разом з тим, відновлення залежить від прискореного і стійкого зростання приватного сектору. Тому активізація приватного сектору посідає центральне місце у Плані відновлення України та пов'язаному з ним Механізмі підтримки України і потребуватиме впровадження широкого спектру загальноекономічних, галузевих і фінансових реформ.

68 Урядовий портал, «Європарламент підтримав створення програми Ukraine Facility на 50 млрд євро протягом 2024–2027 років», 17 жовтня 2023 р. [Government Portal, "European Parliament Approves the Launch of the Ukraine Facility Program Worth EUR 50 Billion over 2024–2027," October 17, 2023], [посилання](#). Децентралізація та регіональна політика вважаються частиною секторальних реформ.

Забезпечення максимальної участі приватного сектору у фінансуванні відбудови ⁶⁹

Недавній аналіз, проведений МФК, фокусує увагу на потенціалі приватного сектору для фінансування інвестицій у відновлення та відбудову, особливо якщо будуть проведені достатні реформи та державні заходи для створення сприятливих умов для реалізації політики підтримки. За оцінками МФК, приватний сектор може фінансувати від однієї шостої до однієї третини потреб, визначених у RDNA2, залежно від реформ та втручання уряду. Оцінка МФК робить висновок, що приватні інвестиції буде легше залучити до комерційних секторів (сільське господарство, торгівля і промисловість, банківська справа) та житлового сектору в умовах поточної політики. Однак прискорена програма реформ, спрямованих на підтримку конкуренції, і глибша інтеграція з ЄС і міжнародними ринками можуть значно підвищити роль приватного сектору у відбудові, особливо в секторах інфраструктури, водночас створюючи додаткові інвестиційні можливості понад потреби, окреслені в RDNA2. Реформи і втручання уряду, які можуть стимулювати інвестиції приватного сектору, охоплюють лібералізацію цін на енергоносії; приватизацію або участь приватного сектору у володінні та/або управлінні державними активами у транспортному та банківському секторах; державні інвестиції у зрошення та державно-приватні партнерства (ДПП) у різних секторах, включаючи сектори соціальної сфери, де традиційно домінує держава (водопостачання і водовідведення, охорона здоров'я, освіта). Крім потреб, визначених в RDNA2, і залежно від того, які реформи і втручання будуть реалізовані, МФК визначає можливості для приватних інвестицій у період 2023-2033 років — підтримка економічного зростання України, але не пов'язана безпосередньо з відбудовою — у межах від 99 до 282 мільярдів доларів США (у постійних цінах 2023 року).

Уряд України продовжує впроваджувати фінансові стимули, структурні реформи та по-

літику для підтримки фінансової стабільності і зміцнення приватного сектору під час війни.

Наприклад, в останні два роки Уряд України прискорив реформи енергетичного сектору шляхом (i) затвердження Енергетичної стратегії України на період до 2050 року, яка визначає чіткі цілі щодо декарбонізації та узгоджується з Енергопакетом ЄС «Чиста енергія для усіх європейців»; (ii) підвищення максимальних обмежень цін на оптовому ринку електроенергії; (iii) покращення ринкової ліквідності та підтримки інвестицій у відновлювані джерела енергії (зокрема вітрову); та (iv) впровадження Укренерго ключових технічних вимог для забезпечення постійного взаємоз'єднання з Європейською мережею операторів системи передачі електроенергії (ENTSO-E), що є важливим кроком в інтеграції об'єднаної енергетичної системи України як до регіонального ринку електроенергії, так і до внутрішнього ринку ЄС. Крім енергетичного сектору, була введена в дію важлива реформа, що підтримує впровадження ДПП. Закон про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо регулювання бюджетних відносин, що виникають при виконанні договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства, визначає умови збільшення інвестицій в інфраструктуру та сприяє наданню якісних державних послуг. У липні 2021 року Уряд України скасував мораторій на внутрішньодержавні операції з невеликими земельними ділянками фізичних осіб, що є першим етапом земельної реформи. З 1 січня 2024 року триває другий етап земельної реформи; зрештою, це дозволить українському бізнесу купувати землю, розширюючи таким чином можливості для інвестицій у сільське господарство. Втручання, спрямовані на підтримку стійкості приватного сектору, охоплюють програми зменшення ризиків, такі як урядова програма «Доступні кредити 5-7-9%», за допомогою якої Уряд України частково компенсує відсотки за кредитами українським МСП. Завдяки цій програмі, станом на 25 грудня 2023 року, підприємства отримали 78 303 позики як від приватних, так і державних банків загальною сумою 263,1 млрд грн. ⁷⁰ Це лише кілька прикладів останніх змін політики Уряду України, які створили позитивний імпульс для

69 Цей розділ спирається на МФК. «Можливості залучення приватного сектору до зеленої та стійкої відбудови України», 2023 р. [IFC. "Private Sector Opportunities for a Green and Resilient Reconstruction in Ukraine", 2023], [посилання](#).

70 Урядовий портал. «Мінфін: За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» видано близько 43,5 тис. пільгових кредитів на 173,5 млрд грн». 25 грудня 2023 р. [Government Portal. "Ministry of Finance: About 43,500 soft loans amounting to UAH 173.5 billion issued under Affordable Loans at 5-7-9% State Programme." December 25, 2023], [посилання](#).

розблокування можливостей приватного сектору.

МФК зазначає, що економічних реформ буде недостатньо для залучення приватних інвестицій і їх, можливо, доведеться поєднувати з інструментами пом'якшення ризиків. Підтримувані урядом стимули, субсидії та/або розвиток інфраструктури можуть знизити бар'єри входу на ринок та зменшити інші ризики для бізнесу, одночасно прискорюючи прийняття кліматично-розумних технологій. Для зменшення ризику приватних інвестицій у вибраних секторах необхідна державна підтримка. Наприклад, інфраструктурні проекти зазвичай стикаються з невизначеністю, яка поширюється на тривалий період окупності, що робить їх менш привабливими для приватних інвесторів без пом'якшення ризиків, які фінансує держава. Такі втручання мають бути зваженими, щоб уникнути витіснення приватного фінансування, а радше пом'якшити достатню частину ризику для максимального залучення приватного сектору до фінансування.

Відбудова за принципом «краще, ніж було»

Хоча великі капітальні інвестиції в інфраструктуру на національному рівні є критично важливими для відновлення та економічного зростання в масштабах України, це буде відновлення та відбудова інфраструктури і житла на рівні громад по всій країні, що дозволить людям відновити своє життя і повернутися до своїх домівок. Інвестиційні пріоритети RDNA3 у відновленні житла, енергетиці, соціальній інфраструктурі, гуманітарному розмінуванні та підтримці засобів до існування і місцевого економічного розвитку відображають цей підхід громади. Ці заходи мають поєднуватися з цілеспрямованим зміцненням потенціалу місцевих органів влади щодо надання основних послуг, а також мобілізацією громад для створення умов, які дозволять людям оговтатися від наслідків війни. Зміцнення місцевих систем управління та координації даних і проєктів, а також зусилля, спрямовані на сприяння залученню та участі громад є надзвичайно важливими для відновлення. Численні партнери підтримують Уряд України інвестиціями на рівні громад, а ініціативи з відновлення на рівні громад у 2023 році запропонували відчутні покращення для українців у громадах, які зазнали впливу війни. Уряд України у співпраці з партнерами визначив по-

треби та ресурси громад, які зазнали впливу війни, розпочав планування місцевого відновлення та розробив механізми координації місцевого відновлення. У 2024 році ці заходи мають бути розширені за допомогою швидкої, цілеспрямованої та ефективної місцевої підтримки раннього відновлення для людей у громадах, які зазнали впливу війни. Так само буде важливо надавати всебічну допомогу і стимули місцевому приватному сектору для стимулювання економічного відновлення і створення робочих місць. Ці заходи можуть розширити можливості громад, підвищити стійкість і прокласти шлях до довгострокового процвітання.

Програми ефективного та доступного соціального захисту є основою програми відновлення Уряду України, яка приділяє особливу увагу вразливим групам населення та їхнім потребам. Соціальні послуги, включаючи заходи, пов'язані з працевлаштуванням, із базовим бюджетуванням і передбачуваними пріоритетами реалізації визначені в секторі соціального захисту та засобів до існування. Охорона здоров'я, благополуччя та послуги у сфері охорони психічного здоров'я населення, зокрема ветеранів і жертв гендерного насильства (ГН), визначені у секторі охорони здоров'я. Задоволення потреб ВПО, людей похилого віку та людей з інвалідністю, а також вирішення проблем догляду за дітьми вимагає відображення аспектів доступної та інклюзивної інфраструктури у забезпеченні тимчасового житла для населення, засобів екстреної підтримки, доступної іпотеки, компенсацій ремонту та реконструкції житла, проєктів безпеки (включаючи безбар'єрні параметри), будівництві бомбосховищ тощо. Конкретна допомога ветеранам передбачена в рамках асигнувань Державного бюджету на 2024 рік для Міністерства у справах ветеранів; вона зосереджена на переході до цивільного життя (3,8 млрд грн. або близько 100 млн дол. США) та психічній, фізичній і психологічній реабілітації і професійній адаптації (2,5 млрд грн. або майже 66 млн дол. США). Програми Мінсоцполітики з бюджетними асигнуваннями на 2024 рік передбачають підтримку осіб, які постраждали від гендерного насильства (200 млн грн. або майже 5,3 млн дол. США), та забезпечення житлом в модульних містечках і житла для дітей (575 млн грн. або майже 15 млн дол. США). Громадські та економічні ініціативи для молоді, спрямовані на фізичну культуру і спорт, є важливими для спонукання молоді до повернення і зростання в країні. Міністерство молоді та спорту має бюджет на 2024 рік у розмірі

94 млн грн. (2,5 млн доларів США) на молодіжну економічну діяльність і загальний бюджет у розмірі 5 млрд грн. (132 млн дол. США) на фізичну культуру і спорт. Для залучення та координації підтримки молоді і ветеранів створено Український молодіжний фонд та Український ветеранський фонд як альтернативних інструментів позабюджетного фінансування.

Переміщені особи та особи, які повертаються. Існує потреба інвестувати в житло, базові послуги, соціальний захист та засоби до існування, на які біженці та ВПО регулярно посилаються як запоруку повернення, інтеграції ВПО та їх довгострокових рішень.⁷¹ Партнерство між центральними та місцевими органами влади, громадянським суспільством, науковими колами та приватним сектором може допомогти розробити та надати рішення, які відповідають цим потребам, за допомогою індивідуальних пакетів для підтримки громад. Ці пакети підтримки також можуть пропонувати послуги у сфері охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, допомогу у забезпеченні засобами до існування та фінансуванні бізнесу, а також технічну допомогу для сприяння поверненню та інтеграції біженців і ВПО.

Особи з інвалідністю. Зростання кількості осіб з інвалідністю, спричинене безпосередньо війною, підкреслює важливість деінституціоналізації та проживання в громаді людей з інвалідністю в Україні. Соціалізація й адаптація мають бути в основі будь-яких заходів, з належним урахуванням створення доступних реабілітаційних просторів; першочерговою метою є повернення таких осіб до активної соціально-економічної діяльності у своїй громаді. Створення доступного та безбар'єрного середовища для осіб з різними вадами допомагає особам з інвалідністю підтримувати мобільність та навички самообслуговування, підвищує їхню мотивацію підтримувати соціальні контакти та сприяє їх участі у ринку праці, дозволяючи їм робити власний внесок в економічне зростання та активне прийняття рішень у громаді. Необхідно запровадити послуги з облаштування житла та робочих місць для полегшення реабілітації та забезпечення ефективної соціально-трудової адаптації осіб з інвалідністю. Пріоритетом є посилення сприяння на рівні громад шляхом задоволення потреб тих, хто повертається до

своїх громад, щоб вони мали змогу жити максимально незалежно.

Ветерани та їхні сім'ї. Гарантований доступ до житла та медичних послуг, реабілітації, протезування, необхідних ліків, можливостей працевлаштування, навчання/перекваліфікації та попереднього врахування потреб зазначених категорій та особистих життєвих обставин є основою будь-якої підтримки ветеранів громадою. Заходи щодо демобілізації та ефективної соціально-економічної реінтеграції повинні враховувати зміну демографічного профілю; більш того, реалізація стратегії переходу від військової служби до цивільного життя повинна передбачати психологічну та юридичну допомогу; соціальний, професійний розвиток та розвиток навичок; культурну адаптацію та підтримку планування життя — не лише для військовослужбовців і ветеранів війни, а й для членів їхніх сімей і членів сімей загиблих воїнів.

Гендерно-специфічні наслідки війни. Реформи у сфері забезпечення гендерної рівності та недискримінації мають бути невід'ємною частиною планування відновлення та відбудови, а організації громадянського суспільства і правозахисні групи, які представляють жінок та ЛГБТКІ+ осіб, повною мірою і рівноправно брати участь у процесах державного та місцевого планування. Гендерна рівність і програма розширення прав і можливостей жінок, включаючи доступ жінок до ринку праці та бізнесу з метою побудови короткострокової та довгострокової економічної безпеки, є пріоритетами для забезпечення того, щоб відновлення за принципом «краще, ніж було» в Україні здійснювалося з урахуванням гендерних аспектів та інклюзивності. У процесі відновлення буде важливо, щоб жінки брали участь у прийнятті рішень на всіх рівнях, де застосовуються інструменти планування, бюджетування та моніторингу з урахуванням гендерних аспектів. Серед найбільш нагальних питань є те, як запобігти та реагувати на гендерне насильство, яке є прямим результатом війни або опосередкованим — через стресори війни.

Молодь і діти. Якісна очна освіта в умовах надійної безпеки дозволяє дітям спілкуватися з однолітками і закладає основу для масштабного повернення дітей і молоді в країну, їх

71 УВКБ ООН, Життя на паузі: Наміри та перспективи біженців та ВПО з України №4 (UNHCR, Lives on hold: Intentions and Perspectives of Refugees and IDPs from Ukraine #4), [посилання](#).

майбутньої продуктивності та працевлаштування. Функції громадської молодіжної інфраструктури повинні бути посилені шляхом консультування та груп підтримки для вирішення проблем психічного здоров'я, соціальної та фізичної активності переміщеної та непрацюючої молоді, а також навчання та курування для сприяння працевлаштуванню молоді. Ці заходи сприятимуть реалізації програми зростання та розвитку орієнтованої на майбутнє України, залучаючи молодь країни до планування відновлення та відбудови як на національному, так і на місцевому рівнях. На рівні громад необхідно трансформувати систему догляду та виховання дітей відповідно до потреб економічного розвитку країни задля сприяння розвитку соці-

альних, освітніх, медичних та інших послуг на місцевому рівні та захисту права дітей зростати в сім'ї.

Люди похилого віку. Поєднання соціальних послуг на рівні громади, програм сприяння працевлаштуванню та інвестицій в інклюзивну інфраструктуру з безбар'єрним громадським транспортом дозволить задовольнити критичні потреби людей похилого віку та забезпечити досягнення довгострокової мети деінституціоналізації. Зусилля, спрямовані на зміцнення співпраці між сусідніми громадами або створення практичних механізмів перерозподілу між громадами, забезпечать справедливий доступ до надання послуг.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

Оновлені дані щодо стану економіки та рівня бідності

Незважаючи на триваюче вторгнення Росії в Україну, економічне зростання у 2023 році перевищило очікування. У 2022 році масове руйнування інфраструктури, переміщення всередині країни та за кордон та атаки на енергетичну інфраструктуру призвели до скорочення ВВП на 29,1 відсотка; але економіка України демонструє ознаки відновлення та стійкості. Більш надійне електропостачання, надзвичайно високий урожай пшениці та більш стабільне отримання зовнішньої допомоги дозволили поступово відновити зростання у 2023 році, при цьому ВВП збільшився на 19,5 відсотка та 9,3 відсотка у 2-му та 3-му кварталах відповідно (Рисунок 22). Річний приріст у 2023 році оцінюється на рівні 4,8 відсотка з потенціалом зростання. Це є суттєвою зміною у бік підвищення порівняно з 2-відсотковим темпом зростання, прогнозованим у середині 2023 року. З боку попиту зростання було зумовлене продовженням значного державного споживання та помірним розширенням експорту; стороні пропозиції сприяв кращий, ніж очікувалося, обсяг сільськогосподарського виробництва (Рисунок 23) і продовження зростання в секторах, що підтримують військову економіку. Очікується, що зростання у 2024 році буде повільнішим, ніж у 2023 році: базові ефекти та одноразові фактори, включаючи врожай сільськогосподарської продукції, зменшаться, тоді як ключові обмеження зростання, пов'язані зі вторгненням, низький рівень інвестиції, обмежений експорт і необхідність проведення обмежувальної монетарної політики, залишаться.

Монетарна політика протягом 2023 року продовжувала мати обмежувальний характер, що сприяло суттєвому зниженню інфляції та полегшило перехід до дещо гнучкішого режиму обмінного курсу. Національний банк України увійшов у 2023 рік з прив'язкою курсу гривні до долара США та обліковою ставкою 25 відсотків. Така політична позиція допомогла стримати інфляційні очікування, залучити банківські депозити та збільшити приватні заощадження, тим самим сприяючи поступовому зниженню інфляції протягом 2023 року. Наприкінці 2023 року інфляція становила лише 5,1 відсотка порівняно з 26,6 відсотка наприкінці 2022 року. Зниженню інфляції допомагали і сприятливі фактори з боку пропозиції, оскільки високі врожаї сільськогосподарської продукції

та вузькі місця експорту збільшили надлишок внутрішньої пропозиції продовольства. Оскільки зниження інфляції перевищило очікування (прогнози Світового банку на середину року передбачали рівень інфляції на кінець року на рівні 14 відсотків), Національний банк України вжив заходів для коригування своєї монетарної політики, поступово знизивши номінальну облікову ставку до 15 відсотків та перейшовши до режиму керованої гнучкості валютного курсу. Після запровадження цієї системи гривня дещо зміцніла – обмінний курс впав до майже 36 грн. за 1 дол. США з прив'язаного курсу 36,57 грн. за 1 дол. США; але з кінця листопада 2023 року вона знову девальвує. Готівковий обмінний курс в Україні – курс, за яким населення може продавати іноземну валюту – відрізняється від офіційного курсу з лютого 2022 року, однак ця різниця зменшилася після переходу до більш гнучкого режиму; на початку січня 2024 року середній курс продажу та купівлі валюти в обмінних пунктах відрізнявся від офіційного на 1,3% та 2,3% відповідно.

Після профіциту в 2022 році поточний рахунок України у 2023 році перетворився на дефіцитний. Станом на листопад 2023 року торговельний дефіцит України досяг 34 млрд. дол. США, що на 9 млрд. дол. перевищує дефіцит за весь 2022 рік. Збільшення дефіциту торговельного балансу було зумовлене скороченням експорту товарів на 6 млрд. дол. США, частково внаслідок триваючих вузьких місць експорту, в тому числі в результаті припинення Чорноморської зернової ініціативи, блокадою українського сільськогосподарського експорту деякими сусідніми країнами, атаками на торговельну інфраструктуру та продовженням збільшення імпорту. І незважаючи на те, що Україна змогла відкрити нові судноплавні маршрути через Чорне море, вони не змогли компенсувати втрату обсягів, спричинену іншими потрясіннями експортної логістики. Водночас Україна отримала 20,6 млрд. дол. США вторинних доходів, що майже на 1 млрд. дол. США менше, ніж за той самий період 2022 року. Іноземної допомоги через позики було достатньо для фінансування дефіциту поточного рахунку та водночас накопичення понад 10 млрд. дол. США резервів, які досягли історичного піку в 41,7 млрд. дол. США в липні 2023 року, а потім поступово знизилися до 40,5 млрд. дол. США до 1 січня 2024 року.

Збільшення потреб у видатках на оборону зумовило необхідність суттєвого перегляду бюджету на 2023 рік та збільшення дефіци-

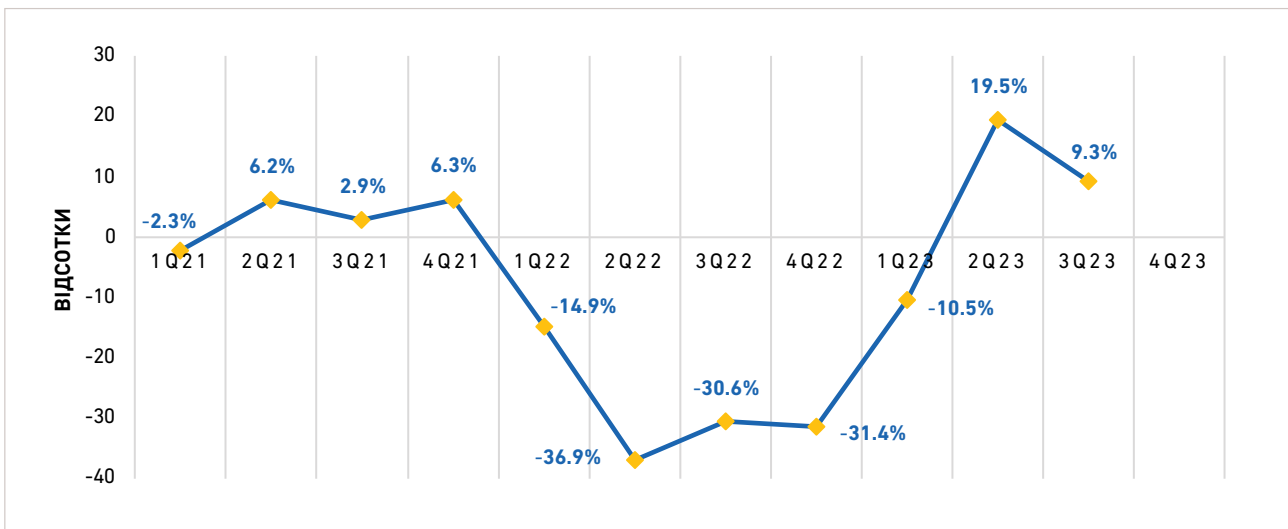
ту бюджету. Номінальні видатки на 2023 року сягнули 4,4 трлн грн, що на 46 відсотки вище за 2022 рік. Таке зростання було зумовлене збільшенням витрат на товари та послуги, насамперед на потреби оборони, які сягнули 1,7 трлн грн, що на 97 відсотки більше, ніж за 2022 рік. Капітальні витрати та процентні платежі також зросли, хоча й зі значно нижчої бази. Загальні надходження (без урахування грантів) сягнули 2,7 трлн грн. (на 56 відсотка більше, ніж за 2022 рік). Більшу частину приросту становлять 840 млрд. грн. перерахування прибутку від бюджетних установ, у тому числі Національного банку України. Податкові надходження загалом зросли відповідно до інфляції, чому сприяло повернення довоєнних ставок акцизного збору та ПДВ на пальне, починаючи з 1 липня. Високі показники видатків спричинили необхідність перегляду бюджету на 2023 рік, ухваленого в жовтні, який спрямований на скорочення дефіциту державного бюджету (без урахування грантів) до 27 відсотків розрахункового ВВП.

Основним механізмом фінансування дефіциту бюджету була зовнішня допомога у формі грантів та позик. У 2023 році міжнародні партнери надали Україні грантів у еквіваленті 11,9 млрд. дол. США (6,7 відсотка ВВП) та 29,7 млрд. дол. США (16,8 відсотка ВВП) позик, які окрім фінансування дефіциту покрили 1,1 відсотка ВВП як амортизацію зовнішнього боргу. Внутрішні запозичення в національній та іноземній валюті забезпечили 3,7 відсотка ВВП для фінансування за вирахуванням амортизації.

Огляд макроекономічних ризиків та політичні рекомендації

Державний бюджет на 2024 рік відображає нинішню перспективу продовження бойових дій протягом року. Вторгнення призвело до збільшення потреб у видатках на оборону, які становлять 1692,6 млрд. грн. (46,3 млрд. дол. США), або прогнозовані 22,1 відсотка ВВП. Це менше 1,973 млрд. грн. (54 млрд. дол. США), які були закладені в бюджеті на 2023 рік, але ця стаття залишається основною статтею витрат. Витрати на соціальний захист надзвичайно важливі для стримування зростання бідності та послаблення негативних наслідків безробіття, яке розвиває суспільний договір. Відповідно, у бюджеті на 2024 рік на соціальний захист було виділено 469,4 млрд. грн. (12,8 млрд. дол. США) – суму, близьку до 469,3 млрд. грн. (12,83 млрд. дол. США), витрачених у 2023 році. Виплати відсотків планується збільшити з 253,9 млрд. грн. (6,9 млрд. дол. США) у 2023 році до 422 млрд. грн. (11,5 млрд. дол. США) у 2024 році, що створює додатковий тиск на державний бюджет. Крім того, термін запровадженого Україною мораторію на виплати зовнішнього комерційного боргу закінчується в серпні 2024 року, і Україна буде зобов'язана відновити значні виплати з обслуговування боргу, якщо не досягне згоди з кредиторами щодо реструктуризації боргу або продовження мораторію. Тиск на бюджет відображається у фіскальному дефіциті (без урахування грантів), що, як очікується, становитиме у 2024 році 20,5 відсотка ВВП у порівнянні з

Рисунок 22. Зростання реального ВВП України, у порівнянні з відповідним періодом минулого року

Джерело: Державна служба статистики України.

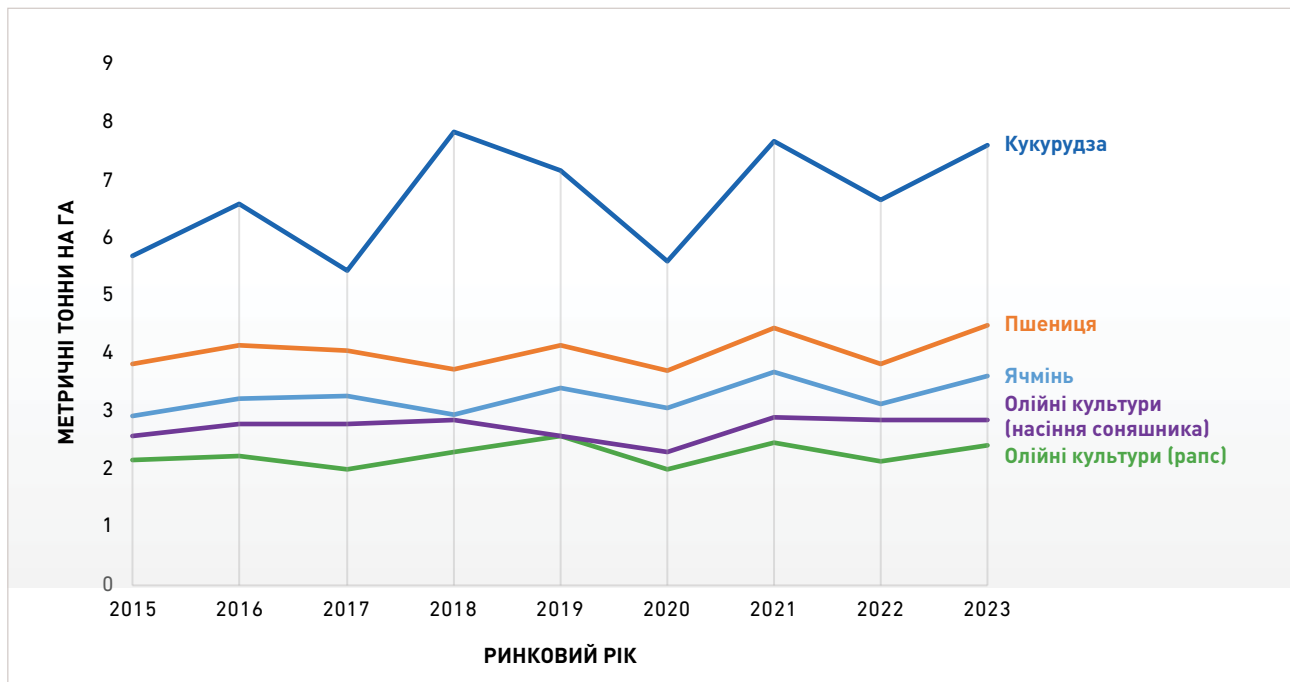
цільовими 27 відсотками ВВП на момент перегляду бюджету на 2023 рік у жовтні. Подібно до частки в бюджеті на 2023 рік, 95,1 відсотка бюджету на 2024 рік спрямовано на поточні видатки, і лише решта 176,8 млрд. грн. (4,8 млрд. дол. США) передбачено на капітальні видатки.

До бюджету на 2024 рік планується надходження у розмірі 37,3 млрд. дол. США зовнішнього фінансування (кредити плюс гранти) на фінансування дефіциту, але ці ресурси ще не залучено. Зокрема, критичні джерела зовнішнього фінансування зі Сполучених Штатів і Європейського Союзу залишаються невизначеними на момент написання звіту, і неясно, чи отримає Україна достатню допомогу в 2024 році для задоволення своїх бюджетних потреб. Якщо допомога зменшиться, українська влада зможе частково задовольнити зрослі потреби з внутрішніх джерел. Наприклад, у 2023 році перерозподіл надходжень від податку на прибуток з місцевих бюджетів до державного додав 0,7 млрд. дол. рів США до державного доходу. Проте такі джерела не зможуть компенсувати все зовнішнє фінансування. Тому там, де це можливо, зовнішнє фінансування слід спрямовувати у першу чергу для задоволення бюджет-

них потреб перед спрямуванням на додаткову реконструкцію та капітальні витрати. Крім того, українській владі потрібно буде мобілізувати додаткові надходження. Реалізація перших кроків Стратегії національних доходів сприяє досягненню цієї мети шляхом розширення акцизної бази та збору надходжень від додаткових податків на банківський сектор.

Державний сектор відіграватиме важливу роль у відбудові України після закінчення воєнних дій. Відновлення виробничого потенціалу України та зменшення руйнівного впливу вторгнення вимагатиме значної діяльності з боку держави, наприклад, відновлення основної інфраструктури, заохочення фінансування перспективного бізнесу та підтримка фінансового сектору, після того, як буде визначена повна фінансова вартість вторгнення. Визнаючи обмеженість фіскальних кроків поки тривають військові дії, українська влада може взяти на озброєння менш вимогливу у фіскальному плані політику, яка створює середовище, сприятливе для донорської підтримки та участі приватного сектора у відбудові. Така політика в поєднанні з мобілізацією внутрішніх доходів уможливить зрештою успішну відбудову України.

Рисунок 23. Дохідність окремих товарів

Джерело: U.S. Department of Agriculture, Foreign Agricultural Service (Міністерство сільського господарства США, Іноземна сільськогосподарська служба).

ОЦІНКА ВПЛИВУ НА НАСЕЛЕННЯ

Дитячий візок на тлі зруйнованого мосту в Ірпіні Київської області
УВКБ ООН Аліна Коваленко.

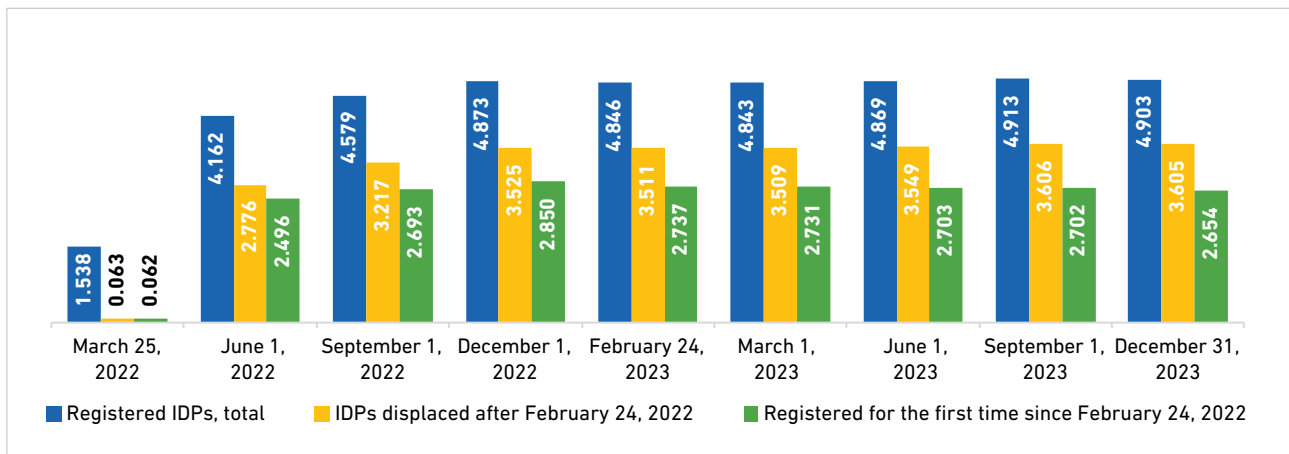
Переміщені особи та поверненці

Огляд і

На початку війни переміщеними особами стали 13,5 млн людей — близько третини населення України. Відтоді дехто з них повернувся туди, звідки виїхали. За оцінками станом на грудень 2023 року близько 5,9 млн людей були зареєстровані як біженці по всій Європі⁷², порівняно з 8,1 млн, про яких згадувалося у звіті про Швидку оцінку завданої шкоди і потреб (RDNA2) станом на лютий 2023 року. Станом на жовтень 2023 року чисельність внутрішньо переміщених осіб (ВПО) становила за оцінками Міжнародної організації з міграції (МОМ) 3,7 млн порівняно з 5,4 млн осіб за даними звіту RDNA2⁷³. Кількість осіб, офіційно зареєстрованих як ВПО в Міністерстві соціальної політики, з лютого 2022 року зростала, вийшовши на піковий рівень у трохи менше ніж 4,9 млн у грудні 2022 року, коливаючись і сягнувши 4,9 млн станом на грудень 2023 року (Рисунок 24).

До повернення додому внутрішньо переміщених осіб спонукали чинники як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Матриця відстеження переміщень (DTM) МОМ визначає п'ять рушійних сил, що спонукають людей до повернення: засоби до існування; комунальні та інші послуги; руйнування житлового фонду; безпека та захищеність; і громадське життя (соціальна напруженість)⁷⁴. Близькість до зони бойових дій відіграє домінуючу роль в ухваленні біженцями рішень про повернення в Україну⁷⁵. Періодичні дослідження намірів, які проводить УВКБ ООН, показують, що 76% біженців з України та 82% внутрішньо переміщених осіб сподіваються й мають намір зрештою повернутися додому в Україну, а головними чинниками, що заохочують до стабільного повернення — окрім безпеки та захищеності, про які говорять 95% — це доступ до житла, основних послуг і роботи⁷⁶. Біженці, які їздили в Україну в короткі поїздки, щоб відвідати членів сімей і свою громаду, частіше висловлюють намір повернутися по-

Рисунок 24. Кількість зареєстрованих ВПО в Україні (млн), 25 березня 2022 р.– 31 грудня 2023 р.

Джерело: Міністерство соціальної політики України, «Динаміка ключових показників, які характеризують стан реєстрації, перереєстрації та ведення обліку внутрішньо переміщених осіб на період дії воєнного стану».

72 Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Портал оперативних даних (англійською мовою) — UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Operational Data Portal, [посилання](#).

73 МОМ, «Україна: звіт про повернення. Загальне опитування населення, раунд 14 (вересень–жовтень 2023 року)», 10 листопада 2023 року (англійською мовою) — IOM, "Ukraine—Returns Report—General Population Survey Round 14 (September–October 2023)," November 10, 2023, [посилання](#).

74 МОМ, «Україна: паспорт оцінки умов повернення — раунд 3 (червень 2023 року)» (англійською мовою) — IOM, "Ukraine: Conditions of Return Assessment Factsheet—Round 3 (June 2023)", [посилання](#).

75 Доінших чинників належать інтеграція в приймаючих країнах, можливість здобуття освіти та працевлаштування в приймаючих країнах, а також возз'єднання з членами сімей в Україні.

76 УВКБ ООН «Життя на паузі: наміри та погляди біженців та ВПО з України», №4 (англійською мовою) — UNHCR, Lives on hold: Intentions and Perspectives of Refugees and IDPs from Ukraine #4, [посилання](#).

рівняно з тими, хто не повертався в Україну після виїзду⁷⁷. На рішення також може впливати складність повернення у приймаючі країни після поїздок в Україну. Серед тих, хто повернулися до приймаючих країн після поїздок в Україну, частка тих, хто повідомляє про наявність проблем, зросла в період з 4-го кварталу 2022 року до 3-го кварталу 2023 року втричі — з 6% до 18%. До згаданих проблем належать анулювання правового статусу, зупинення соціальних виплат і перепони під час повторного в'їзду в приймаючі країни⁷⁸.

Спостережувані наслідки

Для отримання допомоги для ВПО потрібно перебувати на обліку й мати довідку ВПО. ВПО мали право на отримання щомісячної допомоги та житло, але у 2023 році уряд України змінив критерії призначення допомоги, а саме переглянув критерії місця проживання, включно з оцінкою оцінку фінансового та майнового стану, обмеживши строк виплат шістьма місяцями (за певних умов цей строк може бути продовжений), а також запровадив механізми поточної та превентивної верифікації. Мета цього полягає у скороченні очікуваної кількості одержувачів допомоги для ВПО у 2024 році до 170 000 осіб, порівняно з 2,6 мільйона у 2023 році (за даними Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини).

ВПО стикалися з проблемами у працевлаштуванні ще до лютого 2022 року. У 2020 році 60% ВПО у віці 20–64 років були працевлаштовані в порівнянні з 69% однолітків серед населення в цілому. Ця розбіжність свідчить про покращення ситуації з працевлаштуванням ВПО порівняно з попередніми роками⁷⁹.

Середній розмір домогосподарства ВПО становить 3,3 особи; 43,6% ВПО — особи працездатного віку, 21,2% — діти, а 26% — люди похилого віку⁸⁰. Це ознака того, що ці домогосподарства зазвичай є більшими за середній розмір домогосподарства в Україні в період до вторгнення (2,58 особи)⁸¹.

Держава надає всім переміщеним особам грошову допомогу. Щомісяця інваліди та діти до 18 років отримують 3000 грн (83 долари США), а дорослі — 2000 грн (55 доларів США) на всю тривалість переміщення⁸². Проте грошових трансфертів для задоволення нагальних потреб людей недостатньо.

Програма підтримки ВПО стала фіскально нежиттєздатною. У 2022 році грошові трансферти для ВПО сягнули 53,5 млрд грн (1,5 млрд доларів США), половину з яких було профінансовано коштом зовнішньої допомоги. Моніторинг і верифікація ВПО також були неналежними, причому деякі з тих, хто переїхав, продовжували отримувати грошові трансферти⁸³. Однак посилення адресності виплат з липня 2023 року підвищило ефективність програми та зміцнило її фіскальну стійкість.

Прийнятне за ціною та доступне житло — це проблема для ВПО, особливо з-поміж найбільш уразливих верств населення. Більшість ВПО переїжджають тимчасово, мешкаючи з сім'єю та друзями або знаходячи орендне або інше житло на тривалий строк. Однак приблизно 120 000 осіб залишаються в місцях колективного розміщення на постійній основі. Це зазвичай найбільш уразливі категорії осіб: люди похилого віку, самотні, хворі та/або особи з інвалідністю⁸⁴. Зовсім небагато домогосподарств ВПО

77 Там само.

78 Портал оперативних даних УВКБ ООН, «Закономірності переміщення, ризики захисту та потреби біженців з України: регіональний аналіз захисту №3», листопад 2023 року (англійською мовою) — UNHCR Operational Data Portal, "Displacement Patterns, Protection Risks and Needs of Refugees from Ukraine: Regional Protection Analysis #3," November 2023, [посилання](#).

79 МОМ, «Національна систему моніторингу ситуації з ВПО: огляд основних спостережень» (англійською мовою) — IOM, "National Monitoring System on the Situation with IDPs: Summary of Key Findings," [посилання](#).

80 МОМ Матриця відстеження переміщень. 2023 рік. «Україна: моментальний звіт: показники чисельності населення та територіальний розподіл — Загальне опитування населення, раунд 13» (11-23 травня) (англійською мовою) — IOM DTM. 2023. Ukraine — Snapshot report: Population Figures and Geographic Distribution — General Population Survey Round 13 (11–23 May), [посилання](#).

81 Державна служба статистики України. 2022 рік. Склад домогосподарств за статтю і віком, [посилання](#).

82 Кабінет Міністрів України. Постанова від 20 березня 2022 року, №332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам», [посилання](#).

83 «Закон і бізнес», «Безконтрольність виплат для ВПО виснажує держбюджет», 5 липня 2023 року, [посилання](#).

84 Ініціатива IMPACT REACH. Квітень 2023 року. Моніторинг місць колективного розміщення, раунд 7 (англійською мовою) — IMPACT REACH Initiative. April 2023. Collective Site Monitoring Round 7, [посилання](#).

можуть дозволити собі купівлю житла, а орендне житло є в районах високої концентрації ВПО дефіцитним і дорогим. Найбільш уразливі ВПО намагаються знаходити доступне за ціною орендне житло, яке відповідає потребам людей похилого віку, людей з інвалідністю чи з обмеженою мобільністю.

Показники безробіття та неповна зайнятість виражені серед ВПО найсильніше. Станом на січень 2023 року лише для 30% домогосподарств ВПО заробітна плата була основним джерелом доходу⁸⁵, а 24% покладалися в отриманні доходу на державні трансферти. Багато роботодавців не бажають брати на роботу ВПО, вважаючи їх невикористаними. ВПО також часто не мають документів, необхідних для офіційного працевлаштування, що підтверджують належне звільнення з попереднього місця роботи в рідних регіонах. Щоб зняти гостроту цієї проблеми, у 2022 році уряд запровадив субсидію для роботодавців на працевлаштування ВПО в розмірі 6500 грн (178 доларів США) на місяць протягом двох місяців.

Проблеми з навчанням загострюють труднощі з працевлаштуванням для домогосподарств з дітьми. Приймаючі громади на сході країни покладаються на онлайнове навчання, а дошкільні установи в центрі та на заході країни не мають можливостей приймати дітей ВПО. Крім уповільнення інтеграції та навчання наймолодших ВПО, ця ситуація створює перешкоду для працевлаштування опікунів ВПО, якими переважно є матері.

Потреби у відбудові та відновленні з урахуванням принципу «краще, ніж було»

Оцінити ефективність програми грошової допомоги ВПО, достатність грошових трансфертів для задоволення основних потреб ВПО з низькими доходами та фіскальну стійкість програми. Постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2023 року № 709 Уряд посилив адресність надання підтримки ВПО. Йому слід також приділити більше уваги підтримці оренди житла, оскільки програма наразі не вра-

ховує відмінності розміру орендної плати між регіонами, і запропонувати додаткові варіанти організації догляду за дітьми, щоб батьки мали можливість влаштуватися на роботу та отримувати дохід від неї.

Побудувати або відремонтувати дитячі садки та школи в перевантажених громадах, які приймають ВПО, й розширити доступ до догляду за місцем проживання. Сім'ї ВПО — переважно жінки та діти — скупчені в приймаючих громадах із недостатніми спроможностями для організації догляду за дітьми й забезпечення їх дошкільною та середньою освітою. Необхідно допомагати органам місцевого самоврядування в будівництві більшої кількості дитячих садочків і бомбосховищ відповідно до вимог безпеки; в розширенні програми «Муніципальна няня» для покриття витрат на няню для дітей до шести років (наразі вона діє для дітей до трьох років); а також у сприянні забезпеченню домашнього догляду на засадах об'єднання зусиль не тільки окремих фізичних осіб, що надають послуги догляду.

Забезпечити ВПО професійне навчання для перекваліфікації та мікрофінансування підприємництва. НУО та волонтерські організації, які допомагають ВПО, мають вийти за межі суто гуманітарної допомоги, щоб допомогти ВПО забезпечувати себе засобами до існування шляхом їх навчання й перепідготовки, а також надання мікрофінансування на діяльність у сфері малого підприємництва. Заклади технічної та професійної освіти (ЗТПО) теж слід залучати до цієї роботи.

Підготувати стратегію переселення в обмежені строки осіб, що проживають у місцях колективного розміщення. Більшість домогосподарств ВПО тимчасово залишаються в колективних засобах розміщення, а потім переїжджають до сім'ї та друзів, в орендоване житло або в інше житло, в якому вони мають змогу мешкати довше. За оцінками, понад 100 000 людей, які залишаються жити в цих місцях, належать до найбільш уразливих груп населення, включно з людьми похилого віку, самотніми особами, людьми з інвалідністю та тими, хто не може дозволити собі житло за ринковими ціна-

85 Слід зазначити, що лише для 45% домогосподарств, які не є ВПО, заробітна плата являла собою основне джерело доходу; ця цифра вказує на поширеність безробіття та неповної зайнятості в Україні під час війни. МОМ, Матриця відстеження переміщень. 2023 рік. «Україна: Звіт про ситуацію з внутрішнім переміщенням. Загальне опитування населення, раунд 12 (16–23 січня 2023 року)» (англійською мовою) — IOM DTM. 2023. Ukraine — Internal Displacement Report — General Population Survey Round 12 (16–23 January 2023). [посилання](#).

ми. Для переселення цих осіб у прийнятне за ціною та доступне житло та/або переобладнання будівель колективних засобів розміщення у відповідне довгострокове житло потрібен план дій із чітко встановленими строками реалізації.

Потрібно розробити інструменти субсидування орендної плати для ВПО та інших уразливих категорій населення як одну зі складових інструментарію забезпечення соціальним житлом.

Захист і права молоді (віком від 14 до 35 років) і дітей

Огляд

Цей розділ присвячений молоді як демографічній групі відповідно до визначення, яке використовує Організація Об'єднаних Націй: особи віком від 15 до 24 років; у ньому також подано інформацію про осіб віком від 14 до 35 років відповідно до визначення молоді, прийнятого в Україні⁸⁶. Ця вікова категорія перебуває на вирішальному етапі переходу від дитинства до дорослого життя, для якого характерні вибір шляху здобуття освіти, працевлаштування й прийняття рішень, пов'язаних із кар'єрою.

До лютого 2022 року мережа молодіжних центрів в Україні надавала незахищеній молоді освітню, профорієнтаційну та правову допомогу. Україна розпочала впровадження інклюзивних класів для дітей з інвалідністю, хоча досі зберігаються такі проблеми, як недоступність інфраструктури й транспорту, а також брак адаптованих матеріалів.

До лютого 2022 року в Україні проживало 3 893 000 молодих людей віком від 15 до 24 років (9,5% населення) й до 10,5 млн осіб віком від 14 до 35 років (близько чверті населення)⁸⁷. Дві третини (67%) молоді мешкали в містах. У цій віковій групі чоловіків трохи більше, ніж

жінок, — 51,5%⁸⁸. Після падіння народжуваності протягом десятиліття⁸⁹, очікується, що внаслідок війни⁹⁰ чисельність і частка молоді в населенні в подальшому поступово зменшуватиметься.

У 2022 році в закладах цілодобового перебування перебувало 58 630 дітей, у тому числі 5 626 дітей-сиріт (дітей, позбавлених батьківського піклування). Серед них 4 909 дітей перебували в закладах на повному державному утриманні. Станом на серпень 2023 року в закладах на повному державному утриманні перебували 5 083 дитини (в тому числі 1 309 дітей з інвалідністю), які потребували розміщення в неінституційних закладах виховання⁹¹.

Спостережувані наслідки

У період з лютого 2022 року вимушене переміщення справило тяжкий вплив на дітей і молодь. Внутрішнього переміщення зазнали близько 37% молодих людей: сюди входять 20% тих, хто повернувся в рідні домівки, 11% тих, хто має намір повернутись, і 6% тих, хто повертатись не збирається. За даними Міністерства соціальної політики станом на грудень 2023 року 1,04 млн дітей віком до 18 років були зареєстровані як ВПО. За даними УВКБ

86 Департамент ООН з економічних і соціальних питань (ДЕСВ ООН), «Визначення молоді» — United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA), "Definition of Youth," [посилання](#).

87 Дані про чисельність населення — від Державної служби статистики України (Держстату) станом на 1 січня 2022 року.

88 Держстат надає дані про чисельність населення включно з розподілом за віком і регіонами, що являють собою оцінки на основі даних останнього загального перепису населення, проведеного у 2001 році. Отже, реальна чисельність молоді та її реальний розподіл можуть відрізнятись від оцінок Держстату. Після початку війни Держстат припинив оцінювати чисельність населення та обстежувати домогосподарства, тому інформація про чисельність молоді після 1 березня 2022 року відсутня.

89 Держстат, дані 2022 року.

90 Опендатабот. «На 28% скоротилась народжуваність в Україні від початку великої війни», 31 липня 2023 року, [посилання](#).

91 За даними Міністерства соціальної політики України

ООН діти становлять 36% загальної кількості біженців⁹². За даними Міністерства молоді та спорту за кордоном досі перебувають 2 млн молодих людей віком від 14 до 35 років, або 20% загальної чисельності цієї вікової групи. Крім того, невідома кількість молодих людей віком до 35 років перебувають на військовій службі, включно з тими, хто був призваний на строкову службу у 2020–2021 роках, а також тими, хто став добровольцем чи був мобілізований після лютого 2022 року⁹³.

Діти та молодь зіткнулися з проблемами в навчанні та погіршенням стану психічного здоров'я. Дані раунду Програми міжнародного оцінювання учнів (PISA) 2022 року вказали на падіння рівня засвоєння знань у порівнянні з 2018 роком: з математики на 12 балів, з природничих наук на 19 балів, а з читання на 38 балів⁹⁴. Батьки та вчителі відчувають погіршення стану психічного здоров'я та значні втрати в навчанні, зумовлені пандемією COVID-19 і подальшим вторгненням. Серед опитаних батьків 85% погодилися з тим, що прогалини у знаннях і навичках, пов'язані з пандемією та війною, позначаються на освіті та майбутньому їхніх дітей⁹⁵. Майже дві третини батьків (61%) вважають, що їхні діти мають ознаки стресу та поганого сну; 24% молодих людей віком від 14 до 24 років вважають, що їхній психологічний стан погіршився, а 11% вважають, що потребують психологічної допомоги⁹⁶.

Реінтеграція переміщеної молоді в системи середньої, професійної та вищої освіти матиме вирішальне значення для довгострокового працевлаштування, продуктивності та заробітків. Уряд розробляє плани й засоби усунення втрат у навчанні, зумовлених війною. Триває оновлення заради реалізації розробленої у 2019 році Стратегії освітніх оцінювань

у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року, яку ще не впроваджено⁹⁷. Крім того, було оновлено інструментарій оцінювання освіти для 6–8 класів.

Очне навчання залишається дезорганізованим через брак оснащених і доступних бомбосховищ, у яких було б достатньо місця для всіх учнів. Учні можуть навчатися очно лише в тому разі, якщо заклади освіти оснащено укриттями, а якщо ці укриття не вміщують усіх учнів та працівників шкіл, навчання проводиться позмінно. Унаслідок цього уряд України та місцева влада віднесли до пріоритетних завдань облаштування укриттів у закладах освіти по всій країні: станом на грудень 2023 року 80% закладів освіти в Україні було обладнано бомбосховищами, тоді як у грудні 2022 року таких було лише 68%. Утім чимало з цих укриттів облаштовуються в підвалах закладів і недостатньо оснащені для забезпечення добробуту учнів. Багато укриттів не гарантують безпеки, оскільки їхні конструкції не пройшли систематичної оцінки на відповідність стандартів, установлених владою. Крім того, нікуди не ділися значні географічні дисбаланси: станом на травень 2023 року за даними Міністерства освіти і науки України (МОН) укриття мали лише 54% шкіл в Одеській області, 41% — у Дніпропетровській, 23% — у Миколаївській і 5% — у Харківській області. Через це онлайн-навчання залишається визначальною рисою системи освіти в Україні. За даними МОН станом на вересень 2023 року майже два мільйони дітей, або понад 50% із 3,837 млн учнів шкіл України, навчалися за онлайн-овою або змішаною формою освіти, а 2 321 шкіл уздовж лінії фронту було закрито з міркувань безпеки. Утім інфраструктура віртуального навчання залишається недостатньо розвинутою, що обмежує коло можливостей навчатися для учнів, які не мають доступу до бомбосховищ чи не-

92 УВКБ ООН, План регіонального реагування на ситуацію з біженцями в Україні (січень–грудень 2024 року) (англійською мовою) — UNHCR, Ukraine Situation Regional Refugee Response Plan (January-December 2024), [посилання](#).

93 Відомості про загальну мобілізацію та про кількість осіб, що добровільно пішли на військову службу, є інформацією з обмеженим доступом.

94 ЮНІСЕФ, «Обстеження з освіти розкриває вплив війни на українських учнів», 5 грудня 2023 року (англійською мовою) — UNICEF, "Education Survey Reveals Impact of War on Ukraine's Students," December 5, 2023, [посилання](#).

95 Аналітичний центр Cedos, «Війна і освіта: як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи», 21 березня 2023 року (англійською мовою) — Cedos, "War and Education: How a Year of the Full-Scale Invasion Influenced Ukrainian Schools," March 21, 2023, [посилання](#).

96 Фонд ООН у галузі народонаселення (ЮНФПА), «Вплив війни на молодь в Україні», 2023 рік (англійською мовою) — United Nations Population Fund (UNFPA), "Impact of the War on the Youth in Ukraine," 2023, [посилання](#).

97 Український центр оцінювання якості освіти, «Стратегія освітніх оцінювань в Україні до 2030 року», 11 липня 2019 року (англійською мовою) — Ukrainian Center for Educational Quality Assessment, "Strategy of Educational Assessments in Ukraine until 2030," July 11, 2019, [посилання](#).

пошкоджених і належно забезпечених персоналом шкіл, для внутрішньо переміщених учнів, для учнів з інвалідністю або учнів на територіях поза контролем уряду.

Чинне законодавство встановлює широкий перелік категорій молоді, які мають право на фінансову підтримку після здобуття середньої освіти. Серед них — діти-сироти, жителі зон бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни тощо. Проте підтримка нині надається в обсязі, нижчому за прожитковий мінімум і недостатньому для покриття витрат⁹⁸.

Ще одним викликом для дітей і молоді з числа біженців є безперервність здобуття освіти. У країнах Європи очне навчання в національній системі середньої освіти зазвичай є обов'язковим. Учні мають право й надалі здобувати освіту в Україні, будучи одночасно залученими до шкільної системи приймаючої країни, хоча здобуття освіти одночасно за двома програмами посилює тиск на учнів та їхніх батьків і стрес для них. Ті, хто продовжує здобувати освіту в українській системі освіти, мають можливість обирати між онлайнним навчанням, домашнім навчанням⁹⁹ та екстернатом¹⁰⁰. За даними дослідження, проведеного УВКБ ООН, у школах приймаючих країн Європи у 2022-2023 навчальному році навчалася лише близько половини дітей-біженців з України¹⁰¹. На травень 2023 року до шкільних систем інших країн ЄС було інтегровано близько 780 000 учнів із числа біженців з України. Проте існує істотний ризик того, що такі студенти вступають до іноземних вишів і не повернуться в Україну. Ця тенденція погіршила б демографічну ситуацію та ситуа-

цію з людським капіталом в Україні. Це, у свою чергу, обмежило б здатність України подолати наслідки війни. Даних про кількість українських учнів, які продовжують здобувати освіту в системі освіти України з-за кордону, немає.

Скоротилися фінансові та людські ресурси, призначені для надання підтримки незахищеній молоді — наприклад, на координацію діяльності волонтерів і доставлення гуманітарної допомоги; будівлі молодіжних центрів було пошкоджено, зруйновано чи перепрофільовано. Із більш ніж 300 центрів по роботі з молоддю було зруйновано 14 і пошкоджено 24, а ще 64 розташовані на тимчасово непідконтрольній урядові території. У 2022 році фінансування молодіжної політики та молодіжних програм з боку місцевої влади було урізано на 36%. У 2023 році свою діяльність продовжують понад 120 центрів по роботі з молоддю й більш ніж 140 молодіжних просторів; вони відновили свою діяльність майже в повному обсязі¹⁰².

Попри всі виклики чимало представників молоді відіграли важливу роль у реагуванні на надзвичайні ситуації як волонтери, що допомагали розподіляти гуманітарну допомогу й підтримувати вразливі групи населення. З лютого 2022 року значно зросла частка волонтерів серед молоді: за даними одного опитування, 30% молодих волонтерів уперше стали волонтерами у 2022 році, а у 2021 році таких було 6%¹⁰³.

Більшість дітей стали внаслідок війни свідками травматичних подій або зазнали втрат, поганого поведіння чи насильства. Проведений

98 Прожитковий мінімум становить 2684 грн на місяць, тоді як соціальна стипендія в закладах вищої освіти — від 540 до 1180 грн на місяць, а академічна стипендія — від 1250 до 2000 грн на місяць залежно від рівня освіти.

99 Домашня (сімейна) форма навчання передбачає засвоєння освітньої програми учнем під керівництвом батьків чи опікунів зі збереженням зв'язку зі школою. Батьки чи опікуни викладають навчальний матеріал, а вчителі складають індивідуальний навчальний план і надають консультації. Оцінювання досягнень у навчанні проводиться щонайменше чотири рази на рік, а в разі незадовільної оцінки учні зобов'язані повернутися до школи на очне навчання.

100 Екстернатна форма здобуття освіти передбачає незалежне засвоєння програми школи без взаємодії зі школою. Учні проходять оцінювання раз на рік і консультуються з учителями. Згідно з законодавством України право навчатися за екстернатною формою мають лише діти, що належать до окремих категорій.

101 УВКБ ООН: «Освіта на паузі: усунення перешкод до навчання серед дітей і молоді з-поміж біженців з України — виклики та рекомендації» (англійською мовою) – UNHCR: “Education on Hold: Addressing barriers to learning among refugee children and youth from Ukraine – challenges and recommendations”, [посилання](#). УВКБ ООН: «Освіта на паузі: аналітична записка з політики у сфері освіти (вересень 2023 року)» (англійською мовою) — UNHCR: Education on hold: Education Policy Brief (September 2023), [посилання](#).

102 Укрінформ, «Марина Попатенко, заступниця міністра молоді та спорту: Молодь зацікавлена у відбудові України, тому маємо створити такі умови, щоб вона поверталася», 27 лютого 2023 року, [посилання](#).

103 Програма розвитку ООН (ПРООН) «Вплив війни на молодь в Україні: висновки та рекомендації», 2023 рік (англійською мовою) — United Nations Development Programme (UNDP), “Impact of War on Youth in Ukraine: Findings and Recommendations,” 2023, [посилання](#).

ЮНІСЕФ аналіз указує на те, що відсоток дітей, які живуть у бідності, майже подвоївся з 43% у 2021 році до 82%¹⁰⁴. Незалежна міжнародна слідча комісія ООН по Україні задокументувала юридичні та політичні заходи, вжиті проти українських дітей, депортованих до Російської Федерації. Згідно зі статтею 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду незаконна депортація або переміщення чи незаконне позбавлення волі є воєнним злочином; згідно зі статтею 6 насильницька передача дітей однієї етнічної, релігійної, расової чи національної групи до іншої являє собою геноцид¹⁰⁵. Уряд вживає всіх заходів, необхідних для повернення дітей, вивезених у Росію чи Білорусь. Станом на грудень 2023 року було депортовано 19 546 дітей, а повернуто 387¹⁰⁶; зникло безвісті 21 074 дитини, а знайдено було 2 237 дітей¹⁰⁷; 1 152 дітей було поранено і 511 вбито¹⁰⁸.

З огляду на необхідність наближення до стандартів ЄС і приведення вимог у відповідність до вимог вступу до ЄС у сфері соціальної підтримки дітей в Україні Мінсоцполітики проводить комплексну політику, що має на меті розміщення евакуйованих дітей у сімейні форми влаштування, а не інституційні. Одним із критичних чинників у зв'язку з цим є доступність придатного житла: брак житла з площею, достатньою для розміщення великої кількості дітей, є головною перепорою в застосуванні таких механізмів.

Потреби у відбудові та відновленні з урахуванням принципу «краще, ніж було»

Зміцнювати підтримку онлайнної освіти в зонах, де нещодавно відбувалися або досі тривають бойові дії, а також розширяти можливості дистанційного навчання й доступ до технологій і пристроїв. Там, де школи зазнали пошкоджень, а персоналу недостатньо, центри цифрової освіти могли б забезпечувати надійний і безпечний доступ до здобуття освіти в

режимі онлайн. Можливості онлайнного навчання та надання ноутбуків стало б корисним і для учнів з-поміж вразливих груп на зразок ВПО, дітей з інвалідністю та осіб, що проживають на територіях, тимчасово непідконтрольних урядам.

Зміцнювати існуючу молодіжну інфраструктуру, підтримуючи співпрацю між владою та НУО молодіжного сектору, а також працюючи над залученням молоді до ухвалення рішень про процес відновлення.

Оцінювати потреби дітей і молоді на місцевому рівні й залучати молодіжні організації до планування. Територіальні громади повинні запровадити механізми зворотного зв'язку, щоб відстежувати еволюцію потреб молоді, особливо з числа найвразливіших груп, причому до планування відновлення та відбудови мають бути залучені як загальнодержавні, так і місцеві молодіжні організації.

Відремонтувати й відбудувати багатоцільові молодіжні центри. Під час війни багато центрів по роботі з молоддю було пошкоджено чи перепрофільовано на здійснення розширених обсягів гуманітарного реагування, переважно з припиненням надання послуг, орієнтованих на молодь. Рекомендується реалізувати пріоритетну інвестиційну програму з ремонту та відбудови цих центрів для покращення підтримки гуманітарної діяльності, що триває, та поновити надання послуг для молоді.

Реалізовувати програми розширення економічних можливостей молоді шляхом навчання підприємництва та пошуку роботи. Масштабне переміщення населення в межах і за межі країни спричинило величезний розрив між попитом і пропозицією на ринку праці, який збільшується. Одним зі шляхів подолання цього розриву є зміцнення компетенцій у сферах працевлаштування молоді та підприємництва — частково шляхом розбудови партнерства з бізнесом і реалізації високоякісних програм стажування.

104 ЮНІСЕФ: «Війна в Україні штовхає ціле покоління дітей на край прірви, попереджає ЮНІСЕФ», 21 лютого 2023 року (англійською мовою) — UNICEF: "War in Ukraine pushes generation of children to the brink, warns UNICEF", 21 February 2023, [посилання](#).

105 Організація Об'єднаних Націй. Римський статут Міжнародного кримінального суду, 1998 рік, [посилання](#).

106 За даними Національного інформаційного бюро

107 За даними Національної поліції України.

108 За даними Офісу Генерального прокурора. Точні дані про кількість поранених відсутні з огляду на бойові дії, що тривають, і тимчасову втрату Урядом України контролю над деякими територіями.

Переглянути законодавство про фінансову підтримку незахищеної молоді для здобуття вищої, середньої професійної чи технічної освіти. Чинне законодавство визначає широкі категорії молоді, яка має право на фінансову підтримку для здобуття освіти після середньої, але нині обсяг підтримки нижчий за прожитковий мінімум і недостатній для покриття витрат. Допомогу слід надавати адресно малозабезпеченим учням із числа представників зазначених категорій для результативнішого їх охоплення.

Сприяти деінституціоналізації дітей. Це слід робити з міркувань забезпечення прав людини у зв'язку зі здобуттям Україною статусу країни-

кандидата на вступ у ЄС, для економії коштів Уряду України (середня собівартість перебування дитини в закладі соціального захисту становить близько 409,8 долара США на місяць, а в дитячому будинку сімейного типу — 276 доларів США на місяць), а також для задоволення потреб ринку праці ¹⁰⁹.

Будувати житло для дитячих будинків сімейного типу. Це завдання є для Мінсоцполітики пріоритетним. Мета полягає в тому, щоб розмістити в такому житлі дітей, що перебувають у спеціальних закладах в Україні або повертаються з евакуації.

Люди похилого віку

Огляд

Значна частка людей похилого віку (60 або більше років) зубожіли та не в змозі задовольняти свої базові потреби. У порівнянні з населенням у цілому вони мають меншу спроможність купувати верхній зимовий одяг і взуття раз на п'ять років, споживати білок через день чи достатньою мірою опалювати свої домівки ¹¹⁰. Наявних соціальних виплат для розв'язання цієї проблеми недостатньо.

Люди похилого віку непропорційно постраждали від війни. Вони становлять 25% населення України, але саме на них припадає 35% мирних жителів, загиблих у перший рік бойових дій ¹¹¹. Нині вони становлять найбільший відсоток населення на територіях, що страждають від війни, поряд з лінією фронту або на тимчасово непідконтрольних уряду територіях. За даними HelpAge International Україна має найвищу

у світі частку людей похилого віку, що постраждали від війни, що триває ¹¹².

Спостережувані наслідки

Люди похилого віку в зонах бойових дій стикаються з серйозними труднощами та високим ризиком; багато з них не змогли або не захотіли евакуюватися через транспортні проблеми та невизначеність, зумовлену переміщенням. Люди, що живуть у зонах активних бойових дій, біля лінії фронту, що рухається, або на тимчасово непідконтрольних територіях стикаються з викликами, що стосуються житла, доступу до продуктів харчування, лікарських засобів і послуг охорони здоров'я, а також з відчуттями самотності та ізоляції.

Війна загострила проблему бідності серед людей похилого віку. Проведене у грудні 2022 року/січні 2023 року опитування показало, що 61% жінок похилого віку та 46% чоловіків похилого

109 За даними Мінсоцполітики України.

110 Держстат України. Розподіл постійного населення України за статтю та віком на 1 січня 2022 року, [посилання](#).

111 Управління Верховного комісара ООН з прав людини. «Ситуація з правами людини осіб похилого віку в Україні в контексті збройного нападу Російської Федерації», травень 2023 року (англійською мовою) — Office of the High Commissioner for Human Rights, "The Human Rights Situation of Older Persons in Ukraine in the Context of the Armed Attack by the Russian Federation," May 2023, [посилання](#).

112 Організація HelpAge International, «Ігнорування стрімкого старіння населення поставить відбудову України під загрозу», 20 червня 2023 року (англійською мовою) — HelpAge International, "Ignoring the Rapidly Ageing Population Will Jeopardize Ukraine's Recovery," June 20, 2023, [посилання](#).

віку не в змозі задовольнити базові потреби¹¹³. Доступного житла зазвичай немає, а прийняттого за ціною орендного житла дуже мало для тих, чия пенсія не дотягує до межі бідності. Близько чверті домогосподарств, очолюваних людьми похилого віку, мають незадоволені проблеми у сфері продовольчої безпеки¹¹⁴.

Житло та транспортна інфраструктура недоступні для людей похилого віку ні фізично, ні за ціною. Чимало літніх людей мають проблеми з пересуванням, які роблять недоступними для них фізично та за ціною транспортні та житлові можливості, доступні для решти ВПО. Відсутність прийняттого за ціною транспорту являла собою для літніх людей перешкоду на шляху доступу до послуг охорони здоров'я, особливо через те, що дефіцит кадрів призвів до зосередження медичних послуг у великих містах. Літні ВПО, які не мають сімей, зазвичай довше мешкають у місцях «тимчасового» колективного розміщення, що використовуються для транспорту ВПО.

Люди похилого віку стикаються на ринку праці з дискримінацією та іншими труднощами. Чимало літніх людей шукають роботу, щоб доповнити свої мізерні пенсії, але стикаються з дискримінацією за ознаками віку стану здоров'я та інвалідності. Чимало з тих, хто працює, зайняті низькокваліфікованою працею на неформальних і незахищених робочих місцях. Зміцнення цифрової грамотності та професійна перепідготовка могли б допомогти літнім працівникам, але дані Державної служби зайнятості про користування відповідними програмами не дезагреговано за соціально-демографічними показниками, що ускладнює аналіз дієвості цих програм. Система пенсійного забезпечення потребує адаптації для сприяння подовженню трудового життя у формальному секторі.

Люди похилого віку часто не мають доступу до важливої інформації. Часто інформація про процедури евакуації, тимчасове розміщення та довгострокові послуги для людей похилого віку в приймаючих громадах буває недоступною або їм важко її одержувати в цифровій формі. По-

рядок подання заяв на соціальні виплати типу грошових трансфертів для ВПО погано пристосований до потреб осіб з обмеженою мобільністю чи обмеженими цифровими навичками.

Потреби у відбудові та відновленні з урахуванням принципу «краще, ніж було»

Провести кампанію з інформування осіб похилого віку про те, на що вони мають право. Людей похилого віку слід краще інформувати про зміни в Пенсійному фонді та процедурах подання заявок на пільги з оплати житлово-комунальних послуг, а також про інші виплати для ВПО та людей з інвалідністю, на які вони можуть мати право.

Переглянути системи соціальної підтримки людей похилого віку (як пенсійне законодавство, так і програми соціальної допомоги) так, щоб вони краще покривали фактичні видатки на базові потреби. Разом із поточними реформами зі зміцнення адресності та обмеження тривалості надання грошової допомоги розробники державної політики повинні забезпечити надання допомоги людям похилого віку на більш адекватному для задоволення базових потреб рівні. Установлений законом прожитковий мінімум має залишитися базовим показником для нарахування соціальної допомоги з урахуванням доходів з відмовою від його використання для непов'язаних платежів, зборів та штрафів.

Дозволити людям похилого віку брати участь у програмах допомоги у працевлаштуванні та адаптувати ці програми для задоволення їхніх потреб. Слід усунути перешкоди для працевлаштування людей похилого віку та пенсіонерів. Люди похилого віку повинні мати право на послуги працевлаштування, адаптовані до їхніх потреб, на зразок зміцнення цифрової грамотності. Літні ВПО, які досягли встановленого законом пенсійного віку, мають залучатися до тимчасових програм підтримки працевлаштування ВПО та підприємництва.

113 Організація HelpAge International, «Літні люди на межі виживання у Східній Україні», 4 березня 2022 року (англійською мовою) — HelpAge International, "Older People on the Edge of Survival in Eastern Ukraine," March 4, 2022, [посилання](#).

114 Центр REACH, «Багатосекторна оцінка потреб (БОП), 2023 рік: попередні висновки щодо продовольчої безпеки», жовтень 2023 року (англійською мовою) — REACH, "Multi-Sector Needs Assessment (MSNA) 2023: Food Security Preliminary Findings," October 2023, [посилання](#).

Зміцнювати наявне надання соціальних послуг на рівні територіальних громад. Для надання людям похилого віку можливості отримувати соціальні послуги у своїх територіальних громадах слід зміцнити фінансові та адміністративні спроможності відповідних служб. Наприклад, держава могла б брати участь у фінансуванні послуг, суміжні громади могли б співпрацювати або створити механізм перерозподілу для забезпечення справедливого доступу до послуг.

Здійснити капіталовкладення в безбар'єрність громадського транспорту для людей похилого віку та людей з обмеженою мобільністю. Відбудова систем громадського транспорту має передбачати створення безбар'єрної інфра-

структури, а в сільських територіальних громадах мають стати доступними громадський транспорт і послуги «соціального таксі». Цінову доступність слід забезпечувати шляхом ведення відповідної тарифної політики.

Розвивати на місцевому рівні системи оперативного реагування для захисту людей похилого віку. Органам місцевого самоврядування потрібні спроможності та ресурси для моніторингу людей похилого віку та представників інших незахищених груп у громадах і вжиття надзвичайних заходів у разі потреби. Для цих груп населення вирішальне значення мають запобігання недоїданню та переохолодженню, а також лікування хронічних захворювань.

Особи з інвалідністю

Огляд

В Україні інвалідність встановлює медико-соціальна експертна комісія (МСЕК), яка визначає потреби. У 2006 році Україна стала державою-учасницею Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю (КПОІ), яка розглядає інвалідність і як питання прав людини, і як питання розвитку. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» надає таким особам матеріальну, соціальну, побутову та медичну підтримку. Утім особи з інвалідністю часто не одержують соціальної допомоги — насамперед послуг з догляду до встановлення інвалідності. Нині послуги з догляду не вибудовано так, щоб вони дієво задовольняли потреби осіб з інвалідністю: зокрема, їх без потреби направляють у спеціальні заклади.

Наслідком війни стало зростання кількості травм і тяжких поранень, що призвело до стрімкого зростання чисельності осіб з інвалідністю. До їх числа належать як цивільні, так і поточні й колишні учасники бойових дій. Протя-

гом півтора року з лютого 2022 року чисельність осіб з інвалідністю в країні зросла на 300 000 ¹¹⁵. Міністерство у справах ветеранів (Мінветеранів) передбачає збільшення кількості осіб з інвалідністю. У 2022 році щонайменше 145 000 пройшли МСЕК для офіційного оформлення інвалідності, але не всі з них отримали інвалідність унаслідок війни. Складність і значна тривалість проходження експертизи створює цілу низку ризиків для соціально-економічного розвитку України, оскільки затримки в наданні підтримки особам з інвалідністю можуть спонукати деяких із них до виходу з ринку праці з подальшим переходом у постійну залежність від фінансової підтримки з боку держави. Заходи з інтеграції мають супроводжуватися наданням психосоціальної підтримки на робочих місцях.

Відсоток сімей ВПО, що доглядають за особами з інвалідністю, дещо зріс. У звіті про оцінку RDNA2 було зазначено, що у 25% домогосподарств ВПО один або кілька членів мали інвалідність ¹¹⁶. У жовтні 2023 року цей показник дещо збільшився до 29% ¹¹⁷.

115 За даними Мінсоцполітики, процитованими в публікації Укрінформ «В Україні налічується 3 мільйони людей з інвалідністю, за півтора року їх кількість збільшилася приблизно на 300 тисяч», 19 вересня 2023 року, [посилання](#).

116 MOM, «Україна: Звіт про ситуацію з внутрішнім переміщенням. Загальне опитування населення, раунд 12 (16–23 січня 2023 року)» (англійською мовою) — IOM, "Ukraine—Internal Displacement Report—General Population Survey Round 12 (16–23 January 2023)," [посилання](#)

117 MOM, «Україна: Звіт про ситуацію з внутрішнім переміщенням. Загальне опитування населення, раунд 14 (вересень–жовтень 2023 року)» (англійською мовою) — IOM, "Ukraine—Internal Displacement Report—General Population Survey Round 14 (September–October 2023)," [посилання](#).

Спостережувані наслідки

Бомбосховища часто фізично недоступні для осіб з інвалідністю. Будинки-інтернати можуть не мати доступних укриттів, чітко визначених протоколів безпеки або достатньо місця для розміщення всіх підопічних і персоналу, або ж особи з інвалідністю можуть бути змушені рухатися до бомбосховищ без допомоги персоналу чи залишатися в них без такої допомоги. У великих містах публікуються карти наявних укриттів, але інформація про їх фізичну доступність наводиться в них рідко.

Евакуація осіб з інвалідністю¹¹⁸ з зон, у яких тривають бойові дії, виявилася непростою справою. Почасти це зумовлено правовою невизначеністю навколо відповідальності за ухвалення рішень, здійснення евакуації та надання доступу до інформації. Особливо складними є ситуації, в яких інтернати є опікунами осіб з інвалідністю, яких у судовому порядку було визнано недієздатними. Протоколи евакуації в багатьох закладах є надто загальними й їх складно застосовувати¹¹⁹. Відсутня інформація про фізично доступні та прийнятні за ціною перевезення й про тих, хто супроводжує осіб з інвалідністю, що призводить до виникнення ситуацій, у яких такі особи залишаються на непідконтрольних уряду територіях. Місцеві надавачі адміністративних послуг не надають інформації про те, чи центра розміщення ВПО є фізично доступними для осіб з інвалідністю в архітектурному сенсі. Глухі не можуть чути сирен, що попереджають про повітряну тривогу, а письмові попередження недоступні для сліпих. Переміщенням особам з інвалідністю бракувало також інформації, необхідної для їх залучення

до програм соціальних послуг і соціальної допомоги в новому оточенні.

Домогосподарства, до яких належать особи з інвалідністю, стабільно мають більші гуманітарні потреби. Майже третина домогосподарств, до яких належать особи з інвалідністю, стикаються з прогалинами у сфері продовольчої безпеки. Понад половина з них — 58% — мають серйозні або ще гірші багатосекторні потреби, тобто відсоток таких осіб є вищим, ніж серед ВПО або поверненці в цілому¹²⁰. Доступність повідомлень і сповіщень під час кризових ситуацій та після них є для цих домогосподарств вкрай важливою¹²¹.

Війна вплинула на зусилля з реформування системи розміщення осіб з інвалідністю до закладів (інституціоналізації), що склалася історично. Відповідно до світових норм і стандартів Європейського Союзу Україна намагалася здійснити деінституціоналізацію осіб з інвалідністю на користь надання житла й підтримки на базі територіальних громад. Однак поступ, досягнутий до лютого 2022, виявився обмеженим і відтоді процес змінився на протилежний. Будинки-інтернати часто є єдиним фізично доступним і прийнятним за ціною варіантом забезпечення житлом осіб з інвалідністю, що втікають від бойових дій, почасти через те, що невдовзі після лютого 2022 року Уряд України спростив порядок прийняття осіб з інвалідністю та осіб похилого віку до будинків-інтернатів¹²². За даними організації Amnesty International, яка проаналізувала запити на адресу обласних адміністрацій 17 областей, які надали дані, до будинків-інтернатів за період з 24 лютого 2022 року до 1 липня 2022 року було

118 Станом на січень 2023 року 25% ВПО були особами з інвалідністю. МОМ, «Україна: Звіт про ситуацію з внутрішнім переміщенням. Загальне опитування населення, раунд 12 (16–23 січня 2023 року)» (англійською мовою) — IOM, "Ukraine—Internal Displacement Report—General Population Survey Round 12 (16–23 January 2023)," [посилання](#).

119 ПРООН Україна, «Оперативна оцінка досвіду евакуації осіб з інвалідністю в Україні у зв'язку з бойовими діями: звіт про дослідження», 2022 рік (англійською мовою) — UNDP Ukraine, "Rapid Assessment of the Experience of Evacuating People with Disabilities in Ukraine Due to Armed Hostilities: Study Report," 2022, [посилання](#).

120 Центр REACH, «Бюлетень БОП 2023: Україна» (англійською мовою) — REACH, "2023 MSNA Bulletin: Ukraine," [посилання](#).

121 ПРООН, «Оцінка доступності інформації та сповіщень під час криз і гуманітарного реагування», 2022 р. (англійською мовою) — UNDP, "Assessment of Accessibility of Information and Notification during Crises and Humanitarian Response," 2022, [посилання](#).

122 Попередній порядок прийняття передбачав обов'язкове проходження експертизи в МЦЕК. Спрощений порядок дає можливість приймати осіб з інвалідністю та осіб похилого віку до інтернатних закладів на підставі самого лише звернення без подання документів (у тому числі тих, ідентифікаційних).

прийнято 3 585 осіб, тоді як за аналогічний період 2021 року — лише 998 осіб ¹²³.

Триває реформування системи соціальної підтримки осіб з інвалідністю з метою забезпечення поранених комплексною реабілітацією та психосоціальною підтримкою. Цей підхід передбачає адаптацію простору існування особи до інвалідності, щоб особи з інвалідністю мали змогу підтримувати мобільність, розвивати навички догляду за собою та зміцнювали мотивацію до підтримання соціальних зв'язків і працевлаштування. Цей підхід спирається на роботу багатодисциплінарних груп фахівців, а для оцінювання потреб використовує Міжнародну класифікацію компонентів функціональності, обмежень життєдіяльності і здоров'я (МКФ). Кінцева мета полягає в наданні особам з інвалідністю змоги повернутись на ринок праці, щоб зменшити потребу у фінансовій підтримці з боку держави.

За законом для роботодавців встановлено 4-відсоткову квоту на працевлаштування осіб з інвалідністю, але вони зазвичай схильні сплатити штраф, ніж узяти на роботу таких осіб. Роботодавці рідко звертаються по фінансову допомогу на облаштування робочих місць відповідно до потреб осіб з інвалідністю, бо вважають процес подання та розгляду заявок надто складним ¹²⁴. За даними Пенсійного фонду України офіційно працевлаштовані лише 17% осіб з інвалідністю.

У листопаді 2022 року було запроваджено оновлений механізм розрахунку адміністративно-господарських санкцій. Ним було встановлено автоматизований режим, який використовує дані Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування та Централізованого банку даних з проблем інвалідності для виявлення підприємств, установ і організацій, які не забезпечили дотримання встановлених показників щодо робочих місць у попередньому році. За перші

місяці свого функціонування цей механізм продемонстрував високий рівень недотримання вимог щодо працевлаштування осіб з інвалідністю. Водночас застосування механізму призводило до нарахування штрафів, що втричі перевищували очікувані суми.

Для інклюзивного ставлення до осіб з інвалідністю потрібні фізично доступне середовище проживання та відсутність перешкод у наданні послуг (адміністративних, соціальних охорони здоров'я, транспортних тощо). 1 квітня 2019 року набрали чинності нові Державні будівельні норми «Інклюзивність будівель і споруд» ¹²⁵, але вони не вимагають від забудовників запровадження відповідних змін у разі планування відбудови чи відновлення вже наявного будинку, фізична доступність якого раніше забезпечена не була. Застосування цих норм передбачатиме застосування загальних принципів проектування нових громадських і житлових будинків. Утім, ці будівельні норми обов'язкові до застосування лише в разі нового будівництва, а не реконструкції, відбудови чи капітального ремонту будівель і споруд. Цей виняток означає, що роботи з реконструкції можуть не забезпечити загального поліпшення фізичної доступності чи створення безбар'єрних просторів ¹²⁶.

Потреби у відбудові та відновленні з урахуванням принципу «краще, ніж було»

Розробити системи оповіщення осіб з вадами слуху та зору, а також осіб з фізичними, психічними та інтелектуальними вадами. Усім людям потрібна доступна інформація про безпеку, евакуацію, поведження з вибухівкою та уникнення наземних мін. Особи з різними вадами потребують адаптованих матеріалів та систем. Потрібно прийняти закони, що визначатимуть порядок оповіщення осіб з інвалідністю про надзвичайні ситуації з урахуванням характеру вад.

123 Організація Amnesty International, «Україна: „Колись я мав дім“: здобутий особами похилого віку досвід війни, переміщення та доступу до житла в Україні», 6 грудня 2022 року (англійською мовою) — Amnesty International, “Ukraine: ‘I Used to Have a Home’: Older People’s Experience of War, Displacement, and Access to Housing in Ukraine,” December 6, 2022, [посилання](#).

124 За даними Державної служби зайнятості у 2019 році роботодавці лише 332 рази зверталися по відшкодування витрат на «розумне пристосування» для потреб осіб з інвалідністю.

125 Міністерство інфраструктури України, «Інклюзивність будівель і споруд», [посилання](#).

126 ГО «Боротьба за права», «Альтернативний звіт про імплементацію Конвенції про права осіб з інвалідністю в Україні» (англійською мовою) — Fight for Right, “Alternative Report on Ukraine’s Implementation of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities,” [посилання](#).

Реформувати законодавство з питань дієздатності осіб з інвалідністю з впровадженням механізму підтримки рішень. Реформа потрібна для забезпечення кожної особи з психічними або інтелектуальними вадами доступом до механізмів підтримки ухвалення рішень. Це дуже важливо через те, що війна дезорганізувала давні інституційні механізми, створюючи ризиковані ситуації у зв'язку з евакуацією та розміщенням багатьох осіб з інвалідністю.

Запровадити орієнтовану на права модель і послуги для людей з інвалідністю на основі індивідуальних потреб. Україна потребує законодавчих змін, узгоджених із Конвенцією про права осіб з інвалідністю. Замість негайного надання грошових виплат держава має оцінювати індивідуальні потреби осіб з інвалідністю та надавати їм індивідуальні соціальні послуги. Потрібно зміцнювати спроможність місцевої влади надавати соціальні послуги; держава може забезпечувати надання тих послуг, якщо їх надання на рівні територіальних громад пов'язане з фінансовими та організаційними труднощами.

У рамках інтеграції України в Європу здійснити перехід від медичної моделі інвалідності до біопсихосоціальної. Така модель передбачає оцінювання потреб особи в охороні здоров'я, соціальних послугах, освіті та працевлаштуванні; визначає функціональний стан і обмеження людини та пропонує підтримку, що відповідає потребам особи. Оцінювання має здійснюватися з використанням міжнародно визнаного інструмента на кшталт МКФ.

Розробити наскрізну стратегію та дорожню карту деінституціоналізації та реформування соціальних послуг для людей з інвалідністю.

Потрібно, щоб над цим спільно працювали центральні та місцеві органи виконавчої влади й зацікавлені сторони. Ця робота передбачає перегляд законодавчої бази, спрямований на зміцнення системи соціальних послуг, заходи середньострокового характеру з поступовою деінституціоналізації та закриття в довгостроковій перспективі відповідних установ згідно з євросоюзними та міжнародними стандартами державної політики.

Реформувати медичні та реабілітаційні послуги для людей з інвалідністю. Реформування системи МСЕК слід прискорити шляхом запровадження МКФ Всесвітньої організації охорони здоров'я як підстави для експертизи на інвалідність. Своєчасний доступ до медичних послуг, реабілітації, протезування та пристроїв особистої допомоги має надаватися негайно, а не за умови встановлення інвалідності. Послуги забезпечення житлом і працевлаштування сприятимуть досягненню цілей реабілітації та дієвої соціально-трудової адаптації людей з інвалідністю.

Наростити масштаби пілотного впровадження підтримуваних територіальними громадами альтернатив забезпечення житлом людей з інвалідністю та усунути перешкоди для деінституціоналізації на рівні територіальних громад. Замість відбудови будинків-інтернатів слід розглянути можливість забезпечення житлом на основі територіальних громад відповідно до Настанов з деінституціоналізації, в тому числі в надзвичайних ситуаціях¹²⁷, Комітету ООН з прав осіб з інвалідністю. Зміцнення спроможності на рівні територіальних громад сприятиме задоволенню потреб осіб з інвалідністю, що покидають стаціонарні заклади з догляду.

127 Управління Верховного комісара ООН з прав людини, «CRPD/C/5: Настанови з деінституціоналізації, в тому числі в надзвичайних ситуаціях [2022 рік]», 9 вересня 2022 року [англійською мовою] — Office of the High Commissioner for Human Rights, "CRPD/C/5: Guidelines on Deinstitutionalization, Including in Emergencies [2022]," September 9, 2022, [посилання](#).

Ветерани та їхні сім'ї

Огляд

Кількість ветеранів з 2014 року стрімко зростає. Міністерство у справах ветеранів (Мінветеранів) повідомляє, що до лютого 2022 року статус ветеранів мали 908 832 особи¹²⁸. Інформація про кількість і соціально-демографічні характеристики військовослужбовців не є відкритою, що ускладнює прогнозування майбутньої чисельності ветеранів та їхніх імовірних потреб. Поза тим, за твердженнями Мінветеранів, у майбутньому кількість ветеранів може зрости до 4–5 млн, а відсоток ветеранів в українському суспільстві — до 10–15% населення (в порівнянні з 1–2% до 2022 року).

Чинне законодавство з питань ветеранів війни не було пристосоване для умов активного ведення бойових дій у межах країни. До ветеранів війни належать як діючі військовослужбовці, що мають статус учасника бойових дій, так і демобілізовані особи, особи з інвалідністю внаслідок війни та учасники війни. Згідно з законом усі ці групи отримують майже однакову соціальну підтримку без урахування відмінностей у потребах чи обставинах різних груп. Такий підхід неефективний.

Активні бойові дії в країні створюють величезні проблеми навколо демобілізації ветеранів, їх реінтеграції, соціально-економічної підтримки, особливо якщо зважити на відносно молодий вік багатьох ветеранів. Нерепрезентативні опитування, проведені серед ветеранів, показали, що дві третини з них були віком до 40 років включно: 35% віком від 31 до 40 років і 31% від 19 до 30 років¹²⁹. Цей віковий профіль робить пріоритетним завданням надання працевдатним ветеранам підтримки у здобутті освіти та працевлаштуванні для забезпечення їх засобами до існування, а не довгостроковою соціальною допомогою.

Законодавча база України гарантує ветеранам широкий комплекс пільг, у тому числі грошових трансфертів, зменшення розмірів плати за житлово-комунальні послуги, безоплатне користування громадським транспортом, а також пільги у працевлаштуванні та здобутті освіти. Водночас, ця система обтяжена логістичними труднощами, а її утримання невпинно дорожчає через зростання кількості ветеранів. Деякі засоби соціальної підтримки застаріли та є неефективними: наприклад, пільги зі встановлення стаціонарного телефону. Мінветеранів було утворено у 2018 році для координації розробки державної політики та реалізації державних програм для учасників бойових дій та членів їхніх сімей.

Уряд запустив проєкт (розрахований на період до 2032 року) зі сприяння переходові ветеранів з військової служби до цивільного життя. Система переходу передбачатиме надання психологічної та правової допомоги й сприятиме соціальній, професійній і культурній адаптації військовослужбовців, ветеранів війни, членів сімей ветеранів і загиблих військовослужбовців, щоб забезпечити їх безпроблемну соціально-економічну реінтеграцію. У 2023 році було створено інститут помічників ветеранів. Це пілотна програма, спрямована на сприяння переходу від військової служби до цивільного життя. У 2024 році інститут помічників ветеранів буде поширено на всю Україну¹³⁰.

Спостережувані наслідки

Чимало ветеранів і членів їхніх сімей постраждали від вимушеного переміщення і втратили довоєнну роботу й довоєнні джерела доходу. Ветерани визначили такі основні пріоритети: придбання та ремонт житла (63%), охорона здоров'я (54%), забезпеченість засобами до існування (51%, в тому числі 31% — грошова допомога, а 20% — допомога у працевлаштуванні) й доступ до освіти (25%)¹³¹.

128 За даними Єдиного державного реєстру ветеранів війни.

129 Український ветеранський фонд, «Портрет ветерана російсько-української війни 2014–2022 рр.», липень–серпень 2022 року, [посилання](#).

130 Урядовий портал, «Державний бюджет на 2024 рік: на підтримку ветеранів та їх сімей передбачено майже 14 млрд грн», 10 листопада 2023 року, [посилання](#).

131 Український ветеранський фонд, «Потреби ветеранів», посилання. Дані віддзеркалюють результати досліджень, проведених у січні–квітні 2023 року.

Масштабні пошкодження житлового фонду в поєднанні з вимушеним переміщенням великої кількості населення призвели до обмеження пропозиції житла, особливо там, де зосереджені переміщені особи. Програми з забезпечення ветеранів житлом орієнтовані на отримання ними житла у власність. Ці програми погано адаптовані до задоволення короткострокових потреб в орендному житлі, особливо якщо вести мову про ветеранів, які сподіваються повернутися у свої рідні області. Доступне орендне житло, субсидоване державне житло та доступне для осіб з інвалідністю житло — це дефіцит для тих, хто зіткнувся з обмеженнями у плані фінансів і доступу.

Ветеранів, які потребуватимуть державної підтримки у працевлаштуванні та здобутті освіти, вже багато. Станом на середину 2022 року 60% тих, хто мав статус ветерана до лютого 2022 року, вели бойові дії в межах війни, що триває¹³². Ця група осіб переважно працездатного віку поповнить після демобілізації ряди ветеранів, які потребують підтримки в забезпеченні себе засобами до існування та довгостроковому працевлаштуванні. Крім того, численні опитування підкреслюють, що ветерани потребують переважно освіти та працевлаштування¹³³. Чверть респондентів (25%) відносить до пріоритетних завдань доступ до освіти, а 20% — допомогу в працевлаштуванні. Поза тим, курсів перепідготовки або короткострокових курсів для здобуття певних навичок зараз недостатньо. Тривожить те, що 52% опитаних ветеранів і військовослужбовців вважають, що після демобілізації втратять свою попередню кваліфікацію, а це привертає увагу до потреби в подальшому навчанні та підвищенні кваліфікації.

Третина опитаних серед ветеранів назвала однією зі своїх пріоритетних потреб фінансову підтримку. Ветерани з інвалідністю одержують одноразову грошову допомогу в розмірі від 173 000 до 990 000 грн (від 4 806 до 27 500 доларів США) залежно від групи інвалідності.

Більшість ветеранів щороку одержують невелику грошову допомогу, розмір якої становив у 2021 році від 600 до 4000 грн (від 17 до 111 доларів США)¹³⁴. За законом ветерани мають право на безоплатний проїзд у громадському транспорті та пільгове працевлаштування, хоча ветерани повідомляють про труднощі в отриманні цих пільг. У 2021–2022 навчальному році державну підтримку для здобуття професійної (професійно-технічної) або вищої освіти одержали 10 470 ветеранів і близько 11 000 дітей ветеранів¹³⁵.

У 2022 році було утворено Український ветеранський фонд (УВФ) — бюджетну установу з захисту прав ветеранів, сприяння їхній реінтеграції та надання підтримки в підприємстві та працевлаштуванні. Протягом 2023 року за 136 проєктами, що стали переможцями конкурсних програм УВФ, було надано фінансову підтримку в загальному розмірі понад 201 млн гривень (5,5 млн доларів США). Підтримку у формі мікрофінансових грантів (555 доларів США кожний) було надано 212 підприємствам, а загальний розмір допомоги перевищив 4,1 млн гривень (115 тис. доларів США).

Ветерани повинні пройти огляд у військово-лікарській комісії (ВЛК) для встановлення придатності для подальшої військової служби та в цивільній МСЕК для призначення допомоги по інвалідності й соціальних послуг. Розібратися в цих процесах важко. Понад дві третини (68%) опитаних ветеранів згадували про такі проблеми з проходженням огляду в ВЛК як нечіткі інструкції та тривале очікування прийому лікарями-спеціалістами¹³⁶. Для прискорення роботи уряд відкрив ВЛК при цивільних лікарнях, але ветерани звернули увагу на труднощі в координації між військовими та цивільними закладами, а також відсутність цифрового документообігу¹³⁷. Результати експертизи часто вважаються суб'єктивними, а інформації про процес оскарження бракує. Обов'язковим є щорічне повторне проходження МСЕК, навіть

132 Український ветеранський фонд, «Портрет ветерана російсько-української війни 2014–2022 рр.», липень–серпень 2022 року, [посилання](#).

133 Аналітика Українського ветеранського фонду. «Потреби та перешкоди ветеранів при працевлаштуванні». Соціологічне дослідження, проведене в червні–липні 2023 року, [посилання](#).

134 Юридична сотня, «Аналіз системи соціального захисту ветеранів та військовослужбовців», 2022 рік, [посилання](#).

135 Там само.

136 «Шлях пораненого: потреби, проблеми та бачення майбутнього», [посилання](#). Опитування було проведене в лютому–травні 2023 року.

137 Там же; див. також Юлія Слабінська, «„Це ще не можна назвати реформою“. Правозахисниця Любов Галан про те, що вже вдалось змінити у роботі ВЛК та МСЕК», 15 червня 2023 року, [посилання](#).

якщо воно очевидно непотрібне (наприклад у разі втрати кінцівки).

Ветерани стикаються з проблемами з доступом до лікарських засобів, послуг реабілітації та протезування, які вони мають одержувати безоплатно¹³⁸. За даними опитування, проведеного у 2016 році, 39% респондентів мали проблеми з доступом до безоплатних лікарських засобів¹³⁹, а з лютого 2022 року ситуація погіршилася через закриття аптек і дефіцит основних лікарських засобів. Ветерани також відзначили, що затверджений перелік безоплатних лікарських засобів **не** містить засобів для лікування посттравматичного стресового розладу (ПТСР) або посткомоційного синдрому — поширених серед ветеранів захворювань. Тих 423 реабілітаційних закладів, що діють в Україні, замало для обслуговування дедалі більшої кількості ветеранів¹⁴⁰. Реабілітаційну спроможність планується збільшити до 6 000 ліжок, хоча Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) оцінює потребу у 7 800 ліжок¹⁴¹. Складні адміністративні процедури часто не дають ветеранам одержувати протези впродовж періоду лікування та реабілітації. Для розв'язання цієї проблеми уряд впроваджує пілотну програму з виготовлення протезів до встановлення інвалідності.

Потреби у відбудові та відновленні з урахуванням принципу «краще, ніж було»

- **Забезпечити перегляд законодавства з питань соціальної підтримки ветеранів війни.** Законодавство має бути орієнтоване на потреби демобілізованих осіб із досвідом бойових дій, а не на цивільних; у ньому має бути проведено різницю між діючими військовослужбовцями та демобілізованими; воно має передбачати адресну соціальну підтримку з урахуванням особистих потреб і обставин.
- **Відмовитися від безадресних грошових виплат на користь адресних виплат мало-забезпеченим ветеранам і особам, яким**

встановлено інвалідність. Грошові виплати мають здійснюватися тим, хто їх найбільше потребує: або внаслідок малозабезпеченості, або через інвалідність, або з обох цих підстав. Програми перепідготовки та підвищення кваліфікації, а також добору вакансій для довготривалого працевлаштування ветеранів мають зняти гостроту потреби в грошових виплатах.

- **Прискорити реформування процесу медичних експертиз ветеранів (ВЛК та МСЕК).** Заплановані реформи потрібно прискорити, щоб забезпечити надання якіснішої інформації, спростити процеси, організувати електронні черги та цифровий документообіг, надавати допомогу за принципом «єдиного вікна», а також налагодити співпрацю між військовими та цивільними медичними закладами. Для забезпечення вчасного доступу до гарантованих лікарських засобів, послуг реабілітації та протезування потрібні реінжиніринг процесів і забезпечення виконання вимог закону. До Наказу №402 Міноборони мають бути внесені зміни, що встановлюють ширші діагностичні групи та передбачають комплексне й цілісне оцінювання фізичного та психологічного здоров'я ветеранів.
- **Організувати інформування та адаптувати програми забезпечення житлом до потреб нинішніх ветеранів.** Потрібно створити цифровий центр для опрацювання інформації про потреби ветеранів у житлі та про різні житлові програми для них. Програми повинні сприяти забезпеченню житлом за цінами, доступними для ветеранів шляхом іпотечно-го кредитування чи з використанням пільгових довгострокових державних кредитів тощо.
- **Удосконалити програми професійної перепідготовки, зорієтувавши їх на короткострокове навчання для здобуття кваліфікації та підтримку розвитку малого бізнесу.** Нові короткострокові курси мають відповідати поточному попиту на ринку пра-

138 Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», [посилання](#).

139 Юридична сотня, «Біла книга: аналіз системи державної підтримки ветеранів та їх сімей в Україні», додаток 1 «Звіт за результатами дослідження системи соціального захисту учасників бойових дій та членів родин загиблих в АТО», 2016 рік, [посилання](#).

140 Устинов, О. В., Український медичний часопис, коментар Міністра охорони здоров'я України; див. «Збільшено максимальну кількість реабілітаційних циклів за двома та більше напрямками», 19 червня 2023 року, [посилання](#).

141 Укрінформ, «Україні потрібно 7800 реабілітаційних ліжок – МОЗ», 19 липня 2023 року, [посилання](#)

ці. Технічне навчання має супроводжуватися менторством, наставництвом, а також підтримкою у працевлаштуванні та відкритті власної справи.

- **Адаптувати систему послуг до потреб ветеранів.** Така адаптація передбачає надання

консультаційних та організаційних послуг для забезпечення доступу до прийняттого за ціною житла, підвищення кваліфікації, вищої освіти, допомоги за інвалідністю, медичних послуг, фінансового планування та планування життєдіяльності, а також інших публічних послуг.

Гендерно специфічні наслідки

Огляд

Війна справила глибокий і специфічний вплив на жінок, дівчат і представників ЛГБТІК+, які мають специфічні потреби та пріоритети стосовно відновлення. Жінки становлять понад половину ВПО та переважну більшість серед тих, хто хоче повернутися в Україну. У жовтні 2023 року жінки становили 56% із 3,7 млн ВПО, а також 93% з 4,6 млн осіб, що поверталися на місце постійного проживання¹⁴². Жінки та дівчата становлять 56% серед 14,6 млн людей, які потребуватимуть у 2024 році гуманітарної допомоги¹⁴³. В останні роки Україна помітно просунулась уперед на шляху до гендерної рівності, але певні прогалини досі існують. Жінки заробляють на 18,6% менше за чоловіків за рівноцінну працю, а участь жінок у трудовій діяльності є на 15,1% нижчою, ніж серед чоловіків. Відсутність роботи найбільше поширена серед жінок віком від 25 до 44 років¹⁴⁴. До інших викликів для чутливого до гендеру відновлення належать збільшення обсягів неоплачуваної роботи жінок з догляду, підвищений ризик ген-

дерно зумовленого насильства та зменшення участі жінок в ухваленні офіційних рішень.

Спостережувані наслідки

Станом на квітень 2023 року жінки становили 72% зареєстрованих безробітних¹⁴⁵, причому серед ВПО, які були працевлаштовані перед вторгненням, 45% жінок (у порівнянні з 27% чоловіків) досі не мають роботи¹⁴⁶. Від соціальної допомоги залежить більше жінок, ніж чоловіків, особливо у віковій групі від 60 до 80 років. У 2023 році загальний дохід на душу населення в домогосподарствах, очолюваних чоловіками, перевищував дохід домогосподарств, очолюваних жінками, в середньому на 20%¹⁴⁷, що підкреслює вплив неоплачуваної роботи з догляду та безробіття на жінок та їхні сім'ї. Серед домогосподарств, очолюваних жінками, більше таких, що покладаються на нестабільні джерела доходу, в порівнянні з домогосподарствами, що їх очолюють чоловіки (відповідно 58% та 45%)¹⁴⁸. Очолювані жінками домогосподарства з більшою ймовірністю оцінюють свої потреби як «крайні» чи «крайні+» щонайменше в одно-

142 MOM, «Україна: звіт про повернення. Загальне опитування населення, раунд 14 (вересень–жовтень 2023 року)», 10 листопада 2023 року [англійською мовою] — IOM, “Ukraine—Returns Report—General Population Survey Round 14 (September–October 2023),” November 10, 2023, [посилання](#).

143 УКГП ООН, «Гуманітарні потреби України у 2024 році та план реагування», очікує публікації [англійською мовою] — UN OCHA, “2024 Ukraine Humanitarian Needs and Response Plan,” forthcoming.

144 МОП, «Перспективи досягнення Україною рівня ВВП, запланованого на 2032 рік: ринок праці», вересень 2023 року [англійською мовою] — ILO, “Prospects for Achieving Ukraine’s 2032 GDP Target: A Labour Market Perspective,” September 2023, [посилання](#).

145 Державна служба зайнятості, дані за квітень 2023 року

146 Європейська навчальна фундація (ЄНФ), «Вторгнення в Україну: наслідки в числах», 1 грудня 2023 року [англійською мовою] — European Training Foundation (ETF), “The Invasion of Ukraine: The Impact, in Numbers,” December 1, 2023, [посилання](#).

147 Центр REACH, «Багатосекторна оцінка потреб», 2023 рік [англійською мовою] — REACH, “Multi-Sector Needs Assessment,” October 2023, [посилання](#).

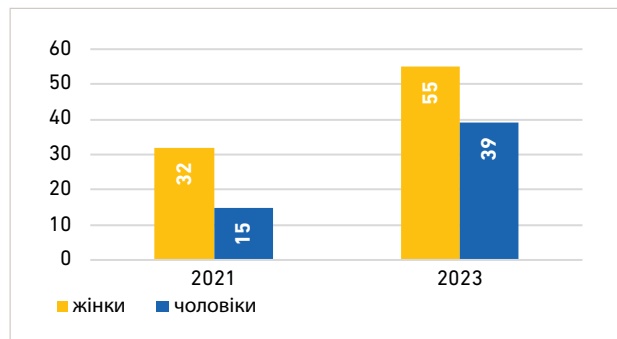
148 Там само; див. також Центр REACH, «Моментальний знімок БОП під гендерним кутом зору», лютий 2023 року [англійською мовою] — REACH, “2022 MSNA Gender Focus Snapshot,” February 2023, [посилання](#).

му секторі (41%), якщо порівнювати їх з домогосподарствами, на чолі яких стоять чоловіки (37%)¹⁴⁹.

Жінки, за оцінками експертів ООН-Жінки, витрачають понад 16 годин на тиждень більше за чоловіків на неоплачувану хатню працю (Рисунок 25)¹⁵⁰, а фінансові наслідки збільшення обсягів неоплачуваної роботи з догляду за дітьми після лютого 2022 року потенційно сягають 72,5 млрд доларів США¹⁵¹. Попри те, що обсяг неоплачуваної роботи, яку виконують чоловіки, зріс після початку війни більш ніж удвічі, а участь батьків у догляді за дітьми помітно зросла¹⁵², жінки досі несуть основну відповідальність за хатню та доглядову працю. Це тягне за собою значні наслідки для їхньої участі в ринку праці та отримання ними доходів.

Ризики гендерно зумовленого насильства (ГЗН), у тому числі пов'язаного з війною сексуального насильства (ПВСН), торгівлі людьми та насильства з боку інтимного партнера за період з лютого 2022 року загострилися¹⁵³. Станом на 1 лютого 2024 року Моніторингова місія ООН з прав людини зафіксувала 220 випадків ПВСН (137 чоловіків, 77 жінок, 4 дівчинки, 2 хлопчики)¹⁵⁴, а Офіс Генерального прокурора України зареєстрував 270 випадків ПВСН (96 чоловіків, 161 жінка, 12 дівчат і 1 хлопчик)¹⁵⁵. Попри те, що кількість скарг на домашнє на-

Рисунок 25. Кількість годин, що витрачаються на неоплачувану хатню працю (догляд за домом, догляд за членами родини) на тиждень

Джерело: ООН-Жінки Україна, 2023 рік (за даними Державної служби статистики України та Оцінки впливу на населення, 2023 р.)

сильство, зафіксованих Національною поліцією, у 2022 скоротилося, до листопада 2023 року їх кількість зросла до 243 980 випадків¹⁵⁶. Повідомлення від місцевих НУО та міжнародних організацій підтверджують, що вторгнення загострило наявну нерівність і дискримінацію представників ЛГБТК+, а також призвело до зростання гомофобного та трансфобного насильства¹⁵⁷. Місцеві громадські організації вважають, що ГЗН посилилось, але про значну кількість випадків не повідомляють через стигму, культуру замовчування, відсутність необхідних послуг та брак спроможностей у поліції, що

149 Центр REACH, «Багатосекторна оцінка потреб», 2023 рік (англійською мовою) — REACH, “Multi-Sector Needs Assessment,” October 2023, [посилання](#). Оцінку «країні» та «країні+» присвоюють найгострішим потребам.

150 Розрахунки на основі даних із ПРООН, «Україна: оцінка впливу на населення», червень 2023 року (англійською мовою) — UNDP, “Ukraine: Human Impact Assessment,” June 2023, [посилання](#).

151 Розрахунки на основі даних від Державної служби статистики України за 2021 рік та з публікації ПРООН «Україна: оцінка впливу на населення», червень 2023 року (англійською мовою), [посилання](#). Обчислення виконано за такою формулою: кількість годин додаткової неоплачуваної роботи на тиждень, помножена на годинну ставку оплати (з використанням ставки оплати праці патронатних вихователів в Україні) та помножена на кількість тижнів від початку війни, й помножена на кількість постраждалих осіб, дорівнює потенційним фінансовим наслідкам через збільшення обсягу неоплачуваної праці.

152 Фонд ООН у галузі народонаселення (ЮНФПА), «Роль чоловіків у виконанні батьківських обов'язків під час повномасштабної війни», серпень 2023 року (англійською мовою) — UNFPA, “The Role of Men in Parenthood During the Full-Scale War,” August 2023, [посилання](#).

153 Регіональна робоча група з гендерних питань, «Зробити невидиме видимим: доказовий аналіз гендеру в реагуванні регіонів на війну в Україні», жовтень 2022 року (англійською мовою) — Regional Gender Task Force, “Making the Invisible Visible: An Evidence-Based Analysis of Gender in the Regional Response to the War in Ukraine,” October 2022, [посилання](#).

154 УВКПЛ, Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні: 1 серпня – 30 листопада 2023 року — OHCHR, Situation of human rights in Ukraine: 1 August to 30 November 2023, [посилання](#).

155 Офіс Генерального прокурора, статистика випадків ПВСН. [посилання](#).

156 Кількість скарг становила 325 599 у 2021 році, 244 381 у 2022 році та 243 980 на 28 листопада 2023 року. Див. Національна поліція України, «В Нацполіції працюють 54 спеціалізовані підрозділи протидії домашньому насильству, – Іван Вигівський», 29 листопада 2023 року, [посилання](#).

157 Наш світ, «Битва за волю. Становище ЛГБТК в Україні у 2022 році», лютий 2023 року, [посилання](#).

загострився з початком війни¹⁵⁸. Зростає й ризик торгівлі людьми¹⁵⁹.

Проблемою в Україні є відсутність служб реагування на ГЗН. У 2023 році 19% домогосподарств повідомили про відсутність служб реагування на ГЗН за місцями їхнього проживання; у сільській місцевості частка таких домогосподарств сягнула 32% (у міській — 10%)¹⁶⁰. Із 714 спеціалізованих служб для постраждалих від домашнього насильства, що існували до лютого 2022 року, 67 протягом 2023 року припинили свою діяльність¹⁶¹. Однак розпочали роботу 228 нових служб, і тепер в Україні працюють 875 спеціалізованих служб з протидії ГЗН, у тому числі притулки, кризові кімнати, денні центри, консультаційні служби, мобільні групи та гарячі лінії. Проблемним залишається питання кадрового забезпечення спеціалізованих служб з протидії ГЗН; вакантні 23% посад менеджерів служб, психологів, соціальних працівників, іншого адміністративного та юридичного персоналу¹⁶².

Жінки відіграють провідну роль у гуманітарному реагуванні та зусиллях з відновлення, але не залучені рівною мірою до розробки планів і ухвалення рішень. Жінки досі недостатньо представлені на посадах, на яких відбувається ухвалення рішень, у тому числі на найвищому рівні; у Кабінеті Міністрів, що складається з 22 членів, є 4 жінки; серед народних депутатів жінки становлять лише 21%. Лише одну з 24 обласних адміністрацій очолює жінка¹⁶³, а після місцевих виборів 2020 року частка жінок

серед депутатів обласних, міських, районних і сільських рад становила від 33% до 43%, але ці показники з 2022 року знизилися. Жінки становлять лише 9% міських голів і від 16 до 21% сільських голів¹⁶⁴. Унаслідок цього питанням прав жінок, гендерної рівності та іншим соціальним питанням приділяється недостатньо уваги¹⁶⁵.

Взаємодія між гендером і такими чинниками, як вік, інвалідність і статус переміщеної особи загострює вразливість. Жінки похилого віку та жінки з інвалідністю мають значно більші потреби, ніж чоловіки, та є вразливішими в економічному плані¹⁶⁶. Наприклад, на домогосподарства, очолювані жінками віком 60 років і старше, припадає найбільша частка домогосподарств, які стикаються з нестачею продуктів харчування (31%)¹⁶⁷.

Потреби у відбудові та відновленні з урахуванням принципу «краще, ніж було»

Для формування в Україні чутливого до гендеру та інклюзивного підходу до відбудови за принципом «краще ніж було» у 2024 році пріоритет слід віддати таким напрямкам діяльності, як:

- **Адресні заходи з розширення доступу жінок до ринку праці та бізнесу, і їх залучення до них.** Жінки повинні мати нагоди для розвитку необхідних компетенцій, у тому числі в секторах, у яких традиційно переважають чоловіки, а безробітним жінкам слід підби-

158 Організація Care, «Оперативний гендерний аналіз ситуації в Україні», жовтень 2023 року — Care, “Rapid Gender Analysis Ukraine,” October 2023, [посилання](#).

159 Кристофер Г. Сміт, «Звіт про проблеми торгівлі людьми для Постійного комітету Зимової сесії Парламентської асамблеї ОБСЄ 2023 року», Відень, 23–24 лютого 2023 року (англійською мовою) — Christopher H. Smith, “Report on Human Trafficking Issues to the Standing Committee of the 2023 Winter Meeting of the OSCE Parliamentary Assembly,” Vienna, February 23–24, 2023, [посилання](#).

160 Центр REACH, «Багатосекторна оцінка потреб», 2023 рік (англійською мовою) — REACH, “Multi-Sector Needs Assessment,” October 2023, [посилання](#).

161 За даними Мінсоцполітики.

162 Оцінки на основі даних Мінсоцполітики, листопад 2023 року.

163 Офіційне інтернет-представництво Президента України, грудень 2023 року, [посилання](#).

164 Центральна виборча комісія України, листопад 2023 року. Частка жінок серед депутатів обласних рад становить 36%, міських рад — 33%, районних рад — 43%, а сільських рад — від 37 до 41%.

165 ПРООН «Україна: оцінка впливу на населення», червень 2023 року (англійською мовою) — UNDP, “Ukraine Human Impact Assessment,” 2023; служба підтримки реформ EU4GenderEquality, «Гендерний профіль країни: Україна», липень 2023 року (англійською мовою) — EU4GenderEquality Reform Helpdesk, “Country Gender Profile: Ukraine,” July 2023, [посилання](#).

166 Центр REACH, «Моментальний знімок БОП під гендерним кутом зору», лютий 2023 року (англійською мовою) — REACH, “2022 MSNA Gender Focus Snapshot,” February 2023, [посилання](#).

167 Всесвітня продовольча програма, «Оцінка потреб України на 2023 рік: продовольча безпека та основні потреби», червень 2023 року (англійською мовою) — World Food Program, “2023 Ukraine Needs Assessment: Food Security and Essential Needs,” June 2023, [посилання](#).

рати наявні робочі місця — почасти як спосіб зробити повернення в Україну привабливим для жінок-біженок. Заходи мають забезпечувати як короткострокову, так і довгострокову економічну безпеку для жінок, включно з жінками, що очолюють домогосподарства; жінками-ВПО; жінками, що повертаються додому; жінками, що постраждали від ГЗН; а також представницями груп, які стикаються з кількома формами дискримінації: зокрема жінками рома й жителями села. Поліпшення умов праці, зокрема шляхом соціального діалогу та укладання колективних угод, допоможе зробити ринок праці привабливішим для жінок.

- **Цілеспрямовані ініціативи зі зменшення обсягу неоплачуваної доглядової праці жінок.** Пріоритет серед заходів слід віддавати відбудові та відкриттю легкодоступних закладів з догляду за дітьми, шкіл (включно з бомбосховищами для дитячих садків), а також служб для людей з інвалідністю та людей похилого віку. Важливо також обстоювати залучення чоловіків до неоплачуваного догляду за дітьми та хатньої праці, а також створення дитячих закладів на базі роботодавців і надання приватних послуг для розширення спектру якісних і доступних за ціною послуг¹⁶⁸.
- **Розширення протидії ГЗН та реагування на нього.** Ця діяльність передбачає подальший розвиток механізмів захисту від ГЗН на зразок додаткових служб з протидії ГЗН, зміцнення організаційних механізмів і впровадження чутливої до гендеру практики роботи поліції. Особливу увагу потрібно приділяти тому, щоб запобігання ГЗН і реагування на нього охоплювало ВПО, людей, що мешкають у сільських та віддалених населених пунктах, осіб, які ризикують стати жертвами торгівлі людьми, та ветеранів.
- **Взаємодія з жінками як активними лідерками та тими, хто ухвалює рішення у процесах відновлення на всіх рівнях, де застосовуються чутливі до гендеру засоби планування, бюджетування та моніторингу.** Це

передбачає використання дієвих квот і тимчасових спеціальних заходів під час виборів і призначень, проведення систематичних консультацій з представниками всіх гендерів і розширення можливостей лідерства для жінок на муніципальному, обласному та загальнодержавному рівнях. Удосконалення використання гендерних квот і маркування потрібне також для відстежування фінансування відновлення, чутливого до гендеру.

- **Активізація збирання, аналізу та поширення даних про гендерно специфічні наслідки війни, особливо там, де гендер перетинається з групами, які стикаються з дискримінацією за багатьма ознаками.** Необхідно забезпечити збирання даних, дезагрегованих за ознакою статі, їх аналіз і використання для забезпечення ухвалення рішень щодо потреб і пріоритетів різних груп жінок і чоловіків на доказовій основі.

Обмеження та рекомендації для майбутніх оцінок щодо окремих груп

Важливим пріоритетом наскрізного характеру в реагуванні на потреби окремих груп є інвестування в системи збирання даних, покликані сприяти відновленню. До найголовніших пріоритетів у поліпшенні доступності даних належать 1) моніторинг і верифікація статусу ВПО; 2) дезагреговані за ознакою статі дані про гендерні наслідки в секторах інфраструктури, соціальних послуг, охорони здоров'я, зайнятості та забезпеченості засобами до існування; 3) дезагреговані за соціальною ознакою дані про зайнятість і пенсійне забезпечення; 4) цифровізовані реєстри ветеранів та їхніх потреб; 5) дані про кількість і правовий статус людей похилого віку та осіб з інвалідністю, що проживають у закладах інтернатного типу. Не менш важливо узгодити в Україні механізми збирання та поширення статистичних і адміністративних даних з реформою з децентралізації, щоб територіальні громади мали доступ до дезагрегованих за соціальною ознакою даних, необхідних для оперативного та стратегічного планування.

¹⁶⁸ Міжнародна організація праці, «Симулятор інвестицій у державну політику у сфері догляду», 2023 рік [англійською мовою] — International Labour Organization, "Care Policy Investment Simulator," 2023, [посилання](#).

СЕКТОРИ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

ЖИТЛО

Контекст

З огляду на те, що понад 10% усього житлового фонду пошкоджено або зруйновано, від чого постраждали близько 2 млн домогосподарств, сектор житлового господарства залишається одним із найбільших постраждалих секторів 169. Загальний обсяг пошкоджень житлового фонду за період з лютого 2023 року зріс на 11%. До лютого 2022 року житловий фонд складався, за оцінками, з 20 млн одиниць житла, розподілених між багатоквартирними будинками (БКБ), гуртожитками та різними видами індивідуальних будинків (ІБ). БКБ переважають у містах: у них мешкають майже 67% міського населення. У великих містах ця частка зростає до 79%. З іншого боку, одноквартирні будинки, в тому числі індивідуальні будинки, дачні та садові будинки розташовані переважно в сільській місцевості. Типологія активів, що використовується в цій оцінці житлового сектору, залишається незмінною ще з першої RDNA. Квартири в БКБ розподілено на групи за віком: до першої групи належать багатоквартирні будинки радянських часів (до 1991 року), які, за оцінками, становлять 88% від загальної кількості багатоквартирних будинків, до другої — новіші багатоквартирні будинки (побудовані після 1991 року), на які, за оцінками, припадає 12% від загальної кількості багатоквартирних будинків у країні. Майже 94% житла перебуває в приватній власності¹⁷⁰; станом на 2013 рік лише 3,4% домогосподарств офіційно вважалися орендарями, хоча ще 10–15% населення, ймовірно, орендують житло на неформальних засадах¹⁷¹. Повідомляється, що ціна оренди за житло з лютого 2022 року зросла, особливо на заході країни¹⁷².

З огляду на величезний масштаб пошкоджень житлового сектору та зумовлені ними потреби й негативний вплив у формі тривалого вимушеного переміщення, Уряд України, в тому числі місцева влада, а також міжнародні партнери й донори від самого початку війни приділяли першочергову увагу відновленню житла та його відбудові за принципом «краще ніж було». Уряд України створив Реєстр пошкодженого та знищеного майна (РПЗМ), який запроваджує обов'язковість перевірки та реєстрації пошкодженого майна територіальними громадами¹⁷³, та уможлиблює поточний контроль за обсягом, характером і місцями розташування пошкодженого майна, а також за поступом його ремонту та відбудови. Держателем РПЗМ є Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (Мінінфраструктури). За оцінками, станом на грудень 2023 року до РПЗМ було внесено близько 60% пошкоджених активів. Уряд України розпочав також реалізацію різних програм допомоги постраждалим власникам житла, в тому числі програму ремонту «Відновлення», яка надає підтримку власникам пошкодженого або зруйнованого житла¹⁷⁴. Уряд України, багатосторонні організації та донори з 2022 року продовжують вкладати кошти в давно назріле енергоефективне відновлення БКБ, а також прагнуть модернізувати житлову політику, оновлення законодавчих актів, що регулюють права власності, нормативно-правову базу будівництва та містобудування у спосіб, орієнтований на норми ЄС. Міжвідомчий Кластер з житла та нехарчових товарів системи координації гуманітарної допомоги теж створив Базу даних з оцінювання інформації про пошкодження житла та реагування (SIDAR) і працює над забезпеченням її операційної сумісності

169 У житловому секторі зосереджено 40% усіх пошкоджень за даними RDNA1 та 38% за даними RDNA2. У RDNA1 20% очікуваних потреб стосувалися житла; його частка в RDNA2 становить 17%.

170 Зараз триває процес системного внесення прав власності до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, створеного у 2015 році, вже після завершення в цілому приватизації житла.

171 Європейська економічна комісія ООН. 2013. [посилання](#).

172 Дацкевич, Н. «На заході України зростають через наплив біженців», 18 березня 2022 року, газета «Київ ІнDEPENDENT (англійською мовою) — Datskevych, N. "Rental prices soar in western Ukraine amid influx of refugees." March 18, 2022. The Kyiv Independent. [посилання](#).

173 Конституцією України визначено три рівні влади на територіальному рівні: 1) області, 2) райони та 3) територіальні громади — одиниці місцевого самоврядування в діапазоні від міст до сіл та дрібних поселень.

174 Програма «Відновлення» надає власникам відшкодування на виконання ремонту житла в разі його пошкодження або ваучери на житло або інші засоби в тому разі, якщо житло зруйноване. [посилання](#).

(інтероперабельності) з системою РПЗМ. Тим часом, такий темп поступу не відповідає потребам, які за період між RDNA2 та RDNA3 зросли на 16%. Для прискорення відновлення необхідно оперативні поліпшити спроможності з впровадження та технічні спроможності на загальнодержавному рівні та (ще більшою мірою) на місцевому рівні, а також подолати стійкі галузеві проблеми, що стосуються власності, застарілої та складної нормативно-правової бази й незавершеної децентралізації. Невизначеність, зумовлена війною, що триває, та пов'язані з цим макрофіскальні виклики визначатимуть темп відновлення житлового сектору й надалі.

Оцінка пошкоджень і збитків

Станом на 31 грудня 2023 року загальний обсяг пошкоджень, заподіяних житловому сектору, оцінюється в 55,9 млрд доларів США (Таблиця 5)¹⁷⁵. Із 11% приросту обсягу пошкоджень з 24 лютого 2023 року приблизно одна п'ята частина зумовлена пошкодженнями внаслідок руйнування греблі Каховської ГЕС і подальшого затоплення (переважно в Херсонській області)¹⁷⁶. Квартири в багатоквартирних будинках становлять найбільшу частку як за кількістю, так і за вартістю пошкоджень (86%). За оцінками, було пошкоджено також 220 315 індивідуальних будинків, або близько 10% загальної кількості постраждалих активів. На кінець 2023 року в гуртожитках було пошкоджено 67 206 кімнат. Що стосується територіального розподілу, то понад 75% вартості пошкоджень зосереджено в чотирьох областях: Донецькій (30%), Харківській (27%), Луганській (12%) та Київській (8%); ще 18% припадає на Миколаївську (4%), Чернігівську (4%), Херсонську (4%), Запорізьку (3%) та Дніпропетровську (3%) області. Понад чверть пошкоджених житлових одиниць зруйновано

(547 010 житлових одиниць), тим часом як решту пошкоджено частково¹⁷⁷. Із загальної кількості пошкоджених житлових одиниць незначних пошкоджень (до 10%) зазнали 880 528 житлових одиниць, а середніх пошкоджень (від 10 до 40%) — 679 382 житлових одиниць. Звітні дані про постраждалі житлові одиниці, що подаються за одним із трьох рівнів пошкодження: зруйнована, незначне пошкодження, середнє пошкодження, вказують на зростання пошкоджень за час після проведення попередньої оцінки (RDNA2), але тут примітним є збільшення кількості житлових одиниць, що зазнали незначних пошкоджень, на 200%. Це суттєве збільшення кількості житлових одиниць з незначними пошкодженнями пояснюється, ймовірно, тим, що Уряд України поступово запроваджує суворіші методи та процеси збирання даних з одночасним впровадженням програм ремонту житла, пріоритету яких віддано перевірці та відновленню частково пошкоджених житлових одиниць, починаючи з житлових одиниць із незначними пошкодженнями.

Втрати, що на сьогодні зазнав житловий сектор, за оцінкою, становить 17,4 млрд доларів США (Таблиця 5). Оцінка втрат відображає оцінку витрат на знесення, розчищення завалів, втрату орендної плати, втрати банків, а також витрати на надання підтримки в наданні невідкладної допомоги на проживання та тимчасове розміщення. Втрати орендної плати оцінюються у 10,2 млрд доларів США¹⁷⁸, а втрати банків за іпотечними кредитами пов'язаними із руйнуванням активів — у 1,2 млрд доларів США. Загальна оціночна вартість робіт зі знесення будівель і розчищення завалів сягає 5,6 млрд доларів США. Критично необхідна житлова підтримка — в тому числі, притулки на випадок надзвичайних ситуацій, експлуатація та обслу-

175 Цей показник, ймовірно, занижений з огляду на брак доступу до даних про пошкодження в прифронтових областях і на територіях, не підконтрольних Уряду України.

176 Європейський Союз, Інститут КШЕ, «Вокс Україна», ПРООН та інші. «Аналіз наслідків вибуху на Каховській гідроелектростанції для населених пунктів Херсонської та Миколаївської областей», 2023 рік (англійською мовою) — European Union, KSE Institute, Vox Ukraine, UNDP, et al., "Analysis of the Impact of the Kakhovka Hydroelectric Power Station Explosion on the Populated Areas of Kherson and Mykolaiv Regions," 2023, [посилання](#).

177 Пошкоджені активи було віднесено до однієї з трьох категорій за рівнем пошкодження згідно з домовленістю з Мінінфраструктури: пошкоджено до 10% (незначні пошкодження), пошкоджено від 10 до 40% (середні або помірні пошкодження) та пошкоджено понад 40% (вважаються зруйнованими). Усі квартири, пошкоджені менш ніж на 40% включно, вважаються частково пошкодженими та ремонтпридатними в короткостроковій і середньостроковій перспективі.

178 Через те, що на ринку оренди переважають неофіційні домовленості, брак підтверджених даних і відсутність доступу до надійних даних про ринок оренди, оцінки можуть не забезпечувати чіткого висвітлення відповідних нюансів і витрат. Втрати орендної плати оцінювалися з урахуванням таких змінних: 1) середньої орендної плати на місяць, зазначеної Урядом України та відкоригованої з урахуванням інформації з інших джерел; 2) розміру частки ринку оренди, що становить за припущенням 13% і 3) оціночної кількості ВПО та зареєстрованих домогосподарств за 22 місяці війни та на подальші 18 місяців.

говування центрів колективного розміщення та базовий ремонт житла для підготовки до зими протягом попередніх 22 місяців — оцінюється у 104 млн доларів США. Крім того, Уряд України спільно з іншими донорами надав власникам житла та комунальним підприємствам компенсації на тимчасове розміщення та надання базових послуг внутрішньо переміщеним особам (ВПО) в розмірі близько 141 млн доларів США.

Вплив на населення. Масштаб пошкоджень у цьому секторі загострює й без того наявний в Україні дефіцит адекватного, доступного та безпечного житла, що є особливо гострою проблемою для ВПО. У порівнянні з 13% по країні, 28% домогосподарств, що мешкають у південно-східному макрорегіоні повідомили про те, що їхнє житло безпосередньо постраждало від війни; домогосподарства з міст повідомляють про більші пошкодження, ніж домогосподарства з сільської місцевості¹⁷⁹. Постраждалі домогосподарства, ймовірно, були вимушені продати або втратили товари тривалого користування через вимушене переміщення, руйнування або пограбування. За даними опитування, проведеного Міжнародною організацією з міграції, 47% ВПО були власниками будинка чи квартири, які було пошкоджено чи зруйновано; 31% респондентів зіткнулися з дефіцитом адекватного житла за поточним місцем перебування, а ВПО похилого віку знаходять житло дуже важко¹⁸⁰. Особливо вразливими є переміщені особи з числа груп з низьким і середнім доходом, та ВПО, які зазнали вимушеного переміщення двічі; їхні обмежені фінансові ресурси та обмежений доступ до документації можуть не дати їм відремонтувати власні домівки, шукати адекватне тимчасове житло або користуватися програмами грошової допомоги. Попри поступове скорочення кількості ВПО протягом останніх місяців, станом на грудень 2023 року понад 3 522 045 громадян були зареєстровані як ВПО в Україні¹⁸¹.

Потреби у відбудові та відновленні з урахуванням принципу «краще, ніж було»

Потреби житлового сектору в довгостроковій перспективі (2024–2033 роки) оцінюються у 80,3 млрд доларів США (Таблиця 6). Із цієї суми, 72,1 млрд доларів США потрібні для ремонту та відбудови об'єктів жилого фонду за принципом «краще, ніж було». БКБ, на які припадає 86% загального обсягу пошкоджень, були збудовані переважно в радянські часи та експлуатуються довше за свій проєктний строк експлуатації; вони є енергетично неефективними та потерпають від недостатнього обслуговування й ремонту. Отже, потреби у відновленні БКБ супроводжуються необхідністю їх покращення з урахуванням зміни клімату та необхідності захисту від катастроф, а також забезпечення дотримання вимог Єврокодів, законодавства ЄС і відповідності таким пріоритетам, як енергоефективність та інклюзивність. При цьому слід зазначити, що відновлення об'єктів житлового фонду пов'язане з цілим комплексом інших життєво важливих заходів, включно зі знесенням будівель і розчищенням завалів, інспектуванням, технічними проєктами та дослідженнями, комплексними технологічними процесами й наявністю відповідних потужностей, таким чином такі заходи також враховано у складі загальних потреб. У перші чотири роки відновлення сектору пріоритетним завданням є оперативний ремонт і відновлення частково пошкоджених активів, надання підтримки власникам зруйнованого житла, надання тимчасового житла та невідкладної допомоги, а також планування, організація та координація діяльності між державним і місцевим рівнями щодо подальших етапів відновлення. Для забезпечення виконання поточних та подальших великомасштабних ремонтних і відновлювальних робіт критично важливо проведення достатніх підготовчих дій, відповідна державна політика, плани, належна спроможність та дієві механізми впровадження.

179 ПРООН, та інші — «Оцінка впливу на населення», червень 2023 р. (англійською мовою) — UNDP, et al. "Human Impact Assessment," June 2023, [посилання](#).

180 МОМ, Україна: матриця відстеження переміщень. Звіт про ситуацію з внутрішнім переміщенням. Загальне опитування населення, раунд 14 (вересень–жовтень 2023 року)», 6 листопада 2023 року (англійською мовою) — IOM, "DTM Ukraine—Internal Displacement Report—General Population Survey Round 14 (September–October 2023)," November 6, 2023, [посилання](#).

181 МОМ, «Україна: матриця відстеження переміщень — базисна оцінка територій [на рівні районів] — раунд 31 (грудень 2023 року)», 16 січня 2024 року — IOM, "DTM Ukraine—Area Baseline Assessment (Raion Level)—Round 31 (December 2023)," January 16, 2024, [посилання](#).

Попри спрямування на відновлення житлового сектору значних обсягів фінансування, неможливо оцінити загальні потреби, задоволені на даному етапі. За даними Уряду України у 2023 році на відновлення житлового сектору було освоєно 1 млрд доларів США; ця сума включає як виплати, підтвержені Міністерством фінансів, так і виплати, про які було повідомлено галузевими міністерствами. Ці кошти надавалися через державний або місцеві бюджети, або у формі позик та грантів від донорів та міжнародних фінансових установ. Більшість із цього фінансування було направлено на ремонт і відновлення пошкоджених активів, а загальна сума становить близько 52% пріоритетних потреб сектору, визначених у RDNA2. Попри те, що за попередніми оцінками на основі даних від обласних державних адміністрацій Уряд України заявив, що до кінця 2023 року було відремонтовано щонайменше 2 601 БКБ та 10 017 індивідуальних будинків, видається, що області та громади застосовують не уніфіковані методи відстеження відновлених активів. Крім того, існує значний часовий проміжок між виділенням коштів і виконанням робіт. Наприклад, у 2023 році 29 600 домогосподарств одержали компенсації на ремонт частково пошкоджених будинків, але виконання ремонтних робіт досі не підтвержене місцевою владою, й на це може піти до 12 місяців після отримання компенсації¹⁸².

Пріоритетні потреби у відбудові та відновленні на 2024 рік

Пріоритети інвестування у відновлення та відбудову на 2024 рік у житловому секторі оцінюються у 2,1 млрд доларів США (Таблиця 7). Якщо дотримуватися поетапного підходу до відновлення житла, ця оцінка підкреслює необхідність зосередження на оперативному виконанні дрібного та середнього ремонту в короткостроковій перспективі, що є найшвидшим шляхом до збільшення пропозиції відповідного житла на ринку, а отже й сприяє забезпеченню всього населення, в тому числі ВПО, безпечним притулком і підкреслює необхідність надання підтримки тим домогосподарствам, чії домівки було зруйновано. Очікується, що вартість поточних та капітальних ремонтів БКБ та індивідуальних будинків сягне у 2024 році близько 500 млн доларів США. Витрати на надання

невідкладної житлової допомоги та тимчасового житла становлять 248 млн доларів США. Знесення зруйнованих об'єктів та розчищення завалів оцінюються у 119 млн доларів США та є життєво важливим для початку значних і масштабних робіт у житловому секторі. Серед пропонованих пріоритетних потреб чималу суму в розмірі 68 млн доларів США передбачено на технічне інспектування для встановлення можливості проживання в житлі, а також на підготовку досліджень і розроблення проектної документації, що забезпечить можливість виконання ремонту БКБ протягом подальших років і сформує портфель життєздатних проектів. Очікується, що вжиття організаційних заходів і розробка політики та стратегій обійдуться в 11 млн доларів США та закладуть надійний фундамент для швидшого та ефективнішого відновлення житлового сектору в наступні роки. До цієї категорії віднесено, зокрема підготовку відповідного персоналу та його залучення на місцевому рівні, оновлення просторових планів, закупівлю програмного та апаратного забезпечення, розробку та впровадження надійних систем моніторингу та звітування. Інвестування у спроможність, формування політики та вдосконалення норм регулювання від самого початку частково знизить ризики реалізації на подальших етапах.

Значні потреби у відновленні сектору, які поєднані з обмеженістю ресурсів, роблять необхідними впровадження комплексного реформування сектору, розроблення житлової стратегії та відповідних оперативних планів і планів дій вже від самого початку. Це дасть змогу застосувати програмний підхід, визначити обсяги інвестицій з плином часу, які будуть спиратись на спільне бачення шляхів відновлення житла та критерії визначення пріоритетності. Відсутність узгодженої стратегії може спровокувати широкий спектр нескоординованих та ситуативних рішень. У зв'язку з цим Уряд України планує забезпечити прийняття у 2024 році закону «Про основні засади житлової політики» (наразі розроблено проект). Для цього важливого та масштабного кроку необхідно приділити велику увагу не лише вдосконаленню організаційних механізмів і зміцненню спроможностей на всіх рівнях влади, але й розробленню надійних інституційних і регуляторних процесів, планів та стратегій. Нині, у 2024 році, зобов'язання з фінансового

182 За даними, повідомленими Урядом України.

забезпечення (на різних стадіях затвердження) в цілях задоволення потреб у житлі пов'язані переважно з поточними та капітальними ремонтами БКБ та реалізацією різних програм компенсації. Позички, пов'язані з механізмами впровадження та технічними обстеженнями, виражені не так явно, але вони залишаються критично важливими чинниками, що визначають спроможність сектору освоювати кошти та успішність програми реформ у цілому.

Обмеження і рекомендації для майбутніх оцінок

Забезпечення доступу до надійних даних залишається основною проблемою щодо достовірного оцінювання рівня пошкоджень у житловому секторі. Війна сама по собі ускладнює доступ до надійної та детальної інформації, що робить дедалі складнішим проведення достовірної оцінки впливів і пов'язаних із ними витрат на відбудову. Особливою мірою це стосується територій, не підконтрольних Уряду України. Крім того, дані щодо витрат, пов'язані з оцінками потреб, а також дані, які застосовуються для висунення обґрунтованих припущень, у міру продовження війни стають дедалі менш надійними та вірогідними. Це ускладнює належне оцінювання наслідків і потреб у цьому секторі.

Зміни методів та інструментів збирання даних унеможливають змістовне порівняння результатів з плином часу. Важливо визнати, що уряд доклав значних зусиль для вдосконалення інструментів і механізмів збирання даних у порівнянні з початком війни; примітним прикладом цього є впровадження Реєстру пошкодженого та зруйнованого майна. Проте через те, що процеси збирання даних тепер відрізняються від тих, які використовувалися для попередніх оцінок, пряме порівняння даних ускладнилось. Наприклад, попри те, що RDNA3 забезпечує кумулятивну оцінку, в деяких регіонах вона виявила незначне зменшення обсягу пошкоджень.

На перспективу було б доцільно розробити та впровадити методіку систематичного та уніфікованого відстеження відновлених активів та задоволених на відповідному етапі потреб, а також пов'язаних з цим проєктів та джерел фінансування. Така система дала б змогу поліпшити виявлення потреб та цілеспрямовану ідентифікацію специфічних потреб для житлового сектору у різних областях. Крім того, оскільки війна все ще триває, відстеження відновлених активів і задоволених потреб могло б потенційно показати, чи не зазнав відремонтований актив нових пошкоджень.

Таблиця 5. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США)

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	82,9	25,6	143,7
Чернігівська	2 121,4	499,3	2 916,3
Харківська	0,0	6,9	19,5
Дніпропетровська	1 471,1	553,6	2 039,6
Донецька	16 937,8	4 464,4	25 032,6
Івано-Франківська	0,1	8,9	29,6
Харківська	15 120,0	3915,7	21 176,1
Херсонська	2 357,7	1024,9	3 273,2
Хмельницька	30,1	12,3	54,7
Кіровоградська	10,7	13,9	36,9
місто Київ	957,5	1 306,6	1 285,0
Київська	4 708,1	1 426,3	6 829,1
Луганська	6 782,5	1 509,6	9 888,5
Львівська	41,7	15,2	103,6
Миколаївська	2 063,0	803,8	2 829,0
Одеська	276,3	214,9	415,1
Полтавська	97,9	18,3	163,8
Рівненська	6,1	6,6	21,1
Сумська	752,8	375,1	1 038,1
Тернопільська	9,1	6,7	31,4
Вінницька	80,0	21,0	138,0
Волинська	0,1	11,4	13,0
Закарпатська	3,4	8,8	35,9
Запорізька	1 723,4	990,9	2 342,5
Житомирська	312,7	175,5	435,3
Усього	55 946,3	17 416,2	80 291,5

Джерело: група з оцінювання.

Примітка: Дані про пошкодження охоплюють 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року; дані про збитки охоплюють 40 місяців: 22 місяці з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року та подальші 18 місяців до 30 червня 2025 року; дані про загальний оціночний обсяг потреб охоплюють період 2024–2033 років.

Таблиця 6. Загальний обсяг потреб у відновленні та відбудові (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Компонент	Загальний обсяг потреб (2024–2033 рр.)
Потреби у відбудові	Ремонт і відбудова	72 119,7
	Знесення зруйнованих будинків і розчищення завалів	5 676,1
	Технічні обстеження, проєктні роботи, документація та дослідження	1 685,5
Потреби у відновленні надання послуг	Організаційні заходи	37,5
	Регуляторні та технічні процеси, плани та стратегії	12,5
	Надання тимчасового житла та невідкладної допомоги	760,1
Усього		80 291,5

Джерело: група з оцінювання.

Таблиця 7. Оціночний обсяг пріоритетних потреб у відбудові та відновленні на 2024 рік (млн дол. США)

Види пріоритетних заходів/інвестицій	Оціночна вартість
Ремонт і відбудова з використанням механізмів, що спираються на власників, у тому числі компенсацій, ваучерів тощо	869,0
Ремонт і відбудова багатоквартирних та індивідуальних будинків шляхом виконання поточного та капітального ремонту на основі кластерного підходу	499,9
Покращення доступу до житла з використанням механізмів житлового фінансування	297,0
Знесення зруйнованих будинків і розчищення завалів	119,0
Проєктні роботи та документація	68,4
Організаційні заходи	11,3
Регуляторні та технічні процеси, плани та стратегії	3,1
Надання тимчасового житла та невідкладної допомоги ВПО	248,4
Усього	2 116,1

Джерело: команда з оцінювання на основі пріоритетів, визначених галузевими міністерствами.

ОСВІТА І НАУКА

Контекст

Війна і надалі спричиняє проблеми в роботі освітнього сектору, насамперед впливаючи на очну освіту та результати навчання. До лютого 2022 року освітній сектор України мав порівняно гарні показники: високий показник зарахування на всіх рівнях, успішність студентів перевищувала очікування для рівня розвитку освіти в країні. Починаючи з 2014 року, Уряд України реалізує комплексну програму реформ, спрямовану на подолання розриву в результатах навчання та підвищення ефективності систем освіти і науки. Однак, починаючи з лютого 2022 року, надання очної освіти стало надзвичайно складним завданням, і це вплинуло на можливості навчання на всіх рівнях – від дошкільної до вищої освіти. Оскільки навчальні заклади можуть відновити роботу у звичайному режимі лише за умови наявності бомбосховищ, здатних прийняти учнів та персонал під час повітряної тривоги, значна частина учнів все ще залежить від онлайн-навчання. Крім того, переміщення населення в Україні та за її межі і надалі порушує освітній процес і створює дефіцит педагогічних кадрів.

Зіткнувшись зі зростаючим впливом війни, влада та партнери надають пріоритет відбудові та відновленню доступу до очної освіти. Через збільшення впливу на освітній та науковий сектори студенти та науковці втрачають можливості навчатися, проводити дослідження та впроваджувати інновації. Незважаючи на постійні інвестиції в освіту у 2023 році, загальні потреби зросли на 30% у період між RDNA2 та RDNA3. Більше того, за той самий період на 26% зросла шкода, завдана освітній інфраструктурі. Попри це, органи місцевого самоврядування активно відбудовують школи, дошкільні заклади та інші освітні установи: станом на 31 грудня 2023 року було відновлено близько 500 пошкоджених навчальних закладів. Крім того, з січня 2023 року було побудовано понад 3 500 захисних споруд, а частка шкіл, що забезпечують повністю очну форму навчання, зросла з 25 до 57%. Український науковий сектор також посту-

пово інтегрується в європейську дослідницьку екосистему – крок, який надає більше можливостей для співпраці українським науковцям та сприяє обміну знаннями.

Оцінка завданої шкоди та збитків

У період з лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року 13 відсотків освітньої інфраструктури було пошкоджено або зруйновано війною, що за оцінками становить 5,6 мільярда доларів США. (Таблиця 8). До 13-відсоткової частки входить пошкодження 3 583 навчальних закладів і руйнування 394. У той час, як на школи припадає найбільше завданої шкоди – 1 888 закладів, заклади вищої освіти та науково-дослідні установи стикаються з більш високими показниками завданої шкоди – відповідно 19% і 31% від загальної кількості пошкоджених або зруйнованих закладів. Більше того, хоча пошкоджені навчальні заклади, як правило, продовжують працювати в режимі онлайн, руйнування дошкільних закладів часто призводить до припинення надання послуг для дітей раннього віку, посилюючи тиск на осіб, які здійснюють догляд за дітьми, та обмежуючи їхнє залучення до ринку праці. Руйнування майна навчальних закладів сконцентровано у східних та південних областях: від 35% до 69% усіх навчальних закладів у Донецькій, Харківській, Херсонській та Луганській областях були пошкоджені або зруйновані. Ці оцінки не враховують знищення навчального обладнання (тобто шкільних меблів, підручників, комп'ютерів тощо), що свідчить про те, що реальна вартість пошкоджень, ймовірно, є вищою.

Війна завдає економічних збитків, збитків у процесі навчання та дослідницької діяльності в освітньому секторі, які оцінюються в 6,9 мільярдів доларів США. (Таблиця 8). Поєднання онлайн-навчання, стресу та травматизації призводить до значних втрат у навчанні для українських школярів. Порівняння результатів PISA-2022 та PISA-2018 свідчить про явне погіршення рівня знань 15-річних учнів з математики, читання та природничих наук, що

еквівалентно двом рокам навчання в школі.¹⁸³ Сукупні втрати у навчанні з лютого 2022 року становлять 5,5 мільярда доларів США. Проте ця цифра зростатиме протягом трудового життя сьогоднішніх учнів і студентів, що негативно впливатиме на їхній потенціал отримання доходів і призведе до додаткових мільярдних збитків за межами часових рамок RDNA. Війна також призвела до втрати дослідницького потенціалу, що характеризується зменшенням інвестицій у дослідження та зниженням кількості публікацій українських науковців, що в свою чергу свідчить про труднощі, з якими стикається науковий сектор у нинішніх умовах. Нарешті, до збитків відносяться такі статті, як зниження обороту приватного сектору, зменшення збору плати за навчання, додаткові витрати на навчальні заклади, які використовуються як приtulки для ВПО або громадські центри, а також додаткові витрати на розбирання завалів та вивезення сміття пошкоджених освітніх установ.

Наслідки в освітньому секторі непропорційно впливають на дівчат, учнів з найбідніших сімей та тих, хто проживає в сільській місцевості. Хоча значний розрив існував ще до лютого 2022 року, війна посилила цей розрив між учнями, про що свідчать результати PISA-2022.¹⁸⁴ Результати дівчат з читання знизилися швидше, ніж у хлопців, а учні з нижчим соціально-економічним статусом мали значно менше шансів здобути базові знання з математики, ніж їхні однолітки. Більше того, розрив між містом і селом у знаннях з предметів суттєво збільшився – зараз він становить понад чотири з половиною роки навчання (92 бали PISA в середньому), що свідчить про вкорінену нерівність між містом і селом. Таке нерівномірне накопичення втрат у навчанні з 2020 року ставить під загрозу відновлення України, оскільки людський капітал, як очікується, є ключовим рушієм відновлення країни.

Потреби у відбудові та відновленні, зокрема принцип «краще, ніж було» (build back better)

Потреби, пов'язані з відбудовою інфраструктури та відновленням якісної очної освіти, оцінюються в 5,4 мільярда доларів США у се-

редньоостроковій перспективі (2024-2027 рр.) і сягають 13,9 мільярдів доларів США на період 2024-2033 рр. (Таблиця 9). Очікується, що відбудова навчальних закладів коштуватиме 9,8 мільярда доларів США протягом наступних 10 років. Цей процес має відповідати новітнім стандартам безпеки, екологічності та якості, встановленим Урядом України, включно з інноваційними підходами до викладання та навчання, а також відображати демографічні тенденції для забезпечення сталості освітньої мережі. Тим часом, витрати на відновлення надання освітніх послуг оцінюються в 4,1 мільярда доларів США. Значна частка потреб припадає на будівництво бомбосховищ і тимчасові заходи для забезпечення доступу до очної освіти (наприклад, шкільний транспорт і цифрові навчальні центри). Крім того, гнучкі програми надолуження навчальних програм і надання психосоціальної підтримки необхідні для зменшення наслідків втрат у навчанні. Зрештою, влада повинна зробити пріоритетом надання якісної освіти та відновлення довоєнних реформ на всіх рівнях освіти, від дошкільної до університетської, задля кращого відновлення освітнього сектору та реагування на потреби післявоєнної економіки. Важливо зазначити, що ці оцінки базуються на припущенні, що ситуація не погіршуватиметься надалі.

На різних рівнях влади та різними партнерами надається підтримка учням, студентам та викладачам у найбільш постраждалих районах, але потреби значно перевищують можливості підтримки. Найбільші потреби спостерігаються в Донецькій, Харківській та Херсонській областях, де рівень руйнувань був високим, і де багато дітей навчаються онлайн з 2020 року. Відповідно, партнери підтримують учнів, студентів та викладачів з цих областей, надаючи їм навчальні матеріали, психологічну підтримку та можливості для надолуження пропущеного. Водночас Міністерство освіти і науки (МОН) координує загальне відновлення освітнього сектору та надає фінансову підтримку місцевим органам влади для задоволення нагальних потреб, як-от облаштування бомбосховищ і закупівля шкільних автобусів. Нарешті, місцеві органи влади є ключовими рушіями процесу відновлення: у 2023 році вони відновили близько 500 навчальних закладів і облаштували понад 3 500 бомбосховищ. Однак потреби систем

183 Український центр оцінювання якості освіти, "Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022". [Посилання](#).

184 Так само.

освіти та науки значно перевищують ті, які наразі забезпечуються.

Пріоритетні потреби у відбудові та відновленні на 2024 рік

Загальні пріоритетні напрямки інвестицій у відновлення та відбудову на 2024 рік оцінюються в 1,2 мільярда доларів США (Таблиця 10). Ці пріоритети відображають незмінну важливість забезпечення доступу до очної освіти для зменшення втрат у навчанні та підвищення якості викладання. На 2024 рік визначено чотири пріоритети, які будуть реалізовуватися спільно МОН, місцевими органами влади та партнерами:

- Відбудова пошкоджених об'єктів системи освіти;
- Забезпечення доступу до освітніх закладів, які мають бомбосховища, шкільний транспорт та онлайн-навчання;
- Забезпечення якісної освіти та продовження реформування всіх рівнів освіти;
- Подолання втрат у навчанні та наслідків травмування.

На реалізацію цих пріоритетів у державному бюджеті на 2024 рік передбачено 284,4 мільйона доларів США. Крім того, партнери та муніципалітети також виділили значні ресурси на вирішення цих проблем, що відображає децентралізовану природу системи освіти та постійну необхідність інвестування в учнів, студентів, викладачів та науковців. Однак, для забезпечення повернення до очного навчання та обмеження довгострокового впливу війни на освіту і науку необхідна подальша підтримка.

Обмеження та рекомендації для майбутніх оцінок

Це оцінювання було проведено на основі наявних даних від МОН, Київської школи економіки та партнерів, але потрібен подальший аналіз. Грунтуючись на різноманітних джерелах даних, це оцінювання надає всебічний аналіз стану секторів освіти і науки після майже двох років війни. Майбутні оцінювання можуть включати наступне:

- Оцінку впливу війни на розвиток дітей раннього віку та інтеграцію осіб, які здійснюють догляд за дітьми, до ринку праці, з рекомендаціями щодо відновлення існуючої системи дошкільної освіти за принципом «краще ніж було»;
- Аналіз мережі освітньої інфраструктури для визначення потреб у першочерговій відбудові та оптимізації з урахуванням доступу до освіти та демографічних тенденцій;
- Аналіз потреб ринку праці на обласному рівні для модернізації навчальних програм окремих спеціальностей професійно-технічної та вищої освіти та визначення шляхів розвитку освіти дорослих;
- Комплексну оцінку системи науки та інновацій під час війни, включно з втратами дослідницького потенціалу та потенціалу для повоєнного зростання і спеціалізації;
- Оцінку довгострокового впливу переміщення за межі України на людський капітал, демографію та економічне зростання, а також визначення стратегій сприяння обігу кваліфікованих кадрів.

Таблиця 8. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США)

Область	Шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	9,6	178,1	87,5
Чернігівська	175,1	153,0	455,6
Чернівецька	0	162,9	69,0
Дніпропетровська	417,3	493,6	1 101,9
Донецька	1 243,5	355,0	2 455,5
Івано-Франківська	0	234,7	55,4
Харківська	992,6	435,6	2 224,6
Херсонська	501,8	194,2	1 109,4
Хмельницька	117,5	208,8	274,6
Кіровоградська	22,9	148,2	124,4
м.Київ	202,8	763,0	524,1
Київська	280,2	405,6	592,2
Луганська	343,3	107,4	790,0
Львівська	24,2	413,2	193,3
Миколаївська	361,6	200,3	881,1
Одеська	136,3	448,0	407,3
Полтавська	27,2	201,5	163,0
Рівненська	2,3	241,3	85,3
Сумська	212,8	160,2	577,8
Тернопільська	3,4	165,9	62,7
Вінницька	8,5	236,7	204,8
Волинська	0	211,4	70,6
Закарпатська	0	242,8	55,4
Запорізька	306,9	262,9	834,2
Житомирська	167,9	206,5	407,1
Загальнонаціональний рівень (нерозподілено)	0	37,0	116,9
Всього	5 557,8	6 867,8	13 923,9

Джерело: Команда з проведення оцінки.

Примітка: Шкода охоплює 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року; збитки охоплюють загалом 40 місяців, які включають 22 місяці з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року та ще 18 місяців до 30 червня 2025 року.

Таблиця 9. Потреби у відновленні та відбудові (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Види заходів/інвестиції	Всього (2024–2033)
Потреби щодо відбудови	Дошкільна освіта	1 441,4
	Шкільна освіта	4 597,0
	Заклади позашкільної освіти	456,5
	Професійно-технічна освіта	1 146,8
	Заклади фахової передвищої освіти	448,2
	Вища освіта	641,5
	Спеціалізовані освітні заклади	48,2
	Спеціальна освіта	70,1
	Освіта для дорослих	10,8
	Дослідницька інфраструктура	910,0
	Всього відбудова	9 770,5
Потреби щодо відновлення надання послуг	Забезпечення безпечного доступу до освіти для всіх	2 377,8
	Реагування на навчальні втрати та травми	579,9
	Забезпечення якісної освіти на всіх рівнях	1 195,7
	Всього відновлення надання послуг	4 153,4
Загалом	13 923,9	

Джерело: команда з проведення оцінювання

Таблиця 10. Оцінка пріоритетних потреб відновлення на 2023 рік (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Види пріоритетних заходів/інвестиції	Обчислена вартість
Відбудова пошкоджених об'єктів системи освіти	203,5
Забезпечення доступу до освіти	727,3
Забезпечення якісної освіти на всіх освітніх рівнях	275,8
Подолання навчальних втрат і травм	40,5
Всього	1 247,1

Джерело: команда з проведення оцінювання.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

Контекст

3 лютого 2022 року сфера охорони здоров'я в Україні зазнала пов'язаних з війною збоїв у наданні послуг та пошкоджень інфраструктури. Порівняно з RDNA2 (лютий 2023 року)¹⁸⁵ кількість пошкоджених або зруйнованих закладів охорони здоров'я та аптек, зросла на 27,0 відсотка та 32,0 відсотка відповідно, тоді як збитки у секторі охорони здоров'я зросли приблизно на 8,3 відсотка. Руйнування греблі Каховської ГЕС в червні 2023 року мало дуже значний вплив на сектор охорони здоров'я, порушивши надання необхідної медичної допомоги та послуг громадського здоров'я.¹⁸⁶ Порівняно з RDNA2, очікувані потреби щодо відновлення та відбудови протягом наступних 10 років зменшилися на 13,5 відсотка, однак потреби в негайній реконструкції та відновленні надання послуг на цей рік залишаються високими. Упродовж останнього року уряд України продовжував докладати зусиль для підтримки найважливіших та найбільш критично необхідних медичних послуг, які вкрай потребує населення. Відбувся значний зсув у попиті на медичні послуги з метою подолання психологічних і фізичних травм, спричинених війною. Уряд також залишається відданим поточним реформам сектора охорони здоров'я, розпочатим у 2017 році, з метою покращення результатів щодо здоров'я, підвищення ефективності системи та посилення фінансового захисту населення. У рамках цих реформ була створена Національна служба здоров'я України (НСЗУ) як стратегічний закупівельник послуг державного та приватного секторів; вони також мали на меті визначити права на отримання медичних послуг у Програмі медичних гарантій (ПМГ), консолідувати джерела фінансування, цифровізувати медичну документацію та запровадити фінансування на основі результатів. Однак, зважаючи на обмежені можливості країни, існує нагальна потреба

у зовнішній допомозі для подолання прогалин у спроможності. Реформи заклали основу для розширення доступу до високоякісної медичної допомоги та надання послуг, які є прозорішими та передбачають більшу підзвітність. Але без додаткових зусиль з відновлення, інтервенцій та пріоритетних інвестицій, війна в Україні матиме серйозні негативні наслідки для здоров'я та добробуту країни.

Оцінка завданої шкоди та збитків

Завдана війною шкода у секторі охорони здоров'я орієнтовно становить 1,4 мільярда доларів США (Таблиця 11). Згідно з даними Міністерства охорони здоров'я, до війни у цій галузі було 9925 закладів публічної форми власності. З них 1242 (12,5 відсотка всіх закладів) станом на поточну оцінку були частково пошкоджені або повністю зруйновані. Порівняно з RDNA2 кількість пошкоджених закладів зросла на 27,0 відсотка. Найбільша частка пошкоджень за кількістю постраждалих активів зафіксована серед центрів первинної медико-санітарної допомоги (51,9 відсотка) та лікарень (26,2 відсотка), тоді як найбільша частка пошкоджень у вартісному вимірі спостерігається в Донецькій (33,9 відсотка), Харківській (18,2 відсотка) та Луганській (15,6 відсотка) областях, де є інтенсивна динаміка конфлікту. Крім того, було пошкоджено або зруйновано 787 аптек. Через відсутність актуальних даних щодо машин швидкої допомоги у рамках поточного аналізу припускається, що обсяг відповідних пошкоджень залишається без змін у порівнянні з RDNA2.

Збитки в цьому секторі оцінюються на рівні 17,8 мільярда доларів США. Ця цифра враховує вивезення сміття, знесення зруйнованих об'єктів, збитки від фінансування об'єктів, а також додаткові втрати для здоров'я населення через

¹⁸⁵ Світовий банк «Україна. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення: лютий 2022 року – лютий 2023 року» (World Bank, "Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022–February 2023"), [посилання](#).

¹⁸⁶ Інформація про вплив обвалу греблі Каховської ГЕС на систему охорони здоров'я – див. Уряд України та Організація Об'єднаних Націй «Оцінка потреб після надзвичайної ситуації: катастрофа Каховської греблі у 2023 році, Україна», 2023 р. (Government of Ukraine and United Nations, "Post-disaster Needs Assessment: 2023 Kakhovka Dam Disaster, Ukraine," 2023), [посилання](#).

упущену допомогу та посилення загроз у сфері громадського здоров'я (Таблиця 11). Припущення щодо вивезення сміття та знесення будівель залишаються такими ж, як і в RDNA1 та RDNA2.¹⁸⁷ У рамках RDNA3 враховані збитки, пов'язані з необхідним зміцненням основних функцій громадського здоров'я для підвищення рівня готовності та спроможності реагування країни на надзвичайні ситуації у сфері громадського здоров'я. Як і в попередніх RDNA, оцінка втрат здоров'я населення визначалась за допомогою років життя з поправкою на працевдатність (DALY) на основі окремих станів, які є актуальними у зв'язку з війною, що триває. До останніх належать збільшення інфекційних захворювань, неонатальна та материнська смертність, а також проблеми у сфері психічного здоров'я.¹⁸⁸ У рамках RDNA3 відповідно до DALY збитки оцінюються на рівні в 14,3 мільярда доларів США за 22 місяці з лютого 2022 року та додаткові 18 місяців після цього періоду. Це свідчить про збільшення на 8,3 відсотка порівняно з RDNA2, що віддзеркалює зростання інвалідності та втрат життя внаслідок війни.

У цій оцінці врахований вплив війни на населення з точки зору здоров'я та добробуту. Війна вплинула на надання медичних послуг та доступ до них через додаткове навантаження на заклади та персонал, а також обмеженість економічних ресурсів, спричинена інфляцією, ще більше ускладнюється втратою засобів до існування.¹⁸⁹ До лютого 2022 року стан психічного здоров'я населення в Україні вже викликав занепокоєння. Тривала війна, внутрішнє переміщення населення та невпевненість у майбутньому створюють перешкоди для доступу до психологічної допомоги, обсяг якої й без того є обмеженим як для дорослих так і для дітей.^{190, 191}

Крім того, дані Міністерства охорони здоров'я (МОЗ) свідчать про те, що після початку війни відбулося зниження доступу дівчат та жінок до високоякісних послуг у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я.¹⁹² Існує потреба у комплексній стратегії, спрямованій на забезпечення послуг та підтримки пов'язаних зі здоров'ям, яких потребує населення.

Потреби у відбудові та відновленні, зокрема за принципом «краще, ніж було» (build back better)

Загальні потреби щодо відбудови та відновлення протягом наступних 10 років оцінюються на рівні 14,2 мільярдів доларів США (Таблиця 11 та Таблиця 12). З цієї суми 4,6 мільярда доларів США припадає на середньострокові потреби, визначені як потреби у період між 2024 та 2027 роками. Оцінки щодо потреб у відбудові закладів охорони здоров'я ґрунтуються на вдосконалених структурах та моделях надання послуг (у рамках принципу «краще, ніж було») та були скориговані для віддзеркалення оновлених оціночних даних МОЗ щодо зруйнованих і пошкоджених закладів охорони здоров'я. Приблизно 8,2 мільярда доларів США необхідні у зв'язку з відбудовою та ремонтом пошкоджених закладів охорони здоров'я для задоволення потреб щодо здоров'я, які збільшилися внаслідок війни. Лікарня загального профілю може бути відбудована як ефективніший заклад, здатний обслуговувати до 300 тис. осіб; або в особливих ситуаціях вона може бути перепрофільована у спеціалізовану лікарню з потужністю для обслуговування до 750 000 осіб. Аналогічним чином перебудова центрів ПМСД з розширеним функціоналом, також відома як ПМСД+, передбачає

187 Для зруйнованих об'єктів додається 14,1 відсотка від повної вартості на знесення та 1,875 відсотка від вартості на вивезення уламків. Для частково пошкоджених об'єктів додається 1,25 відсотка від вартості за вивезення уламків, за умови, що витрати, пов'язані зі знесенням, не передбачаються.

188 DALY оцінюють загальний тягар хвороб, виражений як кількість років, втрачених через смертність і захворюваність. Одна DALY означає втрату еквівалента одного року повноцінного здоров'я.

189 Оцінка впливу на людину ООН. червень 2023 р., [посилання](#).

190 Віолетта Селезнова та ін., «Битва за психічний добробут в Україні: криза психічного здоров'я та економічні аспекти послуг у сфері медичного здоров'я під час війни», Міжнародний журнал систем психічного здоров'я, № 17, стаття 28 (2023 р.) (Violetta Seleznova et al., "The Battle for Mental Well-Being in Ukraine: Mental Health Crisis and Economic Aspects of Mental Health Services in Wartime," *International Journal of Mental Health Systems* 17, article 28 (2023), [посилання](#)).

191 Elvevåg, Brita та Lynn E. DeLisi. «Наслідки війни в Україні для психічного здоров'я дітей: коментар». Психіатричне дослідження 317 (1 листопада 2022 р.): 114798. [Посилання](#).

192 Внутрішній аналіз, проведений Фондом ООН у галузі народонаселення (ЮНФПА) на основі статистичних даних з питань сексуального та репродуктивного здоров'я за 2022 рік, отриманих від МОЗ.

їх перетворення на комплексні центри ПМСД.¹⁹³ Такі модернізовані центри пропонують не лише багатопрофільну допомогу, але й передбачають розширені можливості щодо діагностики та послуг екстреної медичної допомоги. Для відновлення надання послуг, як оцінюється, необхідні приблизно 5,8 мільярда доларів США. Це враховує адаптацію ПМСД, яка має критичне значення для реагування на зміни у потребах щодо здоров'я, переміщення груп населення та порушення у наданні медичних послуг, спричинені пандемією COVID-19. Наслідки пошкоджень, внутрішнього переміщення населення та незахищеності, що триває, також означають, що можуть опинитися поза увагою базові послуги профілактичної допомоги. Проєкти, що фінансуються Світовим банком, надають ресурси для підтримки відбудови та відновлення, а також для поліпшення показників використання медичної допомоги населенням.

Пріоритети впровадження щодо відновлення та відбудови на 2024 рік

Нагальні потреби на 2024 рік, щодо яких реалізація є реалістичною, оцінюються на рівні **872,6 млн доларів США** (Таблиця 13). Невідкладними пріоритетами є зміцнення ПМСД як основи надання людиноцентричних послуг, а також проведення менш масштабних ремонтних робіт для відновлення функціональності закладів охорони здоров'я. Ці інвестиції покликані прискорити відновлення пошкоджених закладів, забезпечити реконструкцію застарілих закладів з метою надання кращої підтримки послуг у сферах реабілітації та психічного здоров'я та оновити інфраструктуру, яка є критично важливою для системи охорони здоров'я загалом. Виділені кошти також забезпечать підтримку щодо підготовчих робіт та планування інвестицій за великими проєктами з реконструкції та будівництва, збільшення фінансування послуг у сфері психічного здоров'я, зокрема для ветеранів та постраждалих від гендерного насильства; а також розширення надання реабілітаційних послуг, використання допоміжних технологій та реалізації ініціатив щодо пропущених скри-

пінгів на неінфекційні захворювання. До пріоритетних потреб також належать моніторинг й подальше спостереження за особами з хронічними захворюваннями, а також збільшення охоплення вакцинацією серед дітей та дорослих. Враховуючи ризики у сфері громадського здоров'я, які притаманні поточному періоду, а також необхідність застосування вимог Міжнародних медико-санітарних правил (IHR, 2005 р.) та безпекові рамки у сфері охорони здоров'я ЄС у рамках інвестицій наголос повинен бути на нагляді за багатьма видами загроз, готовності до надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я та механізмах реагування на них.

Обмеження та рекомендації для майбутніх оцінок

Доступність достовірних даних залишається обмеженою. Дані, покладені в основу цього аналізу, взяті з Реєстру пошкодженого та знищеного майна, який веде Міністерство охорони здоров'я та є найповнішим доступним джерелом інформації. З плином часу якість даних, що містяться в Реєстрі пошкодженого та знищеного майна, покращилася. У RDNA3 методологічний підхід був уточнений для забезпечення аналізу даних, і тепер він дозволяє отримувати точніші вартісні показники щодо загального обсягу пошкоджень. З цієї точки зору, як видається, у рамках RDNA 2 була викладена завищена оцінка щодо пошкодженої площі, та пов'язаних з цим загальних витрат. У рамках будь-якої оцінки у майбутньому може знадобитися подальша триангуляція даних на рівні окремих закладів з використанням інших джерел інформації, як от національної системи електронної охорони здоров'я та системи моніторингу доступності ресурсів та послуг охорони здоров'я (HeRAMS).¹⁹⁴ Планування відновлення також потребує оцінок для послуг громадського здоров'я на виконання рекомендації Спільної зовнішньої оцінки Міжнародних медико-санітарних правил (2021) враховуючи наслідки війни. Для полегшення цього процесу в майбутньому необхідно розробити детальний Національний план дій з охорони здоров'я, який би містив детальний кошторис витрат.

193 Світовий банк «Реорганізація надання медичних послуг в Україні», 2023 р. (World Bank, "Reshaping Ukraine's Health Service Delivery," 2023), [посилання](#).

194 Всесвітня організація охорони здоров'я «Система моніторингу доступності ресурсів та послуг охорони здоров'я (HeRAMS) (World Health Organization, "Health Resources and Services Availability Monitoring System (HeRAMS)"), [посилання](#).

Таблиця 11. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США)

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби (всього)
Черкаська	1,9	503,0	386,6
Чернігівська	109,6	481,6	355,2
Чернівецька	–	333,5	296,3
Дніпропетровська	15,1	1 161,0	1 034,8
Донецька	484,9	1 919,4	1 511,3
Івано-Франківська	–	506,2	449,6
Харківська	260,9	1 109,0	950,9
Херсонська	88,3	385,0	362,3
Хмельницька	1,2	460,2	409,0
Кіровоградська	–	383,5	300,4
м. Київ	34,2	1 811,2	993,7
Київська	34,6	859,3	609,3
Луганська	222,1	994,7	773,3
Львівська	–	928,0	824,4
Миколаївська	54,5	414,9	381,1
Одеська	3,5	1 039,7	783,5
Полтавська	0,3	580,1	449,7
Рівненська	1,5	427,8	380,3
Сумська	19,3	523,0	350,8
Тернопільська	–	382,6	339,9
Вінницька	4,5	565,6	503,5
Волинська	–	382,6	339,8
Закарпатська	–	466,1	414,1
Запорізька	57,4	708,3	563,8
Житомирська	7,3	442,2	394,5
Загальнонаціональний рівень (без визначеного регіону)	30,3	69,1	10,1
Всього	1 431,3	17 837,3	14 168,1

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка. – = не оцінювалося. Завдана шкода охоплює 22 місяці війни у період між 24 лютого 2022 року та 31 грудня 2023 року; збитки охоплюють загалом 40 місяців, до яких належать 22 місяці у період між 24 лютого 2022 року та 31 грудня 2023 року, а також додатково 18 місяців у період до 30 липня 2025 року; потреби покривають період 2024-2033.

Таблиця 12. Загальні потреби у відбудові та відновленні (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Компонент	Загальний обсяг (2024–2033)
Потреби щодо відбудови	Знесення зруйнованих об'єктів та розчищення завалів	163,5
	Будівництво нових закладів вторинної медичної допомоги	3 714,9
	Будівництво нових закладів вторинної медичної допомоги – центрів досконалості	1 848,3
	Відбудова пошкоджених закладів вторинної медичної допомоги	174,6
	Ремонт та оснащення станцій швидкої допомоги	7,4
	Будівництво нових закладів первинної медичної допомоги	158,7
	Відбудова пошкоджених закладів первинної медичної допомоги	17,2
	Будівництво нових центрів реабілітації	495,0
	Відбудова центрів реабілітації	848,1
	Центри психічного здоров'я	642,3
	Перебудова стоматологічних центрів	2,2
	Відбудова стоматологічних центрів	2,6
	Перебудова аптек	13,9
	Відбудова аптек	0,4
	Заміна знищених або пошкоджених автомобілів швидкої допомоги	46,8
Перебудова та відбудова інших установ	45,9	
Потреби щодо відновлення надання послуг	Додаткові послуги первинної медичної допомоги та ліки	3 968,8
	Готовність до надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я та реагування на них	512,0
	Додаткові послуги у сфері психічного здоров'я	553,2
	Додаткові послуги у сфері реабілітації	522,4
	Освітні послуги	109,9
	Цифровізація та телемедицина	200,0
Обладнання для надання екстреної медичної допомоги	120,0	
Інші	-	1,0
Всього		14 169,1

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 13. Орієнтовні пріоритети відновлення та реконструкції на 2024 рік
(млн дол. США)

Види пріоритетних заходів/інвестицій	Оцінка витрат
Будівництво нових закладів вторинної медичної допомоги	376,0
Будівництво нових закладів вторинної медичної допомоги – центрів досконалості	43,3
Відбудова пошкоджених закладів вторинної медичної допомоги	133,0
Ремонт та оснащення станцій швидкої допомоги	2,0
Будівництво нових закладів первинної медичної допомоги	73,3
Відбудова пошкоджених закладів первинної медичної допомоги	4,2
Будівництво нових центрів реабілітації	13,1
Відбудова центрів реабілітації	48,2
Центри психічного здоров'я	2,9
Додаткові послуги первинної медичної допомоги та ліки	6,0
Готовність до надзвичайних ситуацій у сфері охорони здоров'я та реагування на них	36,9
Додаткові послуги у сфері психічного здоров'я	24,3
Освітні послуги	0,7
Діджиталізація та телемедицина	0,8
Обладнання для надання екстреної медичної допомоги	107,0
Інші	1,0
Всього	872,6

Джерело: команда з проведення оцінювання на основі пріоритетів визначених міністерством

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСОБІВ ДО ІСНУВАННЯ

Контекст

Після початку вторгнення в Україні зростає кількість потреб, пов'язаних із соціальним захистом та забезпеченням засобів до існування.

За оцінками, кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) становить 3,7 мільйона (під час підготовки RDNA2 їх число становило 5,4 мільйона), при цьому до України повернулося 4,6 мільйона осіб станом на вересень 2023 року.¹⁹⁵ Однак мільйони українців стикаються з ризиком опинитися за межею бідності, до того ж ситуація на ринку праці лишається вкрай складною. За оцінками, хоча кількість втрачених робочих місць лишається приблизно на тому ж рівні, що й під час підготовки RDNA2, порівняно з довоєнним періодом, рівень зайнятості знизився на 15,5 відсотків (або на 2,4 мільйона робочих місць), продуктивність на одну особу зменшилася на 13 відсотків.¹⁹⁶ Потреби щодо зайнятості також мають враховувати осіб, станом на зараз залучених до оборони країни (кількість яких може перевищувати 1 мільйон). Потреби щодо майбутнього відновлення збільшуються щомісяця.

У 2023 році видатки на соціальну допомогу становили понад 179 мільярдів гривень (4,9 мільярдів доларів США).¹⁹⁷ Ці видатки включають державну соціальну допомогу мало-забезпеченим сім'ям (ДСДМС), житлові субсидії та пільги, соціальні виплати сім'ям із дітьми,

допомогу на догляд, особам з інвалідністю та ВПО. Допомога на проживання ВПО, що була запроваджена у березні 2022 року, забезпечує щомісячною підтримкою близько 2,5 мільйона осіб (станом на січень 2024 року). Загальні видатки на соціальну допомогу ВПО становили 73,3 мільярда гривень у 2023 році (2 мільярда доларів США). У майбутньому очікується, що ці видатки зменшаться у результаті внесення змін до порядку надання допомоги ВПО і запровадження перевірки майнового стану та доходів. Видатки на житлові субсидії сягнули 36 мільярдів гривень (1 мільярд доларів США) для фінансування підтримки 3,6 мільйона одержувачів, тоді як видатки на ДСДМС становили 11,5 мільярда гривень (0,31 мільярда доларів США) для забезпечення допомогою 236 тисяч сімей-одержувачів. Компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування ВПО, спрямовані на заохочення роботодавців наймати переміщених осіб, було запроваджено у березні 2022 року. У 2022 році 16 тисяч ВПО отримали роботу у рамках цієї програми, роботодавці отримали понад 200 мільйонів гривень (5,5 мільйона доларів США). За підтримки цієї програми кількість працевлаштованих ВПО у 2023 році становила 14 400 осіб, видатки на програму становили 181 мільйон гривень (5 мільйонів доларів США).¹⁹⁸ Знадобляться значні додаткові кошти для сприяння створенню робочих місць для тих ВПО, які лишаються безробітними, а також для осіб, які наразі залучені до оборони країни.

¹⁹⁵ Міжнародна організація з міграції (МОМ), «Звіт про внутрішнє переміщення в Україні: загальне опитування населення, раунд 14 (вересень – жовтень 2023 року)» (“Ukraine Internal Displacement Report: General Population Survey, Round 14 (September-October 2023)”), 6 листопада 2023 року, [посилання](#).

¹⁹⁶ Міжнародна організація праці (МОП), «Численні кризи становлять загрозу відновленню ринку праці», (“Multiple Crises Threaten the Global Labour Market Recovery”), видання «ILO Monitor on the World of Work», 10 видання, 31 жовтня 2022 року, [посилання](#).

¹⁹⁷ Урядовий портал, «Міністерство фінансів України: У 2023 році в повному обсязі профінансовано соцвиплати на 450,1 млрд грн», 15 січня 2024 року, [посилання](#).

¹⁹⁸ Урядовий портал, «Держава компенсувала підприємцям у 2023 році 181 млн грн за працевлаштування понад 14 тисяч ВПО» (“In 2023, the State Compensated Entrepreneurs with UAH 181 Million for the Employment of More than 14,000 IDPs”), 8 січня 2024 року, [посилання](#).

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Загальні шкода, завдана сектору, оцінюється у 0,2 мільярда доларів США (Таблиця 14). Шкода у сфері соціального захисту переважно пов'язана із руйнуваннями чи пошкодженням інфраструктури, включаючи заклади інституційного догляду та виховання дітей, санаторії та заклади, що здійснюють надання соціальних послуг. Станом на грудень 2023 року шкода, завдана закладам, що надають соціальні послуги, збільшилася – пошкоджено або зруйновано 161 об'єкт соціальної інфраструктури. Загальна сума завданої шкоди оцінюється орієнтовно в 220 мільйонів доларів США.¹⁹⁹ Найбільшу шкоду завдано закладам Одеської (42,3 мільйона доларів США) та Донецької (41,4 мільйона доларів США) областей та міста Києва (35,8 мільйона доларів США).

Збитки оцінюються у 60,8 мільярда доларів США (Таблиця 14). Такі значні збитки пов'язані із втратою робочих місць в країні та доходів домогосподарств від заробітної плати, а також із підвищенням рівня бідності, наслідком чого є збільшення видатків на існуючі види соціальної допомоги, яка надається з перевіркою доходів (індексація виплат в достатньому обсязі з урахуванням рівня інфляції не проводилася через обмеженість фінансових ресурсів держави) і додатковими потребами на фінансування компенсацій сім'ям загиблих та реабілітацію осіб з інвалідністю.

Найбільша частка збитків пов'язана з безповоротною втратою робочих місць і робочої сили. За результатами національних опитувань, 44 відсотки осіб, які були працевлаштовані до початку війни, продовжують працювати на своєму місці роботи; 14 відсотків працюють неповний робочий день або віддалено; і 15 відсотків знайшли нову роботу. Попри зменшення загального рівня безробіття, понад чверть

респондентів все ще лишаються непрацевлаштованими.²⁰⁰ Збитки, пов'язані із збільшенням видатків на соціальний захист, оцінюються у 9,5 мільярда доларів США. Для обчислення збитків було використано середньомісячну заробітну плату в Україні до війни (станом на січень 2022 року) – 534 долари США – та оцінювалися збитки за 22 місяці повномасштабного вторгнення та на наступні 18 місяців.

Вплив на людський капітал. Вплив є значним. Втрата робочих місць і доходів у приватному секторі, високий рівень інфляції та втрати активів, спричинені війною, нівелювали досягнення щодо боротьби з бідністю за останні 15 років. Особливо це стосується домогосподарств з дітьми, рівень бідності яких, за оцінками, збільшився з 43,2 відсотка у 2021 році до 65,6 відсотка у 2023 році²⁰¹. Згідно з попередніми оцінками щомісячного телефонного опитування, яке проводить Світовий банк, з квітня 2023 року, 9 відсотків домогосподарств повідомили, що протягом 30 днів листопада 2023 року вони стикалися нестачею їжі, 27 споживали менше продуктів харчування через брак коштів. У цей період 14 відсотків респондентів повідомили, що їм довелося позичати гроші, щоб покрити основні потреби, ще 12 відсотків не могли оплатити комунальні послуги²⁰². Очікується збільшення кількості осіб з інвалідністю, оскільки травми, завдані військовослужбовцям та цивільним особам, можуть призвести до негативних та довготривалих наслідків для фізичного та психічного здоров'я та інвалідності. У період із 2015 по 2021 роки кількість осіб, які отримали інвалідність в Україні поступово зросла з 2,57 до 2,73 мільйона осіб (із 6,2 до 6,7 відсотків довоєнної чисельності населення), включаючи приблизно 1 мільйон жінок. Протягом 18 місяців війни кількість осіб з інвалідністю зросла до 7,4 відсотків населення (збільшилася на 300 000 осіб).²⁰³ Реальна кількість осіб з інвалідністю ймовірно наближається до міжнародного рівня

199 Під час RDNA2 ці показники становили 158 об'єктів інфраструктури та шкода на суму в 241 мільйон доларів США.

200 Для обчислення збитків використовується середній дохід в економіці до вторгнення для осіб, які залишилися непрацевлаштованими; у випадку осіб, які працюють неповний робочий день, припускається, що дохід становить 50 відсотків довоєнного доходу. Див. Соціологічна група «Рейтинг», «Двадцять четверте загальнонаціональне опитування «Україна в умовах війни». Настрої та економічне становище населення (5–7 вересня 2023 року)», 28 вересня 2023 року, [посилання](#).

201 Представництво Дитячого Фонду ООН в Україні, ЮНІСЕФ. 2023. Дитяча бідність: Вплив війни на стан домогосподарств з дітьми. [Посилання](#).

202 Світовий банк, Слухаючи Україну, телефонне опитування. Матеріали готуються.

203 Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, «В Україні налічується 3 мільйони людей з інвалідністю», 25 вересня 2023 року, [посилання](#).

у 16 відсотків населення.²⁰⁴ Приблизно 58 відсотків осіб з інвалідністю повідомляють про потребу у фінансовій допомозі, а 20 відсотків – про потребу у послугах із працевлаштування.²⁰⁵

Потреби у відновленні та реконструкції, включаючи за принципом «краще, ніж було» (Build Back Better)

За оцінками, потреби сягають 44,5 мільярда гривень на період у 10 років (Таблиця 15). Важливо зазначити наступне:

Відновлення робочих місць залишається основним пріоритетом. Заходи з відбудови та відновлення економічного потенціалу країни вимагатимуть відновлення як рівня продуктивності (що, як очікується, відбудеться у межах масштабного відновлення різних секторів економіки), так і потенціалу робочої сили. Останнє становить суттєві виклики та пов'язане зі значними потребами. За даними Центру економічної стратегії, ймовірність повернення біженців в Україну знижується через тривале повномасштабне вторгнення та адаптацію до життя за кордоном. За оцінками, кількість осіб, які не повернуться, може налічувати від 1,3 до 3,3 мільйона.²⁰⁶ Це негативно вплине на розвиток ринку праці та підвищення рівня зайнятості, які є необхідними для повернення України до темпів зростання ВВП довоєнного рівня. За даними Міжнародної організації праці (МОП), навіть у разі повернення продуктивності робочої сили до довоєнного рівня, Україні знадобиться збільшення рівня зайнятості на 37 відсотків, порівняно з показником 2021 року, для досягнення цієї мети. Це означає не лише те, що повернення біженців є критично важливим, але й те, що необхідні додаткові заходи як з точки зору заходів активізації на ринку праці, так і покращення умов праці, щоб зробити повернення більш привабливим — для задоволення існуючих потреб щодо збільшення участі в робочій силі (особливо жінок).

За оцінками RDNA3, відновлення потенціалу робочої сили вимагатиме заходів, спрямованих на збільшення рівня участі робочої сили та створення близько 2,3 мільйона робочих місць. Це середній показник між вищою та нижчою межами оцінки, яка враховує біженців, які залишаються за кордоном. За підрахунками МОП, збільшення робочих місць на 2,3 мільйона вимагатиме підвищення співвідношення рівня зайнятості до кількості населення з 47,4 відсотків до 56,1 відсотків (на 8,7 відсоткових пунктів) та, зокрема, підвищення співвідношення зайнятості жінок до кількості населення з 39,1 відсотків до 47,5 відсотків (на 8,3 відсоткових пунктів). Для цього знадобляться додаткові зусилля і видатки (на грантові та навчальні програми, допомогу на облаштування на робочому місці або компенсації роботодавцям, а також програми зворотної міграції та механізми забезпечення доступу до набуття необхідних компетенцій та навичок і розвиток послуг догляду за дітьми для посилення участі жінок у робочій силі). Крім цього, потрібні спеціальні програми, які враховують географічні чинники та структурні зміни на ринку праці.

Потрібно зосередити увагу на реабілітації та підтримці тих груп населення, які постраждали внаслідок війни, включаючи дітей (з числа переміщених осіб та сиріт), ВПО та осіб з інвалідністю. Такий підхід є також важливим для реінтеграції ветеранів війни та ефективного реагування на багатомірні виклики, з якими стикаються сім'ї загиблих. Відповідні заходи можуть включати раціоналізацію та модернізацію відповідних соціальних виплат, а також запровадження соціальних послуг з реінтеграції ветеранів до цивільного життя (наприклад, психологічної підтримки, фізичної реабілітації для покращення та відновлення функцій організму, соціальної адаптації для забезпечення інтеграції в громаду). Для сприяння поверненню на ринок праці ВПО та біженців, які повернулися з-за кордону, потрібна підтримка зусиль з переміщення бізнесу, нарощування спроможностей. Державної служби зайнятості та приватних надавачів послуг з працевлаштування, оцінка диспропорцій ринку праці та програми профе-

204 Всесвітня організація охорони здоров'я, «Круглий стіл на тему гуманітарної підтримки осіб з інвалідністю в Україні» [“Roundtable Dialogue on Humanitarian Support for Persons with Disabilities in Ukraine”], 23 травня 2023 року, [посилання](#).

205 Соціологічна група «Рейтинг», «Як насправді українське суспільство сприймає людей з інвалідністю?», 15 листопада 2023 року, [посилання](#).

206 Центр економічної стратегії, «Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернути? Фінальний звіт», 29 серпня 2023 року, [посилання](#).

сійного навчання для ВПО (зокрема щодо навчочок підприємництва). Видатки на соціальний захист осіб з інвалідністю, у тому числі на реабілітацію та допоміжні засоби реабілітації, збільшився з 51 мільйона доларів США у 2022 році до 94 мільйонів доларів США у 2023 році. Уряд активізував роботу з впровадження Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ) Всесвітньої організації охорони здоров'я. У квітні 2022 року Міністерство економіки затвердило МКФ як національний класифікатор (НК 030:2022) для міжсекторального кодування інформації, використання у програмах, політиках та інформаційних системах, пов'язаних з підтримкою осіб з інвалідністю. Це дозволить Уряду краще оцінювати індивідуальні потреби цих осіб та планувати заходи реабілітації і видатки, необхідні для відновлення їх функціонування та повернення на ринок праці. Знадобляться також подальші зусилля для забезпечення повної реалізації своїх прав вразливими групами населення. Цей процес має включати розробку довгострокової стратегії для комплексної реформи деінституціалізації тривалого догляду (дорослих та дітей з інвалідністю і психічними розладами, осіб літнього віку, паліативних пацієнтів, тощо), перегляд та оновлення Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей і відповідного Плану дій з урахуванням нових викликів і потреб, а також подальшого розвитку сімейних форм виховання та догляду вдома як альтернативи інституційному догляду.

На цьому етапі відновлення потрібно розширювати використання нових технологій, у тому числі хмарних та цифрових рішень, для посилення адаптивності системи соціального захисту. Україна багато інвестувала в цифрові рішення, такі як платформа «Дія», веб-портал електронних послуг Пенсійного фонду та Єдина інформаційна система соціальної сфери, що уможливило діджиталізацію виплат та послуг. Однак, необхідні нові рішення, такі як масштабна робота щодо покращення відповідності вакансій та навичок. «Дія», яка станом на листопад 2023 року мала майже 20 мільйонами користувачів,²⁰⁷ дозволяє подавати заяви на отримання п'яти видів соціальної допомоги

онлайн, зокрема, житлової субсидії, допомоги при усиновленні дитини, допомоги особі, яка доглядає за хворою дитиною, соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю і допомоги на дітей одиноким матерям (батькам). Через мобільний додаток «Дія» доступна реєстрація на допомогу для ВПО. Очікується, що у 2024 році Уряд запровадить онлайн-оформлення ще на 10 видів соціальної допомоги, щоб покращити доступ до неї під час війни. Платформа «Професійна освіта онлайн», запущена у 2022 році, стала хорошим доповненням до онлайн навчання технічним і професійним навичкам. Платформа, яка включає модулі віртуальної реальності для часткового подолання перешкод щодо навчання практичним навичкам внаслідок збоїв у роботі шкіл та компаній, вже включає 29 професій та буде розширена ще на 60.²⁰⁸

Пріоритетні потреби у відбудові та відновленні на 2024 рік

Загалом, пріоритетні інвестиції у відбудову та відновлення на 2024 рік оцінюються у 3,9 мільярда доларів США (Таблиця 16). У середньостроковій перспективі існує потреба у фінансуванні видатків на соціальний захист малозабезпечених та вразливих домогосподарств та осіб для запобігання довготривалих наслідків. Такі види виплат, наприклад, допоможуть запобігти використанню зазначеними групами шкідливих стратегій подолання складних життєвих обставин. Ці видатки включають підтримку на кшталт ДСДМС, яка забезпечить сім'ї з низьким рівнем доходів коштами для задоволення базових потреб, а також житлові субсидії та пільги, спрямовані на забезпечення доступу до комунальних послуг, особливо під час опалювального сезону. Очікується, що видатки, пов'язані з цими та іншими програмами соціального захисту (такими, як виплати ВПО та відновлення соціальних послуг), становитимуть понад 2,9 мільярда доларів США. Однак, ця сума може зрости залежно від повернення територій під контроль Уряду, відновлення функціонування структурних підрозділів соціального захисту, повернення біженців з-за кордону та/або підвищення тарифів. Зміни щодо

207 Анастасія Несенюк, «Застосунком «Дія» користуються вже майже 20 млн українців. Над якими новими послугами працює Мінцифра», Forbes, 23 листопада 2023 року, [посилання](#).

208 МОП, «Професійна освіта онлайн – нова та інноваційна цифрова платформа для підтримки професійної та технічної освіти в Україні» [“Professional Education Online” – A New and Innovative Digital Platform to Sustain TVET Education in Ukraine], 21 лютого 2023 року, [посилання](#).

самих лише тарифів можуть збільшити потреби на 2024 рік орієнтовно на 750 мільйонів доларів США.

Обмеження та рекомендації для майбутніх оцінок

Дана оцінка не включає ймовірних змін у соціальній політиці у майбутньому, спрямованих на підвищення ефективності використання державних коштів. Міністерство соціальної політики підготувало концептуальну записку, в якій визначено ключові виклики для системи соціального захисту та запропоновано пріоритети щодо її реформування (наведені нижче). Вирішення наступних завдань ймовірно вплине на потреби соціального захисту в майбутньому:

- **Соціальне страхування та пенсії.** Об'єднання та раціоналізація у сфері пенсійного забезпечення, перегляд методики встановлення інвалідності та підготовка до запровадження обов'язкового накопичувального рівня пенсійної системи для забезпечення адекватного рівня пенсійних виплат.
 - Соціальна допомога. Трансформування прожиткового мінімуму, який буде стосуватися тільки соціальних гарантій, соціальних виплат і допомог (потрібно відв'язати прожитковий мінімум від штрафів та інших адміністративних зборів, платежів і стягнень, а також заробітної плати у державному секторі); оптимізація кількості видів соціальних виплат та алгоритмів їх надання; відокремлення виплат соціальної допомоги від пенсій; посилення стимулів до працевлаштування. Ці кроки дозволять підвищити адресність допомоги, запровадити стимули, що будуть заохочувати до працевлаштування, та збільшать адекватність соціальної підтримки. У вдосконалену допомогу ДСДМС можуть бути інтегровані кілька менш ефективних видів соціальної допомоги. Проте Уряд має про-
- довжувати інвестувати в модернізацію системи адміністрування виплат, щоб усунути помилки виключення щодо тих, хто має право на надання допомоги.
- **Соціальні послуги.** Розширення застосування соціальних послуг для допомоги отримувачам у подоланні складних життєвих обставин; розвиток сімейних форм виховання та надання соціальних послуг у громадах для вдосконалення системи соціальних послуг в Україні. Попри досягнутий прогрес щодо реформування соціальних послуг, треба докласти більше зусиль для покращення охоплення бідних і вразливих верств населення соціальними послугами. Спроможності та бюджети громад (які, відповідно до законодавства, відповідають за фінансування та надання соціальних послуг) є обмеженими. Щоб подолати ці обмеження, Уряд тимчасово фінансуватиме деякі види послуг, які громади не можуть собі дозволити, з державного бюджету, щоб забезпечити достатню кількість та/або якість послуг. Як перший крок, Уряд запровадив експериментальний проект з централізованого фінансування соціальних послуг життєстійкості, які перш за все включають психосоціальні послуги. За результатами пілоту очікується, що фінансування соціальних послуг з державного бюджету буде розширено за рахунок інших видів послуг, які також сприятимуть збільшенню можливостей для працевлаштування.
 - **Для видів соціальної допомоги, які передбачають перевірку доходів, існує висока невизначеність за межами найближчої/короткострокової перспективи.** Видатки на допомогу з перевіркою доходів та майнового стану можуть суттєво змінюватися залежно від змін у доходах домогосподарств та рівня забезпечення прожиткового мінімуму, визначеного законодавством.

Таблиця 14. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США)

Регіон	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	0,0	0,0	0,0
Чернігівська	2,1	0,3	3,1
Чернівецька	0,0	0,0	0,0
Дніпропетровська	10,7	1,5	15,9
Донецька	41,4	4,8	60,7
Івано-Франківська	0,0	0,0	0,0
Харківська	6,6	0,5	9,4
Херсонська	6,8	1,0	10,1
Хмельницька	0,0	0,0	0,0
Кіровоградська	0,0	0,0	0,0
м. Київ	35,8	0,8	49,1
Київська	8,3	0,1	11,3
Луганська	19,9	0,5	27,3
Львівська	0,0	0,0	0,0
Миколаївська	10,3	1,0	14,9
Одеська	42,3	0,5	57,6
Полтавська	0,0	0,0	0,0
Рівненська	0,0	0,0	0,0
Сумська	6,8	0,3	9,5
Тернопільська	0,0	0,0	0,0
Вінницька	0,0	0,0	0,0
Волинська	0,0	0,0	0,0
Закарпатська	0,1	0,0	0,1
Запорізька	28,6	4,0	42,6
Житомирська	0,2	0,0	0,3
Загальнонаціональний рівень (не розподілено по регіонам)	-	60 571,2	44 230,4
Разом	220,1	60 766,3	45 542,6

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: «-» означає, що оцінка не проводилась. Завдана шкода охоплює 22 місяці війни у період із 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року; збитки охоплюють 40 місяців загалом, у тому числі 22 місяці у період із 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року та 18 місяців після – до 30 червня 2025 року; потреби охоплюють період 2024–2033 рр.

Таблиця 15. Потреби у відновленні та відбудові (у млн дол. США)
станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Види заходів/інвестиції	Загальні потреби (2024–2033 роки)
Потреби щодо відбудови	Знесення та розчищення завалів	15,1
	Вартість ремонту та відбудови	297,1
Потреби щодо відновлення надання послуг	Заходи, пов'язані з працевлаштуванням	14 738,4
	Виплати на основі перевірки фінансового стану	21 371,9
	Виплати для ВПО	2 760,1
	Відновлення соціальних послуг, у тому числі тих, які раніше надавалися у закладах	1 149,2
	Військові пенсії та інші довгострокові виплати, пов'язані з війною	4 210,8
Разом		44 542,6

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 16. Оцінка пріоритетних потреб із відновлення та відбудови на 2024 рік
(у млн дол. США)

Види пріоритетних заходів/інвестиції	Обчислена вартість
Вартість відбудови	91,8
Відновлення соціальних послуг	277,4
Проміжний підсумок – реконструкція та відновлення	369,2
Заходи стимулювання зайнятості	250,0
Виплати на основі перевірки фінансового стану	1 352,6
Виплати для ВПО	1 576,5
Військові пенсії та інші довгострокові виплати, пов'язані з війною	382,8
Проміжний підсумок – соціальні виплати та підтримка зайнятості	3 561,9
Разом	3 931,1

Джерело: команда з проведення оцінювання на основі пріоритетів, визначених міністерствами.

КУЛЬТУРА І ТУРИЗМ

Контекст

Війна продовжує зчиняти істотний негативний вплив на розмаїття та багатство культури та культурної спадщини в Україні. Через війну історичні міста, об'єкти культури, архітектурна спадщина, установи культури та мистецькі колекції були ушкоджені. Доходи діячів культури, митців та інших осіб, що працюють у творчій сфері скоротилися. Умови для практики та передачі живої спадщини погіршилися, а доступ до культури став ще важчим. Реалізація прав у сфері культури обмежилася, особливо серед уразливих спільнот. Управління ризиками залишається критично важливим, оскільки історичні міста, архітектурна спадщина та культурні цінності досі щоденно наражаються на загрозу бомбардування. Фізична завдана шкода музеям та розграбування колекцій й надалі підкреслюють нагальну потребу у ретельній інвентаризації та покращеному управлінні колекціями.

З літа 2023 року задокументоване збільшення атак на культурну спадщину, зокрема — вперше з лютого 2022 року — на об'єкти, які підпадають під захист за Конвенцією про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. 6 липня 2023 року ракета влучила в історичний житловий комплекс Львівської політехніки, побудований для викладачів, що розташований у буферній зоні об'єкта всесвітньої спадщини – Ансамблю історичного центру у Львові. У період з липня 2023 року удари по Одесі знищили багато закладів культури та релігійних споруд, а також поставили під загрозу культурну спадщину міста, зокрема об'єкти, які підпадають під захист за Конвенцією про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. Через ви-

бухи та вібрацію від повторюваних ударів по місту історичні будівлі набули вразливості до подальших руйнувань, попри уникнення безпосередніх влучань. Внаслідок руйнування Каховської ГЕС культурна спадщина на півдні України наразилася на подвійну загрозу повені та артилерійських обстрілів.²⁰⁹ Найбільше постраждала Херсонська область, на яку припадає понад 72 відсотки оцінених збитків. Все ж таки, найсерйозніші втрати, зокрема, пов'язані з втратами доходів від туризму, припадають на Одещину. Також на даний момент не проведено оцінку стану археологічних та підводних пам'яток, постраждалих від осушення Каховського водосховища.

Культурна спадщина в межах місцевостей ведення активних бойових дій або поблизу таких зон, перебуває під постійною загрозою. Погіршився стан збереження кількох культурних об'єктів національного значення, які були пошкоджені у 2022 році, і через це вони особливо вразливі до потенційних прямих чи опосередкованих майбутніх ударів. Наприклад, щодо музею Сковороди на Харківщині вже другу зиму не вживаються захисні заходи. Деякі об'єкти спадщини також зазнавали повторних обстрілів, іноді вже після завершення ремонту та термінового відновлення.²¹⁰ Окрім Історичного міста Одеси (внесено в січні 2023 року), у світлі цих загроз у вересні 2023 року Комітет всесвітньої спадщини додав два українські об'єкти до Списку всесвітньої спадщини, що перебуває під загрозою. Це (i) Софійський собор та пов'язані з ним монастирські споруди, а також Києво-Печерська лавра у Києві та (ii) Ансамбль історичного центру у Львові. На думку Комітету, через війну немає можливості гарантувати захист видатної всесвітньої цінності

²⁰⁹ Загальний обсяг пошкоджень, завданих виявленим культурним цінностям в областях, які постраждали внаслідок руйнування греблі Каховської ГЕС, оцінюється в 156,8 млн дол. США. Більшість з них (150,8 млн доларів США) стосується об'єктів і будівель, що мають визнану культурну/соціальну цінність. Див. Уряд України та Організація Об'єднаних Націй «Оцінка потреб після надзвичайної ситуації: катастрофа Каховської греблі у 2023 році, Україна», 2023 р. (Government of Ukraine and United Nations, "Post-disaster Needs Assessment: 2023 Kakhovka Dam Disaster, Ukraine," 2023), [посилання](#).

²¹⁰ Наприклад, Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека постраждала у серпні 2022 року та знову в листопаді 2023 року. Те саме стосується Покровської церкви в Кліщіївці Донецької області (березень та вересень 2023 року). Одеський художній музей постраждав від ракетного обстрілу Одеського порту в липні 2022 року; його було відремонтовано за підтримки Фонду всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а потім він дістав ще більших пошкоджень в листопаді 2023 року через ракету, яка влучила у безпосередній близькості від нього.

цих об'єктів. Також двадцять п'ять об'єктів на території України були зареєстровані як такі, що потребують посиленого захисту згідно з Другим протоколом до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року.

Руйнування та вимушене масове переміщення населення також серйозно вплинули на здатність носіїв і громад практикувати та примножувати свою нематеріальну культурну спадщину (НКС). Жива спадщина є основою ідентичності та добробуту всіх спільнот, водночас вона є джерелом доходу для багатьох її носіїв, практиків та їхніх родин. Руйнування, спричинені війною, завдали шкоди майстерням носіїв нематеріальної культурної спадщини, а також обмежили їхній доступ до сировини та місць і просторів, необхідних для практикування їхньої нематеріальної культурної спадщини, таких як традиційні ринки, які сьогодні не існують або доступ до яких значно скоротився.

З лютого 2022 року було реалізовано декілька важливих зусиль, спрямованих на відновлення сектору культури. До них належать надання підтримки для оцінки нанесеної шкоди та здійснення моніторингу (як на основі супутникових зображень, так і відповідно до перевірки на місцях), навчання та підвищення кваліфікації з питань документування надзвичайних ситуацій, запобігання ризикам та управління ними, превентивні захисні роботи на місцях, підготовка пошкоджених культурно-історичних цінностей до осінньо-зимового періоду, стабілізаційні заходи та термінові інвентаризації, забезпечення енергопостачання та наявності відповідних матеріалів для зберігання колекцій, відбудова та відновлення культурної спадщини України, підтримка щодо забезпечення засобів до існування митців, особливо жінок-мисткинь в Україні та за кордоном, підтримка щодо розроблення екстрених проєктів у сфері культури на території всієї країни, а також впровадження навчання за допомогою елементів НКС до програм шкільної освіти.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

За підрахунками станом на 31 грудня 2023 року загальна вартість шкоди, якої зазнав цей сек-

тор склала 3,49 млрд дол. США (Таблиця 17). Ці пошкодження стосуються будівель, міст та місць з визнаною культурною/соціальною цінністю (2,41 млрд дол. США), рухомих культурних цінностей та колекцій, сховищ предметів культури (161 млн дол. США), будівель/майстерень/ательє, в яких реалізується діяльність культурних та креативних індустрій (ККІ) (262 млн дол. США), туристичних об'єктів (650 млн дол. США). Найбільше постраждала Харківська область, на яку припадає понад 25 відсотків збитків, за нею йдуть Донеччина (близько 14 відсотків) та Одещина (7 відсотків).

У період між RDNA2 та RDNA3 були виявлені 1402 нових пошкоджених об'єкти, що збільшило їхню загальну кількість з 3377 до 4779. У рамках RDNA3 також була досягнута вища точність підрахунків на основі верифікованих даних про стан ККІ, згідно з якими початковий показник знаходиться на рівні 63 116 суб'єктів, залучених до культурних та творчих практик, як це було визначено під час фокусних опитувань.²¹¹ Крім того, за RDNA3 були виконані точніші розрахунки пошкоджень, пов'язаних з музейними колекціями, і нові дані дозволили підрахувати пошкодження приватних/житлових історичних будівель; на цьому етапі вони становлять 7,1 відсотка від загального обсягу нанесеної шкоди.

Збитки у цьому секторі, до яких, серед іншого, належать втрати доходів від туризму, мистецтва, розваг та відпочинку, ККІ, у сфері освіти з питань культури, розчищення завалів та захисту цінних об'єктів, були оцінені в 19,6 млрд дол. США (Таблиця 17), що свідчить про їх збільшення на 30 відсотків порівняно з RDNA2. Зростання обсягу збитків після RDNA2 можна пояснити збільшенням кількості пошкоджених об'єктів, постійними ударами та безперервним погіршенням стану культурних цінностей та культурної інфраструктури, що додатково посилює вразливість сектора та напружило фінансове становище. Найбільші збитки стосуються сфер туризму (9,9 млрд дол. США) й ККІ (7,3 млрд дол. США). На відміну від оцінки завданої шкоди, втрати доходів й надалі значною мірою стосуються саме столиці; ці збитки становлять 10,64 млрд дол. США, або більше ніж половина їхнього загального обсягу. Ще

211 ЮНЕСКО, «Фокусне дослідження впливу війни на ККІ», липень 2023 р. (UNESCO, "Focus Study on War Impact on CCIs," July 2023).

2,2 млрд дол. США збитків стосуються всієї країни (не є прив'язаними до областей).

Вплив на людей у секторі культури та туризму був значним. Культура є потужною рушійною силою у реагуванні на надзвичайні ситуації та відновленні країни, а також у післявоєнній відбудові. Це важливий інструмент, зосереджений на потребах людей, що сприяє зміцненню та збереженню стійкості громади, колективної пам'яті, соціальної згуртованості, а також колективному та індивідуальному добробуту. Надзвичайно важливо створити умови, які дозволять установам культури та громадам продовжувати свою роботу. Необхідно посилити технічні та управлінські навички фахівців, щоб вони мали змогу працювати з мінливими нагальними викликами, та належним чином реагувати на них. Війна негативно вплинула як на можливість захисту нематеріальної культурної спадщини (НКС), таким чином порушуючи суспільний устрій, так і на повсякденні звичаї та життєдіяльність практиків культурної спадщини, виробників культурних товарів, членів громад, фахівців сфери культури та митців. Багато практиків НКС покинули країну на початкових етапах війни та знайшли притулок у сусідніх країнах, де вони продовжили свою діяльність за місцевої підтримки. Проведення в Україні більшості церемоній, фестивалів, вистав, а також ринків і ярмарків, багато з яких відбувалися на регулярній основі і були джерелом доходу для учасників та їхніх родин, довелося призупинити. Крім того, багато ремісників втратили свої майстерні разом з інструментами та матеріалами через обстріли. Деяка сировина стала недоступною або недостатньо якісною, і лише окремі професіонали, чия робота стосується НКС, змогли замінити традиційні ринки збуту вироблених цінностей на онлайн-продажі. Національний реєстр нематеріальної культурної спадщини України був доповнений після початку війни і на сьогодні містить 77 елементів, збереження яких може опинитися під загрозою і потребує невідкладних запобіжних заходів. У липні 2022 року «Культура приготування українського борщу» була внесена до Списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО, як така, що потребує невідкладних запобіжних заходів.²¹²

У 2022 році уряд України підрахував, що близько 37 відсотків працівників, зайнятих у креа-

тивних індустріях, втратили роботу, а понад 20 відсотків таких фахівців покинули країну. У більшості категорій ККІ чисельність працівників зменшилася в середньому на 20 відсотків. До лютого 2022 року на жінок припадало приблизно 60 відсотків працівників сфери культури, і ця частка залишається значною – на рівні близько 53 відсотків. Інтерв'ю та аналіз даних висвітлюють гендерний розрив в оплаті праці за секторами та категоріями: у середньому в ККІ жінки заробляють приблизно на 22 відсотки менше, ніж їхні колеги-чоловіки, навіть на рівнозначних посадах. Крім того, згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 10 березня 2022 року № 245 більшість видатків, передбачених для цього сектора, спрямовується до резервного фонду державного бюджету, а також видатки на культуру та мистецтво з місцевих бюджетів були скорочені. Таке скорочення є відхиленням від тенденції, яка сформувалася впродовж 2019–2020 років, коли місцеві бюджети збільшили витрати на культуру на 3 відсотки.

Потреби у відбудові та відновленні, зокрема за принципом «краще, ніж було» (build back better) —————

Протягом наступних 10 років (у 2024–2033 рр.) загальні потреби у відновленні та відбудові, зокрема у відновленні надання послуг, складуть 8,9 млрд дол. США (Рисунок 18). Ці дані засвідчують зростання на 30 відсотків порівняно з RDNA2. Таке збільшення значною мірою пов'язане з розгортанням масштабів руйнування та розширенням обсягу необхідних заходів з відновлення, які тепер передбачають більш комплексне відновлення, поновлення надання послуг та довгострокове відновлення постраждалих територій. Збільшення розмаху, інтенсивності та масштабів ударів по об'єктах культури, зокрема включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, є особливо актуальними. Найбільшою часткою у структурі потреб характеризується Харківська область, на яку припадає понад 27 відсотків їхнього загального обсягу, наступні за нею Донеччина (приблизно 14 відсотків) та Одещина (7 відсотків).

Потреби, які були визначені як пріоритетні у рамках RDNA2, залишаються актуальними. На першому етапі до таких потреб належать оцінювання та документування шкоди, заходи

щодо готовності до надзвичайних ситуацій та реагування на ризики для нерухомих і рухомих культурних цінностей, реставрація та реконструкція, подальше вжиття запобіжних заходів щодо ККІ та НКС, а також операційні витрати, пов'язані з відбудовою. Перевірка на основі супутникових знімків прямої та опосередкованої шкоди, завданої культурним цінностям, яку проводить ЮНЕСКО у співпраці з Супутниковим центром Організації Об'єднаних Націй (UNOSAT), залишається надзвичайно важливою для формування бази перевірених фактичних даних, а також є інструментом визначення пріоритетів щодо заходів на рівні громад.

Рекомендовано посилити захист культурної спадщини та превентивну консервацію об'єктів, яким загрожує подальше пошкодження чи знищення. Оцінка та облік культурних цінностей, що потребують захисту, залишаються пріоритетним завданням, яке має вирішуватися на основі більш системного підходу та структурованого управління.

Надзвичайно важливим залишається питання координації між учасниками та партнерами. Суттєвим інструментом міжнародної та внутрішньодержавної координації й надалі слугує регулярне оновлення Плану дій з питань збереження культури, який був остаточно доопрацьований міжнародними та національними партнерами за підсумками четвертої міжнародної координаційної зустрічі, ініційованої Міністерством культури та інформаційної політики України та ЮНЕСКО, та роботи сесій шести тематичних робочих груп, проведених з квітня по травень 2023 року. Важливо забезпечити присутність всіх аспектів культури у планах відновлення та відбудови, генеральних планів міст і територіальних планів, особливо для 401 історичного міста, які включено до відповідного реєстру Міністерства культури та інформаційної політики.

Інвестиції в сектор культури зараз важливіші, ніж будь-коли. Досі актуальною є потреба у розробці комплексного плану відновлення. Цей план має передбачати узгодження з міжнародними стандартами, посилення правового захисту та управління, а також створення протоколів та керівних принципів щодо захисту та відновлення культурної спадщини. Потрібно переглянути державну політику для забезпечення підтримки культурної спадщини, інститу-

ційної спроможності та нормативно-правових актів, особливо для захисту спадщини від тиску розвитку міст. Забезпечення якості заходів та гармонізації практик також залишається важливим. Інфраструктура та об'єкти мають бути відновлені до рівня, який був до надзвичайної ситуації, на основі інклюзивного принципу «краще, ніж було», щоб зменшити ризики та вразливість до надзвичайних ситуацій у майбутньому. Усі ці пріоритети мають супроводжуватися суттєвою інклюзивною програмою з питань розвитку спроможності у цьому секторі з метою збереження досягнутих результатів. План відновлення вимагатиме значного фінансування, зокрема збільшення видатків на культуру з місцевих бюджетів.

Пріоритети відновлення та відбудови на 2024 рік

Пріоритети державних інвестицій на відновлення та реконструкцію у 2024 році оцінюються у 5,7 млн доларів США (Таблиця 19). На практиці це означає, що у 2024 році профільне міністерство надає пріоритет проєктам, пов'язаним із (i) невідкладними та терміновими заходами; (ii) відновленням функціонування пошкодженого майна/об'єктів; (iii) терміновими ремонтними роботами ключових об'єктів; та (iv) оснащенню бомбосховищ у ключових культурних об'єктах. Хоча першочергові пріоритети уряду зосереджені на фінансуванні фізичної інфраструктури, ключові невідкладні заходи, обсяг яких становить 197 млн доларів США, включають (i) оцінку пошкоджень, моніторинг, детальне документування та гармонізовану цифровізацію; невідкладні заходи, зокрема розчищення завалів (85.7 млн доларів США); (ii) ремонт об'єктів, за можливості, для відновлення функціонування; збереження архітектурної спадщини, історичних міст та інфраструктури сфери культури з метою запобігання/пом'якшення негативного впливу руйнування визначних культурних об'єктів та споруд (52 млн доларів США); (iii) посилення знань та навичок фахівців у галузі (32 млн доларів США); (iv) зміцнення правового захисту сектора культури та нормативно-правової бази під час та після війни, зокрема що стосується генпланів міст (0.8 млн доларів США); (v) підтримку для відновлення роботи креативних індустрій та вжиття запобіжних заходів щодо нематеріальної культурної спадщини (26.5 млн доларів США).

Обмеження та рекомендації для майбутніх оцінювань

Моніторинг культурних цінностей у важкодоступних місцевостях, особливо невеликих об'єктів місцевого значення, залишається складним завданням. Оцінка шкоди, завданої підводній спадщині, є складною для України з її 2700 км берегової лінії. Без початкових

показників та даних досі не завершено визначення завданої шкоди та збитків, пов'язаних з НКС, і це вимагатиме подальшого поглибленого розгляду та досліджень. Кількісні дані щодо людських ресурсів у цьому секторі також, як правило, недоступні. Зокрема, потрібні додаткові інвестиції у пошук якісних даних та відділення дезагрегованих даних, зокрема щодо людей з інвалідністю.

Таблиця 17. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США)

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	6,7	80,8	13,1
Чернігівська	136,0	340,1	367,2
Чернівецька	2,4	19,8	4,7
Дніпропетровська	90,4	262,4	212,0
Донецька	515,1	173,0	1 304,4
Івано-Франківська	3,0	63,5	5,8
Харківська	906,1	1 247,7	2 490,7
Херсонська	249,5	107,3	571,9
Хмельницька	33,5	37,8	90,9
Кіровоградська	5,4	188,6	14,4
м. Київ	195,1	10 643,4	460,4
Київська	133,5	517,0	374,0
Луганська	264,6	81,1	637,1
Львівська	58,6	1 966,6	123,0
Миколаївська	221,7	152,6	623,3
Одеська	267,5	918,9	666,8
Полтавська	8,8	679,1	18,7
Рівненська	2,3	27,0	4,5
Сумська	105,8	85,6	274,6
Тернопільська	2,1	72,9	4,2
Вінницька	24,3	7,2	63,9
Волинська	3,6	68,2	7,7
Закарпатська	2,2	318,7	5,0
Запорізька	219,4	1 476,4	513,1
Житомирська	27,3	111,7	66,0
Загальнонаціональний рівень (без визначеного регіону)	5,0	2,2	19,6
Всього	3 490,0	19 649,6	8 936,9

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка. Завдана шкода охоплює 22 місяці війни у період між 24 лютого 2022 року та 31 грудня 2023 року; збитки охоплюють загалом 40 місяців, до яких належать 22 місяці у період між 24 лютого 2022 року та 31 грудня 2023 року, а також додатково 18 місяців у період до 30 липня 2025 року (включно); потреби охоплюють період 2024-2033 рр.

Таблиця 18. Загальні потреби у відбудові та відновленні (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Компонент	Загальний обсяг (2024–2033)
Потреби щодо відбудови	Оцінка пошкоджень, детальне документування та гармонізована цифровізація	305,2
	Нагальні заходи щодо культурного нерухомого майна (укріплення, підпирання, посилення конструктивних елементів, захист та захисні заходи, зокрема розчищення завалів, зокрема вивезення сміття та знесення будівель) та рухомого майна (інвентаризація, плани готовності, управління сховищами тощо)	1,013,2
	Ремонт об'єктів, за можливості, для відновлення функціонування; збереження архітектурної спадщини, історичних міст та інфраструктури сфери культури з метою запобігання/пом'якшення негативного впливу руйнування визначних культурних об'єктів та споруд	675,5
	Відбудова/відновлення об'єктів	4,880,7
Потреби щодо відновлення надання послуг	Зміцнення правового захисту сектора культури та нормативно-правової бази під час та після війни	50,9
	Посилення знань та навичок фахівців галузі	525,9
	Підтримка для відновлення роботи креативних індустрій та вжиття запобіжних заходів щодо нематеріальної культурної спадщини	823,6
	Операційні витрати	662,0
Всього		8 936,9

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 19. Оціночні пріоритети у відновлення та відбудову на 2024 рік (млн доларів США)

Типи пріоритетних заходів/інвестицій	Оціночна вартість
Невідкладні заходи	0,9
Відновлення функціонування пошкодженого майна/об'єктів	0,5
Термінові ремонтні роботи	1,5
Спорудження укриттів	2,8
Загалом	5,7

Джерело: команда з проведення оцінювання, на основі пріоритетів, окреслених профільними міністерствами.

ВИРОБНИЧІ СЕКТОРИ

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО 213

Контекст

Починаючи з лютого 2022 року, війна завдала тяжкого удару по сектору сільського господарства України. До війни у сільському господарстві України формувалося 10 відсотків валового внутрішнього продукту (ВВП), галузь забезпечувала роботою 14 відсотків трудових ресурсів, а також генерувала 41% загального обсягу експорту.²¹⁴ Але війна, яка розпочалася якраз перед початком весняної посівної кампанії 2022 року, справила на галузь дуже значний вплив. Порівнюючи з 2021 роком, загальна площа посівів скоротилася на 20 відсотків, а вже після перших трьох місяців війни було завдано шкоди 15 відсоткам основних виробничих фондів у сільському господарстві. Виробництво зернових та олійних культур у 2022 році впало до 73 мільйонів тонн, що на 30 відсотків менше порівняно з попереднім роком.²¹⁵ Зниження сільськогосподарського виробництва в поєднанні зі зростанням цін на матеріально-технічні ресурси (зокрема, добрива та дизельне паливо) значно зменшило доходи сільськогосподарських виробників. Блокада Чорного моря в перші місяці війни призвела до різкого падіння експорту сільськогосподарської продукції, який передусім залежав від чорноморських портів. Хоча у наступні місяці альтернативні маршрути допомогли збільшити експорт зернових та олійних культур, його обсяги все ще були нижчими за довоєнний рівень. Внаслідок цього із січня по червень 2022 року закупівельні ціни на пшеницю та кукурудзу на внутрішньому ринку впали на 45 відсотків, тоді як світові ціни зросли на 15%. Чорноморська зернова ініціатива, започаткована у липні 2022 року, сприяла

збільшенню експорту, але логістичні витрати залишалися високими, що чинило негативний тиск на закупівельні ціни на внутрішньому ринку. Сприятливі погодні умови у 2023 році допомогли відновити виробництво зернових та олійних культур (79 млн тонн), проте обсяг виробництва залишався значно нижчим за рівень 2021 року (105 млн тонн).²¹⁶ Руйнування дамби Каховської ГЕС у червні 2023 року призвело до трикратного зростання збитків для аквакультури і рибного господарства. Після припинення Чорноморської зернової ініціативи у серпні 2023 року обсяги експорту та закупівельні ціни впали. Низька прибутковість сільського господарства та невизначеність щодо експортних перспектив і надалі впливатимуть на виробничі рішення, торгівлю і відпускні ціни у 2024 році.²¹⁷

Оцінка завданої шкоди та збитків

За оцінками, завдана шкода та збитки в сільському господарстві України сягають 80,1 млрд доларів США, при цьому на збитки припадає 87% від загальної суми (Таблиця 20).

Загальна шкода, нанесена сільському господарству, становить 10,3 млрд. доларів США, а збитки – 69,8 млрд. доларів США; ці цифри включають шкоду і збитки, пов'язані з руйнуванням греблі Каховської ГЕС. Під завдану шкодою мається на увазі часткове або повне знищення сховищ, підприємств рибного господарства та аквакультури, багаторічних посівів, а також вимушений забій худоби. Сюди ж входить знищення і крадіжка техніки та обладнання, а також викрадення матеріально-технічних ресурсів і продукції. Пошкодження техніки та

213 Сільське господарство включає в себе рослинництво, тваринництво та рибальство. До сільського господарства в RDNA2 не входять зрошення та лісове господарство, а також харчова промисловість та агрологістика, які розглядаються в інших частинах RDNA2.

214 Дані Державної служби статистики України, Державного центру зайнятості.

215 Дані Міністерства сільського господарства США (USDA).

216 Дані Міністерства сільського господарства США (USDA).

217 Міністерство аграрної політики та продовольства України, «Рентабельність виробництва зернових та олійних культур продовжує знижуватися, тоді як експорт морським шляхом повільно відновлюється», 11 грудня 2023 року, [посилання](#).

обладнання є найбільшою складовою частиною загальної завданої шкоди (57 відсотків), на другому місці після цього йде викрадення матеріально-технічних ресурсів і продукції (18 відсотків) та пошкодження складських об'єктів (18 відсотків). Станом на грудень 2023 року збитки у галузі зросли лише на 18% порівняно з лютим 2023 року, оскільки більшість активів, розташованих у зонах активного конфлікту, вже були пошкоджені протягом першого року війни. Найбільші обсяги завданої шкоди були зафіксовані в Луганській, Запорізькій та Херсонській областях, що в сукупності становить 65% від загальної суми шкоди.

На відміну від RDNA2, яка мусила розраховувати показники завданої шкоди у тваринницькій галузі та при вирощуванні багаторічних культур, RDNA3 бере за основу опубліковані дані. Зокрема, були використані дані Державної служби статистики України станом на 1 січня 2023 року щодо змін у поголів'ї тварин і посівних площ багаторічних культур. Використання фактичних даних для оцінки завданої шкоди призводить до незначного зменшення її значень у тваринництві і вирощуванні багаторічних культур, а також до зменшення загальної шкоди, завданої у Київській, Сумській і Чернігівській областях. Майже трикратне збільшення шкоди, завданої у секторі аквакультури та рибальства в RDNA3 у порівнянні з RDNA2 відбулося внаслідок руйнування греблі Каховської ГЕС.

Збитки становлять 69,8 млрд доларів США. До збитків, спричинених війною, включено втрату доходів аграрними підприємствами (через скорочення обсягів або припинення виробництва), зниження відпускних цін на продукцію (через логістичні проблеми у процесі експорту), зростання собівартості виробництва (через вищі ціни на добрива і паливо), вартість рекультивації постраждалих угідь після проведення операцій з обстеження, розмінування і поновлення доступу;²¹⁸ та припинення рибальства. Найбільші збитки, що становлять 49% від загальних втрат, пов'язані зі зменшенням обсягів виробництва однорічних сільськогосподарських культур. Наступними за розміром є збитки, спричинені зниженням закупівельних цін на товари, орієнтовані на експорт, такі як пшениця, ячмінь, кукурудза та олійні культури, що становить 35% від загального обсягу збитків.

Інші значні збитки включають зниження виробництва тваринницької продукції (8 відсотків), зростання виробничих витрат (6 відсотків), зниження вирощування багаторічних культур (1 відсоток), збитки, пов'язані з рекультивацією земель, а також збитки рибальства та аквакультури (1 відсоток разом). Порівняно з оцінками за лютий 2023 року, збитки зросли більш ніж удвічі. Найбільших втрат зазнали Харківська, Херсонська, Вінницька і Запорізька області. Збитки у Вінницькій області відрізняються тим, що регіон відіграє значну роль у сільськогосподарському виробництві країни, хоча він безпосередньо не постраждав від бойових дій.

Зростанню показника збитків сприяють декілька факторів. На відміну від оцінки збитків у лютому 2023 року, яка враховувала лише виробництво протягом 2022 року та зими 2023 року, оцінка RDNA3 включає збитки, понесені за весь 2023 рік. Враховуючи те, що війна може не закінчитися до початку посівної кампанії 2024 року, оцінки також включають прогнозовані збитки у рослинництві за весь 2024 рік. Те саме стосується оцінки збитків у тваринництві, яка тепер охоплює три роки скорочення виробництва, порівняно з одним роком, що містився у розрахунках за лютий 2023 року. Оцінки збитків також змінилися через зниження цін на експортно-орієнтовані товари. В оцінці за лютий 2023 року припускалося, що зниження цін вплине лише на кінцеві запаси 2021 року та врожай 2022 року. Оцінки RDNA3 також включають збитки через нижчі ціни на товари, орієнтовані на експорт, з урожаю 2023 року. Крім того, RDNA3 застосовує більш точні дані по цінах, які нещодавно стали доступними для оцінки збитків через вищі витрати на виробничі ресурси у 2022 році. Оскільки ціни на матеріально-технічні ресурси залишаються вищими за довоєнний рівень, оцінки, представлені станом на лютий 2024 року, включають збитки через вищі ціни на матеріально-технічні ресурси у 2023 році.

Вплив на людину. Вторгнення в Україну також справило значний вплив на гуманітарну ситуацію. Суттєве падіння прибутковості сільськогосподарського виробництва призвело до скорочення доходів сільськогосподарських виробників та заробітної плати мільйонів українців, які проживають у сільській місцевості. Згідно з оцінками, у результаті 20-відсотково-

218 Зауважте, що втрати від мін на сільськогосподарських землях і потреба в обстеженні, розмінуванні й поновленні доступу до сільськогосподарських земель не включені до оцінок сільськогосподарського сектору. Вони представлені окремо в розділі, присвяченому наскрізним темам.

го скорочення посівних площ і 10-відсоткового скорочення поголів'я худоби пряма зайнятість у галузі впала на 18 відсотків. Непрямий вплив є набагато більшим, оскільки вищезгадане падіння прибутковості сільського господарства зменшує попит на робочу силу та сприяє зниженню заробітної плати, яку отримують працівники у сільському господарстві. 3,4 мільйона людей потребують продовольчої безпеки та підтримки засобів до існування²¹⁹.

Потреби щодо відбудови та відновлення, у тому числі відбудова за принципом «відбудувати краще, ніж було»

Загальні потреби щодо відбудови та відновлення в державному секторі оцінюються у 56,1 млрд доларів США протягом 10 років (Таблиця 20 Таблиця 21), у тому числі 435 млн доларів США у 2024 році (Таблиця 22).²²⁰ Для того, щоб сільськогосподарська галузь відновилася, стала рушійною силою для економічного відновлення загалом, була джерелом гідного доходу для сільськогосподарських виробників і забезпечувала населення України продовольством, особливо важливими є кілька напрямків інвестицій. Серед них – вирішення проблеми ліквідності, інвестиції у стійкість до стихійних лих і змін клімату, інвестиції в інтегровані системи виробництва продовольства й енергетики, а також посилення державних інституцій у сільському господарстві з метою ефективної підтримки відбудови та відновлення і вступу до ЄС. Майже удвічі вищий рівень загальних потреб у відновленні та відбудові в оцінці RDNA3 порівняно з RDNA2 (зростання на 89%) зумовлений збільшенням загальної завданої шкоди та збитків за той самий період.

Потреби зосереджені на таких сферах:

- Завершення відбудови або заміна пошкоджених війною об'єктів з дотриманням принципу «відбудувати краще, ніж було».
- Сприяння більш довгостроковому відновленню сільськогосподарського виробництва з метою підвищення диверсифікації, інклюзивності, стійкості до змін клімату,

інтегрування виробництва продовольства й енергетики та забезпечення екологічної і соціальної сталості відповідно до вимог Європейського зеленого курсу,

- Масштабування інвестицій у державні аграрні установи для формування і реалізації науково обґрунтованої політики розвитку сільського господарства та сільських територій, що включає послуги з підтримки сільського господарства (санітарні та фітосанітарні заходи, питання безпечності харчових продуктів, земельний моніторинг та реєстрація земель, тестування ґрунтів для точного землеробства, сільськогосподарські дослідження та дорадчі послуги, навчання та перекваліфікація сільськогосподарських виробників та іншого персоналу, що залучений в агробізнес, тощо), з метою посилення спроможності установ сприяти відновленню аграрної галузі із врахуванням змін клімату.

Пріоритетні завдання щодо відновлення та відбудови на 2024 рік

Основна увага щодо відбудови та відновлення у 2024 році зосереджується на таких заходах із урахуванням спроможності уряду щодо реалізації/освоєння коштів:

1. Надання прямої підтримки сільськогосподарським виробникам через державні програми, які були успішно реалізовані в попередні роки. З метою відновлення сільськогосподарського виробництва ця підтримка поєднує надання грантів і матеріально-технічних ресурсів для малих сільськогосподарських виробників, компенсацію відсоткових ставок за кредитами на сільськогосподарське виробництво та співфінансування грантів на інвестиції, спрямовані на розвиток садівництва.
2. Розмінування (оцінюється окремо; не включено до Таблиці 20 чи Таблиці 21).

Донори вже виділили 488 млн доларів США – або 122% від потреби на 2024 рік – на відновлення сільського господарства України

219 OCHA. 2024. Ukraine Humanitarian Needs and Response Plan 2024. December 2023. [Посилання](#).

220 Оцінка потреб ґрунтується на останніх документах Уряду України, зокрема на Національному плані відновлення на 2022 рік та Плані відновлення та відбудови сільського господарства на 2023 рік.

(Таблиця 23). Донорське фінансування зосереджене на задоволенні нагальних потреб сільськогосподарських виробників, які включають, головним чином, наявність доступного фінансування, особливо для малих сільськогосподарських виробників. Донори також надають пріоритет інвестиціям у розбудову потенціалу і надання державних послуг, включаючи технічну допомогу для вступу до ЄС.

Обмеження та рекомендації для майбутніх оцінок

Незважаючи на те, що більшість шкоди було оцінено за результатами опитування сільсько-

господарських виробників та представників рибного господарства/аквакультури, проведених у 2022 році, деяку шкоду оцінювали непрямими методами, у тому числі викрадені матеріально-технічні ресурси та продукцію. З метою забезпечення точності, буде важливо провести переоцінку цих даних у майбутньому. Крім того, включення оцінок для зрошення, харчової промисловості та агрологістики, а також проведення заходів з обстеження, розмінування і поновлення доступу до сільськогосподарських земель (всі вони представлені в інших частинах RDNA) забезпечить більш комплексне розуміння збитків і потреб в агропродовольчому секторі.

Таблиця 20. Завдана шкода, збитки та потреби за областями (у млн дол. США)

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	1	3 131	1 819
Чернігівська	234	3 785	2 484
Чернівецька	0	377	219
Дніпропетровська	1	3 720	2 161
Донецька	912	3 700	3 752
Івано-Франківська	-	667	387
Харківська	1 360	6 000	5 366
Херсонська	2 050	5 660	6 649
Хмельницька	-	4 063	2 359
Кіровоградська	1	2 900	1 686
Київська	456	3 206	2 458
Луганська	1 747	2 799	4 682
Львівська	-	1 072	623
Миколаївська	476	3 385	2 583
Одеська	1	2 534	1 473
Полтавська	0	3 818	2 218
Рівненська	-	1 008	585
Сумська	119	3 402	2 137
Тернопільська	-	1 782	1 035
Вінницька	-	4 768	2 768
Волинська	-	1 013	588
Закарпатська	-	316	183
Запорізька	2 929	4 656	6 680
Житомирська	0	2 003	1 163
Всього	10 288	69 763	56 057

Джерело: Команда з проведення оцінки.

Примітка: – = не оцінювався. Завдана шкода охоплює 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року; збитки охоплюють загалом 40 місяців, у тому числі 22 місяці з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року і ще 18 місяців до 30 червня 2025 року; потреби охоплюють період 2024-2033 років.

Таблиця 21. Загальні потреби у відновленні та відбудові станом на 31 грудня 2023 року (млн дол. США)

Категорія	Вид діяльності/інвестиції	Всього (2024-2033 рр)
Потреби щодо відбудови	Підтримка відбудови	9 402
Потреби щодо відновлення надання послуг	Підтримка безпосереднього відновлення сільськогосподарського виробництва	6 122
	Підтримка довгострокового відновлення аграрного сектору	35 513
	Підтримка державних установ і програм у сфері сільського господарства, в тому числі для вступу до ЄС	5,020
Всього		56 057

Джерело: Команда з проведення оцінки.

Таблиця 22. Оцінка впровадження пріоритетних заходів на 2024 рік (млн дол. США)

Типи пріоритетних видів діяльності	Орієнтовна вартість
Підтримка безпосереднього відновлення сільськогосподарського виробництва	402
Компенсація відсоткової ставки	320
Гранти та матеріально-технічні ресурси для виробництва сільськогосподарської продукції малими сільськогосподарськими виробниками	71
Часткове гарантування кредитів в сільському господарстві	11
Підтримка більш довгострокового відновлення аграрного сектору	13
Інвестиційні гранти для інвестування в садівництво та овочівництво (частина програми «єРобота»)	13
Підтримка державних установ і програм у сфері сільського господарства, в тому числі для вступу до ЄС	20
Всього	435

Джерело: Команда з проведення оцінки.

Таблиця 23. Фактична донорська підтримка

Види діяльності/інвестицій	2023	2024	2025	Total
Підтримка безпосереднього відновлення сільськогосподарського виробництва	273,8	448,2	134,9	856,9
Компенсація відсоткової ставки (кредитна програма 5-7-9)	180,0	250,0	70,0	500,0
Часткова кредитна гарантія для сільського господарства	21,8	6,8	0,8	29,4
Додаткова ліквідність для фінансування сільського господарства	3,5	3,5	3,5	10,5
Гранти на виробництво для малих сільськогосподарських виробників		173,2	50,0	223,2
Матеріально-технічні ресурси і грошова підтримка для малих сільськогосподарських виробників	51,6	11,2	8,3	71,1
Розподіл серед сільськогосподарських виробників рукавів для зберігання продукції та іншого обладнання для зберігання	2,3	2,3	2,3	7,0
Закупівля техніки	14,5	1,2		15,7
Підтримка довгострокового відновлення аграрного сектору	46,7	21,9	15,8	76,0
Розвиток інфраструктури зберігання продукції	4,7	4,7	14,7	44,0

Види діяльності/інвестицій	2023	2024	2025	Total
Інвестиційні гранти для ланцюгів доданої вартості	3,2	6,4	6,0	15,6
Інвестиційні гранти для садівництва та овочівництва	30,0	2,0	2,0	34,0
Підтримка асоціацій водокористувачів і відновлення зрошувальних систем	10,7	10,7	5,0	26,4
Фінансування середньо- та довгострокових інвестицій	2,8	2,8	2,8	8,4
Підтримка державних установ у сфері сільського господарства, в тому числі для прискорення вступу до ЄС	22,1	18,3	14,2	39,5
Підтримка Мінагрополітики (включаючи ведення Державного аграрного реєстру)	3,2	4,3	3,3	10,8
Підтримка безпечності харчових продуктів	2,1	1,2	1,2	4,5
Підтримка сільськогосподарських науково-дослідних та освітніх установ	5,2	5,2	4,7	15,1
Підтримка політичного діалогу та посилення технічної спроможності українських інституцій	11,6	7,6	5,1	24,2
Всього	342,6	488,3	164,9	972,4

Джерело: Команда з проведення оцінки.

Примітка: Мінагрополітики – Міністерство аграрної політики та продовольства.

ЗРОШЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ

Контекст

Війна значною мірою вплинула на сектор зрошення та управління водними ресурсами. Маючи 41 мільйон га земель сільськогосподарського призначення (33 мільйони з них в обробітку), сільське господарство відіграє вирішальну роль в економіці країни. На нього припадає 10% ВВП, 41% експорту та 14% робочих місць. Хоча зрошення використовується лише на 1% всіх сільськогосподарських угідь, воно є життєво важливим для окремих культур, таких як картопля (на 15 відсотках), томатів та рису (майже на всіх площах) і для сільськогосподарського виробництва у деяких регіонах, таких як Херсонська область (14%). Дренажні системи розташовані на близько 10% сільськогосподарських угідь, переважно на півночі та північному заході, і вони значно підвищують виробничі можливості України, особливо щодо зернових та яловичини, завдяки забезпеченню придатних для використання пасовищ і кормових угідь.

Навіть до війни галузь зрошення і дренажу (ЗіД), захисту від паводків та управління водними ресурсами (УВР) стикалися з постійними складнощами. Напочатку, системи зрошення і дренажу були розроблені для задоволення потреб державних сільськогосподарських підприємств, але вони були зруйновані під час економічних і політичних перетворень, що відбувались після розвалу Радянського Союзу. Розпад великих державних структур призвів до невизначеності щодо права власності та джерел фінансування, і це призвело до загального погіршення стану галузі та різкого скорочення зрошуваних площ. Напередодні вторгнення наразі з 2,2 млн га, що були обладнані для

зрошення, лише 738 000 га (33%) могли функціонувати без додаткових інвестицій у зрошувальні системи, і ця цифра значно зменшилася через наслідки, спричинені війною. Недостатнє задіяння в поєднанні з неналежним технічним обслуговуванням, недостатнім дренажем і зростанням цін на енергоносії значно знизило продуктивність сектору. У відповідь на ці виклики, з 2017 року український уряд за підтримки Світового банку впроваджує Стратегію вдосконалення сектору ЗіД. Це включає реформування національних інституцій і створення організацій водокористувачів (ОВК) також створення нового агентства при Міністерстві аграрної політики та продовольства, якому перейшло управління зрошенням та рибним господарством. Станом на січень 2024 року було створено 32 ОВК.²²¹ Державна підтримка ОВК надається через Державний аграрний реєстр. Постановою № 1110 (від 20 жовтня 2023 року) внесені зміни до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки сільськогосподарських товаровиробників, які використовують меліоровані землі, та ОВК. Бюджетні дотації надаватимуться на реконструкцію існуючих меліоративних систем або будівництво нових систем із застосуванням дощування або краплинного зрошення, а також на реконструкцію насосних станцій²²².

Ці кроки є важливими для України для ефективного управління водними ресурсами відповідно до Водної рамкової директиви ЄС, яка наголошує на інтегрованому управлінні водними ресурсами та управлінні річковими басейнами. Починаючи з лютого 2022 року, інфраструктура ЗіД зазнала серйозних пошкоджень внаслідок війни, що триває, з цілеспрямованими обстрілами водосховищ, зрошувальних сис-

221 Тільки одна з них отримала права власності на меліоративну інфраструктуру, тоді як інші ще чекають цього.

222 Уряд України. 2023. Кабінет Міністрів України. Наказ від 20.10, 2023 No. 1110 Київ. Щодо змін до процедури використання фондів державного бюджету для виробників сільськогосподарської продукції, які використовують меліоровані землі та організацій водокористувачів. [Посилання](#).

тем, дамб (Каховська дамба, 6 червня 2023 р.) та критично важливих відомчих будівель. Інші пошкодження були спричинені інтенсивними бойовими діями навколо систем водопостачання, вандалізмом, там де вони тимчасово були на непідконтрольних державі територіях, спорудженням барикад з використанням матеріалів систем водопостачання, затопленнями у цілях зміцнення оборони та мінуванням навколо життєво важливих об'єктів інфраструктури. Все це більше ускладнює шлях до відновлення та ефективного управління водними ресурсами.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Згідно оцінок, розмір шкоди, завданої аграрному сектору України, становить 740,2 млн. доларів США (Таблиця 24). Це вважається мінімумом /з урахуванням потреби у додаткових даних відповідно до розділу обмежень. Сюди входить шкода, завдана рухомому майну, будівлям та відомчим приміщенням, що належать як Державному агентству меліорації та рибного господарства (ДАМРГ), так і Державному агентству водних ресурсів (ДАВР), всього 15,6 млн. доларів США. Додатково збитки включають також шкоду, що завдана господарській інфраструктурі (48,5 %), а також 10 млн доларів США для Карачунівського та Оскільського водосховищ і внаслідок руйнації Каховської дамби (48 %) (таблиця 24, таблиця 25). Ця оцінка не включає шкоду, завдану об'єктам на тимчасово непідконтрольних Уряду України територіях, яку поки що неможливо оцінити. Найбільш постраждалими областями є Чернігівська (90,2 млн доларів США), Житомирська (63,9 млн доларів США), Волинська (62,5 млн доларів США), Рівненська (58,7 млн доларів США) та Київська (54,6 млн доларів США), а також Херсонська (363,2 млн доларів США). Також очікується, що Дніпропетровська та Запорізька області, де оцінка ще є неповною, теж зазнали значних пошкоджень.

На лютий 2023 року, стан пошкоджень у зрошенні та управлінні водним ресурсами в Україні різко загострився, спостерігається зростання збитків на 95%. Це стрімке зростання в першу чергу пояснюється руйнуванням Каховської дамби в Херсонській області внаслідок нападу 6 червня 2023 року, збитки від якого оцінюються в 359,3 мільйона доларів США. У зв'язку з триваючими бойовими діями та окупацією збитки внаслідок руйнування Каховської дамби ще не оцінені. Однак, зниження рівня води в

Каховському водосховищі призведе до відключення зрошувальних каналів. За оцінками, загалом не використовуються 350 зрошувальних насосних станцій та 1,1 тис. км зрошувальних каналів.

Збитки у секторі оцінюються і зараз в 716,8 млн доларів США (Таблиця 24). Ця сума згідно визначенням у відповідному розділі обмеження є також мінімальною. Так як війна триває, збитки приголомшливо збільшились на 233 % порівняно з попереднім RDNA. Збитки включають операційні збитки, що ґрунтуються на упущеній вигоді, про яку повідомляють різні державні експлуатаційні структури. Основним фактором є те, що в багатьох регіонах ускладнена оплата водокористувачами послуг. Війна призвела до швидкого скорочення прямої сплати рентної плати за водокористування до державного бюджету по галузях, що є основним чинником упущеної вигоди також від надання інших послуг з водопостачання. Ці експлуатаційні збитки також відображають збитки, завдані управлінню та керуванню водними системами, оскільки фінансова основа систем зазнає серйозних втрат.

Ці операційні втрати є результатом багатьох факторів і відрізняються по районах у межах областей. Дані на господарському рівні та оцінка категорій втрат у використанні систем Зід були отримані Інститутом водних проблем і меліорації та МГО Прімавера. Втрати прибутку на зрошуваних площах враховуються в загальній оцінці збитків сільськогосподарського сектора. У цьому розділі враховуються втрати в оплаті послуг водопостачання внаслідок кількох факторів: таких як повені, що є наслідком затоплення — басейни річок у північних регіонах України затоплюються для захисту від вторгнення (що становить 53 % втрат); – мінування у прикордонних районах для зміцнення оборони (35%); та погіршення стану господарств (12 відсотків) через відсутність технічного обслуговування, оперативного персоналу, ресурсів і сировини. Найбільш значні збитки зафіксовано в Житомирській області – 132 мільйони доларів США, за нею йдуть Волинська – 129 мільйонів доларів США та Сумська – 121 мільйон доларів США. Операційні втрати аграріїв Херсонської, Дніпропетровської та Запорізької областей через руйнування Каховської дамби та втрату джерел зрошення ще не оцінені, що може призвести до зміни загальної оцінки.

Наслідки для населення. Руйнування життєво важливої інфраструктури, такої як Каховська

гребля, зрошувальні канали, насоси та резервуари, серйозно порушило доступність води для сільськогосподарських і побутових потреб і, у свою чергу, значно вплинуло на громади, які залежать від цих систем. Це погіршення не тільки підриває місцеву економіку, особливо в сільській місцевості, але також підвищує ризики для навколишнього середовища та здоров'я населення через потенційне забруднення та неналежну очистку води. Крім того, втрата контролю за управлінням водними ресурсами перешкоджає зусиллям з відновлення, що призводить до тривалих збоїв у наданні послуг і проблем із відновленням.

Відбудова та реконструкція і потреби у відновленні, зокрема за принципом «краще, ніж було» (build back better)

За оцінками, загальні потреби у відновленні та реконструкції для покращеного підходу до зрошення, дренажу та захисту від повеней становлять 10,7 мільярдів доларів США протягом наступного десятиліття (Таблиця 26). Інвестиції охоплюють не лише ремонт пошкоджених систем, де це можливо, але й включають компенсаційні програми. Ці програми спрямовані на підтримку та підвищення рівня виробництва шляхом покращення дренажу та розширення зрошення в регіонах, які залишаються під контролем уряду. Пріоритет слід надавати безпечним регіонам, де відновлення може розпочатися швидко. Найбільші потреби, за поточними даними, мають Київська (3,944 млн. доларів США) та Херсонська (1,898 млн. доларів США). Останній результат для Херсонської області включає потребу у 1,498 млн доларів США для ремонту конструкції Каховської дамби та пошкодження насосної станції на території обслуговування площею 780 тис. га.

Війна призвела до суттєвої затримки інституційних реформ, включаючи розробку та введення в дію ОВК, що негативно впливає на управління водними ресурсами. Щоб повністю зрозуміти наслідки передачі інфраструктури ОВК та задовольнити їхні поточні потреби, необхідна комплексна оцінка. Пріоритетна увага для модернізації повинна бути зосереджена на працюючих системах, що знаходяться під

контролем уряду. Це дозволить найближчим часом збільшити площі зрошуваних земель і продуктивність сільського господарства, не чекаючи моменту, коли стане можливою реалізація таких стратегічних проектів, як відновлення Каховської греблі. Ця модернізація передбачає не лише усунення пошкоджень, а й оновлення та покращення працюючої, але морально застарілої інфраструктури.

Інвестиції в діючу непошкоджену інфраструктуру є важливими для швидкого відновлення економіки та для компенсації збитків через прямі фізичні пошкодження. Ця стратегія повинна одночасно зосереджуватися на модернізації діючих іригаційних систем для ОВК та відновленні пошкодженої інфраструктури в районах, що постраждали від війни. Крім того, пріоритет слід надати модернізації багатofункціональних дренажних систем, які розширяють можливості зрошення в посушливі періоди та посилять захист лісів і природних територій. Крім того, оновлення аграрного виробництва є ще одним важливим аспектом у відновленні продуктивності на рівні господарств, якому слід приділяти пріоритет у безпечних районах. Покращення якості води також повинно бути ключовим напрямком і потребуватиме встановлення або ремонту лабораторій моніторингу та впровадження передових рішень для очистки води.

З початку війни було докладено значні зусилля щодо відновлення. Серед них – успішний ремонт ДАВР затвора Шандора на Казаровицькій греблі та реконструкція та відновлення роботи лабораторії моніторингу води у Донецькій області після повернення території під контроль уряду. Ці дії вже задовольнили деякі потреби, пов'язані з війною, визначені в попередніх RDNA.

Крім того, поширення галузевих реформ є обов'язковим для систематичного вдосконалення управління гідротехнічними меліоративними системами, включаючи полегшення доступу до інвестицій, підвищення ефективності управління, забезпечення прозорих тарифних структур і завершення передачі меліоративних систем відповідним установам і ОВК, що має вирішальне значення для модернізації і розширення.

Пріоритети реалізації заходів з відновлення та реконструкції на 2024 рік

Загальний обсяг пріоритетних інвестицій у відновлення та реконструкцію на 2024 рік оцінюється в 43,6 млн доларів США (Таблиця 27). Найактуальніші інвестиції включають відновлення пошкоджених гідротехнічних об'єктів і систем управління водними ресурсами та будівель, а також заміну рухомого майна в районах, які нещодавно були повернуті під контроль уряду, і районах, де не велися військові дії. Техніко-економічне обґрунтування та інвентаризація цього відновлення та модернізації (10 мільйонів доларів США) є пріоритетом інвестицій на 2024 рік для Київської, Чернігівської, Сумської, Житомирської, Рівненської та Волинської областей. Це буде спрямовано на відновлення сектору зрошення та водних ресурсів і буде сприяти вирішенню проблеми нестачі водопостачання та зрошувальних послуг для фермерів.

Іншим пріоритетом на 2024 рік є відновлення та вдосконалення внутрішньогосподарських іригаційних систем та технологій, а також обладнання для підтримки 32 ОВК (33,6 млн доларів США) у Київській, Черкаській, Полтавській, Вінницькій, Дніпропетровській, Миколаївській та Одеській областях. Це включає розробку інтегрованих планів модернізації, причому попередню увагу потрібно приділити інвентаризації технічної інфраструктури для розробки планів та проектів модернізації, придбанню обладнання для планування управління водними ресурсами, обліку та моніторингу зрошення, а також нарощування потенціалу, включаючи навчання ОВК.

Обмеження та рекомендації щодо майбутніх оцінок

- Результати цієї оцінки є попередніми, що ґрунтуються на обмеженому зборі даних і тому їх ще потрібно буде перевірити.
 - Регіональні дані для деяких областей, які ймовірно постраждали від війни, були недоступні, тому вони не включені до цієї оцінки, що призвело до нерепрезентативного розподілу збитків, втрат і потреб між областями
 - Диференціація за класами активів (тобто канали, насоси тощо) була неможливою, натомість ця оцінка диференціювалася регіональними організаціями управління водними ресурсами, включаючи комбінацію активів.
 - Під час наступних оцінок треба буде чітко відокремити збитки і потреби відновлення на меліоративних системах та в управлінні водними ресурсами.
 - Пріоритети фінансування, виділені на 2024 рік, є тимчасовими і можуть бути використані Міністерством лише після вирішення проблеми ПДВ/Податкового кодексу. Світовий банк і МАПП тісно співпрацюють у вирішенні цієї проблеми, щоб сприяти підтримці та створенню ОВК.
- У майбутніх оцінках рекомендується** включити збитки, спричинені зменшенням або відсутністю функцій управління, наприклад, такі як руйнування інфраструктури моніторингу та проблем зі встановленням прав на спеціальне водокористуванням для важкодоступних територій. Крім того, в оцінках слід враховувати вплив зменшення обсягів доступних водних ресурсів, потенційно спричинений руйнуванням гідротехнічних споруд на основних водосховищах і магістральних зрошувальних каналах.
- Райони, де ведуться активні бойові дії, або райони, які не контролюються урядом, не включені до цієї оцінки; тому звітність про інвентаризацію є неповною, оскільки немає (надійного) зв'язку з діючими експлуатаційними організаціями. Рекомендації щодо майбутніх оцінок включають наступне:
- **Розширення моніторингу якості води.** Значне погіршення якості води вимагає всебічного аналізу та постійного моніторингу, особливо після інциденту з греблею в Каховці, для вирішення проблеми погіршення якості води і, як наслідок, її доступності в об'єктах водного фонду.
 - **Розширення польових досліджень на місцях.** Щоб отримати більш точне уявлення про нанесену шкоду і збитки, слід провести додаткові польові дослідження на місцях, зосередивши увагу як на прямих, так і на непрямих наслідках для управління водними ресурсами.

- **Проведення грошової оцінки нанесеної шкоди, збитків і потреб в управлінні водними ресурсами.** Вони мають бути конкретно пов'язані з функціями управління та втратами водних ресурсів.

Таблиця 24. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн доларів США)

Таблиця	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	-	0,0	49,0
Чернігівська	90,2	0,0	184,9
Дніпропетровська	0,5	0,0	339,7
Донецька	0,5	-	51,7
Харківська	5,7	0,0	52,8
Херсонська	363,2	-	1 897,7
Хмельницька	0,0	52,0	0,0
Кіровоградська	0,0	0,0	0,0
Київ (місто)	0,0	0,0	0,0
Київська	54,6	50,0	3 943,6
Луганська	0,5	-	50,6
Львівська	0,0	0,0	22,9
Миколаївська	7,6	0,0	590,9
Одеська	0,0	52,9	364,2
Полтавська	-	0,0	27,3
Рівненська	58,7	0,0	184,9
Сумська	32,0	121,0	184,9
Тернопільська	0,0	33,0	0,0
Вінницька	-	0,0	1,7
Волинська	62,5	129,1	184,9
Закарпатська	-	0,0	0,0
Запорізька	-	52,9	63,4
Житомирська	63,9	131,9	203,6
По всій країні (без конкретного регіону)	0,3	93,0	2 335,1
Всього	740,2	716,8	10 734,0

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: – = не оцінено. Завдана шкода охоплює 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року; збитки охоплюють загалом 40 місяців, які включають період у 22 місяці з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року і ще 18 місяців до 30 червня 2025 року; потреби охоплюють період 2024-2033 років.

Таблиця 25. Оцінка шкоди по категоріям (млн доларів США)

Область	Шкода				
	Для власності ДАВР	Для власності ДАМР	Для господарської інфраструктури	Шкода завдана водосховищам	Шкода внаслідок руйнування Каховської дамби
Черкаська	-	-	-		
Чернігівська	0,24	-	90,00		
Дніпропетровська	0,53	-	-		
Донецька	0,45	-	-		
Харківська	0,65	-	-	5,00	
Херсонська	3,73	0,19	-		359,31
Хмельницька	-	-	-		
Кіровоградська	0,01	-	-		
Київ (місто)	-	-	-		
Київська	1,20	-	48,42	5,00	
Луганська	0,45	-	-		
Львівська	0,01	-	-		
Миколаївська	7,57	0,01	-		
Одеська	0,01	0,01	-		
Полтавська	-	-	-		
Рівненська	0,03	0,15	58,56		
Сумська	0,03	-	31,98		
Тернопільська	0,002	-	-		
Вінницька	-	-	-		
Волинська	0,06	-	62,49		
Закарпатська	-	-	-		
Запорізька	-	0,01	-		
Житомирська	0,05	-	63,81		
По всій країні (без конкретного регіону)	0,25	-	-		
Всього	15,26	0,37	355,26	10,00	359,31

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: – не оцінено. Збитки покривають 22 місяця війни з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року.

Таблиця 26. Загальні потреби у відбудові та відновленні (млн доларів США) станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Типи заходів/ інвестицій	Відповідальне Агентство	Загальні потреби (2024-2033)
Потреби у відбудові	Реконструкція, капітальний ремонт та модернізація державної іригаційної інфраструктури	ДАМР	2 752,5
	Реконструкція гідротехнічних споруд захисних масивів Дніпровських водосховищ	ДАМР	77,0
	Модернізація та розширення зрошувальних систем у чотирьох пріоритетних системах: Каховській, Північно-Рогачинській, Сірогозькій та Приазовській	ДАМР	1 254,7
Потреби у відновленні надання послуг	Відновлення та модернізація водогосподарської інфраструктури	ДАМР	1 408,2
	Відновлення функціонування державної системи моніторингу води	ДАМР	1,5
	Відновлення та будівництво централізованого водопостачання сільських населених пунктів, що використовують привізну воду	ДАМР	91,6
	Відновлення дренажних систем	ДАМР	1 080,0
	Заходи з управління ризиками настання повеней	ДАМР	0,0
	Захист заплави річки Ірпінь	ДАМР	3 742,3
	Підтримка внутрішньогосподарських іригаційних технологій/ обладнання для ОВК	ДАМР	321,1
Всього			10 734,0

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Таблиця 27. Приблизні пріоритети відновлення та реконструкції на 2024 рік (млн. доларів США)

Types of priority activities/investments	Estimated cost
Техніко-економічне обґрунтування та інвентаризація для відновлення та модернізації конкретних систем	10,0
Інвентаризація технічної інфраструктури та розробка проектів модернізації; обладнання для планування управління водними ресурсами, обліку та моніторингу зрошення, включаючи навчання ОВК	33,6
Всього	43,6

Джерело: Команда з проведення оцінювання. На основі пріоритетів, визначених профільним міністерством.

ТОРГІВЛЯ І ПРОМИСЛОВІСТЬ ²²³

Контекст

Торгівля і промисловість є основою економіки, на них припадало близько третини ВВП України, і вони забезпечували близько 6,0 млн робочих місць у довоєнний період.²²⁴ З лютого 2022 року до кінця 2022 року кількість діючих підприємств скоротилася на 15 відсотків – до близько 760 000 суб'єктів господарювання; більшість (86 відсотків) становили мікро – та малі підприємства з чисельністю менш ніж 50 співробітників.²²⁵ За даними статистичного збірника «Робоча сила України 2021», найбільше працівників було зайнято в оптовій та роздрібній торгівлі, далі – сектор сільського господарства і промисловість.²²⁶ Дані свідчать, що війна вплинула на приватний сектор України у два основні способи: по-перше, через шок попиту, спричинений скороченням споживчих витрат і доступу до критично важливих експортних ринків; по-друге, через зростання невизначеності щодо перспектив збуту та шоки пропозиції, які включали пошкодження та крадіжки активів, дефіцит виробничих ресурсів, порушення логістики та обмежений доступ до фінансування.²²⁷ Деякі компанії переїхали з регіонів, що постраждали від війни; підприємства в комерційному секторі (оптова торгівля) складають 44 відсотки компаній, що переїхали.²²⁸

Оцінка завданої шкоди та збитків

Загальний обсяг шкоди, завданої об'єктам торгівлі та промисловості в період з лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року, оцінюється в 15,6 млрд доларів США (Таблиця 28), що на 43 відсотки вище за оцінку в 10,9 мільярда доларів США, зазначену в RDNA2 станом на 24 лютого 2023 року.²²⁹ Більша частина завданої шкоди (83,6%) припадає на промисловість, решта – на торгівлю. На великі та середні підприємства, як державні, так і приватні припадає близько половини завданої шкоди (56,0% або 8,8 млрд доларів США). Майже половина обчисленої шкоди, що зазнали ці підприємства (4,2 млрд доларів США) була спричинена руйнуванням двох металургійних заводів у Донецькій області – Азовського металургійного комбінату та Маріупольського металургійного комбінату ім. Ілліча. Згідно з нещодавнім опитуванням²³⁰, 21% підприємств у сфері торгівлі та промисловості повідомили про завдану шкоду, пов'язану з війною, і продажі серед компаній усіх розмірів в середньому скоротилися на 53%. Майже половина підприємств на сході України і трохи менше третини на півдні України повідомили про шкоду від війни; ці підприємства також зазнали найбільшого падіння продажів (70 відсотків на сході і 63 відсотки на півдні). На противагу цьому, на заході падіння склало лише 39%. Най-

223 Промисловість, за визначенням, яке наведено у цьому розділі, охоплює промисловість та послуги, які не включено до інших розділів звіту. Зокрема, послуги, пов'язані з культурою, туризмом, фінансами та креативними індустріями, як-от готельна справа, туристичні послуги та реклама, не враховані у цьому розділі. Послуги закладів ресторанного господарства та харчування включені до сектору промисловості та торгівлі. Торгівля охоплює оптову і роздрібну торгівлю, а також складування.

224 Державна служба статистики України (ДССУ), дані за 2021 р.

225 Дані ДССУ. З 763 000 компаній майже половина не була класифікована за розміром, але більшість з них, швидше за все, є фізичними особами-підприємцями або малими фірмами.

226 ДССУ, "Робоча сила України 2021: Статистичний збірник", 2022 р., [посилання](#).

227 Світовий банк, "Україна: Фірми під час війни", листопад 2023 року, [посилання](#).

228 Opendatabot, "7820 українських бізнесів змінили регіон своєї реєстрації від початку повномасштабного вторгнення", 30 листопада 2023 року, [посилання](#). Близько 10 відсотків переїздів було профінансовано за рахунок державної програми переїзду; див. Prozoogo, [посилання](#).

229 Дані щодо розміру шкоди і збитків переважно були надані Київською школою економіки. Для RDNA3 оцінка збитків ґрунтується на всебічному охопленні регіональних даних, тоді як у RDNA2 було охоплено лише 14 з 25 регіонів.

230 Світовий банк, "Україна: Фірми під час війни", листопад 2023 року, [посилання](#).

більша частка пошкоджень була зафіксована в Донецькій, Харківській та Київській областях, де відбувалися або досі відбуваються військові дії і мала місце висока концентрація виробничих потужностей.

Загальні збитки в торгівлі та промисловості досягли близько 173,2 млрд доларів США (Таблиця 28), які оцінюються сукупно за **40-місячний період з початку повномасштабного вторгнення і до 30 червня 2025 року**. Обсяги збитків були розраховані за оновленою методологією;²³¹ коли були оприлюднені фінансові звіти компаній та офіційна статистика за 2022 рік, оцінку збитків було перерахований з використанням фактичних даних, що охоплюють перші 10 місяців повномасштабного вторгнення. Для розрахунку втрати доходів були використані фактичні дані про продажі за 2022 рік для торгівлі та промисловості, скориговані з урахуванням різниці у сценаріях економічного зростання МВФ для України в умовах війни та без неї. Для оцінки доданої вартості та виключення подвійного обліку міжгалузевих валових продажів були використані довоєнні проміжні коефіцієнти споживання. Збитки також включають узгоджену оцінку витрат на демонтаж будівель та розбирання завалів, розраховану на основі завданої шкоди. Загальні збитки становлять близько 116,9 млрд доларів США для промисловості та близько 59,2 млрд доларів США для торгівлі. Найбільших збитків зазнали підприємства Київської, Дніпропетровської і Донецької областей, де розташована велика кількість промислових підприємств та об'єктів торгівлі, — (на них припадає понад 60 відсотків сукупних збитків у секторі. Ракет-

ні обстріли української електромережі спричинили щоденні відключення електроенергії, що призвело до значних економічних втрат²³² і особливо негативно позначилося на продажах у цьому секторі. Близько 15 відсотків усіх фірм і до 20 відсотків виробничих підприємств зазнавали перебоїв у електропостачанні.²³³

Вплив на населення у секторі пов'язаний з втратою доходів і робочих місць, переміщенням людей, дефіцитом робочої сили та службою в армії. За даними Міжнародної організації праці,²³⁴ у 2022 році було втрачено 2,4 мільйона робочих місць, або 15,5 відсотка від загальної кількості. Найбільше скорочення зайнятості відбулося на підприємствах у сферах будівництва, переробної промисловості та торгівлі (на 36%, 23% та 21% відповідно). Безробіття, спричинене переміщенням і завданою шкодою у наслідок війни, найбільше вдарило по внутрішньо переміщених жінках; менше третини таких жінок залишилися на попередній роботі або влаштувалися на нову роботу.²³⁵ Загалом, підприємства торгівлі та промисловості відчули нестачу робочої сили, причому 46% промислових підприємств назвали нестачу робочої сили однією з головних проблем.²³⁶

Потреби у відбудові та відновленні, зокрема за принципом «краще, ніж було» (build back better) —

За оцінками, загальні потреби у відновленні та відбудові сектора торгівлі та промисловості становлять 67,5 мільярда доларів США на пе-

231 Оновлена методологія, яка частково пояснює зростання втрат після оцінки RDNA2, дозволила значно більш повною мірою і детальніше охопити географію даних, ніж це було в RDNA2, і використовувала фактичну фінансову звітність підприємств замість оціночної. Використовуючи фінансову звітність підприємств та офіційну статистику за 2022 рік, втрати доходів у секторі за перші 10 місяців війни були перераховані, а результати були скориговані з урахуванням різниці у сценаріях зростання МВФ для України в умовах війни та без неї. Оцінки для двох різних траєкторій зростання базувалися на прогнозах економічного зростання МВФ до війни (Перспективи розвитку [світової економіки](#) за жовтень 2021 року) та на оновлених траєкторіях зростання ([Перспективи розвитку світової економіки](#) за жовтень 2023 року). Була проведена оцінка зростання доходів торгівлі та промисловості для обох сценаріїв, а потім обрахована різниця між ними за період 40 місяців (війна, що триває, плюс наступні 18 місяців) була скоригована, щоб усунути подвійний облік між галузями і зосередити увагу на доданій вартості на основі довоєнних коефіцієнтів проміжного споживання.

232 О. Блінов та С. Джанков, "Економічні наслідки атак на енергосистему України", Vox.EU, 21 грудня 2022 року, [посилання](#).

233 Світовий банк, «Україна: Фірми під час війни», листопад 2023 року, [посилання](#).

234 Звіт Міжнародної організації праці «Турбота на роботі в Україні», листопад 2023 року.

235 InfoSariens, «Дослідження економічної активності жінок-ВПО та їхніх стратегій щодо відновлення джерел доходу», 16 червня 2023 року, [посилання](#).

236 Інститут економічних досліджень та політичних консультацій «Український бізнес в умовах війни» (грудень 2023). 20-те щомісячне опитування українських підприємств", [посилання](#).

ріод до 2034 р. (Таблиця 29).²³⁷ Потреби на відбудову інфраструктури та активів відповідно до принципу «краще, ніж було» (build back better) оцінюються загалом на рівні 20,7 мільярда доларів США, з рівномірним розподілом у коротко- та середньо-/довгостроковій перспективі (Таблиця 29). Це означає, що 31 відсоток передбачуваних потреб цього сектора припадає на відновлення та модернізацію будівель, обладнання та товарно-матеріальних запасів. Відповідно до завданих пошкоджень і збитків, найбільші потреби є в Київській, Донецькій та Дніпропетровській областях. Деякі компанії спромоглися відновити діяльність, адаптувавши свої процеси до більш складних умов ведення бізнесу, завдяки, зокрема, використанню цифрових інструментів, впровадженню методів оптимізації ланцюгів постачання та залученню нових клієнтів. У торгівлі та промисловості близько 17% та 15% компаній, відповідно, впровадили нові технології та процеси у свої методи управління ланцюгами поставок і в операційну діяльність. У багатьох магазинах, зокрема у роздрібній торгівлі, спостерігається відновлення обсягів продажів, але переважно на рівні, меншому за довоєнний; однак через брак надійних даних немає змоги кількісно оцінити, якою мірою відновлення продажів допомагало з проведення ремонту і відбудови. Отже, коефіцієнт відбудови за принципом «краще, ніж було» для торгівлі є трохи нижчим, ніж для промисловості, та становить 1,2 проти 1,3 відповідно, оскільки застарілі промислові активи, які були пошкоджені або зруйновані, потребуватимуть відбудови відповідно до новітніх технологій та «зелених» стандартів. Потреби на відновлення надання послуг і відбудова з урахуванням принципу «краще, ніж було» та включно з витратами на демонтаж будівель і розбирання завалів зросли відповідно до росту збитків; загалом вони становлять 46,8 млрд доларів США, з яких 16,4 мільярда доларів США будуть необхідні у короткостроковому періоді, а 30,4 мільярда доларів США – у довгостроковій перспективі. Збільшення оцінених потреб у RDNA3 пояснюється більш повними даними щодо завданої шкоди, а також оновленою методологією оцінки збитків (див. виноску 8).

Загалом, війна спричинила різноманітні негативні наслідки для бізнесу та приватного сектору України. Ці наслідки зумовлені кількома факторами: перебої з доступом до внутрішніх і міжнародних ринків, обмежений доступ до фінансування, перебої з постачанням основних ресурсів, недостатній попит і зростання невизначеності. Ступінь цих впливів варіюється залежно від сектору, місцезнаходження, ринкової частки та розміру компанії. Найбільшої шкоди зазнали компанії в основних зонах активних бойових дій на сході та півдні країни. Фінансові труднощі торкнулися приблизно 84% компаній, що призвело до скорочення продажів, інвестицій і втрати робочих місць. Падіння українського експорту було пов'язане із закриттям російського ринку та перебоями в роботі критично важливих торговельних і логістичних центрів. Три чверті (75%) експортерів зіткнулися з порушенням ланцюгів поставок. Приблизно 43% компаній, які закрилися тимчасово або назавжди, зазначили недостатній попит як основну причину. Зростання невизначеності, пов'язане з війною, ще більше знизило рівень зайнятості (-25%) та інвестицій. Загалом, впродовж 2023 року дві третини промислових підприємств на підконтрольних територіях працювали на 75 відсотків потужності або вище (з них лише 12 відсотків – на повну потужність).²³⁸

Водночас українські компанії, які продовжили роботу після вторгнення, адаптували свої бізнес-стратегії у проактивний та стійкий спосіб. Вони шукали нових клієнтів та ринки збуту (34%), використовували цифрові інструменти (41%), змінювали асортимент продукції/послуг (17%) і впроваджували методи оптимізації ланцюгів постачання (12%).²³⁹ Незважаючи на те, що компанії виявилися стійкими, ефективні та дієві політики і програми підтримки приватного сектору залишатимуться вирішальними факторами у процесі відновлення. Вони повинні зосереджуватись на полегшенні доступу до джерел фінансування та бізнес-консультуванні з питань доступу до ринків, стимулюванні стійкої модернізації потенціалу компаній і підвищенні продуктивності завдяки цифровізації. Зокрема, підприємства визначили три основні сфери, які потребують посилення державної підтримки:

237 Оцінки потреб для RDNA3 залежать від оцінки шкоди і збитків і спираються на покращене охоплення даних (як для обчислення нанесеної шкоди, так і збитків) та оновлену методологію (для збитків).

238 На основі опитування 535 підприємств промисловості та роздрібною торгівлі; див. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (IER), "Економічні тенденції та очікування у грудні 2023 року", 20-те щомісячне опитування підприємств, січень 2024 року, [посилання](#).

239 Світовий банк, "Україна: Фірми під час війни", листопад 2023 року, [посилання](#).

фінансова допомога, вдосконалення регуляторного середовища і доступ до ринків. Крупніші з них висловили більшу потребу в кредитах та грантах для відновлення пошкоджених активів.

Пріоритетом є поживлення торгівлі та промислового сектору з огляду на те, що від цих галузей залежать засоби до існування мільйонів працівників, а також враховуючи їхню участь у задоволенні найважливіших потреб під час відбудови, як-от будівництво, підприємства харчової промисловості та провідні виробничі підприємства. Відновлення економіки України залежить від використання динамізму приватного сектору та його мультиплікативного ефекту для підтримання експортно-орієнтованого зростання, сприяння створенню робочих місць, інноваціям та загальному сталому розвитку. У середньому 31% компаній хотіли б отримати доступ до нових кредитів для здійснення інвестицій або поповнення оборотного капіталу. 17% великих компаній порівняно з 9% малих підприємств висловили прохання отримати гранти на відновлення зруйнованих активів. З іншого боку, допомога у виході на нові ринки є більш актуальною для малих і середніх підприємств (МСП), ніж для великих (31% та 33% проти 26%). Податкові пільги є пріоритетом для 67% підприємств сфери гостинності, тоді як доступ до нових кредитів є пріоритетом для підприємств, що займаються торгівлею (42%). Гранти на відновлення зруйнованих об'єктів є пріоритетною потребою для підприємств на сході (27%) і менш актуальними в інших регіонах (12% або нижче в інших регіонах).

Нижче наведені пріоритетні рекомендації щодо підтримки торгівлі та промисловості в короткостроковій перспективі²⁴⁰:

- Надавати фінансову підтримку компаніям у формі позик, грантів і гарантій, аби дати змогу життєздатним компаніям вижити, перемістити виробництво (у разі потреби), провести реструктуризацію та модернізувати активи, а також створити можливості для появи нових учасників ринку, особливо орієнтуючись на малий бізнес за участі вразливих категорій населення, таких як ВПО, жінки та ветерани.
- Надавати фінансову підтримку в обробній промисловості з високою доданою вартістю та агропереробній галузі а також експортно-орієнтованим підприємствам у формі кредитів, грантів та гарантій.
- Розробити та впровадити інструменти зниження ризиків та фінансової підтримки для зменшення відсоткових ставок у всіх секторах.
- Сприяти проектному фінансуванню та фінансуванню розвитку (як для капітальних витрат, так і для оборотного капіталу) як способу стимулювання інвестицій в акціонерний капітал.
- Посилити фінансову та інституційну спроможність державних установ з метою мобілізації приватних інвестицій (через ДПП, індустріальні парки, нарощування стратегічних інвестицій тощо).
- Посилити страхування воєнних ризиків і збільшити покриття ризиків для нових інвестицій.
- Підтримувати перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників для отримання навичок, необхідних підприємствам для доступу до нових ринків.
- Оновити критерії відбору учасників для співфінансування капіталомістких проектів, відповідно до усталеної міжнародної практики.
- Посилити фінансову та інституційну спроможність державних установ для започаткування інвестиційних проектів і нових бізнес-можливостей шляхом надання технічної допомоги та розробки техніко-економічних обґрунтувань.
- Сприяти компаніям у виході на нові ринки за допомогою інструментів, які забезпечать відповідність стандартам на міжнародних ринках, послаблять митні обмеження, сприятимуть міжнародним партнерствам та навчанню, а також розширюватимуть доступність інструментів фінансування торгівлі та страхування.

²⁴⁰ Хоча рекомендації, наведені в основному тексті, представляють не менш важливі короткострокові пріоритети, вкрай важливо інституціоналізувати механізм визначення пріоритетів політики, заснований на узгоджених і чітких критеріях. Тому, попередні рекомендації та критерії визначення пріоритетів подані у звіті Світового банку "Україна: Фірми під час війни", листопад 2023 року, [посилання](#).

- Відновити логістичну інфраструктуру, необхідну для доступу до ресурсів та ринків.
- Спростити регуляторне середовище для бізнесу та податкове законодавство, аби спростити процедури започаткування та відновлення бізнесу, а також впровадження нових лінійок продукції і способів доставки.
- Сприяти залученню внутрішніх та зовнішніх інвестицій для відновлення ключових галузей промисловості.
- Розбудовувати потенціал технічної допомоги для визначення проектів з високим потенціалом мобілізації приватного капіталу та зі значним мультиплікативним ефектом після здійснення початкових інвестицій.
- Забезпечити участь приватного сектору в діяльності з відбудови та розвивати зв'язки з МСП в пріоритетних секторах для відновлення та інвестицій, як-от у сферах будівництва, транспорту та логістики.
- Розробляти програми, що сприяють розвитку ринків, аби стимулювати внутрішній попит на місцеві товари та послуги.

Інвестиції слід спрямовувати так, що відбудувати відповідно до принципу «краще, ніж було», приділяючи особливу увагу екологічним і цифровим технологіям з метою створення стійких підприємств, продукція та бізнес-процеси яких відповідають стандартам ЄС. Слід також продовжувати надавати фінансову підтримку підприємствам, зокрема це стосується заходів з полегшення доступу до кредитів. Хоча підтримка МСП залишається життєво важливою, оскільки вони становлять основу економіки, слід також заохочувати більші капіталомісткі інвестиції в ключові галузі (такі як зелена металургія, машинобудування, фармацевтика тощо) за допомогою інструментів зниження ризиків та механізмів співфінансування за підтримки донорів. Пріоритетним має стати усунення перешкод на шляху формування привабливого бізнес-, інвестиційного та торговельного клімату, які існували до початку війни, наприклад, в частині гармонізації торгівлі з ЄС, проблем конкуренції та реформи державних підприємств. Пряма технічна допомога компаніям, потенційно спрямована на сектори,

які є критично важливими для зростання, як-от агробізнес, металургія, машинобудування та ІТ, може допомогти їм вийти на нові ринки, перейти до виробництва продукції з вищою доданою вартістю та запровадити стійкіші практики господарювання. Фінансова та нефінансова підтримка може бути спрямована на компанії, що належать жінкам та якими керують жінки.

Пріоритетні потреби у відбудові та відновленні на 2024 рік

На 2024 рік загальні пріоритетні потреби у відбудові та відновленні для компаній у секторі промисловості та торгівлі оцінюються у 5,8 млрд доларів США (Таблиця 30).²⁴¹ Пріоритетні потреби у відновленні та відбудові включають фінансування інвестицій у нове обладнання, вдосконалення процесів, ремонт будівель, створення нових підприємств для стимулювання створення нових робочих місць, а також поповнення оборотного капіталу. Більшість підприємств, навіть ті, потужності яких не зазнали пошкоджень, мали скорочення доходів через руйнування інфраструктури та відключення електроенергії, звуження внутрішнього ринку, спричинене імміграцією, та розрив ланцюгів постачання. Приватний сектор також поніс витрати на відновлення надання послуг через впровадження нових бізнес-стратегій і процесів (наприклад, цифровізацію), переміщення активів та інші потреби в оборотному капіталі, навчання і перекваліфікацію працівників, а також інвестиції в стандарти якості та сертифікацію з метою доступу до нових ринків, включаючи зусилля, спрямовані на відповідність стандартам ЄС та іншим міжнародним стандартам. Деякі компанії, особливо в зоні ведення активних бойових дій, докладатимуть зусиль, щоб залишатися на плаву, й потребуватимуть лише оборотного капіталу, що зумовлено втратою робочої сили або значною невизначеністю. Хоча основні інвестиційні витрати нестимуть самі компанії, підтримка з боку державного сектору може допомогти їм вижити, оскільки зростаючі ризики продовжуватимуть обмежувати доступ до банківських кредитів і зменшуватимуть можливості торговельного фінансування та кредитування ланцюгів поставок.

Для подолання розриву у фінансуванні приватного сектору в промисловості та торгівлі у 2024 році знадобиться близько 3,1 млрд доларів США підтримки з боку публічного сектору.

Ця підтримка допоможе мобілізувати внутрішнє фінансування, стимулюватиме прямі інвестиції компаній та підтримає торгівлю. Уряд України вже запланував виділити понад 750 мільйонів доларів США з державного бюджету на підтримку цих фінансових потреб; для задоволення решти потреб триває пошук джерел фінансування серед донорів та багатосторонніх фінансових організацій. Інструменти підтримки, визначені в Таблиця 30 відповідають державним пріоритетам, але більша їх частина все ще не забезпечена фінансуванням. Програми підтримки підприємств, запроваджені Урядом України одразу після вторгнення, виявилися корисними, але їх можна удосконалити та раціоналізувати. У цих програмах брали участь лише 8 відсотків усіх підприємств і 6 відсотків МСП, але підприємства-учасники показали кращі результати діяльності, з точки зору продажів й збереження працівників, ніж ті, хто не брав участі. Це свідчить про потенційні переваги удосконалених програм підтримки МСП і швидкого впровадження кліматичних та екологічних стандартів з метою доступу до ринку ЄС. Підприємства також потребують підтримки для вирішення проблеми обмеженого доступу до фінансування. Банківське кредитування скоротилося в результаті війни: корпоративні кредити в гривні скоротилися на 20 відсотків порівняно з довоєнним рівнем²⁴² – але попит на фінансові ресурси залишається високим. Близько 84% підприємств стикаються з труднощами у доступі до фінансування, частково через високі відсоткові ставки. Пріоритетні інструменти включають гранти та гранти на умовах співфінансування, зокрема через програму «Робота»; пільгове кредитування за програмою 5-7-9²⁴³, кредитні лінії та інша підтримка від багатосторонніх донорів, а також гарантії, перестраховування та програми підтримки експорту через Експортно-кредитне агентство і донорські програми. Технічна допомога також матиме важливе значення для підтримки реалізації програм підтримки підприємств і забезпечення готовності проектів державно-приватного партнерства до інвестування.

Поряд із задоволенням нагальних потреб важливо розбудовувати програмну та інституційну спроможність державних установ і залучати фінансування, щоб успішні програми можна було швидко масштабувати, якщо умови дозволять

задовольнити більший попит на інвестиції з боку приватного сектору. Зазначені потреби у фінансуванні програм підтримки, представлені в Таблиці 31, відображають очікуваний попит на фінансування з боку приватного сектору лише у 2024 році. Якщо умови на місцях сприятимуть збільшенню приватних інвестицій, важливо буде мати наявне фінансування, аби мати можливість підтримати цей процес. Завчасна взаємодія з донорами для забезпечення зобов'язань щодо фінансування на 2025 рік має стати частиною перспективної стратегії фінансового планування, з метою збереження динаміки реалізації програм підтримки, розпочатих у 2024 році. Серед низки різних інструментів, варто розширювати програми підтримки пільгового кредитування та страхування, щоб задовольнити попит приватного сектору, і Уряд України визначив потенційні можливості для відкриття кредитних ліній з метою підтримки інвестицій у короткостроковій перспективі на суму до 4 млрд доларів США. Технічна допомога для посилення інституційної спроможності державних програм підтримки також матиме вирішальне значення з метою сприяння вибірці коштів і масштабуванню.

Обмеження і рекомендації для майбутніх оцінок

Визначення та припущення, що використовуються для розрахунків у секторі торгівлі та промисловості, аналогічні до застосованих в RDNA2. Промисловість, за визначенням, яке наведено у цьому розділі, охоплює промисловість (включно з переробкою первинної сільськогосподарської продукції) та послуги, які не включено до інших розділів звіту. Послуги, пов'язані з культурою, туризмом, фінансами та креативними індустріями, як-от готельна справа, туристичні послуги та реклама, виключені з переліку видів діяльності, які враховані у цьому розділі. Водночас послуги закладів ресторанного господарства та харчування включені до сектору промисловості та торгівлі. Торгівля охоплює оптову і роздрібну торгівлю, а також складування. У цьому розділі оцінено вплив як на державні підприємства, так і на приватні компанії.

Цей аналіз зіткнувся з такими обмеженнями, для яких, ми сподіваємось, можуть бути знайдені рішення в межах подальших досліджень:

242 Національний банк України, "Звіт про фінансову стабільність", грудень 2023 року, [посилання](#).

243 Загальні потреби програми 5-7-9 оцінюються на рівні \$670 млн до 2024 року, з яких \$400 млн припадають на торгівлю та промисловість, а \$270 млн – на сільське господарство (про це йдеться в розділі звіту, присвяченому сільському господарству).

- Ключовою рекомендацією є створення електронної системи для фіксації завданої шкоди, необхідного ремонту та понесених збитків, яка б забезпечила прозорий та перевірений метод інформування про завдану шкоду, який допоможе уряду України та донорам у наданні підтримки тим, хто її потребує, зокрема представникам бізнесу.
- Регіональні дані щодо деяких областей, які, ймовірно, постраждали від війни, були недоступні.
- Стосовно сектору торгівлі, то дані в розрізі областей були відсутні. Для визначення частки пошкоджень і збитків використовувався непрямий метод (переважно на основі оцінок пошкоджень житла) на основі впливу на малі підприємства, оскільки більшість торговельних підприємств є малими.
- Інформація про пошкоджені активи та вартісні показники була недоступною для більшості компаній, особливо менших за розміром. Використані припущення базувалися на фінансовій звітності, відповідно до якої були здійснені найкращі оцінки.
- Збитки були розраховані тільки на основі втраченої виручки. Для великих і державних підприємств оцінка втраченої виручки, ймовірно, не охоплювала весь обсяг збитків, оскільки компанії, які не зазнали жодних фізичних пошкоджень, ймовірно, все одно зазнали економічних збитків (наприклад, від перебоїв у роботі через відключення електроенергії або попередження про ракетний напад). За ідеальних умов для подальшого аналізу можна було б збирати дані для оцінювання втрат продуктивності та інших непрямих витрат, як-от орендної плати.
- Розбивка малих підприємств за секторами була відсутня, та їх діяльність не можна було оцінити за допомогою непрямих методів.
- Розрахунки потреб на відновлення базувалися на розрахунках завданої шкоди сектору торгівлі та промисловості. З огляду на величезні збитки на загальнонаціональному рівні, яких зазнав цей сектор, дані розрахунки можуть виявитися заниженими.

Таблиця 28. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн доларів США)

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	6,5	2 144,0	560,3
Чернігівська	131,7	1 140,9	464,9
Чернівецька	0,0	210,0	38,6
Дніпропетровська	294,2	28 689,5	8 060,9
Донецька	6 172,5	15 515,0	12 834,1
Івано-Франківська	0,0	3 210,6	803,7
Харківська	2 455,7	8 466,2	5 573,9
Херсонська	182,5	358,6	345,3
Хмельницька	18,3	1 167,8	329,6
Кіровоградська	8,3	1 282,3	351,1
Київ (місто)	445,7	9 145,7	3 189,0
Київська	2 588,7	61 858,3	19 968,0
Луганська	662,3	462,3	1 026,1
Львівська	26,5	4 593,3	1 235,7
Миколаївська	755,6	3 506,5	2 052,8
Одеська	199,2	7 569,0	2 192,4
Полтавська	425,7	4 766,9	1 794,2
Рівненська	0,4	1 076,7	276,5
Сумська	133,4	1 734,0	655,1

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Тернопільська	0,5	851,7	220,5
Вінницька	5,3	2 334,1	629,5
Волинська	0,0	1 868,5	475,8
Закарпатська	0,2	925,1	225,9
Запорізька	981,4	9 022,3	3 683,9
Житомирська	106,2	1 275,7	480,2
По всій країні (без конкретного регіону)	41,4	6,6	62,5
Всього	15 642,2	173 181,8	67 530,2

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: завдана шкода охоплює 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року; збитки охоплюють загалом 40 місяців, які включають період у 22 місяці з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року і ще 18 місяців до 30 червня 2025 року; потреби охоплюють період 2024-2033 років.

Таблиця 29. Сукупні потреби у відновленні та відбудові (млн доларів США) станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Типи заходів/ інвестицій	Всього (2024-2033)
Потреби у відбудові	Промисловість	17 656,2
	Торгівля	3 076,3
Потреби у відновлення надання послуг	Промисловість	29 020,5
	Торгівля	17 777,3
Всього		67 530,2

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 30. Оцінка пріоритетних потреб на 2024 рік (млн доларів США)²⁴⁴

Типи пріоритетних заходів/ інвестицій	Орієнтовна вартість
Інвестиції ^а	4 208
Оборотний капітал	1 602
Всього	5 810

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: ^а включає витрати на демонтаж будівель і вивезення уламків.

²⁴⁴ Оцінки короткострокових потреб приватного сектору в інвестиціях та оборотному капіталі на 2024 рік ґрунтуються на аналізі даних з багатьох джерел: (i) [дані опитування Світового банку](#) щодо інвестиційних планів підприємств ("Україна: Фірми під час війни", листопад 2023 року, [посилання](#)), (ii) офіційна база даних з фінансовими звітами 330 000 компаній за 2021-2022 роки, доступна на [урядовому порталі відкритих даних](#), після обробки Київською школою економіки, (iii) дані Уряду України, що відображають тенденції попиту на державні програми підтримки малого та середнього бізнесу, (iv) перелік пріоритетних інвестиційних проєктів, готових до реалізації у 2024 році, складений Київською школою економіки в рамках проєкту [«Потенційні інвестиційні можливості та механізми фінансування в Україні»](#), а також (v) інші доступні джерела. Потреба в капітальних інвестиціях була оцінена шляхом об'єднання даних опитування Світового банку 2023 року щодо інвестиційних планів підприємств на наступні 12 місяців, екстраполяції результатів на всю сукупність підприємств, фінансові показники яких включені до офіційної бази даних активних підприємств у 2022 році, а потім коригування на фактичну частку підприємств, які здійснювали інвестиції у 2022 році. Оцінка потреб в оборотному капіталі була здійснена з використанням фінансових показників, включених до офіційної бази даних активних підприємств у 2022 році.

Таблиця 31. Розрахунковий внесок публічного сектору (Уряду України, МФО та донорів) у реалізацію пріоритетів до 2024 року (млн. доларів США)

Типи інструментів	Орієнтовна загальна вартість
Гранти і дотації на ремонт, модернізацію бізнесу тощо ^a	424
Пільгове кредитування за програмою 5-7-9 (лише для промисловості та торгівлі) ^b	350
Кредитні лінії/ портфель інвестиційних проектів ^c	1 645
Підтримка підприємств-експортерів ^d	110
Страховання воєнних ризиків ^e	400
Технічна допомога ^f	10
Інші програми підтримки (індустріальні парки, ДПП*, програми розвитку громад, інвестиційні няні тощо) ^g	175
Total	3 114

Джерело: команда з проведення оцінювання за погодженням з Урядом України.

*Примітка: ДПП = державно-приватне партнерство.

a. На основі оцінок Міністерства економіки (за винятком 13 млн доларів США на садівництво, що обліковується в розділі «Сільське господарство»), скоригованих на 70-відсотковий рівень освоєння коштів у 2023 році.

b. На основі оцінок Міністерства економіки (за винятком 320 млн доларів США на сільське господарство, що обліковуються в розділі «Сільське господарство»), скоригованих на 98-відсотковий рівень освоєння коштів у 2023 році.

c. Базується на двох компонентах: (i) оцінка загального попиту на капітальні інвестиції з боку підприємств, поділена на мультиплікатор кредитної програми 5-7-9 (на основі даних проекту Світового банку, що фінансує цю програму) з метою визначення необхідного внеску державного сектору для задоволення загального попиту на капітальні інвестиції з боку підприємств; та (ii) оцінка потреб у капітальних інвестиціях відповідно до портфелю пріоритетних інвестицій, готових до реалізації у 2024 році складений Київською школою економіки в рамках проекту *«Потенційні інвестиційні можливості та механізми фінансування в Україні»*.

d. На основі оцінок Міністерства економіки, скоригованих на очікуваний 30-відсотковий рівень освоєння коштів у 2024 році.

e. На основі оцінок Міністерства економіки, скоригованих на очікуваний 50-відсотковий рівень освоєння коштів у 2024 році.

f. На основі оцінок Міністерства економіки щодо технічної допомоги, включаючи механізм ДПП, з оціночною середньою вартістю підготовки 500 000 доларів США на проект для портфеля проектів ДПП на 2024 рік.

g. На основі оцінки Мінекономіки щодо інвестиційних потреб для проектів індустріальних парків, ДПП, проектів розвитку громад та «інвестиційної няні», скоригованої на очікуваний 20-відсотковий рівень реалізації у 2024 році.

ФІНАНСОВИЙ СЕКТОР І БАНКІВСЬКА СПРАВА

Загальна інформація

Фінансовий сектор України значно постраждав унаслідок війни. З лютого 2022 року у банківському секторі було сформовано резерви на загальну суму у 2,9 млрд. дол. США під очікувані збитки, пов'язані з війною,²⁴⁵ водночас рівень непрацюючих кредитів зріс з 27 до 37 (станом на листопад 2023 року). Близько 82 відсотків непрацюючих кредитів сектора зосереджено в державних банках. Водночас фінансовий сектор залишається стабільним, працюючим, прибутковим і ліквідним, чому сприяють надзвичайні заходи та загальна політика, які призвели до отримання значних процентних доходів та зростання депозитної бази. У 4 кварталі 2023 року Національний банк України (НБУ) успішно перейшов від фіксованого курсу гривні до режиму керованої гнучкості обмінного курсу. В результаті більшість банків продовжують мати високий рівень капіталізації; коефіцієнт достатності капіталу зріс з 18 відсотків до війни до 21 відсотка станом на кінець 2023 року.²⁴⁶ Проведена у 2023 році Національним банком України оцінка стійкості 20 найбільших банків (на які припадає понад 90 відсотків активів банківської системи) свідчить, що більшість банків адекватно оцінюють потенційні кредитні збитки та створили відповідні резерви. Втім пильність і надалі є виправданою з огляду на те, що справжній стан банківської системи залишається неясним і що подальші потрясіння, включаючи націоналізацію банків, залишаються ризиком. Хоча нещодавно запроваджений податок на прибутки банків навряд чи матиме негайний негативний вплив на фінансову стабільність, він потенційно вплине на здатність

банків покривати збитки, якщо ситуація погіршиться. Сектор небанківських фінансових установ (НБФУ), ймовірно, також зазнає значних втрат у результаті війни (на додаток до вразливості, притаманної їм і у довоєнний час), але тут дані залишаються дуже обмеженими. З огляду на його невеликий розмір, очікується, що сектор НБФУ не матиме системного впливу на фінансову систему загалом. У порівнянні з RDNA2, оновлена інформація свідчить про збільшення завданої шкоди, водночас оцінки збитків зменшилися, відповідно до результатів проведеної НБУ оцінки стійкості банків.

Оцінка завданої шкоди та збитків

Загальна вартість шкоди, завданої банківському сектору, оцінюється у 20,8 млн. дол. США (Таблиця 31). Завдану шкоду оцінювали на підставі даних про основні засоби банків (зокрема, банківські приміщення та обладнання), а також проведеного НБУ опитування банків про завдану шкоду.²⁴⁷ Найбільше шкоди було завдано в Херсонській, Донецькій, Харківській, Луганській та Запорізькій областях, де досі тривають активні бойові дії. На державні банки, які становлять 54 відсотки чистих активів банківської системи станом на листопад 2023 року, припадає 55 відсотків завданої шкоди.

Збитки в банківському секторі оцінюються у 5,7 млрд. дол. США (Таблиця 32). Кредитні збитки оцінюються у 25 відсотків довоєнного чистого кредитного портфеля, що є серединою між верхньою та нижньою межею діапазону оцінок, вказаному у Звіті НБУ про фінансову стабільність за друге півріччя 2022 року.²⁴⁸ Оцінку було

245 Це становить близько 13 відсотків чистого кредитного портфеля банків на кінець лютого 2022 року; водночас у звіті Національного банку України про фінансову стабільність за перше півріччя 2023 року зазначено, що збитки можуть сягати 30 відсотків.

246 З лютого 2022 року сім банків було визнано неплатоспроможними, у тому числі дві дочірні компанії російських державних банків і п'ять невеликих приватних банків, на які разом припадає близько 3,3 відсотка активів банківського сектора. На підставі санкцій було націоналізовано один системний банк, на який припадає 3,1 відсотка активів банківського сектора.

247 Дані взято зі звіту про опитування банків, проведеного НБУ, станом на липень 2023 року.

248 «Звіт про фінансову стабільність», червень 2022 р., [посилання](#).

знижено на 5 відсоткових пунктів порівняно з RDNA2 за результатами проведеної НБУ оцінки стійкості банків за 2023 рік, яка показала, що більшість банків адекватно оцінювали потенційні кредитні збитки та створювали відповідні резерви. Водночас, можливо, необхідно буде створити додаткові резерви, оскільки заходи тимчасового пом'якшення регуляторних вимог поступово припиняють свою дію і (якщо дозволять умови) через проведення незалежного аналізу якості активів. Близько 40% кредитних збитків припадає на державні банки, а 45% збитків припадає на Київ (через специфіку реєстрації підприємств у Києві). Третина кредитних збитків була спричинена прямим знищенням активів позичальників, тоді як решта пояснюється економічними наслідками війни. Кількісна оцінка збитків не враховує невіддільні ризики щодо втрати надбання реформ у фінансовому секторі, зокрема через надзвичайні заходи з метою зменшення ризиків, пов'язаних з війною, та зміни підходів управління державними банками; ця оцінка не відображає і потенційних затримок у подальшому реформуванні законодавчої бази, які можуть виникнути з огляду на необхідність спершу розв'язати післявоєнні проблеми.

Наслідки для населення: незважаючи на серію кібератак і період відтоку депозитів в очікуванні вторгнення, більшість банківських відділень продовжували працювати; послуги онлайн-банкінгу повністю доступні для всіх клієнтів, які мають доступ до Інтернету; система безготівкових розрахунків працює стабільно; і ліквідність для більшості банків відновлена. Щоб забезпечити безперервність банківської мережі, наприкінці 2022 року НБУ спільно з банками запровадив так званий Power Banking²⁴⁹ – мережу з понад 2000 відділень банків по всій країні, які можуть надавати банківські послуги навіть під час тривалих відключень енергопостачання. Однак доступ до кредитів скоротився через посилення банківських стандартів кредитування та високі процентні ставки.

Потреби у відновленні та відбудові, в тому числі за принципом «краще, ніж було»

Загальні потреби фінансового сектора у відновленні та відбудові оцінюються у 2,3 млрд. дол. США протягом 10 років (Таблиця 33). У 2022 і 2023 роках уже було створено резерв під кредитні збитки, пов'язані з війною, на суму 2,9 млрд. дол. США і їх було вираховано із загальних потреб. Крім того, з огляду на результати оцінки стійкості 2023 року розрахунковий відсоток загальних кредитних збитків, пов'язаних з війною, було зменшено з 30 відсотків до 25 відсотків (порівняно з RDNA2) — середина між базовим і несприятливим сценаріями НБУ. Фактичні потреби в докапіталізації можна визначити лише після проведення незалежного аналізу якості активів.

Для того, щоб фінансовий сектор відновився та сприяв загальному відновленню економіки, необхідно вжити ряд заходів протягом різних часових рамок. Реформи політик у фінансовому секторі мають бути спрямовані на (i) збереження фінансової стабільності та підтримку довіри суспільства (у короткостроковій та середньостроковій перспективі), (ii) посилення готовності до ліквідації неплатоспроможних банків (у короткостроковій перспективі), (iii) захист та зміцнення інституційної бази, а також можливості регуляторів фінансового ринку (в короткостроковій та середньостроковій перспективі), (iv) посилення внеску фінансового сектору у задоволенні фіскальних потреб та потреб приватного сектора (в короткостроковій та середньостроковій перспективі), та (v) приведення законодавства щодо фінансового сектору у відповідність з *acquis* ЄС (в короткостроковій та середньостроковій перспективі). Для забезпечення фінансової стабільності під час війни та на етапі відновлення/відбудови необхідні скоординовані дії всіх гравців фінансового ринку — фінустанов, НБУ, НКЦПФР та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) — та дієва підтримка з боку органів державної влади, зокрема, Мінфіну.

249 НБУ, «Power Banking: ініційована НБУ об'єднана банківська мережа Power Banking створена, працюватиме навіть при відключеннях», 26 грудня 2022 р., [посилання](#).

Першочергові заходи відновлення та відбудови у 2024 року

Інвестиції у відновлення та відбудову на 2024 рік оцінюються у 3,1 млн. дол. США (Таблиця 34): Потреби у відбудові на 2024 рік охоплюють відновлення інфраструктури банківського обслуговування на підконтрольних уряду територіях (Чернігівська, Харківська, Херсонська, Київська та Сумська області), а також створення додаткових резервів на покриття кредитних збитків. Паралельно з інвестиціями, переліченими в Таблиці 34, основні напрями відновлення та відбудови на 2024 рік включають такі заходи:

- **Аналіз впливу війни на фінансовий сектор (огляд якості активів).** НБУ проведе оцінку стійкості 20 найбільших банків з подальшою незалежною оцінкою активів банків, коли дозволять умови.
- **Забезпечення фінансової стійкості ФГВФО.** ФГВФО повинен мати достатні кошти для покриття застрахованих вкладів у банках з найвищою ймовірністю стати неплатоспроможними.
- **Розробка плану дій щодо врегулювання непрацюючих кредитів,** спрямований на реформування механізмів врегулювання непрацюючих кредитів та створення ринків/механізмів для проблемних активів.
- **Підвищення ефективності банківського сектора,** частково шляхом зміцнення структури управління державних банків наглядовими радами, більшість членів яких є незалежними; розпочати підготовку до повернення до довоєнної стратегії щодо державних банків та реформування відповідної

нормативно-правової бази для приватизації державних банків.

- **Посилення розробки програм фінансової підтримки з обмеженим часом, спрямованих на позичальників і сектори, що постраждали внаслідок війни, з використанням прозорих правил та механізмів управління.** Заходами політики необхідно буде мінімізувати можливості завдати шкоди через моральний ризик та отримання ренти, а також забезпечити дотримання надійних методів управління кредитними ризиками та механізмів незалежного управління в державних банках, а також сприяння ефективному розподілу нових кредитів. Слід створити спеціальний пул страхування на випадок війни та запустити роботу Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві.

Обмеження та рекомендації щодо майбутніх оцінок

Ця оцінка потреб фінансового сектору базується на широкому колі вхідних даних з таких джерел, як НБУ та опитування установ фінансового сектору. При формуванні оцінки також були використані висновки експертів і вторинні дані, де це можливо. Як і в RDNA1 та RDNA2, оцінки базуються на доступній на поточний час інформації. Більш точні оцінки будуть доступні після завершення діагностики стану фінансового сектору. Крім того, як зазначено вище, кількісна оцінка збитків не враховує невіддільні ризики щодо втрати надбання реформ у фінансовому секторі, зокрема через тимчасове пом'якшення пруденційних вимог і зміни підходів управління державними банками; також в оцінці не відображено потенційних затримок у подальших реформах через необхідність спочатку вирішити післявоєнні проблеми.

Таблиця 32. Завдана шкода, збитки та потреби за областями (млн. дол. США)

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	-	45,0	18,0
Чернівецька	0,4	15,0	6,5
Чернігівська	-	24,5	9,8
Дніпропетровська	-	226,1	90,4
Донецька	4,5	191,3	83,2
Івано-Франківська	-	50,2	20,1
Харківська	3,4	933,9	377,6
Херсонська	5,8	201,6	87,4
Хмельницька	-	47,4	19,0
Кіровоградська	-	30,7	12,3
Київ (місто)	-	2 547,2	1 018,9
Київська	0,6	40,0	16,7
Луганська	2,9	33,9	17,7
Львівська	-	183,2	73,3
Миколаївська	0,4	101,6	41,2
Одеська	-	226,8	90,7
Полтавська	-	58,6	23,4
Рівненська	-	27,8	11,1
Сумська	0,3	41,7	17,0
Тернопільська	-	30,2	12,1
Вінницька	-	48,9	19,6
Волинська	-	20,2	8,1
Закарпатська	-	22,0	8,8
Запорізька	2,5	457,5	186,7
Житомирська	-	28,6	11,5
По всій країні (без конкретного регіону)	-	74,9	-
Разом	20,8	5 708,8	2 280,8

Джерело: Група оцінювачів.

Примітка: Завдана шкода охоплює 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року; збиток охоплює загалом 40 місяців, включаючи 22 місяці з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року та додаткові 18 місяців до 30 червня 2025 року, потреби покривають період 2024-2033.

Таблиця 33. Загальні потреби у відновленні та відбудові (млн. дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Об'єкти	Загальні потреби (2024–2033)
Потреби у відбудові	Державні банки	15,6
	Приватні банки (українські та іноземні банки)	12,4
Потреби у відновленні надання послуг	Державні банки	825,5
	Приватні банки (українські та іноземні банки)	1427,2
Разом		2 280,8

Джерело: група оцінювачів.

Таблиця 34. Оцінка вартості відновлення та відбудови на 2024 рік (млн. дол. США)

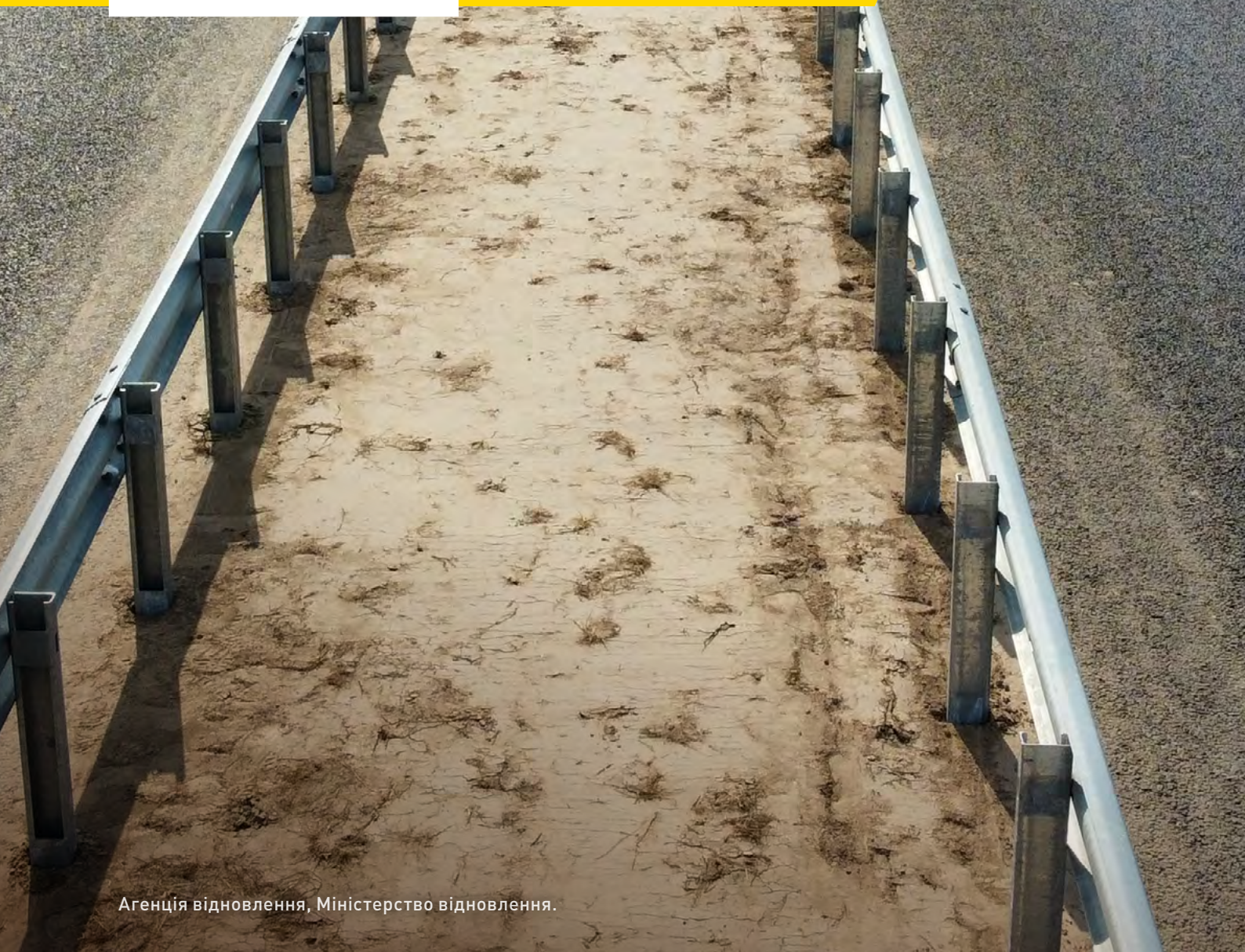
Види діяльності/інвестиції	Оцінка вартості	
Відновлення інфраструктури банківських послуг на підконтрольних державі територіях	Державні банки	1,5
	Приватні банки (українські та іноземні банки)	1,6
Потреба додаткової докапіталізації	Державні банки	Уточнюється ^а
	Приватні банки (українські та іноземні банки)	Уточнюється ^а
Разом	3,1	

Джерело: група оцінювачів. Згідно з пріоритетами профільних міністерств.

а. Примітка. Проведена НБУ Оцінка стійкості за 2023 рік показала, що більшість банків адекватно оцінювали потенційні кредитні збитки та створювали відповідні резерви. Банки змогли компенсувати збитки переважно операційним прибутком. Водночас, можливо, необхідно створити додаткові резерви та є відповідна потреба в додатковій рекапіталізації, що впливає з можливого погіршення макроекономічної ситуації, а також майбутнього незалежного аналізу якості активів.

СЕКТОРИ ІНФРАСТРУКТУРИ

ЕНЕРГЕТИКА І ВИДОБУВАННЯ КОРИСНИХ КОПАЛИН ²⁵⁰

Контекст

Починаючи з лютого 2023 року, енергетичний сектор зазнає постійних атак на свою інфраструктуру. У період, відображений в оцінці RDNA1, енергетичний сектор зазнав пошкоджень, пов'язаних з війною (хоча, здебільшого, це була супутня шкода), однак інтенсивні атаки на енергетичну інфраструктуру з початку жовтня 2022 року спричинили масштабні руйнування по всій країні, що було зафіксовано в RDNA2. Відтоді енергетична інфраструктура України зазнала численних артилерійських обстрілів, а енергетичні компанії – кібератак. Ці атаки завдали значної шкоди об'єднаній енергетичній системі України, включаючи інфраструктуру генерації та передачі електроенергії. Протягом періоду, відображеного в RDNA3, руйнування греблі Каховської гідроелектростанції (ГЕС) також мало серйозні наслідки, завдавши значної шкоди енергетичному сектору та Херсонській області зокрема.²⁵¹ У звіті Уряду України та Організації Об'єднаних Націй надається більш детальна інформація про руй-

нування дамби Каховської ГЕС, включаючи кількісну оцінку завданої шкоди.²⁵² Протягом 2023 року регулярні інтенсивні обстріли інфраструктури відбувалися по всій території України. Найбільше постраждали східні та південні регіони через їхню близькість до лінії фронту, яка проходить від Харкова через Краматорськ, Дніпро, Запоріжжя, Кривий Ріг, Херсон, Миколаїв до Одеси та Ізмаїла. Протягом літніх місяців 2023 року кількість обстрілів в інших регіонах України була меншою. Атаки відновилися під час опалювального сезону 2023-2024 років. Ці фактори відобразилися на змінах у нанесеній шкоді і збитках, особливо в період з березня по грудень 2023 року.

До лютого 2022 року енергетичний сектор відіграв ключову роль в економічному зростанні України та її національній безпеці, а також відіграв дедалі більшу роль у досягненні мети уряду щодо модернізації економіки. Сектор енергопостачання становив 7-8% ВВП,²⁵³ при цьому плата за транзит газу з Росії складала близько 0,3% ВВП.²⁵⁴ Все населення мало до-

250 У RDNA3 оцінка енергетичного сектору не включає централізоване тепlopостачання, яке тепер розглядається в рамках муніципальної оцінки. Якщо в поточному розділі наводяться дані енергетичного сектору з RDNA2 та RDNA1, то ці цифри включають централізоване тепlopостачання. Також зверніть увагу, що за RDNA3 не всі пошкодження зафіксовані та оцінені (з цього приводу, будь ласка, зверніться до розділу обмежень, який подається нижче). Також необхідно зазначити, що в даному випадку «видобування корисних копалин» відноситься тільки до галузей, які пов'язані з енергетикою. В цій частині також є обмеження у зборі та оцінці даних, як зазначено у відповідному розділі нижче.

251 Значення збитків та потреб, пов'язані з Каховською ГЕС, включені до звіту RDNA3 на основі значень, наданих Міненерго та Укргідроенерго. Це орієнтовний рівень, необхідний для відновлення енергопотужності в цілому, а не є підтримкою чи схваленням рішення про відновлення Каховської дамби. Таке рішення є дуже чутливим і вимагає оцінки впливу на навколишнє середовище та екологічних проблем, кращого розуміння потенційних наслідків впливу на навколишнє середовище та оцінки альтернативних варіантів для відновлення втрачених потужностей з виробництва електроенергії.

252 Уряд України та ООН, "Оцінка потреб після катастрофи: катастрофа на Каховській греблі, Україна, 2023 рік", [посилання](#).

253 Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України, "Визначення рівня енергетичної безпеки України", 2023, 35, [посилання](#).

254 Транзит газу через територію України зазнав суттєвих змін з часів отримання нею незалежності. Будівництво трубопроводів ("Блакитний потік" у 2003 році, "Північний потік-1" у 2011 році та "Турецький потік" у 2020 році), газові суперечки між Україною та Росією, а також розвиток ринку скрапленого природного газу – все це призвело до скорочення транзиту газу через Україну протягом останніх кількох років.

ступ до електроенергії, а 94,9 відсотка мали доступ до чистого палива для приготування їжі.²⁵⁵ Центральне опалення мало високий ступінь охоплення населення (близько 47%), особливо у великих містах. 74% населення мало доступ до газорозподільної мережі,²⁵⁶ а 89% мало доступ до чистої води завдяки напірним системам водопостачання.

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Станом на 31 грудня 2023 року розмір завданої шкоди оцінюється в 10,8 млрд доларів США (Таблиця 35); це без урахування шкоди, завданої сектору централізованого тепlopостачання, яка, за оцінками, перевищує 2,1 млрд доларів США.²⁵⁷ Для порівняння, станом на 24 лютого 2023 року (в рамках RDNA2) загальна сума завданої шкоди оцінювалася в понад 10 млрд доларів США (включно зі шкодою, завданою сектору централізованого тепlopостачання в розмірі близько 1,2 млрд доларів США); станом на 1 червня 2022 року (в рамках RDNA1) сума завданої шкоди оцінювалася на рівні 2 млрд доларів США. Більша частина шкоди, відображеної в оцінці RDNA3, була завдана протягом періоду, що охоплює оцінку RDNA2. Проте атаки, що тривають, призвели до збільшення як шкоди, так і втрат. Значної шкоди було завдано внаслідок руйнування Каховської ГЕС та її дамби. Також було отримано нову інформацію, яка уточнює розмір шкоди, завданої енергетичному сектору в попередні періоди, що відображені в оцінках RDNA1 і RDNA2.

Найбільшої шкоди було завдано сектору електроенергетики: 7,5 млрд доларів США (порівняно з 6,5 млрд доларів США у RDNA2). Серед сегментів сектору електроенергетики найбільше постраждала генерація – 4,9 млрд доларів США (порівняно з 3,9 млрд доларів США, оціненими в RDNA2), за ним слідує сегмент передачі

(2,15 млрд доларів США порівняно з близько 1,9 млрд доларів США, оціненими в RDNA2). Шкода, завдана сегменту розподілу електроенергії, оцінюється в 430 млн доларів США (порівняно з 404 млн доларів США, оціненими в RDNA2), хоча ця сума не включає активи на територіях, які тимчасово не підконтрольні уряду України. Шкода, завдана газовому сектору оцінюється у 1,3 млрд доларів США (порівняно з 1,2 млрд доларів США, оціненими в RDNA2). Розмір шкоди, завданої нафтовому сектору, включаючи нафтопереробні заводи, паливні склади та автозаправні станції, оцінюється приблизно в 1,7 млрд доларів США (на тому ж рівні, що і в RDNA2). Неможливо заново оцінити розмір шкоди, завданої вуглевидобувному сектору, оскільки бракує інформації, що стосується шахт, розташованих на не підконтрольних уряду України територіях; для цього сектору використовуються розрахунки, обчислені в RDNA1.

Оцінений розмір недоотриманих доходів в секторах енергетики, газовидобування, транзиту газу, видобутку вугілля та паливних нафтопродуктів, що спричинено війною, перевищує 54 млрд доларів США (Таблиця 35), порівняно з 27 мільярдами доларів США, оціненими в RDNA2.²⁵⁸ Недоотримання доходів було спричинено постійними атаками на об'єкти енергетичної інфраструктури, переміщенням значної частини населення України, економічним спадом і зростанням рівня бідності. Зазначені збитки також посилюються зниженням рівня збору платежів (переважно в регіонах, наближених до лінії фронту²⁵⁹). Збитки (поки що частково оцінені в кількісному вимірі) включають збитки в таких секторах: електроенергетика (31,97 млрд доларів США), газовий сектор (8,11 млрд доларів США), паливні нафтопродукти (7,74 млрд доларів США) та вугільний сектор (6,09 млрд доларів США). Решта суми – це витрати на знесення споруд і вивезення уламків (0,136 млрд доларів США).

255 Всесвітня організація охорони здоров'я, "Частка населення, яка переважно покладається на чисті види палива і технології для приготування їжі (%)", [посилання](#).

256 Дані Державної служби статистики України.

257 Оцінка енергетичного сектору в RDNA3 не включає сегмент централізованого тепlopостачання, який розглядається в рамках проведення муніципальної оцінки. Коли в цьому розділі наводяться дані по енергетичному сектору з RDNA2 та RDNA1, ці дані включають централізоване тепlopостачання. Також варто зауважити, що в рамках оцінки RDNA3 не вся завдана шкода була зафіксована та оцінена. Будь ласка, зверніться до розділу "Обмеження" нижче.

258 Збитки були оцінені шляхом порівняння рівня виробництва і доходів у 2021 та 2022 роках та з урахуванням падіння виробництва, спричиненого війною.

259 Українська енергетика (ua-energy.org). "Комунальні борги українців зростають: що робити тепловикам?" від 17 березня 2023 року, [посилання](#).

Наслідки для населення. Що стосується впливу сектора на населення, то атаки на енергетичну систему України призвели до страждань цивільного населення і загального економічного виснаження.²⁶⁰ Складнощі, спричинені відсутністю надійного доступу до електроенергії, вкрай негативно впливають на життя цивільного населення.²⁶¹ Приватні інвестиції в розподілену генерацію електроенергії, переважно за допомогою невеликих дизельних генераторів, частково сприяли короткостроковому полегшенню для деяких домогосподарств і підприємств.²⁶² Атаки на енергетичну інфраструктуру впливають на цивільне життя по всій країні і можуть спричинити страждання цивільного населення на рівні окремих регіонів. Наприклад, руйнування Каховської дамби призвело до необхідності евакуації тисяч цивільних осіб.²⁶³

Потреби у відбудові та відновленні, зокрема за принципом «краще, ніж було» (build back better)

Загальна сума потреб на відбудову і відновлення оцінюється у 47,1 млрд доларів США протягом 10 років (Таблиця 36). Ця сума включає 40,4 млрд доларів США, необхідних для відновлення енергетичного сектору на основі принципів «зеленого» переходу та відповідно до домовленостей з ЄС після закінчення війни. Регіонами з найбільшими оціночними потребами є Запорізька, Харківська і Донецька області. Загальний розподіл потреб у географічному вимірі представлений у Таблиця 34.

Деякі потреби вже були задоволені. Загальна сума задоволених потреб становить 1,73 млрд доларів США у вигляді виплачених коштів і 3,19 млрд доларів США у вигляді отриманих зобов'язань надати кошти. Прикладами задоволених потреб є ремонт і заміна пошкодженого обладнання для передачі електроенергії, будівництво захисної інфраструктури (наприклад, захист споруд від безпілотників і ракет) для збереження енергетичної інфраструктури, будівництво ліній електропередач, встанов-

лення STATCOM (пристроїв, що допомагають регулювати напругу), які необхідні відповідно до заходів, визначених ENTSO-E (Європейською мережею операторів систем передачі електроенергії), ремонт гідроелектростанцій, встановлення об'єктів розподіленої генерації, фінансування закупівель для опалювального сезону тощо.

З огляду на необхідність балансування між короткостроковими потребами та довгостроковими цілями, Україна має зосередитися насамперед на політиці, яка мінімізує фіскальні зобов'язання в секторі, стимулює зовнішнє фінансування та підвищує прозорість і внутрішню спроможність до імплементації. Вона не повинна допустити, щоб короткострокові надзвичайні та відновлювальні заходи перешкождали прогресу у виконанні довгострокових міжнародних кліматичних зобов'язань та вимог щодо вступу до ЄС.

Дуже важко балансувати короткострокові потреби в енергетиці разом із довгостроковими цілями в контексті значної невизначеності. Під час відновлення необхідно якомога швидше поновити надання базових енергопостачальних і комунальних послуг, що дасть змогу повернути внутрішньо переміщених осіб, навіть якщо кількість населення України та його просторове розміщення відрізнятимуться від довоєнних показників. Однак рішення щодо енергетичної політики, зроблені під час відбудови, можуть впливати на довгострокову економічну і енергетичну безпеку, а також на досягнення кліматичних цілей. Після завершення війни з'явиться можливість переглянути пріоритети енергетичного сектору в Україні, одночасно балансуєчи потребу в швидкому відновленні надання життєво важливих послуг разом із необхідністю відбудови за принципом «краще, ніж було». Останнє також має бути узгоджене із системним впровадженням заходів з енергоефективності в межах масштабної відбудови, яка відбуватиметься в усіх секторах – державному та приватному, зокрема в домогосподарствах. Необхідно буде провести ретельне планування для гаран-

260 Дж. Яффа, "Вплив російських ракетних ударів на енергосистему України", The New Yorker, 20 лютого 2023 року, [посилання](#).

261 Д. Хорнклас, "Росія використовує безпілотники, щоб атакувати українську електроенергетику та підірвати моральний дух", The Conversation, 16 січня 2023 р., [посилання](#).

262 Р. Олеарчик, "Україна підготувалася до атак на свою електромережу з наближенням зими", Financial Times, 2 листопада 2023 р., [посилання](#).

263 А. Бінлі та П. Адамс, "Українська гребля: тисячі людей рятуються від повені після руйнування греблі біля Нової Каховки", BBC, 7 червня 2023 року, [посилання](#).

тування безпечних інвестицій, а також спростити інституційні процеси для залучення потоків фінансування від різних державних і приватних джерел. Будь-яке планування, здійснене під час війни, ймовірно, вимагатиме корегування і переосмислення протягом етапу відбудови.

Під час відбудови Україні необхідно буде застосувати підхід за принципом «краще, ніж було» разом із політиками, які наближають її енергетичну модель до енергетичної політики Європейського Союзу в напрямі вуглецевої нейтральності економіки. Зусилля щодо досягнення вуглецевої нейтральності є надзвичайно важливими для виконання вимог вступу до ЄС та підвищення енергетичної безпеки. Критично важливі реформи передбачатимуть транспозицію вимог Четвертого Енергопакету «Чиста енергія для усіх європейців», виправлення інституційних та ринкових невідповідностей, а також прийняття підходу, запропонованого у Плані RepowerEU з метою підвищення енергетичної безпеки. Для досягнення цієї останньої цілі Україні слід зосередити увагу на (i) диверсифікації газопостачання та сприянні використанню «зелених газів» і електрифікації, якщо це є економічно доцільним; (ii) прискоренні декарбонізації електроенергетичного сектору та запровадженні дорожньої карти справедливого переходу до виробництва енергії з відновлюваних джерел; та (iii) поліпшенні енергоефективності в енергоємних секторах (житло, промисловість, транспорт). Базуючись на досягненнях цифрового розвитку до та під час війни, відбудова має скористатись можливостями і синергією для декарбонізації і цифровізації енергетичного сектору, у такий спосіб підвищуючи стійкість до кібератак і природних лих. Ці політики також допоможуть залучити підтримку від донорів, фінансистів та інвесторів з метою прискорення зусиль з відбудови і відновлення.

Пріоритетні потреби у відбудові та відновленні на 2024 рік

В оцінці RDNA2 було визначено пріоритетні потреби на 2023 рік на загальну суму 3 мільярда доларів США. У 2023 році Уряд України забезпечив фінансування та розпочав реалізацію проектів у різних сферах. Зобов'язання щодо фінансування, отримані станом на грудень 2023 року, склали 3,2 млрд доларів США. За той самий період було виплачено 1,8 млрд доларів США, що еквівалентно приблизно 54 відсо-

ткам визначених пріоритетів на 2023 рік. Розрив у вибірці коштів можна пояснити, головним чином, часом (і затримками), необхідним між мобілізацією фінансування, проведенням закупівель і робіт з реалізації, що призводить до більш пізніх платежів і меншого рівня вибірки коштів, ніж було заплановано. Що стосується фінансових зобов'язань та вибірки коштів, то в енергетичному секторі найбільш значні зусилля з відновлення були спрямовані на такі сфери: (i) розбудова конструкцій для захисту ключової інфраструктури електромереж; (ii) організація відновлення та аварійного постачання обладнання для оператора системи передачі електроенергії (ОСП); (iii) забезпечення закупівель газу на опалювальний сезон; та (iv) будівництво нових об'єктів малої/розподіленої генерації. Інші сфери, щодо яких були отримані зобов'язання фінансувати та розпочато роботу з реалізації, включають, серед іншого, встановлення STATCOM для покращення операцій з імпорту-експорту електроенергії та відновлення роботи великих ГЕС.

Загальна сума пріоритетних інвестицій у відновлення та реконструкцію на 2024 рік оцінюються на рівні приблизно в 2,7 млрд доларів США (Таблиця 36). Ця сума враховує нагальні потреби, можливість освоєння коштів за попередній рік, швидкість вибірки виділених коштів, обставини залучення фінансування та інші пов'язані з цим фактори. Пріоритетні інвестиції у відновлення та реконструкцію на 2024 рік включають 1,24 млрд доларів США для енергетичного сектору, 0,68 млрд доларів США для газового та нафтового секторів та 0,74 млрд доларів США на потреби підтримки ліквідності, пов'язані із закупівлею газу та імпортом електроенергії.

Крім проектів з відбудови та відновлення RDNA, зазначених вище, уряд визначив додаткові пріоритети для підтримки економічного зростання і модернізації:

- З метою забезпечити достатню кількість генеруючих потужностей для економічного розвитку, уряд планує завершити будівельні роботи на одному з енергоблоків «Енергоатому» та розпочати нове будівництво відповідно до раніше укладених контрактів. Загальна вартість цих робіт становить 8,89 млрд доларів США, тоді як очікувані витрати на 2024 рік – 2 млрд доларів США.

- З метою комплексної модернізації українського нафтопереробного виробництва заплановано реалізацію проекту під керівництвом Групи Нафтогаз. Загальна вартість цього проекту складає 2,5 млрд доларів США, з яких приблизно 281 млн доларів США потрібні у 2024 році.
- Нарешті, що стосується будівництва високого рівня захисту для підстанцій, Уряд оцінив загальну потребу в близько 2, млрд доларів США, яку необхідно реалізувати в короткостроковій та середньостроковій перспективі. 300 мільйонів доларів США включено до пріоритетних потреб на 2024 рік, оскільки очікується, що це фінансування буде забезпечено та виплачено; додаткові 700 мільйонів доларів США можуть бути виділені протягом 2024 року.

Обмеження і рекомендації для майбутніх оцінок

Основний недолік аналізу полягає в тому, що він базується на обмеженій інформації щодо певних підгалузей і регіонів:

- Оцінки завданої шкоди енергетичного сектору на територіях, непідконтрольних уряду, є неточними. На територіях, які частково контролюються урядом, точність оцінок відрізняється. Повна оцінка шкоди, завданої енергетичному сектору на територіях, які не повністю контролюються Україною, має бути проведена пізніше.
 - Дані ОСП є агрегованими на загальнонаціональному рівні з урахуванням надмірної чутливості інформації.
 - Газовий сектор не включає пошкоджень у галузі видобування газу. Якщо уряд надасть дані щодо цієї категорії, пошкодження можуть бути обчислені.
 - Через брак даних не було проведено достатні обчислення щодо вугледобувної галузі.
 - Збір даних про видобуток енергоресурсів вимагає створення координаційної агенції для збору даних від приватного та державного секторів, тріангуляції та валідації даних у якості безперервного процесу, який триває впродовж року. Крім того, існує потреба в механізмі підтвердження і збору даних про завдану шкоду і збитки на тимчасово окупованих територіях та територіях, розташованих у безпосередній близькості до зони бойових дій.
- Оцінка включає низку припущень окрім загальних припущень RDNA щодо географічного розподілу та часових меж:**
- Пошкодження охоплюють завдану шкоду як на територіях, що повністю або частково контролюються урядом України, так і на територіях, що тимчасово не контролюються урядом України. Дані щодо шкоди, завданої операторам системи розподілу електроенергії, наводяться лише в розрізі підконтрольних Україні територій. Завдана шкода на територіях, що тимчасово не контролюються урядом України, оцінюється відповідно до інформації, наданої урядом України, та відповідно до інших джерел, що стосуються фактичного пошкодження об'єктів. Активи на територіях, які тимчасово не контролюються урядом України, не вважаються такими, що однозначно були втрачені, якщо немає впевненості, що вони були повністю зруйнованими.
 - Обчислення завданої шкоди у електроенергетичній галузі проводиться на основі вартості заміщення (з обладнанням подібної якості).
 - Оцінка пошкоджень об'єктів електрогенерації ґрунтується на консервативних припущеннях та фрагментарній інформації – пошкодження теплоелектростанцій (ТЕС) можуть бути суттєвішими. Деякі об'єкти були пошкоджені та ремонтувались багато разів.
 - Пошкодження об'єктів передачі електроенергії обраховувались на основі оцінок, наданих НЕК «Укренерго», які поєднують попередні та фактичні оцінки. Попередні оцінки застосовуються до закінчення військових дій і базуються на доступній інформації, наданій технічним персоналом (на основі даних очевидців), щодо стану об'єктів, ступенів їх пошкодження та можливості відновлення функціонування. Фактичні оцінки базуються на проведених обстеженнях, технічному інспектуванні та повній інвентаризації на територіях, що контролюються урядом України, якщо такі інспекції можна провести. НЕК «Укренерго» має операційні дані щодо по-

шкодження мережі, проводить обстеження і ремонтні роботи пошкоджених активів.

- Враховуючи обмеження, встановлені урядом України, щодо оприлюднення даних, не можна було отримати детальну інформацію про пошкодження розподільчих мереж. У майбутньому необхідно буде провести оцінку фактичного масштабу пошкоджень, і для доопрацювання оцінок потреб необхідно буде розробити модель енергетичного сектору.
- Пошкодження газотранспортної галузі були оцінені за балансовою вартістю, наданою оператором газотранспортної системи, з урахуванням коригувань для обчислення індикативної ринкової вартості заміщення. Ці дані є попередніми і потребують уточнення після закінчення війни, або коли це дозволить ситуація з безпекою.
- Пошкодження галузі централізованого тепlopостачання базувались на попередніх даних, наданих урядом, які були порівняні з попередніми оцінками в деяких містах. Для більшої точності необхідно провести подальшу верифікацію.
- Кількісна оцінка для нафтового сектору базувались на розрахунках, наданих Київською Школою Економіки, що доповнювали додаткове моделювання, проведене Світовим Банком. Разом із додатковими даними ці оцінки мають бути уточнені та перевірені на більш пізньому етапі.
- Там, де це було можливо, була проведення оцінка завданої шкоди об'єктам на територіях, що тимчасово не контролюються урядом України, припускаючи часткове пошкодження замість 100 відсоткового знищення. Ступінь пошкодження має бути більш точно визначений на пізнішому етапі.
- Важливо зазначити, що вказані загальні потреби є попередніми, і після закінчення війни буде потрібно провести більш детальне дослідження та кількісні оцінки, зокрема для регіонів, наближених до лінії фронту або тих, що наразі не контролюються урядом України.

Таблиця 35. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США)

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	0,0	–	0,0
Чернігівська	30,3	–	58,0
Чернівецька	0,0	–	–
Дніпропетровська	150,2	–	135,8
Донецька	811,8	–	332,8
Івано-Франківська	0,1	–	0,1
Харківська	221,1	–	403,1
Херсонська	303,0	–	48,8
Хмельницька	5,0	–	0,1
Кіровоградська	12,2	–	–
Київ (місто)	34,5	–	77,9
Київська	111,1	–	149,7
Луганська	322,0	–	113,4
Львівська	48,9	–	46,1
Миколаївська	108,3	–	175,2
Одеська	22,7	–	22,8
Полтавська	32,5	–	52,5

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Рівненська	13,2	–	–
Сумська	77,4	–	130,3
Тернопільська	–	–	–
Вінницька	17,5	–	24,4
Волинська	6,5	–	0,6
Закарпатська	179,5	–	322,1
Запорізька	1 132,9	–	765,2
Житомирська	14,6	–	4,1
Загальнонаціональний рівень (без конкретизації регіону)	6 947,67	54 040,3	44 212,9
Всього	10 603,0	54 040,3	47 076,0

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: – = не оцінювалось. Показник завданої шкоди охоплює 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року; збитки охоплюють загалом 40 місяців, які включають 22 місяці з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року і ще 18 місяців до 30 червня 2025 року; потреби відносяться до загальних оціночних потреб, що охоплюють період 2024-2033 років.

**Таблиця 36. Потреби у відновленні та відбудові (млн доларів США)
станом на 31 грудня 2023 року**

Категорія	Види діяльності/інвестиції	Всього (2024-2033)
Потреби у відбудові	Відбудова електроенергетичного сектору, зокрема оператора системи передачі, операторів системи розподілу, об'єкти електрогенерації	40 410,6
	Відбудова газотранспортної системи, зокрема оператора газотранспортної системи та операторів газорозподільних мереж	2 950,6
	Відбудова нафтового сектору, зокрема нафтопереробних об'єктів та розподільчих мереж	3 394,8
	Вуглевидобувна галузь (проведення негайних робіт з консервації шахт, які наразі не під контролем України)	320,0
Потреби у відновленні надання послуг	Потреба в ліквідності для імпорту електроенергії	–
	Потреби в ліквідності для закупівлі газу	–
Всього		47 076,0

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 37. Розрахункові пріоритети імплементації на 2024 рік (млн доларів США)
станом на 31 грудня 2023 року

Вид пріоритетної діяльності/інвестицій	Оцінені витрати
Електроенергетичний сектор	1 240
Газовий сектор	241
Нафтовий сектор	435
Закупівля газу	540
Імпорт електроенергії	200
Всього	2 656

Джерело: команда з проведення оцінювання.

ТРАНСПОРТ

Контекст

Від часу завершення RDNA2 у лютому 2023 року загальний контекст щодо шкоди, завданої транспортному сектору в Україні, залишався відносно стабільним, оскільки інтенсивні військові дії здебільшого стримувалися вздовж стабільної лінії фронту на сході та півдні країни. Хоча протягом 2023 року значних територій не було повернено під контроль уряду, транспортні мережі продовжують зазнавати впливу від постійних переміщення важкого озброєння та транспортних засобів. Крім того, стан транспортної інфраструктури продовжує погіршуватися через значно обмежені видатки на утримання, адже здійснюється лише ремонт критичних пошкоджень.

Починаючи з лютого 2023 року в транспортному секторі сталося кілька серйозних збоїв: (i) припинення Чорноморської зернової ініціативи у липні 2023 року; (ii) безперервні інтенсивні авіаудари по портовій інфраструктурі в Одеській та Миколаївській областях, у тому числі по портах річки Дунай; та (iii) обмеження ініціативи «Шляхи солідарності» через блокаду українсько-польського кордону польськими автоперевізниками з листопада 2023 року по січень 2024 року. З серпня 2022 року по липень 2023 року завдяки Чорноморській зерновій ініціативі вдалося експортувати приблизно 33 мільйони тонн українського зерна через порти України, але після припинення дії Чорноморської зернової ініціативи експорт зерна продовжувався за підтримки Румунії та Болгарії через український експортний коридор, що дозволило відправити близько 15 мільйонів тонн продукції з серпня 2023 року по грудень 2023 року. Через постійні атаки були пошкоджені 184 портові споруди в Одеській та Миколаївській областях, але завдяки здійсненим численним заходам, спрямованим на збільшення пропускної спроможності дунайських портів, рівень перевалки

досяг рекордних майже 3,5 мільйона тонн на місяць. Ініціатива «Шляхи солідарності» допомогла розширити транспортні спроможності завдяки логістичним ланцюжкам, що проходять через ЄС, і ця ініціатива залишається критично важливою для експорту товарів, крім зерна (наприклад, сталі, промислової продукції, руди), та для імпорту товарів та продукції для задоволення першочергових потреб (наприклад, палива, гуманітарної допомоги). У період з травня 2022 року по кінець вересня 2023 року загальна вартість торгівлі через «Шляхи солідарності» оцінюється приблизно у 108 млрд євро.²⁶⁴ Понад два місяці блокування деяких українсько-польських автомобільних пунктів пропуску (ПП) — в певний момент понад 3000 вантажівок стояли в чергах на чотирьох пунктах пропуску в напрямку України — спричинила значні затримки та втрати.²⁶⁵

Майже через два роки після вторгнення в Україну інституції транспортного сектору України демонструють високий ступінь стійкості, зокрема в обслуговуванні та ремонті транспортної інфраструктури. Основні зусилля з відновлення з початку війни були спрямовані на відновлення основного автомобільного та залізничного сполучення на територіях, повернутих під контроль уряду, причому заходи щодо відновлення були здійснювалися переважно в Харківській, Чернігівській, Київській та Сумській областях. Ремонт доріг – це здебільшого невідкладні заходи задля забезпечення сполучення; виконано понад 2 тис. км аварійно-відновлювальних робіт на дорогах державного значення. Крім того, були реконструйовані чимало автомобільних і залізничних мостів та елементів залізничної інфраструктури: (i) 115 автомобільних мостів були відновлені тимчасовими спорудами, з них 29 модульними конструкціями мостів, наданими партнерами України; (ii) 26 автомобільних мостів було відремонтовано або заново побудовано; (iii) 46 залізничних мостів було відбудовано;

264 European Commission, "Factsheet on EU-Ukraine Solidarity Lanes Joint Coordination Platform," 1 вересня 2023 р., (Європейська Комісія, «Інформаційний бюлетень щодо спільної координаційної платформи шляхів солідарності між ЄС та Україною», 1 вересня 2023 р., [посилання](#)).

265 Григоренко Ю. «Блокада пунктів пропуску обійдеться українській економіці щонайменше в 1 млрд дол. США», GMK Center, 6 грудня 2023 р., [посилання](#).

та (iv) приблизно 25 км залізничних колій було відновлено (з понад 50 км зруйнованих) та 769 км контактної мережі (з понад 1 413 км пошкоджених та зруйнованих).

Оцінка завданої шкоди та збитків —

Загальна вартість шкоди, завданої сектору, оцінюється у 33,6 млрд дол. США (Таблиця 38). Найбільше пошкоджені (i) обласні і сільські дороги місцевого значення та вулиці та дороги комунальної власності в межах населених пунктів (даалі – дороги комінальної власності або комунальні дороги) разом (26 відсотків); (ii) залізнична інфраструктура, рухомий склад, обладнання та інші активи разом (24 відсотки); та (iii) автомобільні дороги державного значення (далі – державні дороги), а саме: міжнародні, національні, регіональні й територіальні (23 відсотки). Загалом, суттєвих змін у завданій транспортній інфраструктурі шкоді не спостерігалось, головним чином через те, що лінія фронту у 2023 році була стабільною; найбільше додаткової шкоди у 2023 році було завдано портам України. Розподіл завданої шкоди за областями залишається таким самим, як і в RDNA2: на Донецьку, Херсонську, Запорізьку та Луганську області разом припадає понад 70 відсотків завданої шкоди.

Ця оцінка трохи нижча, ніж у RDNA2 (35,7 млрд дол. США); це зниження є результатом дії чинників, що ведуть як до збільшення, так і до зменшення оцінки. Збільшенню оцінки сприяло пошкодження портової інфраструктури України, яке зросло вдвічі з моменту завершення RDNA2, водночас відбулося збільшення на 20 відсотків пошкоджень залізничної мережі, міського громадського транспорту та мостів, розташованих на обласних та сільських дорогах місцевого значення та комунальних дорогах загалом. Збільшення пошкоджень портової та залізничної інфраструктури відображає збільшення атак на критичну логістичну інфраструктуру для українського експорту, тоді як збільшення шкоди, завданої міському громадському транспорту та мостам, розташованим на обласних та сільських дорогах місцевого значення та комунальних дорогах пояснюється покращенням якості та доступності даних на місцевому рівні. Зменшенню оцінки сприяло краще розуміння довоєнного базового стану дорожньої інфраструктури, що привело до

34-відсоткового зменшення оцінки шкоди для обласних і сільських доріг місцевого значення і до 16-відсоткового зменшення шкоди, завданої комунальним дорогам. Майже вся завдана шкода, окрім пошкоджень приватного транспорту, стосуються активів державного сектору.

До вторгнення в Україну мережі автомобільних доріг в Україні були не в ідеальному стані. За проведеної у 2016 році оцінкою основної мережі автомобільних доріг України²⁶⁶ (20 760 км міжнародних, національних і регіональних автомобільних доріг) 46 відсотків перебувало у хорошому стані, 38 відсотків – у задовільному стані та 17 відсотків – у поганому стані. Початок функціонування Дорожнього фонду у 2018 році та запуск Державної програми відновлення доріг у 2020 році призвели до різкого зростання видатків на дороги — 4,5 млрд дол. США у 2020 році та 5,0 млрд дол. США у 2021 році. Це фінансування дозволило відновити ключові транспортні коридори та уповільнило загальне зношення мережі; але це не привело до відновлення всієї мережі до належного стану.

Збитки в секторі оцінюються в 40,7 млрд дол. США (Таблиця 38). Найбільші збитки пов'язані з (i) порушенням доступу до портів Чорного моря (65 відсотків), що серйозно ускладнило торгівлю України, незважаючи на Чорноморську зернову ініціативу (діяла до липня 2023 року) і незважаючи на український морський коридор (діє з вересня 2023 року); (ii) закриттям авіаційної галузі України та втратою прибутків від авіаперевезень (23 відсотки разом); (iii) перебоями у здійсненні автомобільних перевезень (7 відсотків); (iv) перебоями у здійсненні залізничних перевезень (4 відсотки); та (v) перебоями у здійсненні перевезень громадським транспортом через пошкодження автопарку та переривання у наданні послуг (1,4 відсотка). Частка приватних збитків оцінюється приблизно у 80 відсотків від загальної суми, яка в основному зумовлена перебоями у доступі до чорноморських портів.

Ця оцінка враховує позитивний вплив Чорноморської зернової ініціативи та українського експортного коридору. Це допомогло розблокувати морські транспортні маршрути для приблизно 45 мільйонів тонн українського експорту, в тому числі близько 40 мільйонів тонн сільськогосподарської продукції у період з серпня

266 Група Світового Банку, «Стратегія пріоритетності інвестицій, фінансування та модернізації дорожнього сектору України», 1 червня 2018 р., [посилання](#).

2022 року по грудень 2023 року. За цей період ці дві ініціативи запобігли збиткам приблизно на 7 млрд дол. США, забезпечивши доступ до морських перевезень. Ініціатива ЄС «Шляхи солідарності» також мала вирішальне значення для сприяння альтернативним торговим маршрутам, хоча в цій оцінці окремо не розраховувався вплив даної ініціативи.

Вплив перебоїв у наданні транспортних послуг на населення вважається значним, але на цей час його неможливо оцінити кількісно. У якісному плані йдеться про обмежений доступ і втрату часу людьми, які прагнуть дістатися до лікарень, шкіл, ринків і магазинів, а також до місця роботи, особливо в прифронтових областях. Оскільки повітряний простір залишається закритим, і можна пересуватися лише наземним транспортом, то пасажиром – а це переважно жінки та діти – часом доводиться чекати до 12 годин на західних дорожніх пунктах пропуску у періоди завантаженості. Крім того, транспортні оператори стикаються з серйозними проблемами з безпекою своїх працівників: станом на грудень 2023 року 1427 працівників залізниці отримали поранення та 555 загинули; повідомлялося також про жертви та травмування людей, які беруть участь в роботі портів.

Потреби у відбудові та відновленні, зокрема принцип «краще, ніж було»

Загальні потреби у відновленні та відбудові оцінюються в 73,7 млрд дол. США протягом 10 років (Таблиця 39). Найбільша концентрація потреб у реконструкції залишається такою ж, як і в RDNA2; декарбонізація, ефективність транспорту та мультимодальність є важливими чинниками майбутньої відбудови за принципом «краще, ніж було» у транспортному секторі. Потреби включають (i) державні дороги (29 відсотків); (ii) залізничну інфраструктуру, рухомий склад, обладнання та інші активи разом (24 відсотки); та (iii) обласні і сільські дороги місцевого значення та комунальні дороги разом (17 відсотків). На Донецьку, Херсонську, Запорізьку, Харківську та Луганську області разом припадає 73 відсотки потреб у відбудові та відновленні.

Ця оцінка показує, що загальна сума потреб зменшилася приблизно на 20 відсотків порівняно з RDNA2. Це скорочення є результатом удосконалення методології оцінки, яка тепер розрізняє основні та неосновні залізничні лі-

нії з різними стандартами для відбудови за принципом «краще, ніж було», тобто допускається дещо нижчий стандарт для відбудови неосновних ліній. Загальний принцип полягає в тому, що більша частина інвестицій і модернізації повинні бути спрямована на основні лінії; для неосновних ліній також передбачається відбудова за принципом «краще, ніж було», але за дещо нижчим стандартом, ніж у RDNA2. Для залізниць у RDNA3 40 відсотків української залізничної мережі вважаються основними і, отже, відповідають вищим стандартам відбудови за принципом «краще, ніж було» (що зазвичай означає вищу проектну швидкість, вищу пропускну здатність і в деяких випадках електрифікацію). І навпаки, потреби у відновленні неосновних залізничних ліній не передбачають суттєвих змін поточних функціональних характеристик. Подібний підхід був застосований і до автомобільних доріг: якщо основна мережа — дороги М — має стандарти автомагістралей рівня ЄС, то основні функціональні характеристики неосновної мережі автодоріг залишаються незмінними. Так само як і для залізниці, для неосновних автодоріг також передбачаються елементи відбудови за принципом «краще, ніж було» — безпеку, стійкість до змін клімату та в деяких випадках збільшення пропускну здатності. Цей підхід ґрунтується на розумінні того, що мережа міжнародних автомобільних доріг в Україні (дороги М) і надалі залишатиметься основною транспортною мережею, тоді як мережа інших доріг державного значення функціонуватиме переважно для розподілу транспортних потоків.

Крім того, оцінки потреб були знижені на 2,1 млрд дол. США на підставі офіційної інформації про витрати на транспортний сектор у 2023 році. Хоча деякі ремонти є так званими «швидкими ремонтними роботами», оскільки вони спрямовані на відновлення основних операційних можливостей інфраструктури, деякі активи були відремонтовані капітально (хоча, ймовірно, відповідно до стандарту, нижчого за повний стандарт відбудови за принципом «краще, ніж було»). Ремонтні роботи з відновлення сполучення залежать від типу об'єкта, його довоєнного стану, типу і тяжкості пошкоджень. Лінійна інфраструктура (наприклад, вулиці, дороги та залізничні лінії) становить значну частку бази даних пошкоджень і зазвичай мають пошкодження в певних точках, що потребує точкових заходів для відновлення сполучення. Такі заходи вважаються швидкими ремонтними роботами, які не покращують якість сполу-

чення та не відповідають підходу відбудови за принципом “краще, ніж було”. Для цих заходів вважаються, що потреби не є задоволеними, незважаючи на виконані ремонтні роботи. Через серйозність пошкоджень деякі автомобільні та залізничні мости були або замінені тимчасовими, або відбудовані капітально.

Пріоритетні потреби у відбудові та відновленні на 2024 рік

Протягом 2024 року транспортні активи потребують інвестицій у розмірі 2,24 млрд дол. США, а також 0,1 млрд дол. США для відновлення поштових послуг (Таблиця 40). Загалом пріоритетні проекти на 2024 рік спрямовані на збільшення експортного потенціалу України, зміцнення сполучення, необхідного для забезпечення життєвоважливих потреб, та відновлення послуг. Саме за цими факторами визначається готовність проектів. На 2024 рік заплановано близько 150 транспортних проектів на різних стадіях готовності; з них тимчасовий ремонт доріг і мостів державного значення становить 28 відсотків, тимчасовий ремонт доріг і мостів місцевого значення – 18 відсотків, аварійний ремонт залізничної інфраструктури – 12 відсотків, розширення пунктів пропуску та пунктів контролю на кордоні України – 11 відсотків, рухомий склад міського транспорту – 8 відсотків, залізничний рухомий склад та обладнання – 7 відсотків, ремонт інфраструктури внутрішніх водних шляхів і розширення порту на річці Дунай – 2 відсотки. Крім того, заплановано три великі проекти розвитку сільських поштових відділень, а також відновлення мережі поштового зв'язку «Укрпошти».

В RDNA2 передбачалося 3,4 млрд дол. США на першочергові відновлення та відбудову транспортного сектора у 2023 році. Але згідно з офіційними даними, витрати наприкінці 2023 року становили близько 2,1 млрд дол. США. Протягом 2023 року зусилля були спрямовані на вирішення нагальних потреб. Заходи, спрямовані на відновлення базового сполучення, забезпечили доступ до понад 130 автомобільних і залізничних мостів; заходи щодо розширення логістичних ланцюгів на захід передали 29 пунктів пропуску та пунктів контролю Державному агентству з питань відновлення та розвитку інфраструктури України, що дозволяє подальшу модернізацію; підвищення пропускної здатності пунктів пропуску при перетині кордону залізничним транспортом; та рекон-

струкція залізничних колії, що ведуть до пунктів пропуску. І насамкінець завдяки заходам, спрямованим на вирішення проблем функціонування портів, було забезпечено створення українського експортного коридору та функціонування дунайських портів, модернізацію та ремонт портової інфраструктури, 23 нових перевантажувальних терміналів, збільшення флоту та інші покращення.

Хоча ключові пріоритети протягом 2024 року залишаються такими ж, як і в 2023 році, наразі існує нагальна потреба у (i) визначенні пріоритетності проектів реконструкції, (ii) мобілізації підготовки проектів відбудови та підготовки команд фахівців до їх реалізації, та (iii) продовженні роботи над інституційними реформами для прискорення майбутньої відбудови.

Обмеження та рекомендації щодо майбутніх оцінок

Оцінка транспортного сектора в RDNA3 охоплює оцінку стану доріг, залізниць, мостів, авіаційної інфраструктури, портів, внутрішніх водних шляхів та міського громадського транспорту. Підхід, що було застосовано, містить наступні обмеження:

- **Набори даних та їх повнота.** Як і в RDNA1 та RDNA2, в RDNA3 розрахунок шкоди, завданої активам у сферах автомобільного, залізничного, авіаційного та міського транспорту, здійснюється на основі даних Міністерства з питань громад, територій та розвитку інфраструктури України, Укрзалізниці, Державного агентства з питань відновлення та розвитку інфраструктури України, обласних державних адміністрацій та місцевих органів влади. Точність цих даних залежить від ситуації з безпекою, тобто від того, чи можуть представники державних органів отримати доступ до місць і підтвердити (принаймні приблизно) розташування та фактичні рівні збитків. Точні дані про пошкоджені об'єкти в районах, які зараз не контролюються урядом, залишаються недоступними. Отже, підсумковий аналіз збитків і потреб є за своєю суттю непевним.
- **Припущення щодо рівня завданої шкоди.** Як і в RDNA1 та RDNA2, оцінка завданої шкоди не включає детальні інженерні роботи чи обстеження. Остаточне визначення рівнів завданої шкоди необхідне для розроблення

відповідних стратегій покращення ситуації; наприклад, деякі активи, які вважаються повністю пошкодженими, можуть виявитися такими, що не потребують повної заміни/відновлення. У більшості випадків залишкові загрози безпеці і бюджетні обмеження перешкоджали детальній інженерній оцінці.

- **Оцінка вартості.** В оцінці потреб у відбудові використовується вартість одиниці продукції або приблизні оцінки для конкретних активів, а не детальні інженерні оцінки; фактичні витрати залежатимуть від ступеня пошкодження, розташування в межах України та ринкових факторів, які можуть вплинути на вартість робіт під час відбудови. Вартість одиниці також відображає припущення щодо характеру робіт, необхідних для відбудови, а фактичні технічні рішення можуть відрізнятися від тих, які передбачені у припущеннях. Детальний інженерний аналіз по об'єктах, який суттєво зменшить невизначеність, може не відбутися найближчим часом, з огляду на обмеження бюджетів і потужностей у час війни.
- **Подальше закриття повітряного простору та обмеження доступу до чорноморських портів.** Розрахунок збитків у RDNA3 відображає

часткове відновлення транспортування чорноморськими коридорами в рамках Чорноморської зернової ініціативи та українського коридору. Однак майбутнє українського коридору залишається невизначеним, і тому в RDNA3 не зроблено жодних припущень щодо майбутніх обсягів, які можуть бути транспортовані через Чорне море після 2023 року. В RDNA3 так само, як і раніше, припускається, що повітряний простір України залишатиметься повністю закритим протягом цього часу. Ці припущення безпосередньо пов'язані з військовими досягненнями України та ефективністю зусиль міжнародної дипломатії, і обидва ці чинники виходять за межі аналізу RDNA3. Прогнозовані збитки, які можуть бути завдані або яких можна уникнути, так само мають високий рівень невизначеності.

- **Найважливіші рекомендації для майбутньої оцінки такі:** (i) щойно дозволять умови безпеки, активізувати обстеження на місцях та інженерно-проектні роботи, необхідні для виявлення та класифікації пошкоджень; та (ii) паралельно з перевіркою даних про пошкодження на місцях, включити до розгляду непрямі збитки, що вимагатиме складніших методологій розрахунків.

Таблиця 38. Завдана шкода, збитки та потреби за областями (млн. дол. США)

Область	Завдана шкода	Збиток	Потреби
Черкаська	27,7	975,5	43,4
Чернівецька	1 568,7	1 174,5	4 393,6
Чернігівська	7,1	371,1	21,3
Дніпропетровська	257,4	3 653,1	784,8
Донецька	8 758,6	2 551,0	16 510,4
Івано-Франківська	5,0	816,3	10,0
Харківська	3 596,9	2 942,8	8 577,9
Херсонська	5 159,4	945,6	10 444,6
Хмельницька	3,1	779,2	7,3
Кіровоградська	49,0	668,0	96,1
Київ (місто)	-	-	-
Київська	1 811,6	11 203,4	4 537,8
Луганська	4 244,1	620,8	7 582,1
Львівська	27,2	2 003,9	44,0
Миколаївська	1 135,0	1 047,3	2 971,2

Область	Завдана шкода	Збиток	Потреби
Одеська	218,8	1 883,2	497,8
Полтавська	8,0	1 744,0	26,7
Рівненська	5,1	630,8	8,2
Сумська	1 327,5	936,6	3 413,3
Тернопільська	-	519,5	-
Вінницька	48,6	1 224,5	276,6
Волинська	2,0	708,6	1,9
Закарпатська	2,7	556,6	3,5
Запорізька	5 116,8	1 850,1	10 265,1
Житомирська	243,0	871,7	927,5
По всій країні (без конкретного регіону)	-	-	2 239,7
Всього	33 623,3	40 678,0	73 684,9

Джерело: Група оцінювачів.

Примітка: – = не оцінюється. Завдана шкода охоплює період у 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року; збиток охоплює загалом 40 місяців, включаючи 22 місяці з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року та додаткові 18 місяців до 30 червня 2025 року; потреби відносяться до загальних розрахункових потреб на період 2024–2033 років.

Таблиця 39. Потреби у відновленні та відбудові (млн. дол. США)
станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Компонент	Разом (2024–2033)
Потреби у відбудові	Автомобільні мости (дороги державного значення)	7 270,6
	Автомобільні мости (дороги місцевого значення)	898,0
	Автомагістралі, шосе та інші дороги державного значення	21 526,8
	Обласні та сільські дороги	5 091,5
	Комунальні дороги	7 065,0
	Аеропорти	1 677,5
	Залізничні колії, мости, станції, електрика	13 637,9
	Залізничний рухомий склад	2 522,4
	Залізничне обладнання та інші активи	1 430,7
	Приватний транспорт	4 205,4
	Інфраструктура портів та внутрішніх водних шляхів	688,8
	Міський громадський транспорт (рухомий склад, інфраструктура, депо, технічне обслуговування)	5 241,4
	Видалення решток зруйнованих об'єктів	189,1

Категорія	Компонент	Разом (2024–2033)
Потреби у відновленні надання послуг	Ремонт доріг і мостів державного значення	624,2
	Ремонт доріг та мостів місцевого значення	413,9
	Ремонт доріг та мостів комунальної власності	201,1
	Ремонт залізничної інфраструктури	272,2
	Залізничний рухомий склад і обладнання	148,2
	Ремонт міської транспортної інфраструктури	72,1
	Рухомий склад та обладнання міського транспорту	197,8
	Розширення пунктів пропуску на кордоні	255,4
	Ремонт інфраструктури внутрішніх водних шляхів і розширення портів на річці Дунай	52,5
	Обладнання для ремонту та технічне обслуговування доріг та мостів державного та місцевого значення	0,8
	Авіація	1,5
Разом		73 684,9

Джерело: Група оцінювачів.

Таблиця 40. Приблизна вартість реалізації першочергових заходів на 2024 рік (млн. дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Види першочергових заходів / інвестиції	Приблизна вартість
Ремонт доріг і мостів державного значення	624,2
Ремонт доріг та мостів місцевого значення	413,9
Ремонт доріг та мостів комунальної власності	201,1
Ремонт залізничної інфраструктури	272,2
Залізничний рухомий склад і обладнання	148,2
Ремонт міської транспортної інфраструктури	72,1
Рухомий склад та обладнання міського транспорту	197,8
Розширення пунктів пропуску на кордоні	255,4
Ремонт інфраструктури внутрішніх водних шляхів і розширення портів на річці Дунай	52,5
Обладнання для ремонту та технічне обслуговування доріг та мостів державного та місцевого значення	0,8
Авіація	1,5
Поштові послуги	94,3
Разом	2 333,9

Джерело: Група оцінювачів на основі пріоритетів, визначених профільними міністерствами.

Примітка: – = не оцінюється.

ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

Контекст

З часу початку війни в лютому 2022 року сектор телекомунікацій та цифрових технологій зазнав значного впливу. В кінці 2023 року відбулася масштабна кібератака, націлена на провідного оператора мобільного зв'язку в Україні (обслуговує понад 50 відсотків населення країни). Кібератака призвела до значних перебоїв у наданні послуг та пошкодження інформаційно-технологічної (IT) інфраструктури. Атака підкреслила вразливість телекомунікаційних послуг в умовах війни та подальшу необхідність інвестицій у стійкість системи кібербезпеки. Загальний вплив війни на телекомунікаційний та цифровий сектор станом на 31 грудня 2023 року оцінюється у понад 2 мільярди доларів США завданої шкоди, 2,27 мільярда доларів США збитків та 4,67 мільярда доларів США потреб. Оцінка шкоди в RDNA3 на 29% вища, ніж в RDNA2, а збитки вищі на 47% через постійні атаки на інфраструктуру та її руйнування. Потреби за оцінками зросли на 3 відсотки. Діяльність провайдерів мобільного та фіксованого інтернету, а також поштового зв'язку з відновлення інфраструктури триває, і це дозволило забезпечити безперебійне надання послуг населенню. Наприклад, станом на 24 лютого 2023 року оператори мобільного зв'язку відновили 45 відсотків пошкоджених веж мобільного зв'язку, а станом на червень 2023 року – 54 відсотки.²⁶⁷

Оцінка завданої шкоди та збитків

Загальна сума шкоди, завданої сектору, оцінюється в 2,1 мільярда доларів США (Таблиця 41). До цієї цифри входить шкода, завдана операторам стаціонарного широкосмугового зв'язку у розмірі 950 мільйонів доларів США,

операторам мобільного зв'язку – 899 мільйонів доларів США, надавачам послуг поштового зв'язку – 192 мільйона доларів США, а також 51 мільйон доларів США у секторі телерадіомовлення. Найбільша частка завданої шкоди припадає на операторів стаціонарного широкосмугового зв'язку (45,4%), далі йдуть оператори мобільного зв'язку (43,0%), надавачі послуг поштового зв'язку (9,2%) та телерадіокомпанії (2,5%). Що стосується географічного розподілу шкоди, то найбільшій шкоди було завдано в наступних областях: Донецька область (17%), Харківська область (17%), Запорізька область (13%), Херсонська область (13%) та Київська область (11%). Державні ресурси становлять 100% активів, пошкоджених у секторі телерадіомовлення, і 5% активів, пошкоджених у секторі поштового зв'язку; решту шкоди було завдано приватним компаніям.

Збитки в секторі оцінюються в 2,3 мільярдів доларів США (Таблиця 41). Ця цифра включає втрату доходів через перебої в наданні поштових послуг (192 мільйони доларів США), послуг мобільного інтернету (899 мільйонів доларів США), послуг фіксованого інтернету (950 мільйонів доларів США), послуг телерадіомовлення (51 мільйон доларів США).²⁶⁸ а також збільшення витрат на резервні електрогенератори, необхідні для безперебійного надання інтернет-послуг. Найбільших збитків у секторі зазнали надавачі послуг поштового зв'язку (65%), далі йдуть оператори мобільного зв'язку (30%), стаціонарного зв'язку (3,2%) та телерадіокомпанії (1,6%). Щодо географічного розподілу збитків, то 30% збитків було понесено в Київській області, 16% – у Донецькій, 16% – у Харківській та 10% – у Запорізькій областях; ці цифри підкреслюють вплив втрачених доходів та більших витрат у цих регіонах. Більшість цих збитків припадає на приватних провайдерів.

²⁶⁷ Дані про відновлені активи за грудень 2023 року відсутні.

²⁶⁸ Дані по телерадіомовленню базуються на 49 радіомовних станціях, які були пошкоджені або знищені. Ми вдячні Міжнародному союзу електрозв'язку (МСЕ) за оцінку вартості відновлення п'яти станцій мовлення в Україні.

Наслідки для населення. Вплив війни на засоби зв'язку значною мірою позначився на людях. Зв'язок є надзвичайно важливим як для воєнних операцій України, так і для підтримання економічної діяльності. Війна має значний вплив на цивільне населення: приблизно 12,2% домогосподарств втратили мобільний зв'язок, а кількість працюючих базових станцій операторів мобільного зв'язку скоротилася на 11%.²⁶⁹ Перебої в наданні послуг зв'язку впливають не лише на особисте спілкування, а й на критично важливі послуги та економічну діяльність. У відповідь на ці виклики іноземні компанії, як-от SpaceX (яка управляє Starlink), відіграють вирішальну роль у підтримці зв'язку, особливо в гуманітарних цілях і для надання основних послуг, як-от послуги продуктових магазинів, банків і лікарень.

Інші негативні наслідки включають вплив на вразливі групи населення, освіту та гендерну рівність. Зокрема, ймовірно, що нерівність зростає, оскільки найменш захищені частини населення мають більше ймовірності залишитися в зонах знищеної інфраструктури (широкопasmовий інтернет тощо) та стикатися з негативними наслідками відсутності доступу до Інтернету, а отже, відсутності доступу до державних послуг, що надаються через Інтернет. Негативні освітні наслідки для студентів, яким доводиться навчатися онлайн, також більш ймовірно відчуються тими, хто залишається на територіях тимчасово поза контролем уряду або в зонах активних бойових дій. Також, будь-які можливості, які раніше існували для вразливих груп населення та жінок завдяки легкому доступу до Інтернету (наприклад, соціальний захист, онлайн-робота), також менш ймовірно матеріалізуються для тих, хто залишається на територіях з пошкодженими або знищеними цифровими активами.

Незважаючи на вплив на комунікаційну та телерадіомовну інфраструктуру, українські медіа та журналісти продовжують свою діяльність, забезпечуючи доступ до інформації в умовах фінансового тиску, зокрема для місцевих медіа через зменшення рекламних доходів. Війна створила значні труднощі для медіа сектору, впливаючи на право шукати, отримувати та передавати інформацію, з 14 смертями журналістів, зафіксованими ЮНЕСКО з моменту загострення війни.

Потреби у відновленні та відбудові, зокрема за принципом «краще, ніж було» (build back better)

Загальні потреби у відбудові та відновленні сектору оцінюються у 4,7 мільярдів доларів США протягом 10 років (Таблиця 42). Потреби відображають надзвичайно важливу роль телекомунікацій у підтримці соціально-економічної діяльності в країні. Потреби у відбудові становлять 43% від загальних потреб, а у відновленні надання послуг – 57%. Такий розподіл відображає специфіку сектору, який значною мірою залежить від інфраструктури, але також несе значні витрати, пов'язані з перебоями у наданні послуг (зниження доходів і збільшення витрат операторів мобільного зв'язку; альтернативні витрати втраченої економічної діяльності). Через це відповідні заходи вимагатимуть як значних інвестицій в інфраструктуру (наприклад, для провайдерів фіксованого та мобільного інтернету), так і розбудови потенціалу у сфері кібербезпеки та інших сферах.

Найбільші потреби зосереджені в Київській області (28% від загальних потреб), Харківській області (16%) та Донецькій області (16%). Деякі з цих потреб були задоволені приватними операторами мобільного зв'язку. Наприклад, з 3 285 веж мобільного зв'язку, пошкоджених станом на 24 лютого 2023 року, 1 796 були відновлені приватними операторами станом на червень 2023 року. Приватні оператори докладають зусиль для відновлення на постійній основі. Однак постійні обстріли інфраструктури означають, що багато з цих об'єктів, ймовірно, будуть пошкоджені знову; відповідно, відновлені об'єкти не вираховувалися із загальних потреб.

Пріоритетні потреби у відбудові та відновленні на 2023 рік

Загальні пріоритети інвестування у відновлення та відбудову на 2024 рік оцінюються у 399.5 мільйонів доларів США (Таблиця 43). Серед пріоритетів у відновленні та реконструкції, на які звертає увагу уряд України (УУ), включено наступне: (i) Соціальна допомога для відновлення доступу до Інтернету в деокупованих територіях, (ii) Збільшення стійкості комунікацій в Україні за участю місцевих громад, (iii)

²⁶⁹ Центр стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS), "Відбудова та модернізація ІКТ-інфраструктури України матиме важливе значення для залучення приватних інвестицій", 2 жовтня 2023 року, [посилання](#).

Відновлення доступу до онлайн-освіти, медицини, культури та соціальних послуг у населених пунктах без зв'язку на деокупованих, фронтних та прикордонних територіях. Інші пріоритети включають модернізацію стійкості цифрової інфраструктури, таку як неперервна робота критичних інформаційних систем Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), та розробку конфіденційної системи зв'язку для служб надзвичайних ситуацій – задоволення невідкладних потреб операторів телекомунікацій та відновлення інфраструктури телерадіомовлення. Для надання оцінок за типами інвестицій, оцінка ґрунтувалась на приблизних частках типів інвестицій в рамках RDNA2.

Обмеження та рекомендації для майбутніх оцінок

Основні дані, використані для проведення цих підрахунків, було отримано від Уряду Укра-

їни (від постачальників послуг поштового зв'язку, державних телерадіокомпаній та інтернет-провайдерів) та від Київської школи економіки. Дані за період з 1 червня 2022 року по 31 грудня 2023 року для сектору поштового зв'язку²⁷⁰ ґрунтуються на результатах екстраполяції, тоді як дані для сектору телерадіомовлення отримані від уряду. Дані для сектору частково отримані від операторів, а частково екстрапольовані з попередніх оцінювань RDNA²⁷¹ з використанням даних про інтенсивність бойових дій у розрізі областей²⁷². Існує дві ключові рекомендації щодо подальших оцінок: (i) проводити безпосередні консультації з приватним сектором і надавати безпосереднє фінансування проектам з відновлення, особливо тим, що реалізуються на місцевому рівні в Україні; та (ii) запропонувати Уряду України розробити перелік конкретних заходів у сфері кібербезпеки, які можуть бути профінансовані у 2024 році.

Таблиця 41. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США)

Область	Шкода		Збитки		Потреби	
	Державний	Приватний	Державний	Приватний	Державний	Приватний
Черкаська	0,0	13,9	0,0	1,6	0,0	22,4
Чернігівська	2,4	107,8	2,1	105,1	7,8	203,8
Чернівецька	0,0	3,2	0,0	2,1	0,0	6,4
Дніпропетровська	0,0	89,6	0,0	52,6	0,0	132,2
Донецька	6,6	351,0	7,0	354,8	25,4	738,6
Івано-Франківська	0,	55,9	0,0	2,9	0,0	82,8
Харківська	7,5	319,1	7,8	346,6	27,9	737,1
Херсонська	7,2	267,7	3,2	173,5	14,6	313,9
Хмельницька	0,0	0,3	0,0	1,2	0,0	2,2
Кіровоградська	0,0	12,0	0,0	1,4	0,0	18,9
Київська	3,3	223,5	26,9	646,0	55,2	1 273,4
Луганська	17,3	141,6	7,8	124,0	35,1	224,3
Львівська	0,0	15,7	0,0	3,7	0,0	27,5

270 Шкода та збитки в секторі поштового зв'язку були оцінені шляхом обчислення збільшення шкоди, якої зазнали оператори мобільного зв'язку між RDNA2 та RDNA3 (6%), та застосування цього збільшення до прогнозованої шкоди та збитків у секторі поштового зв'язку в розрізі областей.

271 За відсутності даних щодо операторів стаціонарного широкопasmового зв'язку оцінка спиралася на результати екстраполяції шляхом обчислення збільшення шкоди, завданої операторам мобільного зв'язку між RDNA2 і RDNA3 (6%), і використання цього збільшення та відносної частки шкоди і збитків в розрізі областей для прогнозування шкоди і збитків для операторів стаціонарного зв'язку.

272 Оцінка телекомунікаційного сектору не включає збитки, пов'язані з медіа, і є необхідність у більш детальних дослідженнях для визначення повного обсягу збитків, втрат та потреб українського медіасектору.

Область	Шкода		Збитки		Потреби	
	Державний	Приватний	Державний	Приватний	Державний	Приватний
Миколаївська	3,6	52,7	2,7	89,1	10,5	165,5
Одеська	0,0	29,7	0,0	15,8	0,0	40,1
Полтавська	0,0	0,3	0,0	2,3	0,0	4,4
Рівненська	0,0	15,0	0,0	2,1	0,0	23,4
Сумська	1,8	29,8	0,7	52,9	3,4	49,3
Тернопільська	0,0	0,3	0,0	1,4	0,0	2,7
Вінницька	0,0	2,3	0,0	3,4	0,0	6,7
Волинська	0,0	0,3	0,0	1,9	0,0	3,5
Закарпатська	0,0	34,3	0,0	3,1	0,0	51,9
Запорізька	10,8	266,2	4,9	225,9	21,8	335,7
Житомирська	0,0	0,7	0,0	1,8	0,0	3,3
Всього	60,6	2 032,9	63,1	2 215,2	201,8	4 469,9

Джерело: Команда з проведення оцінки.

Примітка: шкода охоплює 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року; збитки охоплюють загалом 40 місяців, у тому числі 22 місяці з 24 лютого 2022 року по 31 грудня 2023 року і ще 18 місяців до 30 червня 2025 року; потреби покривають період 2024-2033

Таблиця 42. Загальні потреби у відновленні та відбудові (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Компонент	Всього потреби (2024–2033)	
		Державний	Приватний
Потреби щодо відбудови	Телекомунікації	0,0	1 652,9
	Пошта	12,4	252,5
	Мовлення	72,2	0,0
Потреби щодо відновлення надання послуг	Телекомунікації	0,00	726,6
	Пошта	90,1	1 837,9
	Мовлення	27,1	0,0
Всього		201,8	4 469,9

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 43. Оцінка пріоритетних потреб у відновленні та відбудові на 2024 рік (млн дол. США)

Види пріоритетних заходів/інвестицій	Обчислена вартість
Телекомунікації	333,3
Пошта	15,3
Мовлення	50,9
Всього	399,5

Джерело: команда з проведення оцінювання, базуючись на пріоритетах, затверджених профільними міністерствами.

ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ

Контекст

Від самого початку війни сектор водопостачання та водовідведення (ВВ) зазнавав пошкоджень і втрат, і йому було важко надавати послуги в складних умовах. Бойові дії, що тривають, та атаки на критично важливу цивільну інфраструктуру протягом 2022 та 2023 років значно вплинули на надання послуг сектором ВВ. Інфраструктура водопостачання та водовідведення зазнала пошкоджень як на територіях, які перебувають під контролем уряду, так і на територіях, не підконтрольних уряду, але найбільших пошкоджень вона зазнала там, де рухалась лінія фронту. У цих районах водопостачання працює в аварійному режимі з метою запобігання дезорганізації або для відновлення базових послуг, призначених для постраждалого населення. Відключення електроенергії та проблеми з електропостачанням теж суттєво вплинули на надання послуг по всій країні. Через два роки після початку війни мільйони українців продовжують отримувати послуги водопостачання та водовідведення з перебоями або з порушенням установлених стандартів, попри постійні зусилля аварійних і комунальних служб.

Порівняно з оцінкою ситуації, виконаною в лютому 2023 року (RDNA2), поточна оцінка вказує на подальше значне збільшення пошкоджень і втрат, насамперед через те, що війна триває. Це підкреслює дедалі більший ризик погіршення якості послуг, якщо взяти до уваги важку фінансову ситуацію в секторі водопостачання, що особливо впливає на стійкість постачальників послуг у прифронтових районах, які зазнають постійних атак. Крім того, так і не вдалося здійснити жодних значних пріоритетних реформ у сферах надання послуг водопостачання та водовідведення, а також управління сектором, оскільки заходи, здійснені протягом

2023 року, були здебільшого спрямовані на забезпечення базових послуг водопостачання та водовідведення, заміну знищеного обладнання, завершення розпочатих інвестицій, а також здійснення невідкладних інвестицій, необхідних для відновлення переважно послуг водопостачання.

За оцінками, до війни доступ до централізованого водопостачання в Україні мали 70% жителів країни, а доступ до послуг централізованого водовідведення та очищення стічних вод — близько 50%; приблизно 10 мільйонів людей не мають доступу до безпечно керованих послуг водопостачання й водовідведення. Між містом і селом існує суттєва нерівність у доступі до водопостачання (80% у містах проти 34% у сільській місцевості), туалетів зі зливом (86% проти 26%) та підключенні до мереж каналізації (75% проти лише 2%). Для такої країни, як Україна, яка прагне узгодити вимоги сектору водопостачання та водовідведення з ключовими вимогами Водних директив Європейського Союзу²⁷³, такий рівень послуг ВВ досі залишається відносно низьким. Проте ці цифри близькі до середніх по областях, а до війни рівень забезпеченості послугами в Україні не надто відрізнявся від сусідніх країн. Ситуація суттєво погіршилася з лютого 2022 року, оскільки значну частину робіт з технічного обслуговування інфраструктури водопостачання було відкладено на майбутнє. Ця ситуація створить значні проблеми для забезпечення довгостроково сталого надання послуг водопостачання та водовідведення, тому її необхідно буде врахувати під час планування заходів з відбудови сектору. До основних проблем належать низька окупність витрат, низька якість питної води та стічних вод, що скидаються в довкілля, в поєднанні з відсутністю відповідних систем моніторингу якості води та рівнем спроможності постачальників послуг поступово виходити на рівень стандартів ЄС.

²⁷³ До них належать Рамкова водна директива 2000/60/ЄС, Директива про міські стічні води 91/271/ЄЕС і Директива про питну воду 2020/2184.

Структура управління сектором водопостачання та водовідведення дуже фрагментована, а наявні в ній адміністративні та законодавчі вади обмежують координацію між національними та місцевими органами управління й обмежують ефективність. На загальнодержавному рівні відповідальність за розробку загальнонаціональної політики водопостачання та водовідведення, покликаної покращити якість і підвищити стійкість послуг водопостачання та водовідведення, несе уряд. Однак за надання послуг водопостачання та водовідведення (через власні комунальні підприємства водопостачання та водовідведення («водоканали»)) на місцевому чи обласному рівнях відповідає місцева влада. Загальнодержавний орган регулювання у сфері економіки здійснює нагляд за тарифами на послуги водопостачання та водовідведення водоканалів, що обслуговують понад 100 000 населення, але він має обмежений вплив, а сектор у цілому фінансується недостатньо; він залежить від тарифів на воду, які часто не забезпечують відшкодування собівартості. Ситуація суттєво погіршилася з лютого 2022 року: тарифи на послуги водопостачання та водовідведення фактично заморожено й вони не зросли разом із зростанням собівартості надання послуг ВВ, що в поєднанні з величезними втратами доходів спричиняє водоканалам значні фінансові труднощі, оскільки вони не мають змоги покривати операційні витрати. Загалом склалася гостра потреба в оптимізації функціонування та надання послуг існуючих систем і засобів водопостачання та водовідведення (розроблених до війни) з метою поступового підвищення показників для дотримання необхідних національних стандартів і стандартів ЄС і досягнення екологічної сталості та стійкості до зміни клімату.

Оцінка пошкоджень і збитків

Загальний обсяг пошкоджень, заподіяних сектору, становить майже 4 млрд доларів США (Таблиця 44); З цієї суми близько 1,8 мільярда доларів США припадає на пошкодження в період з 24 лютого по 31 грудня 2023 року. Збільшення є наслідком пов'язаних з війною руйнувань протягом 2023 року, здебільшого внаслідок артилерійських обстрілів і атак з використанням ракет і безпілотників, а також безпосередніх руйнувань — як у випадку греблі Каховської ГЕС

у червні 2023 року. Якщо взяти до уваги різноманітні виклики, пов'язані зі збором даних (особливо в областях, де досі тривають бойові дії, та в областях, які наразі непідконтрольні уряду України), це досить консервативна цифра, яка може занижувати реальну шкоду не більш ніж на 30%; при цьому наразі вона є справедливою оцінкою масштабу пошкодження інфраструктури ВВ. З огляду на отримані дані, найбільше постраждали Харківська, Луганська, Херсонська, Запорізька та Донецька області. Також можна очікувати, що в Луганській і Донецькій областях після того, як вони стануть повністю підконтрольними уряду України та можна буде провести нову оцінку завданої шкоди у безпечних умовах, буде виявлено більше пошкоджень. Що стосується інфраструктури, то найбільших пошкоджень зазнали великі об'єкти наземної інфраструктури — насамперед очисні споруди (26% від загального обсягу пошкоджень) та каналізаційні мережі (26% від загального обсягу пошкоджень). Значно постраждали також мережі питного водопостачання, які здебільшого розташовані під землею (на них припадає 25% від загального обсягу пошкоджень). Пошкодження об'єктів інфраструктури ВВ цього типу зумовлені здебільшого їхньою її довжиною та поширеністю в містах і сільській місцевості.

Втрати в секторі оцінено в 11,6 млрд доларів США, що на 53% (4 млрд доларів США) більше, ніж у лютому 2023 року. Слід зазначити, що збирати достовірні дані про втрати для цієї оцінки стало ще складніше, що нагадує про необхідність віднести до пріоритетних завдань створення системи збирання даних для формування достовірної інформаційної основи для програм у цьому секторі. Близько 40% загального обсягу втрат пов'язані з втратою доходів від надання послуг ВВ. Війна значно зменшила споживання води, особливо в промисловому секторі, тому що багато видів діяльності у промисловості було припинено або скорочено. Крім того, збируваність плати та кількість споживачів значно впали (особливо в областях, що постраждали від війни) й майже не відновлюються з часом. Наступною за розміром категорією втрат є додаткові витрати на надання послуг ВВ через зростання витрат на електроенергію та паливо²⁷⁴; електроенергія є для українських водоканалів другою за розмі-

²⁷⁴ Згідно з Планом гуманітарних потреб України та реагування на 2024 рік витрати на такі ключові ресурси сектору водопостачання та водовідведення, як хімікати для водопідготовки та очищення води, енергію та інші ресурси, значно зросли — в середньому на 200%, тоді як попит і здатність споживачів оплачувати послуги суттєво зросли з 12% до 95%, залежно від інтенсивності бойових дій у різних місцях та/або концентрації переміщених чи незахищених людей.

ром складовою витрат (на рівні близько 30%). Решта економічних витрат пов'язані зі зростанням цін на матеріали та обладнання, відсутністю необхідного технічного обслуговування, втратами води та необхідністю знесення будівель і розчищення завалів. Як було зазначено раніше, тарифи на послуги ВВ фактично заморожено з початку війни, а це лише додатково збільшує розрив між собівартістю надання послуг і доходом. Територіальний розподіл витрат здебільшого відповідає територіальному розподілові пошкоджень. За отриманими даними найбільше постраждали Харківська, Луганська, Чернігівська, Херсонська та Донецька області, причому лише Київська область має пропорційно менше витрат, ніж пошкоджень. Деякі райони, як-от територія, що постраждала від руйнування греблі Каховської ГЕС (частина Херсонської області), зазнали майже повного руйнування інфраструктури сектору ВВ.

Наслідки для населення. З точки зору впливу на населення війна призвела до втрати, обмеження або відсутності у мільйонів жителів України доступу до безпечної води та послуг каналізації. Кластер WASH підрахував, що лише у 2024 році базових послуг водопостачання та водовідведення потребують 9,6 млн людей. Місцеві водоканали роблять усе можливе, щоб розв'язати наявні проблеми, але через падіння доходів і зростання витрат їм бракує ресурсів; вони часто обмежуються впровадженням невідкладних рішень, спрямованих на відновлення базових послуг або завершення поточних інвестиційних проєктів. Це особливо стосується областей на сході країни, де пошкодження та збитки найбільші.

Потреби у відбудові та відновленні, зокрема за принципом «краще, ніж було» (build back better)

Загальні потреби у відбудові та відновленні оцінюються у 11,1 млрд доларів США за період тривалістю в 10 років з 2024 по 2033 рік (Таблиця 45). У цій оцінці потреб ураховано витрати, пов'язані з інфляцією та відбудовою за принципом «краще, ніж було» відповідно до стратегії відбудови України, пріоритетом якої є досягнення вуглецевої нейтральності, а також проведення реформ і розбудова інституційної спроможності для виконання критеріїв вступу до Європейського Союзу. Короткострокові потреби пов'язані з необхідністю збереження надання послуг і зміцнення місцевої технічної та

операційної спроможності для забезпечення можливості подальшої відбудови. Тому в короткостроковій перспективі найнагальніші потреби будуть пов'язані з 1) підтримкою надання послуг, потенційно з включенням ремонту та відбудови критично важливих об'єктів; 2) формуванням місцевих стратегій і планів дій з відновлення та відбудови. Прогноз довгострокових потреб насамперед зосереджується на 1) відбудові інфраструктури водопостачання та водовідведення (найбільші інвестиції потрібні для реконструкції очисних споруд, а також мереж каналізації та водопостачання); та 2) пов'язаних з цим витрат на експлуатацію об'єктів. Початок відновлення й відбудови залежить також від чіткого визначення пріоритетів та послідовності здійснення інвестицій в оперті на технічні оцінки та збирання даних на місцевому рівні, а також від створення інституційного та правового середовища, сприятливого для реалізації планів. Якщо дивитися на територіальний розподіл, то в число областей з більшими потребами входять ті, що найбільше постраждали від воєнних дій, а також деякі області, де якість послуг ще до війни була нижчою за середню, а також Луганська, Херсонська, Київська, Запорізька, Миколаївська та Донецька області.

Пріоритетні потреби у відбудові та відновленні на 2024 рік

Загальний розмір пріоритетних потреб в інвестиціях на відбудову та відновлення на 2024 рік оцінюється в 241,9 млн доларів США (Таблиця 46). Попри те, що зусилля у 2024 році мають бути зосереджені на відновленні інфраструктури та забезпеченні надання послуг ВВ, необхідно також провести роботу з підготовки портфеля проєктів зі здійснення необхідних інвестицій відповідно до вище рекомендованого поетапного підходу. Якщо взяти до уваги поточну ситуацію в країні, то до першочергових потреб відбудови належать забезпечення та покращення водопостачання (включно з водозабором, очищенням, зберіганням і розподілом води) для забезпечення населення достатньою кількістю питної води. Ця потреба становить 64% від загального обсягу пріоритетних завдань 2024 року, причому найбільша частина спрямована на відновлення та відбудову мереж водопостачання (52%). Структура виявлених потреб у відновленні та відбудові здебільшого відображає необхідність 1) відновлення надання послуг шляхом відбудови пошкодженої інфра-

структури та 2) завершення реалізації запланованих раніше проєктів розвитку систем ВВ. До пріоритетних потреб на 2024 рік належать підготовка проєктної документації та виконання будівельних робіт і закупівля обладнання; тут слід також враховувати витрати на створення фундаментальної моделі й основи для проведення робіт з відновлення і відбудови, а також такі важливі заходи, як технічно-інженерні вишукування, оновлення планів просторового розвитку, планів відновлення та визначення пріоритетів на місцевому рівні. Потреби у відновленні надання послуг також становлять значну частину загальних потреб і здебільшого містять витрати на знесення споруд і розчищення завалів та витрати на експлуатацію об'єкта. Заходи з відновлення та відбудови мають спиратися на підхід за принципом «краще, ніж було» задля досягнення кращих результатів та забезпечення сталої роботи об'єктів і сталою надання послуг ВВ. Це також демонструє технологічні пріоритети для відновлення сектору водопостачання та водовідведення, зокрема необхідність децентралізації об'єктів водопостачання та водовідведення, а також надання переваги низьковитратній і простій в обслуговуванні інфраструктурі, актуальній для України, з використанням світового досвіду, в тому числі досвіду сусідніх країн та країн ЄС.

Ключовим пріоритетом на 2024 рік має стати також забезпечення відповідних урядових і муніципальних органів, які опікуються послугами ВВ, достатньою кількістю людських ресурсів і спроможністю розробити середньострокову дорожню карту відновлення галузі на основі консультацій з іншими профільними міністерствами та ключовими місцевими та міжнародними партнерами. Ця дорожня карта вимагає ретельного планування та визначення послідовності пріоритетних завдань, щоб зберегти підзвітність за надання базових послуг у постраждалих від війни районах, з одночасним веденням роботи з поступового виходу на стандарти ЄС у структурованому та конструктивному процесі відновлення.

Обмеження та рекомендації для майбутніх оцінок

Подані тут дані щодо пошкоджень і втрат значною мірою було екстрапольовано з результатів аналізу інтенсивності війни у розрізі областей на підставі обґрунтованих припущень та інформації, отриманої з різних джерел. Результати оцінки є орієнтовними й не повинні сприйматись як точні. Подальші зусилля зі збору даних та оцінки чимало виграли б від розподілу даних про об'єкти інфраструктури між міськими та сільськими населеними пунктами, а також від збирання та агрегування перевірених даних на загальнодержавному рівні. Класифікація даних за категоріями залежно від рівня урбанізації могла б забезпечити краще розуміння конкретної політики, що враховує контекст, і потреб у фінансуванні. Позитивну роль могло б відіграти зміцнення збирання даних про активи, що обслуговуються місцевою владою та перебувають у її власності, для періодичного агрегування на загальнодержавному рівні.

Щоб розвивати та покращувати надання послуг водопостачання та водовідведення й відповідати вимогам ЄС, сектор водопостачання та водовідведення потребує реформування. Труднощі з отриманням даних для RDNA3 демонструють проблеми сектору та вказують на те, що сектор не отримує необхідного рівня уваги та підтримки. Наразі обов'язки щодо сектору водовідведення та водопостачання передано на місцевий рівень, але без забезпечення достатніми фінансовими ресурсами, що не є ідеальним підходом для такої великої та різноманітної країни, як Україна. У 2021 році Світовий банк склав Записку з питань державної політики в секторі ВВ, де порекомендував одночасно розв'язувати три основні проблеми сектору: 1) покращення управління для підвищення рівня доступу, прозорості та підзвітності; 2) вдосконалення регулювання для підвищення продуктивності та покращення якості послуг і 3) реформування підходу до фінансування для забезпечення покриття собівартості та екологічності, а також диверсифікації варіантів фінансування²⁷⁵. Ці реформи водопостачання та водовідведення залишаються актуальними, і їх слід поєднати з підходом до післявоєнної від-

275 Світовий банк. «Записка з питань державної політики України у сфері водопостачання та водовідведення: до кращих, інклюзивних і екологічних послуг водопостачання та водовідведення», Світовий банк, Вашингтон, округ Колумбія, 2021 рік — World Bank, "Ukraine Water Supply and Sanitation Policy Note: Toward Improved, Inclusive, and Sustainable Water Supply and Sanitation Services," World Bank, Washington, DC, 2021, [посилання](#).

будови за принципом «краще, ніж було», щоб забезпечити суттєве підвищення якості послуг та екологічності.

Крім того, рекомендується вивчати та збирати недоступні нині дані про наслідків погіршення якості місцевої води через перебої в наданні послуг та/або про недостатню захищеність,

у тому числі дані про здоров'я постраждалого населення та негативний вплив на довкілля через дезорганізацію збирання та очищення стічних вод (**поверхневих і підземних вод**). Ці дані можуть бути використані для повної оцінки наслідків війни й розробки заходів з відбудови та відновлення в майбутньому.

Таблиця 44. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США)

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	0,6	0,1	1,1
Чернігівська	320,4	49,8	602,4
Харківська	-	-	-
Дніпропетровська	47,1	1,4	82,5
Донецька	475,7	43,3	863,8
Івано-Франківська	-	-	-
Харківська	769,6	93,7	1 421,2
Херсонська	262,9	35,2	488,8
Хмельницька	-	-	-
Кіровоградська	-	-	-
місто Київ	-	-	-
Київська	167,5	17,0	306,0
Луганська	1 547,9	247,3	2 917,3
Львівська	-	-	-
Миколаївська	76,1	6,1	137,4
Одеська	31,3	0,4	54,4
Полтавська	14,8	0,2	25,7
Рівненська	0,0	0,0	0,1
Сумська	16,3	0,4	28,6
Тернопільська	-	-	-
Вінницька	-	-	-
Волинська	-	-	-
Закарпатська	-	-	-
Запорізька	239,6	32,2	445,6
Житомирська	2,0	0,0	3,5
Загальнодержавний рівень (без розподілу між областями)	-	11 034,6	3 692,3
Усього	3 971,8	11 561,6	11 070,8

Джерело: група з оцінювання.

Примітка: – = не оцінювались. Дані про пошкодження охоплюють 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року; дані про збитки охоплюють 40 місяців: 22 місяці з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року та подальші 18 місяців до 30 червня 2025 року; дані про потреби охоплюють період 2024–2033 років.

Таблиця 45. Загальний обсяг потреб у відновленні та відбудові (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Компонент	Загальний обсяг потреб (2024–2033 рр.)
Потреби у відбудові	Споруди водопідготовки	532,5
	Каналізаційні очисні споруди	1 539,0
	Водопровідні насосні станції	362,8
	Каналізаційні насосні станції	499,5
	Водопровідні мережі	1 460,3
	Каналізаційні мережі	1 311,4
	Свердловини	23,9
	Лабораторії	2,2
	Резервуари для чистої води	51,9
	Водонапірні башти	174,3
Потреби у відновленні надання послуг	Знесення споруд і розчищення завалів	527,1
	Витрати на експлуатацію об'єктів	893,7
	Підтримка збільшеного споживання енергії/палива	3 692,3
Total		11 070,8

Джерело: група з оцінювання

Таблиця 46. Оціночний обсяг пріоритетних потреб у відбудові та відновленні на 2024 рік (млн дол. США)

Види пріоритетних заходів/інвестицій	Оціночна вартість
Каналізаційні мережі	37,9
Каналізаційні очисні споруди	20,5
Водопровідні насосні станції	4,9
Водопровідні мережі	144,8
Споруди водопідготовки	33,7
Усього	241,8

Джерело: група з оцінювання на основі пріоритетів, визначених галузевими міністерствами.

МУНІЦИПАЛЬНІ ПОСЛУГИ

Контекст

Безупинне пошкодження комунальної інфраструктури призвело до збільшення прогалин у наданні послуг і ще більше виснажує спроможності місцевої влади. До війни надання комунальних та інфраструктурних послуг мало нерівномірний характер у всіх регіонах, а рівень охоплення цими послугами був низький. Найбільш гостро потребує термінових інвестицій і реформування сектор управління твердими відходами, де за оцінками фінансування цього сектору виконується лише на 79%²⁷⁶. Прогалини в інфраструктурі та наданні послуг проявляються також у відкладенні ремонту доріг місцевого значення²⁷⁷, низькому (50%) рівні утримання громадських зелених насаджень²⁷⁸, нестачі 500 кладовищ у містах²⁷⁹, а також потреби в покращенні охоплення зовнішнім освітленням і кращими тротуарами. При цьому системами централізованого теплопостачання охоплено велику частку населення (близько 47%), особливо у великих містах України. Газорозподільна мережа охоплює 74% населення²⁸⁰, а доступ до чистої води завдяки напірним системам водопостачання мають 89% населення. Органи місцевого самоврядування в Україні, відповідальні за надання широкого діапазону послуг та утримання інфраструктури, зіткнулись із численними обмеженнями свого потенціалу²⁸¹. Загалом функції регулювання в Україні

здійснюються на місцевому рівні, а утримання комунальної інфраструктури й надання комунальних послуг безпосередньо впливає на якість життя населення, місцевий економічний розвиток і екологічність. Після початку війни сильно збільшилось навантаження на органи місцевого самоврядування, оскільки очікується, що вони мають виконувати аварійні відновлювальні роботи, забезпечувати безперебійне надання послуг мешканцям, створювати умови для забезпечення стійкості та розробки планів відновлення міст для координації відновлення на місцевому рівні.

На відміну від попередніх оцінок RDNA3 включає в оцінку сектору муніципальних послуг централізоване теплопостачання. Утім, з огляду на особливий характер мереж та інфраструктури, що забезпечують надання цієї послуги, та її зв'язок з енергетичним сектором, централізоване теплопостачання²⁸² виділено з числа інших активів сектору й розглянуто в окремому розділі. На додачу до централізованого теплопостачання оцінка цього сектору й надалі охоплює головним чином такі п'ять категорій активів: управління твердими відходами, громадська інфраструктура та громадські об'єкти, місцеві адміністративні будівлі, спортивні об'єкти та засоби місцевої мобільності²⁸³. До кожної з цих категорій з огляду на обмежений характер даних включено не всі види активів, але самі категорії віддзеркалюють різноманіття

276 Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (Мінрегіон), «Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2021 рік». Як було зазначено в RDNA1.

277 Мінрегіон, «Аналіз стану сфери дорожньо-мостового господарства за 2021 рік». Як було зазначено в RDNA1.

278 Мінрегіон, «Стан сфери зеленої економіки за 2021 рік». Як було зазначено в RDNA1.

279 Мінрегіон, «Стан галузі поховання в Україні за 2020 рік». Як було зазначено в RDNA1.

280 За даними Державної служби статистики України.

281 Органи місцевого самоврядування надають «тверді» муніципальні послуги (такі, як будівництво доріг місцевого значення, управління побутовими відходами, надання комунальних послуг, утримання об'єктів соціальної сфери та інженерних мереж, і споруд комунального господарства, благоустрій) разом із соціальними послугами, одночасно виконуючи свої громадські обов'язки та обов'язки щодо захисту довкілля.

282 Інфраструктура централізованого теплопостачання в Україні зазнала масштабних пошкоджень, особливо теплоелектроцентралі (ТЕЦ). З початку жовтня 2022 року, коли було активізовано атаки на об'єкти енергетичної інфраструктури, сектор централізованого теплопостачання зазнав шкоди опосередковано — внаслідок пошкоджень, заподіяних сектору енергетики та мережам передачі електроенергії.

283 Усі решта житлово-комунальних послуг охоплено відповідно оцінками інфраструктури та житлового сектору.

об'єктів інфраструктури та послуг, за які відповідають органи місцевого самоврядування.

Досі в цьому секторі Уряд України відносив до пріоритетних завдань відновлення критично важливої інфраструктури, виконання екстрених ремонтів і здійснення інвестицій у забезпечення подальшого надання послуг, але освоєння виділених коштів досі відбувається повільно. Зусилля були зосереджені на відбудові інфраструктури теплопостачання, в тому числі котельень, що постачають лише тепло, теплових пунктів і когенераційних теплоелектроцентралей (ТЕЦ), а також на обладнанні для аварійних робіт на інфраструктурі теплопостачання й на управлінні твердими відходами. Однак фактично виплачено було лише частину коштів, виділених на цю діяльність, а виплачені суми не було використано повністю, оскільки бюджетні зобов'язання було прийнято лише наприкінці року. Повільна реалізація може бути пов'язана з вадами координаційних механізмів та організаційними проблемами, значними затримками в процесах здійснення закупівель і, що більш важливо, з загальною обмеженістю спроможностей на місцевому рівні.

Попри свою обмежену спроможність територіальні громади продемонстрували прагнення продовжувати надання послуг. Видатки місцевих бюджетів на житлово-комунальні послуги в порівнянні з лютим 2022 року зросли в середньому на 50%. Це збільшення видатків показує, що територіальні громади послідовно спрямовують ресурси на надання додаткових послуг (у тому числі тимчасового житла) для ВПО та інших груп населення, а також виконують необхідні ремонтно-експлуатаційні роботи для забезпечення безперебійного надання послуг жителям.

Оцінка пошкоджень і збитків

Загальний обсяг пошкоджень, заподіяних сектору комунального господарства, оцінюється у 4,9 млрд доларів США (Таблиця 47). Сума пошкоджень зросла більш ніж удвічі в порівнянні з RDNA2 через урахування в поточній оцінці послуг централізованого теплопостачання. Обсяг пошкоджень об'єктів централізованого теплопостачання становить майже 2,1 млрд доларів США, що робить їх частку в загальному обсязі пошкоджень у секторі найбільшою — 42%. Найбільшої шкоди серед активів централізованого теплопостачання зазнали ТЕЦ (за оцінками 1 млрд доларів США)²⁸⁴, мережі теплопостачання (770 млн доларів США), котельні (174,7 млн доларів США) та центральні тепловитрати (27,4 млн доларів США). Другою категорією за розміром частки пошкоджень, що становить 19,2% і включає в себе пошкодження тротуарів і систем зовнішнього освітлення, стали засоби місцевої мобільності — за оцінками 930 млн доларів США. На категорію громадських просторів та об'єктів, до якої належать такі муніципальні активи, як рекреаційні центри, бібліотеки, кладовища, міські парки та громадські площі, припадає 17% загального обсягу пошкоджень муніципального сектору. Спортивним об'єктам: спортивним школам, стадіонам, басейнам, спортзалам і льодовим аренам заподіяно пошкоджень на суму 561,1 млн доларів США²⁸⁵. Місцеві адміністративні будівлі та центри надання послуг, через які виконуються функції та здійснюється діяльність у сфері муніципальних послуг, зазнали пошкоджень на 320 млн доларів США. Насамкінець, вартість пошкоджень у підсекторі управління твердими відходами (УТВ) продовжила зростати й сягнула на кінець грудня 2023 року 126,8 млн доларів США. При цьому слід зазначити, що Уряд України виділяв кошти на відновлення активів УТВ, щоб забез-

284 Міністерства інфраструктури та енергетики надали інформацію про пошкодження ТЕЦ. Загальний розмір пошкоджень було оцінено за відновною вартістю, яка, згідно з припущеннями, становить 1 млн доларів США на 1 МВт установленної потужності ТЕЦ. Однак деякі з заявлених пошкоджень можуть відображати балансову вартість пошкоджених активів або вартість їх заміни, або вартість уже виконаних ремонтних робіт. Якщо описані пошкодження були незначними, то замість використання відновної вартості для оцінювання розміру збитків використовувалися оцінки відповідних органів, щоб уникнути завищення показників. Пошкоджені теплоелектростанції, що надають послуги централізованого теплопостачання, до розділу про централізоване теплопостачання не включено; вони розглядаються в розділі, присвяченому енергетичному сектору. До переліку пошкоджених ТЕЦ включено також дві ТЕЦ, що обслуговують промислових споживачів, а не населення.

285 У RDNA3 в порівнянні з RDNA2 змінився рівень пошкоджень, заявлених для багатьох видів активів — насамперед, активів спортивних об'єктів. Зокрема, багато видів активів, позначених як зруйновані в RDNA2, в RDNA3 зазначені як пошкоджені. Ця зміна може вказувати на проведення перевірки пошкоджень на місцях або на підвищення якості зібраних даних про активи, які за попередніми даними було пошкоджено більш ніж на 40%.

печити подальше надання критично важливих послуг управління відходами.

Пошкодження зосереджені у прифронтових областях. Найбільші пошкодження відзначено в Донецькій, Луганській, Харківській, Херсонській і Запорізькій областях (Таблиця 47). На ці області припадає понад 70% загального розміру пошкоджень у секторі муніципальних послуг. У підсекторі централізованого теплопостачання 67,7% загального розміру пошкоджень, зазначених інфраструктурою централізованого теплопостачання на всій території України, припадає на три області: Донецьку, в якій пошкодження оцінюються в 559,6 млн доларів США; Харківську, з пошкодженнями на суму 425,4 млн доларів США; та Луганську — 408 млн доларів США.

Збитки в секторі муніципальних послуг оцінюються у 6,8 млрд доларів США (Таблиця 47). Понад третина (35%) збитків сектору пов'язані з підсектором централізованого теплопостачання; ці збитки оцінено у 2,3 млрд доларів США з включенням до їхнього складу втрат доходів вітчизняних компаній і витрат на розчищення завалів²⁸⁶. Проте найбільші збитки в секторі муніципальних послуг, як і на час RDNA2, пов'язані з втратою доходів органами місцевого самоврядування, що оцінюються у 3,2 млрд доларів США та становлять 47% загального розміру збитків у секторі. Ці збитки пов'язані з розрахунковими обсягами неотриманих доходів, що збираються та утримуються на місцях, включно з місцевими податками, адміністративними зборами, платою та тарифами за 22 місяці війни та 18 подальших місяців²⁸⁷. Оцінки втрат доходів органами місцевого самоврядування містять належні їм частки податку на доходи фізичних осіб (ПДФО)²⁸⁸ та доходів із власних джерел (ДВД)²⁸⁹. Втрати, пов'язані з розчищенням завалів (у тому числі в підсекторі

централізованого теплопостачання), та втрата доходів від видалення побутових відходів оцінюються відповідно у 375,6 млн доларів США та 68,1 млн доларів США²⁹⁰. Галузеві оцінки збитків розраховувались згідно із наявними даними про місцеві бюджети та припущень, зроблених відповідно до аналізу інтенсивності конфлікту, бюджетного кодексу воєнного часу та довоєнної базової інформації про збирання твердих побутових відходів, тарифи та обсяги переробки таких відходів.

Вплив на населення. Пошкодження місцевої інфраструктури та комунальних об'єктів справляє значний вплив на якість життя населення. Зменшення збирання відходів через значні пошкодження в цьому підсекторі є яскравим прикладом впливу на життя людей. Надійна система управління ТПВ має вирішальне значення для безпеки та здоров'я населення та ВПО в містах; вона також потрібна для розчищення завалів на критично важливих об'єктах і для початку діяльності з відбудови. Чимало приватних компаній зі збирання відходів тимчасово припинили свою діяльність через значні втрати капіталу та доходів, а органи місцевого самоврядування не мають достатньо спроможностей чи інфраструктури, щоб заповнити прогалину, яка виникла. Крім того, з огляду на обмежені обсяги збирання відходів (а в багатьох випадках і повну відсутність цієї послуги) почали виникати несанкціоновані відкриті звалища для захоронення пошкодженого майна та побутових відходів. Це теж може бути пов'язане зі значним ризиком для громади у сфері охорони здоров'я. Пошкодження доріг місцевого значення, тротуарів та ліхтарів вуличного освітлення обмежило мобільність у містах і селищах, а це, у свою чергу, обмежило своєчасне придбання критично необхідних у побуті товарів та послуг й звузило можливості працевлаштуван-

286 Збитки оцінювалися на підставі статистичних даних від Державної служби статистики України про загальний розмір доходів вітчизняних компаній відповідно до основного сектору їхньої діяльності. Дані про загальні доходи доступні за 2021 та 2022 рік, що дає змогу оцінити очікувані доходи для сценарію «без війни». Доходи за 2021 рік було зіставлено з економічними прогнозами Міжнародного валютного фонду (МВФ), щоб оцінити їх розмір у подальших періодах за сценарієм «без війни»; для сценарію «війна» доходи за 2022 рік було зіставлено з оновленими економічними прогнозами МВФ для оцінки їх розміру в подальших періодах. Збитки оцінювалися на загальнодержавному рівні без розподілу на області.

287 Збиток було оцінено шляхом порівняння передвоєнних місячних доходів місцевого бюджету з доходами, задекларованими у місяцях, коли вже тривала війна.

288 У деяких випадках було відзначено зростання сум податку на доходи фізичних осіб, а втрати доходів від ПДФО не зареєстровано. Таке зростання може бути пов'язане з підвищенням заробітної плати в секторах оборони та ІТ, а також відповідного збільшення чисельності військовослужбовців.

289 Муніципальні надходження із власних джерел складаються з місцевих податків і зборів (наприклад, єдиний податок, майновий податок, і збори), зборів за користування некомунальними послугами, адміністративних зборів і будь-яких місцевих доходів від капіталу.

290 Втрата доходу від збирання побутових відходів стосується як муніципальних, так і приватних суб'єктів.

ня для ВПО. Пошкодження інфраструктури теплопостачання зробило зими складнішими для населення. У середньому в Україні буває 105 морозних днів на рік, а в деяких регіонах країни опалення в якійсь формі потрібне протягом пів року²⁹¹. Отже, пошкодження інфраструктури теплопостачання ускладнює життя постраждалого населення й становить ризик для здоров'я та життєдіяльності людей²⁹². Втрата інфраструктури теплопостачання може особливо сильно позначитися на здоров'ї представників незахищених груп, особливо малих дітей і людей похилого віку²⁹³. Ситуацію загострює той факт, що багато домогосподарств мешкають у пошкоджених будинках, які наразі ще не відремонтовано.

Потреби у відбудові та відновленні з урахуванням принципу «краще, ніж було»

Загальні потреби щодо відбудови та відновлення оцінюються у 11,4 млрд доларів США протягом наступних 10 років. Вкрай важливо визнати та підтвердити пріоритетну роль місцевої влади в процесі відновлення. Органи місцевого самоврядування відіграють життєво важливу роль у керуванні заходами з відновлення й забезпеченні надання послуг громадам, у тому числі незахищеним жителям. Ця роль особливо важлива у великих містах, які служать хабами для ВПО. Для дієвого розв'язання цієї ситуації на місцевому рівні потрібна комплексна стратегія, орієнтована на місцерозташування. Така стратегія мала б передбачати надійну координацію між різними рівнями влади, секторами та територіальними громадами. Необхідно буде провести ретельне планування для гарантування безпечних інвестицій, а також необхідно буде спростити інституційні процеси для залучення потоків фінансування від різних державних і приватних джерел. Будь-яке планування, здійснене під час війни, ймовір-

но, вимагатиме корегування і переосмислення протягом етапу відбудови.

У середньостроковій перспективі важливо буде звернути увагу на 1) вивезення та захоронення відходів знесення, 2) технічну підготовку та 3) реконструкцію об'єктів. Відновлення надання послуг передбачає підтримання і розгортання послуг, ремонт і стабілізацію стану пріоритетної громадської інфраструктури та інфраструктури надання послуг, розчищення завалів та операційні витрати на товари, обладнання та інфраструктуру. Довгострокові потреби передбачають виконання еквівалентних завдань з зосередженням, насамперед, на відбудові пошкоджених активів за принципом «краще ніж було». Найгостріші потреби зосереджено в Донецькій, Луганській і Харківській областях, на які разом припадає 52% від загальних потреб країни. Попри те, що територіальні громади виділяють значні кошти на ремонт активів, досі було задоволено лише дуже незначну частку від загальних потреб²⁹⁴; при цьому ця робота може недооцінюватися й це може бути пов'язане з фрагментованістю системи звітування про активи муніципального сектору.

Відновлення в різних секторах тісно пов'язане з розчищенням завалів і управлінням відходами, а ці функції зазвичай виконують органи місцевого самоврядування, тому для Уряду України вкрай важливо віднести до пріоритетних завдань зниження впливу на довкілля. Проєкти відновлення мають відповідати принципам «Зеленого курсу», у тому числі щодо сприяння циркулярній економіці. У всіх майбутніх інвестиціях у сектор має враховуватися Директива ЄС про відходи, яка встановлює цільовий показник рециклінгу (переробки) твердих побутових відходів на 2030 рік на рівні 60%. При цьому до пріоритетних завдань загальнодержавних, регіональних та муніципальних планів управління відходами мають бути віднесені сортування відходів біля джерела їх утворення, розвиток ринків рецикльованих ма-

291 Р. Руїс, Е. Браун та О. Фокаф, «Російські атаки загрожують українській мережі опалення будинків», «Волл-стріт джорнел», 22 жовтня 2022 року (англійською мовою) — R. Ruiz, E. Brown, and O. Fokaf, "Ukraine's Home Heating Network Threatened by Russian Attacks," Wall Street Journal, October 22, 2022, [посилання](#).

292 Всесвітня організація охорони здоров'я, «Ескалація надзвичайної гуманітарної ситуації робить необхідною ескалацію гуманітарного реагування», 14 жовтня 2022 року (англійською мовою) — World Health Organization, "The Escalation of the Humanitarian Emergency Requires an Escalation of the Humanitarian Response," October 14, 2022, [посилання](#).

293 Е. Дакк, «Прості росіяни хочуть заморозити нас до смерті», «Нью-Йорк Таймс», 11 лютого 2023 року (англійською мовою) — E. Ducek, "Ordinary Russians Want Us to Freeze to Death," New York Times, February 11, 2023, [посилання](#).

294 За оцінками — 0,31%.

теріалів і розширення обізнаності громадськості про рециклінг.

І, нарешті, роль органів місцевого самоврядування виходить за межі самого лише управління комунальним майном, тому необхідно визнавати та підтримувати їхню провідну роль у здійсненні відновлення та відбудови в цілому в усіх секторах. Органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у реалізації, координації і планування заходів, передбачених функціональними секторами та профільними міністерствами. Ця реальність робить необхідним не лише запровадження комплексного підходу орієнтованого на місцезоташування на місцевому рівні й забезпечення наявності потужних механізмів координації, але й надання подальшої підтримки спроможностей і фінансування органам місцевого самоврядування. З огляду на значні втрати доходів і зростання видатків, з якими досі стикаються територіальні громади, для реалізації проєктів необхідно забезпечити постійну доступність для них функціонального та прогнозованого механізму фінансування та підтримки. Окрім цього для подолання ймовірних викликів, пов'язаних із обмеженими ресурсами та нестабільними грошовими потоками протягом періоду відновлення, органам місцевого самоврядування необхідно буде від самого початку провести науково обґрунтоване визначення пріоритетних потреб із відповідним встановленням черговості виконання заходів із відновлення і відбудови.

У підсекторі централізованого теплопостачання загальний розмір витрат на відновлення та відбудову протягом наступних 10 років (2024–2033 роки) оцінюється в 4,7 млрд доларів США (Таблиця 48). Сюди входять витрати на відновлення централізованого теплопостачання включно з мережами теплопостачання, тепловими пунктами, котельнями опалення та теплоелектроцентралями, а також роботи зі знесення та розчищення завалів в секторі централізованого теплопостачання. У середньостроковій перспективі на покриття потреб ліквідності сектору централізованого теплопостачання, зумовлених війною, за оцінками Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури (Мінінфраструктури) знадобиться 790 млн доларів США. Пріоритетним завданням стане відновлення та забезпечення захищеності надання критичних послуг і забезпечення енергетичної безпеки протягом опалювального сезону, тобто доступу до достатньої кількості газу та електроенергії, а також відбудова основної

інфраструктури для гарантування належного рівня послуг житловому секторові та секторам критичної інфраструктури (лікарням, аеропортам, школам, об'єктам залізничного транспорту тощо). Часткове покриття збитків теж можна вважати нагально необхідним завданням для забезпечення діяльності енергетики в короткостроковій перспективі.

Як зазначено у главі, присвяченій енергетиці, в умовах високої невизначеності важко знаходити баланс між короткостроковими потребами в енергії та довгостроковими цілями. Це стосується й сектору централізованого теплопостачання, якому на фазі відновлення необхідно якомога швидше поновити надання базових енергопостачальних і комунальних послуг, щоб уможливити повернення внутрішньо переміщених осіб, навіть якщо кількість населення України та його географічне розміщення відрізнятимуться від довоєнних показників. Тим часом, після завершення війни з'явиться можливість переглянути пріоритети енергетичного сектору в Україні, з одночасним пошуком балансу між потребою у швидкому відновленні надання життєво важливих послуг з необхідністю відбудови за принципом «краще, ніж було» (Build Back Better). Необхідність відбудови за принципом «краще, ніж було» має також бути узгоджена з системним впровадженням заходів з енергоефективності в межах масштабної відбудови, яка відбуватиметься в усіх секторах: державному та приватному, включно з домогосподарствами.

Секторові теплопостачання необхідно буде зменшити свою залежність від газу для уникнення необхідності імпортування газу в короткостроковій перспективі з одночасним визначенням темпів декарбонізації в довгостроковій перспективі. За умови здійснення необхідних інвестицій в енергоефективність та електрифікацію, попит на первинну енергію може залишатись нижчим за довоєнний рівень протягом багатьох десятиліть без жодної кореляції з темпом економічного зростання. Зі сторони пропозиції, біопаливо (включно з біомасою та біогазом) і водень мають замінити природний газ як основне джерело палива в промисловому та теплопостачальному секторах, навіть якщо електрифікація промисловості та теплопостачання сприятимуть поступовій відмові від використання газу.

Політика уряду України по відношенню до потреб централізованого теплопостачання має

бути узгоджена з політикою ЄС, включно з чітким наголосом на модернізації та повному переході на зелені технології. Нижче подано більш конкретні рекомендації щодо задоволення потреб короткострокового характеру в секторі централізованого теплопостачання:

- здійснення комплексної оцінки системи централізованого теплопостачання для визначення стану об'єктів генерації, передачі (магістральних подавальних трубопроводів) та розподілу (трубопроводів на відгалуженнях), а також індивідуальних теплових пунктів з метою зниження втрат тепла та покращення контролю над теплопостачанням і управлінням температурою за допомогою чистих технологій.
- забезпечення модернізації системи централізованого теплопостачання за усім спектром активів, включно з насосами, котлами, системами управління окремими системами опалення, для забезпечення енергоефективності виробництва тепла, його розподілу та використання;
- забезпечення чистої когенерації тепла та електроенергії на підтримку урядового порядку денного з децентралізації генерації енергії для критичної інфраструктури, на кшталт водопідготовчих та каналізаційних очисних споруд з одночасною підтримкою централізованого теплопостачання;
- введення в дію нових законів для забезпечення більшої результативності та економічної ефективності використання нових технологій з приділенням особливої уваги котельням і ТЕЦ;
- підвищення енергетичної ефективності централізованого теплопостачання з точки зору виробництва, розподілу й регулювання. На додачу до методики, розробленої Урядом України для міст і селищ, які мають понад 20 000 жителів, місцева влада та підприємства централізованого теплопостачання мають запропонувати шляхи підвищення ефективності централізованого теплопостачання з наголосом на зменшенні витрат і оптимізації споживання;

Пріоритетні потреби у відбудові та відновленні на 2024 рік

Загальний розмір потреб сектору муніципальних послуг в інвестиціях на відновлення та відбудову на 2024 рік оцінюється в 462 млн доларів США, включно з сектором централізованого теплопостачання (Таблиця 49). Ця сума, як очікується, одночасно задовольнить нагальні потреби та створить умови, необхідні для подальшого інвестування. Необхідно також забезпечити наявність у органів місцевого самоврядування активів, що потрібні для подальшого надання критично важливих послуг, включно з послугами управління відходами²⁹⁵. Інвестиції в активи управління відходами життєво важливі й для подальшого виконання робіт з розчищення завалів. Ці інвестиції особливо важливі у прифронтових регіонах, у яких перебуває також велика частка ВПО: з одного боку, вони потребують термінового розчищення завалів, а з другого — мають додаткові потреби з управління відходами. Як показують дані місцевих бюджетів, відбувається збільшення видатків на надання послуг. Як такі, задоволення пріоритетних потреб, розмір яких становить за оцінками 233 млн доларів США, дасть органам місцевого самоврядування змогу продовжити ремонт і стабілізацію пріоритетних об'єктів громадської інфраструктури та інфраструктури надання послуг для забезпечення подальшого їх надання на відповідних територіях в умовах вторгнення, що триває. Аналогічно було визначено суму на покриття дефіциту ліквідності в секторі централізованого теплопостачання в розмірі 789 млн доларів США для забезпечення подальшого централізованого забезпечення теплом. Потреби у відбудові на найближчий період сягають, за оцінками, 48 млн доларів США на відновлення таких ключових об'єктів, як місцеві центри надання адміністративних послуг, об'єкти міського господарства та вуличного освітлення, а також 158,6 млн доларів США на інфраструктуру теплопостачання. На даний час державним бюджетом на 2024 рік виділено 429 млн доларів США на здійснення інвестицій у секторах муніципальних послуг (включно з централізованим теплопостачанням і управлінням відходами).

²⁹⁵ Сюди входять сміттєвози, контейнери для відходів, а також гігієнічні та безпечні місця захоронення та звалища.

Обмеження і рекомендації для майбутніх оцінок

Основним обмежувальним чинником є брак даних про активи, що належать до сектору, а також обмежений доступ до надійних даних, особливо по прифронтових областях. Прогалини у збиранні даних можуть бути пов'язані зі звітуванням про активи знизу, яке є недостатнім для активів із багатьох категорій у цьому секторі, а також з відсутністю процесу верифікації. Дані, використані для цієї оцінки, в більшості випадків були або неповними, або неперевіреними, що вказує на необхідність покращення систем надання даних про об'єкти комунальної сфери. Представлені дані щодо пошкоджень і втрат значною мірою були екстрапольовані на основі аналізу інтенсивності війни у розрізі областей та спиралися на обґрунтовані припущення й інформацію, отриману з різних джерел. Результати оцінки є орієнтовними й не повинні розглядатись як точні.

Регулярне збирання даних на місцевому рівні потрібне для покращення моніторингу надання послуг на місцях та визначення пріоритетності інвестицій на загальнодержавному рівні. Документування пошкоджень на місцевому рівні сприяло б покращенню моніторингу муніципальних активів і уможливило б ухва-

лення обґрунтованих рішень, розроблення проєктів і планування відновлення під наглядом відповідної місцевої влади. Регулярне відстеження даних про пошкодження та потреби на місцевому рівні забезпечило б також належне врахування потреб і пошкоджень у програмах комплексного відновлення та просторових планах, розроблення або оновлення яких триває зараз у територіальних громадах.

Подальші зусилля зі збору даних та оцінки чимало виграли б від розподілу даних про об'єкти інфраструктури між міськими та сільськими населеними пунктами. Інфраструктурні потреби та потреби в наданні послуг, підходи до надання послуг і витрати на такі послуги в містах сильно відрізняються від тих, що існують у сільській місцевості. Ще важливішим є те, що місцеві спроможності в містах значно відрізняються від спроможностей, наявних у менших населених пунктах або в сільській місцевості. Класифікація даних за категоріями залежно від рівня урбанізації могла б забезпечити краще розуміння конкретної політики, що враховує контекст, і потреб у фінансуванні. Загалом збирання даних про активи, що обслуговуються місцевою владою та перебувають у її власності, залишається слабким, а агрегування на загальнодержавному рівні відбувається нерегулярно.

Таблиця 47. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн дол. США)

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	9,8	69,5	24,6
Чернігівська	240,6	78,8	521,2
Харківська	3,9	42,3	10,2
Дніпропетровська	49,9	387,7	120,5
Донецька	1 245,3	657,0	2 714,8
Івано-Франківська	0,6	68,7	3,2
Харківська	741,4	503,9	1 556,2
Херсонська	343,9	274,3	804,3
Хмельницька	5,7	47,0	13,8
Кіровоградська	31,7	26,9	77,3
місто Київ	270,8	372,1	530,5
Київська	196,9	149,3	443,2
Луганська	764,0	462,3	1 624,8
Львівська	3,9	138,2	12,2
Миколаївська	169,2	125,3	394,6
Одеська	27,7	140,6	67,6

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Полтавська	158,8	75,8	308,0
Рівненська	1,2	40,1	3,5
Сумська	140,2	69,0	309,3
Тернопільська	1,2	32,8	3,9
Вінницька	9,8	45,0	25,0
Волинська	1,1	159,0	3,2
Закарпатська	33,8	45,3	82,0
Запорізька	344,2	310,2	812,0
Житомирська	47,4	68,9	110,9
Невідомо	1,4	0,0	3,3
Загальнодержавний рівень (без розподілу між областями)	10,0	2 385,1	814,0
Усього	4 854,4	6 775,0	11 394,3

Джерело: група з оцінювання.

Примітка: дані про пошкодження охоплюють 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року; дані про збитки охоплюють 40 місяців: 22 місяці з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року та подальші 18 місяців до 30 червня 2025 року; дані про потреби охоплюють період 2024–2033 років.

Таблиця 48. Загальний обсяг потреб у відновленні та відбудові (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Компонент	Загальний обсяг потреб (2024–2033 рр.)
Потреби у відбудові	Відбудова муніципальних і комунальних активів, у тому числі об'єктів управління відходами, місцевої мобільності, об'єктів благоустрою та інших об'єктів	4 377,7
	Переробка завалів та утилізація комунального майна	336,6
	Відбудова систем централізованого тепlopостачання, зокрема мереж тепlopостачання, теплових пунктів, котелень, що виробляють лише тепло, теплоелектроцентралей	3 923,6
	Знесення зруйнованих об'єктів та розчищення завалів активів сектору централізованого тепlopостачання	39,0
Потреби у відновленні надання послуг	Технічні роботи та розроблення політики, в тому числі планування, оцінювання, інженерні роботи та аналітичні дослідження	187,6
	Ремонт і стабілізація пріоритетної суспільної інфраструктури та інфраструктури надання послуг для безперервного надання послуг, у тому числі в хабах для ВПО	1 302,1
	Операційні витрати та організаційні заходи	437,8
	Потреби сектору централізованого тепlopостачання в ліквідності	789,8
Усього		11 394,3

Джерело: група з оцінювання.

Примітка: ВПО = внутрішньо переміщені особи

Таблиця 49. Оціночний обсяг пріоритетних потреб у відбудові та відновленні на 2024 рік (млн дол. США)

Види пріоритетних заходів/інвестицій	Оціночна вартість
Ремонт і стабілізація пріоритетної суспільної інфраструктури та інфраструктури надання послуг, в тому числі збільшення обсягів надання послуг у хабах для ВПО	233,3
Відбудова муніципальних і комунальних активів, у тому числі об'єктів управління твердими відходами, місцевої мобільності, об'єктів благоустрою та інших об'єктів	48,4
Організаційні заходи та операційні витрати	1,5
Технічні роботи та розроблення політики, в тому числі планування, оцінювання, інженерні роботи та аналітичні дослідження	20,2
Теплопостачання (зокрема котельні, що виробляють лише тепло, мережа централізованого теплопостачання, тепловитрати, ТЕЦ)	157,1
Обладнання для проведення аварійних робіт на об'єктах теплопостачання (мобільні бригади)	1,5
Потреби сектору централізованого теплопостачання в ліквідності	789,8 ^а
Усього	462,0
Усього (включно з потребами в ліквідності)	1 251,8

Джерело: команда з оцінювання на основі пріоритетів, визначених галузевими міністерствами.

Примітки: ТЕЦ = когенераційні теплоелектроцентралі

а. Уряд України пропонує внести зміни до державного бюджету для забезпечення часткового задоволення потреб сектору централізованого теплопостачання в ліквідності через НАК «Нафтогаз України». Ці потреби в загальних пріоритетах на 2024 рік, про які йдеться в інших розділах цього звіту, не враховано.

НАСКРІЗНІ СЕКТОРИ

Фото FAO/В'ячеслав Ратинський. Біля поля соняшників стоїть підбитий російський танк в селі Чупахівка Сумської області 9 вересня 2022 року.

ОХОРОНА ДОВКІЛЛЯ, ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО

Контекст

Негативний вплив війни на всі аспекти довкілля продовжує зростати і накопичуватися. Пошкодження інфраструктури, включно з пошкодженням небезпечних промислових об'єктів та енергетичних установок (наприклад, електростанцій, нафтохранилищ та нафтопереробних заводів), а також руйнування житлових і комерційних будівель, які можуть містити азбест, — все це збільшує пов'язаний з війною тягар забруднення довкілля, зокрема повітря, води, ґрунту та біота. Території, що охороняються, сільськогосподарські угіддя, природні луки, ліси, водні та інші екосистеми зазнали прямого чи опосередкованого впливу, зокрема через наявність мінних полів або нерозірваних боєприпасів, забруднення води та повітря, лісові пожежі та відсутність доступу для моніторингу та управління. У країні, яка вже мала екологічні проблеми (включаючи погану якість міського повітря, погане управління відходами та неефективні засоби контролю за довкіллям)²⁹⁶, довгостроковий вплив додаткової зростаючої шкоди може бути навіть більш руйнівним, ніж безпосередні наслідки, не лише для здоров'я та безпеки населення, а й для екосистем та біорізноманіття. З початку війни проведено численні оцінки шкоди довкіллю; огляд результатів міститься у комплексному звіті неформальної міжвідомчої координаційної групи з екологічних оцінок для України.²⁹⁷ Оцінки потреб у відновленні та заходів з відбудови повинні враховувати раніше невідомі явища впливу на довкілля, оскільки вони не говорять самі за себе, на від-

міну від людських чи економічних страждань, спричинених конфліктом. Важливо відзначити, що заходи з відбудови повинні відображати потребу України в переході до зеленої вуглецево-нейтральної економіки, гармонізованої з екологічними та кліматичними цілями ЄС.

Починаючи з RDNA2, сфера аналізу розширилася до додаткових екологічних реципієнтів. З часу попередньої RDNA, на тлі багатьох впливів війни на довкілля в цілому, прорив греблі Кавховської ГЕС 6 червня 2023 року вирізняється масштабами й руйнуваннями, оскільки сотні квадратних кілометрів були затоплені, а тисячі квадратних кілометрів водосховища і цінних водно-болотних угідь повністю обмілили. В інших випадках пожежа продовжує залишатися основним джерелом впливу на ліси і природні ландшафти, хоча і на значно нижчому рівні в порівнянні з попередніми 12 місяцями. На додаток до оцінки збитків екосистемних послуг через прорив греблі, RDNA3 розглядає вплив пожеж на природні ландшафти при оцінюванні збитків, а також шкоду, завдану викидами парникових газів від пожеж.

Оцінка завданої шкоди та збитків

Загальна вартість шкоди, завданої лісовому господарству, оцінюється в 3,3 мільярда доларів США (Таблиця 50). У період між RDNA2 і RDNA3 сукупна загальна площа пошкоджених пожежами лісів у районах бойових дій зросла з 183 181 га до 211 574 га. На Донецьку, Херсонську та Луганську області припадає 68 відсотків

²⁹⁶ Європейський Союз, Європейське агентство з охорони довкілля та Агентство навколишнього середовища Словаччини, «Брифінг щодо інформації про стан навколишнього середовища в Україні», 2018 рік, [посилання](#).

²⁹⁷ Т. Григаскі, «Всебічний звіт з оцінки шкоди, завданої довкіллю в Україні» [неопублікований звіт], неформальна міжвідомча координаційна група з екологічних оцінок для України, 2023 р.

шкоди, завданої лісовому господарству, причому шкода, завдана лісам у Херсонській області значно більша за RDNA3, ніж за RDNA2. Вперше, до оцінки шкоди включено шкоду, завдану викидами парникових газів (Таблиця 50), на загальну суму 1074 млн доларів США для лісів, «інших природних ландшафтів»²⁹⁸, сільськогосподарських угідь та населених пунктів. Це обчислено за допомогою регіональних коефіцієнтів викидів, там, де це можливо²⁹⁹, та індикативної ціни Світового банку на вуглець у 2023 році на рівні 76 доларів США/т CO₂ (середній показник для низького та високого сценаріїв), і на її частку припадає збільшення на 62 відсотки шкоди між RDNA2 і RDNA3. Іншим чинником зростання економічної вартості шкоди є річна інфляція, яка в Україні, у 2021–2023 роках, становила, в середньому, близько 14 відсотків на рік.

Загальні збитки лісового господарства, включно із вигорілими територіями, забруднення повітря та території, що охороняються, пошкоджені внаслідок прориву греблі Каховської ГЕС, оцінюються в 26,5 мільярдів доларів США. Це дуже значне збільшення в порівнянні з оцінкою RDNA2 у 523 мільйони доларів США, яка охоплювала лише збитки від зменшення поглинання вуглецю лісовими екосистемами та обмеженого спектра послуг лісових екосистем. Зазначене збільшення обумовлено збільшенням на 16 відсотків згорілого лісу, а також додаванням кількох значних нових категорій збитків, як-от: збитки від забруднення повітря (9,9 мільярда доларів США), наслідки прориву греблі Каховської ГЕС (9,6 млрд доларів США) та збитки за екосистемними послугами від «інших природних ландшафтів» (6,5 мільярда доларів

США). Незважаючи на те, що з часу прориву греблі Каховської ГЕС минуло лише сім місяців, 36 відсотків усіх збитків спричинено шкодою, завданою 333 041 га 12 територій, що охороняються, розташованих у Запорізькій, Миколаївській та Херсонській областях.³⁰⁰ Якщо значення одиниці площі з документованих джерел застосувати до більш ніж 543 000 га, яким завдано шкоди, втрачені екосистемні послуги спалених природних ландшафтів є значними і становлять 25 відсотків від загального обсягу.³⁰¹ Оскільки ці території не відновилися, екосистемні послуги та збитки від поглинання вуглецю обчислюються на сукупній основі щомісяця; загалом, середній час, що минув після спалювання лісів і природних ландшафтів, становить 17 і 12 місяців відповідно. Збитки від забруднення атмосферного повітря внаслідок пожеж вперше включені в обчислення збитків і становлять 37 відсотків від загального обсягу. Обсяги викидів визначаються відповідно до Технічних вказівок з підготовки національних кадастрів викидів (Технічні вказівки ЕЕР/ЕЕА)³⁰² і множаться на коефіцієнти з урахуванням небезпеки, впливу на довкілля і масштабу події та одиначної вартості. Одиначна вартість відповідає ставці податку за викиди зі стаціонарних джерел (Наказ від 13.04.2022 № 175³⁰³ та ст. 143 Податкового кодексу³⁰⁴).

Насладки для населення від шкоди, завданої лісам і довкіллю, є серйозним і глибоким. Каховське водосховище відіграло дуже важливу роль у забезпеченні енергією, питною водою, зрошенням та річковим транспортом різних регіонів півдня України, а також у постачанні води підприємствам. Від прориву греблі безпосередньо постраждало 100 000 мешкан-

298 Визначається як відкритий ліс (15–70 відсотків крони дерев), чагарники, трав'яниста рослинність, гола/розріджена рослинність, трав'янисті водно-болотні угіддя та невідома рослинність на щорічній динамічній карті Copernicus Global Land Service Land Cover з просторовою роздільною здатністю 100 м (CGLS-LC100).

299 Л. Де Клерк та ін., «Шкода клімату, завдана війною Росії в Україні», 1 грудня 2023 р. (L. De Klerk et al., "Climate Damage Caused by Russia's War in Ukraine," December 1, 2023), [посилання](#).

300 Методологія, використана для обчислення наслідків прориву Каховської греблі, узгоджується з методологією, яка використовується в уряді України та ООН, «Оцінка потреб після катастрофи на греблі Каховської ГЕС у 2023 році, Україна», 2023 рік, [посилання](#).

301 Р. де Гроот та ін., «Глобальні оцінки вартості екосистем та їх послуг у грошових одиницях», Екосистемні послуги 1, № 1 (2012): 50–61 (R. de Groot et al., "Global Estimates of the Value of Ecosystems and Their Services in Monetary Units," Ecosystem Services 1, no. 1 (2012): 50–61), [посилання](#).

302 Європейське агентство з охорони довкілля, Посібник Програми співробітництва з моніторингу та оцінки перенесення на великі відстані забруднювальних речовин над європейською територією / Європейського агентства з охорони довкілля з питань інвентаризації викидів забруднювачів повітря 2019 р. Технічні вказівки з підготовки національних кадастрів викидів», звіт Європейського агентства з охорони довкілля № 13/2019, 2019 р. (European Environment Agency, "EMEP/EEA Air Pollutant Emission Inventory Guidebook 2019: Technical Guidance to Prepare National Emission Inventories," EEA Report No. 13/2019, 2019), [посилання](#).

303 Наказ Міністерства екології та природних ресурсів доступний за [посиланням](#).

304 Податковий кодекс доступний за [посиланням](#).

ців, при цьому до 1 мільйона втратили доступ до питної води. Затоплення створює додаткові довгострокові ризики для здоров'я через скидання небезпечних хімічних речовин з виробничих підприємств, розташованих нижче за течією. Паводкові води також містили біологічні забруднення, що становлять ризик для здоров'я людей, такі як стічні води та мертві дикі тварини, підвищуючи ризик захворювань, які передаються через воду, включаючи холеру, діарею та інші. За оцінками, безпосередня зайнятість у лісовому господарстві скоротиться на 29 відсотків через 29-відсоткове зменшення доступної території та знищення або перерозподіл обладнання. Кожне безпосереднє робоче місце в лісовому господарстві прирівнюється до 1,5–2,5 робочих місць в ширшому економічному контексті, і тому вплив на зайнятість може бути набагато більшим.³⁰⁵ За оцінками, у короткостроковій перспективі від забруднення повітря внаслідок пожежі постраждало до 1 мільйона людей. Неринкові послуги, такі як біорізноманіття, відпочинок та послуги, пов'язані з культурними та естетичними цінностями, високо цінуються населенням, але зараз усі вони припинилися на 750 000 га згорілих лісів і природних ландшафтів.

Потреби у відбудові та відновленні, зокрема за принципом «краще, ніж було»

Загальні потреби на відбудову та відновлення оцінюються в 681 мільйон доларів США протягом наступних чотирьох років і 2,26 мільярда доларів США протягом наступних 10 років (Таблиця 51). Потреби на відновлення та відбудову були оновлені для лісового господарства та оцінені для нарощування потенціалу в галузі управління природоохоронною діяльністю. Майже половина (49 відсотків) потреб припадає на лісовідновлення згорілих територій і будівництво сучасних розсадників, щоб задовольнити попит на саджанці в цей період. Витрати на відновлення (за принципом «краще, ніж було») також оцінюються для пошкоджених доріг, будівель, обладнання і транспортних засобів. До того ж, буде потрібна сучасна лісозаготівельна

техніка для порятунку лісозаготівель на згорілих територіях. За оцінками, 2,8 мільйона га або 30 відсотків лісових угідь постраждали від мінування або іншим чином стали недоступними.³⁰⁶ Області, яким завдано найбільше шкоди внаслідок пожеж, також мають найбільші потреби (Донецька, Луганська, Харківська, Херсонська). Працівники лісового господарства потребують нарощування потенціалу, щоб розуміти ризик від мінування, боротися з лісовими пожежами, пов'язаними з війною, та вести сертифікацію лісів у воєнний час.

За оцінками, потреби на діяльність із нарощування потенціалу у сфері зміцнення управління природоохоронною діяльністю становитимуть приблизно 665 мільйонів доларів США, в основному для локалізації поширення та очищення забруднення навколишнього середовища. Діяльність із нарощування потенціалу має бути зосереджена на навчанні українського персоналу як основи для (i) відновлення мереж моніторингу довкілля та лабораторної інфраструктури для аналізу ключових екологічних середовищ (повітря, поверхневі води, ґрунтові води, ґрунти тощо); (ii) пріоритетних заходів з очищення забруднення довкілля з метою видалення джерел забруднень та ліквідації шляхів поширення забруднень для чутливих реципієнтів; (iii) будівництва та введення в експлуатацію інфраструктури контролю за забрудненням навколишнього середовища (наприклад, об'єктів з очищення небезпечних відходів, спеціалізованих звалищ, очисних споруд) відповідно до принципу «краще, ніж було» та використання зелених технологій; (iv) створення програми подальшого моніторингу довкілля для оцінки ефективності відновлення; та (v) навчання з питань охорони довкілля, пов'язане з іншими наскрізними секторами.

Створення національного природоохоронного агентства має важливе значення для захисту довкілля та біорізноманіття в Україні. Незважаючи на те, що чинне законодавство України про охорону навколишнього середовища є досить хорошим і з точки зору ЄС, імплементація та контроль за дотриманням цього законодавства залишаються недостатніми. Створення

305 С.Т.С. Нейр і Ребекка Ратт, «Створення робочих місць у лісовому господарстві для стимулювання економіки та побудови зеленого майбутнього», 2009 рік (С. Т. S. Nair and Rebecca Rutt, "Creating Forestry Jobs to Boost the Economy and Build a Green Future," 2009), [посилання](#).

306 Слід відзначити, що витрати на рекультивацию не включені в цей аналіз, і що потреба в обстеженні та розчищенні не включена в оцінки сільськогосподарського сектору. RDNA наводить їх окремо в обговоренні наскрізних секторів.

такого агентства входить до довгострокових планів Міністерства екології та природних ресурсів, але не відбулося через бюджетні обмеження. Це матиме важливе значення для кращого захисту навколишнього середовища, імплементації екологічного законодавства, а також для забезпечення кращого відновлення в екологічному плані.

Пріоритетні відновлення та відбудови на 2024 рік

Загальні інвестиційні пріоритети відновлення та відбудови на 2024 рік оцінюються в 34,5 млн доларів США (Таблиця 52), з них **7,55 млн доларів США безпосередньо стосуються лісового господарства**. У 2024 році слід продовжувати надавати пріоритет збереженню існуючого обладнання та його переміщенню в безпечніші зони. Українське державне проектне лісовпорядне виробниче об'єднання (ВО «Укрдержліс-проект») має бути відновлене або переміщене; і його здатність підтримувати централізоване стратегічне планування лісів, а отже, мінімізувати довгостроковий вплив війни на лісові та екосистемні ресурси, має бути посилена. У координації зі стратегічним плануванням слід відновлювати або переміщувати, в міру необхідності, сучасні закриті кореневі розсадники; увага має бути зосереджена на досягненні збалансованого відновлення, задоволенні довгострокових потреб деревообробного сектору та наданні інших кліматично-стійких екосистемних послуг. Слід звернути увагу на адміністративне функціонування та мобільність персоналу, в тому числі шляхом ремонту та надання офісів, транспортних засобів і обладнання.

Інвестиційні пріоритети нарощування потенціалу на 2024 рік оцінюються в 24,1 мільйона доларів США. Нижче наведено найактуальніші пріоритети науковообґрунтованої програми стійкого зеленого відновлення України: (i) проведення оцінки (оцінок) впливу на довкілля, пов'язаного з конфліктом в Україні з метою інформування про негайне зниження ризику та середньо- і довгострокове інтегроване зелене відновлення та відбудову; (ii) сприяння й підтримка системного координованого підходу до стійкого зеленого відновлення; та (iii) реалізація та адвокація належних заходів зі зменшення ризику, відновлення та відбудови з потенціалом масштабування, якщо можливо. Ці заходи охоплять наступне: (i) консультації із зацікавленими сторонами; (ii) консультації з питань

політики; (iii) інформаційний обмін; (iv) технічну допомогу у підготовці проєкту; (v) визначення та реалізацію заходів щодо зменшення ризиків для безпеки населення та навколишнього середовища на обраних ділянках; (vi) демонстрацію заходів з відновлення та відбудови; та (vii) поширення отриманих результатів і набутого досвіду.

Потреби на 2024 рік, визначені Державною екологічною інспекцією України, оцінюються в 2,85 млн доларів США і охоплюють вимірвальне обладнання та транспортні засоби. Інспекція має оновити матеріально-технічну базу для відновлення довкілля в Україні, зафіксувати й обчислити шкоду та збитки внаслідок війни та виміряти забруднення, спричинені основними забруднюючими речовинами.

Обмеження та рекомендації щодо майбутніх оцінок

Аналіз нарощування потенціалу значною мірою якісний, але дає певні оцінки для майбутніх потреб. Потреби, пов'язані з природними ландшафтами, які постраждали від пожеж, буде можливо оцінити лише після детальної оцінки завданої шкоди. Оцінка потреб для зменшення забруднення повітря вимагає подальших оцінок для кожного сектору або підсектору (енергетика, транспорт, добувна промисловість, металургія, хімічна промисловість, міське господарство тощо) на основі планового застосування передового досвіду і сучасних технологій.

RDNA3 ускладнюється через прогалини в даних щодо різних аспектів впливу конфлікту на довкілля в Україні. Наявні дані є неповними або не мають підтвердження цілісності польових даних. Це означає, що неможливо було оцінити шкоду та потреби внаслідок забруднення ґрунту, води та екосистем, включаючи забруднення морського середовища (наприклад, наслідки прориву Каховської греблі вниз за течією), або довгострокові наслідки для зміни клімату та біорізноманіття. Крім того, не вдалося оцінити фактичну шкоду для здоров'я від забруднення, включаючи забруднення повітря або забруднення азбестом, оскільки дані про вплив невідомі. Існують також обмежені базові дані про лісозаготівельний транспортний парк до конфлікту. Цілком ймовірно, що велика кількість машин і транспортних засобів, включаючи вантажівки, була конфіскована, знищена або пошкоджена.

Лісам і природним екосистемам знадобиться набагато більше за 18 місяців, щоб відновити свою здатність щодо надання екосистемних послуг. Мінімальний термін відновлення для надання послуг в пошкоджених пожежами лісах становитиме 20 і більше років (довше для екологічних послуг), а не зазначених тут 18 місяців. Лише для створення нових розсадників знадобиться щонайменше чотири роки. Тери-

торія Смарагдової мережі, уражена пожежами, не розглядалася окремо від інших лісових і природних об'єктів у цьому аналізі, і цей підхід слід переглянути в майбутньому. Крім того, в майбутньому створення цінностей екосистемного сервісу для контексту України дозволило би уникнути необхідності використання глобальних або регіональних середніх показників.

Таблиця 50. Завдана шкода, збитки та потреби у розрізі областей (млн дол. США)

Область	Шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	-	-	12,3
Чернігівська	164,9	962,2	83,8
Чернівецька	-	-	1,9
Дніпропетровська	.	12,2	4,7
Донецька	628,9	3 864,5	239,5
Івано-Франківська	-	-	2,2
Харківська	828,0	2 962,3	331,8
Херсонська	405,6	8 003,0	141,7
Хмельницька	0,2	0,0	12,0
Кіровоградська	0,0	0,0	3,1
м. Київ	-	-	-
Київська	323,5	1 525,9	137,5
Луганська	664,0	3 540,6	292,2
Львівська	-	-	5,5
Миколаївська	48,8	756,2	27,6
Одеська	0,0	0,0	1,8
Полтавська	0,0	0,1	3,8
Рівненська	-	-	4,6
Сумська	8,7	101,3	17,7
Тернопільська	-	-	7,9
Вінницька	-	-	5,9
Волинська	-	-	12,4
Закарпатська	-	-	10,7
Запорізька	96,8	4 466,8	18,9
Житомирська	86,2	337,7	39,9
Україна (без конкретизації регіону)	-	-	844,1
Всього	3 266,6	26 532,8	2 263,3

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: – = не оцінювалося. Дані про шкоду охоплюють період у 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року; дані про збитки охоплюють загалом 40 місяців, включаючи 22 місяці з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року та додаткові 18 місяців до 30 червня 2025 року; потреби стосуються загальних орієнтовних потреб на період 2024–2033 років.

Таблиця 51. Потреби на відновлення та відбудову станом на 31 грудня 2023 року
(млн доларів США)

Категорія	Типи заходів / інвестиції	Підсумок (2024–2033 рр.)
Потреби на відбудову у лісовому господарстві	Лісовідновлення	1 002,49
	Лісові дороги	2,65
	Будівлі	4,66
	Будівлі—розчищення уламків	0,19
	Транспортні засоби	58,23
	Обладнання	30,67
	Офісне обладнання	17,66
	Лісозаготівельна техніка	172,80
	Лісові розсадники	103,90
	Потреби на відновлення для укомплектування персоналом та технічного обслуговування, нарощування потенціалу, інформаційної системи лісового господарства	176,00
Потреби на відновлення та відбудову для нарощування потенціалу	Оцінка забруднених ділянок	71,00
	Оцінка постраждалих об'єктів на охоронюваних територіях	9,00
	Витрати на моніторинг довкілля	15,00
	Навчання	5,25
	Очищення забруднення довкілля	500,00
Компонент постачання обладнання для нарощування потенціалу	65,00	
Потреби на відновлення та відбудову для Державної екологічної інспекції	Вимірювальне обладнання	1,35
	Транспортні засоби	1,50
Total		2 263,3

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 52. Орієнтовні пріоритетні потреби відновлення станом на 31 грудня 2023 року (млн дол. США)

Типи пріоритетних заходів / інвестицій		Оціночна вартість
Потреби на відновлення та відбудову у лісовому господарстві для будівництва двох розсадників та придбання лісозаготівельної техніки	Відбудова/перенесення сучасних розсадників закритого кореневого типу	0,6
Потреби на відновлення та реконструкцію у лісовому господарстві для надання послуг	Відновлення/реконструкція офісів, активів та транспортних засобів; відновлення ролі ВО «Укрдержліспроєкт»	6,95
Потреби на відновлення та відбудову для Державної екологічної інспекції	Закупівля вимірювального обладнання/ транспортних засобів	2,85
Потреби на відновлення та відбудову для нарощування потенціалу, екологічних оцінок та моніторингу ^а	Оцінка забруднених ділянок і охоронюваних територій; нарощування потенціалу персоналу в питаннях ліквідації забруднення довкілля; негайне очищення кількох ділянок; відновлення програм моніторингу довкілля	24,1
Всього		34,5

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: Орієнтовні витрати на відновлення розсадників та надання послуг на основі RDNA2 з урахуванням інфляції.

а. Оцінки відновлення греблі Каховської ГЕС не включені; може бути включено постачання деякого природоохоронного обладнання.

РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Контекст

Цей сектор був на передовій у реагуванні на негайні потреби, пов'язану з війною. За допомогою Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС),³⁰⁷ Національної поліції України³⁰⁸ та інших установ і зацікавлених сторін у секторі, Уряд України з лютого 2022 року надає необхідну та негайну допомогу постраждалому населенню. У цьому секторі війна завдала шкоди будівлям і транспортним засобам служб реагування на надзвичайні ситуації, що негативно вплинуло на спроможність реагування. Починаючи з лютого 2022 року, спостерігається суттєве збільшення обсягів надання послуг з реагування на надзвичайні ситуації, зокрема пожежно-рятувальних, спеціалізованого реагування та реагування на хімічні, біологічні, радіологічні та ядерні (РХБЯ) загрози. Існуюча ситуація ускладнює надання послуг і загострює довоєнні проблеми, з якими стикався сектор – наприклад, фонд приміщень, парк транспортних засобів та наявність спеціалізованого обладнання, призначених для реагування на надзвичайні ситуації, потребували оновлення ще до лютого 2022 року. Війна також збільшила ризик промислових та інших аварій, пов'язаних із пошкодженням інфраструктури, та призвела до перебоїв у наданні послуг. Починаючи з лютого 2022 року, деякі нагальні галузеві потреби були задоволені за рахунок державних, донорських та приватних коштів; однак ці

кошти є обмеженими порівняно з потребами у відновленні/відбудові та ширшій модернізації. Потреби в модернізації не розглядаються в цьому секторальному оцінюванні поза межами підходу до відбудови «краще ніж було».

Оцінка завданої шкоди та збитків

Сукупна завдана шкода оцінюється в розмірі 385,7 мільйонів доларів США (Таблиця 53), що на 114,6 відсотка більше у порівнянні із RDNA2. Таке збільшення пов'язане з тим, що дані про шкоду, завдану поліції, були включені до RDNA3, але не включалися до RDNA2 та RDNA1. Більша частина сукупної шкоди – 79,8% – була зафіксована щодо будівель; ця частка складається з 40,8 % будівель поліції та 39% будівель ДСНС. Решта 20,2% пошкоджень припадає на транспортні засоби, які були знищені або захоплені – 11,7% припадає на транспортні засоби поліції та 8,4% на транспортні засоби ДСНС. Найбільша частка пошкоджень була виявлена в Луганській (11,3%), Херсонській (14,4%) та Харківській (17,2%) областях.

Збитки оцінюються в 489,8 мільйонів доларів США (Таблиця 53). Збитки включають операційні збитки (473,3 мільйони доларів США, або 96,6% від загальної суми збитків) та витрати на розбирання завалів (16,5 мільйонів доларів США, або 3,4%). За оцінками, найбільші збитки були завдані в Донецькій (9,8%), Харківській

307 До складу ДСНС входять 25 органів обласного рівня, які керують службами реагування на надзвичайні ситуації, включно з підрозділами пожежно-рятувальними підрозділами та оперативно-комунікаційними центрами. Система раннього виявлення загрози та оповіщення населення ДСНС підтримується Українським гідрометеорологічним центром і охоплює як гідрометеорологічні умови, так і геофізичні процеси. Штат ДСНС налічує 58 640 осіб, з яких 12 126 (20,7%) – жінки та 46 512 (79,3%) – чоловіки.

308 У Національній поліції працює 135 075 осіб, у тому числі 36 727 жінок (27%) та 98 348 чоловіків (73%). Структура поліції складається з 25 територіальних органів, які включають районні відділення та відділки поліції, міжрегіональні територіальні органи з районними підрозділами, а також кілька державних установ, серед яких Центр обслуговування підрозділів Національної поліції, Центр авіаційного забезпечення Національної поліції, заклади професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання, дошкільні навчальні заклади, дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, гуртожитки.

(6,5%) та Дніпропетровській (7,5%) областях. На Київ (місто) припадає приблизно такий самий відсоток збитків – 7 відсотків.

Вплив на людей. Цей сектор надає необхідну та негайну підтримку постраждалому населенню, та робить свій внесок у діяльність з пом'якшення прямих наслідків. У 2023 році ДСНС здійснила реагування на 404 368 викликів про допомогу та врятувала 4 846 осіб. Для порівняння, у 2021 році ДСНС здійснила реагування на 356 561 виклик та врятувала 1 779 осіб. У Національній поліції до охорони громадської безпеки та порядку щодня залучалися понад 71 000 нарядів поліції, включно з автопатрулями (порівняно з 4700 у 2021 році). Фахівці поліції зі знешкодження вибухонебезпечних предметів (ВНП) здійснили понад 30 000 виїздів на спеціалізованих автомобілях, порівняно з 11 000 у 2021 році. Нарешті, важливо визнати вплив на працівників сектору, які зазнають підвищеного рівня стресу та травмування.

Потреби у відбудові та відновленні, зокрема, за принципом «краще, ніж було» (build back better)

Загальні потреби на відбудову та відновлення оцінюються у 2,3 мільярда доларів США протягом 10 років (Таблиця 54), при цьому середньострокові потреби (2024-2027 рр.) становлять 1 007,3 мільйона доларів США. Зростання потреб порівняно з RDNA2 пов'язане з включенням даних щодо поліції до RDNA3 та збільшенням попиту на послуги з реагування на надзвичайні ситуації. Потреби, пов'язані з поліцією (пов'язані з пошкодженням будівель і транспортних засобів), становлять 381 мільйон доларів США. Найбільша частка потреб припадає на Херсонську (9,1%), Луганську (8,8%) та Запорізьку (7,9%) області.

Існують різні міркування щодо планування відновлення та відбудови, а також інвестицій у цьому секторі. По-перше, паралельно із закупівлею транспортних засобів, у тому числі спеціалізованих транспортних засобів для РХБЯ, сектор повинен розглянути потреби у спеці-

алізованих будівлях для оперативних сил. До них відносяться навчальні центри, логістичні центри, платформи, ангари для гелікоптерів та укриття на об'єктах цивільного захисту. По-друге, інвестиції повинні враховувати принцип «краще ніж було» шляхом включення принципів зеленого, стійкого та інклюзивного відновлення, а також шляхом розбудови інституційної спроможності. Відповідно до цього підходу, RDNA3 розраховує потреби, використовуючи дані про шкоду на місцях, надані ДСНС та поліцією (з розподілом за типами активів, рівнем шкоди та областями), а потім застосовує коефіцієнт відбудови «краще ніж було» для покриття заходів з енергоефективності та потреб у меблях та обладнанні. По-третє, діяльність з відбудови має бути пов'язана з міркуваннями щодо множинних загроз, щоб підвищити загальну стійкість критично важливої галузевої інфраструктури. По-четверте, оскільки послуги з реагування на надзвичайні ситуації продовжують надаватися поблизу районів бойових дій, існує потенційний ризик додаткового пошкодження інфраструктури та транспортних засобів/обладнання. По-п'яте, при короткостроковому плануванні слід враховувати, що ринкові обмеження перешкоджають закупівлі спеціалізованих транспортних засобів/технічного обладнання та доступу до них.

Деякі нагальні потреби в секторі були задоволені Урядом України, а також завдяки постійним зусиллям партнерів (див. також розділ «На шляху до відновлення та відбудови»). У 2023 році було проведено ремонт 186 пошкоджених будівель та споруд приблизною вартістю 5,2 мільйонів доларів США, з яких 1,6 мільйонів доларів США профінансоване ДСНС, а 3,6 мільйона доларів США – поліцією.³⁰⁹ Також у 2023 році було закуплено 182 одиниці пожежно-рятувальної та спеціальної техніки на загальну суму понад 103,9 мільйони доларів США. Крім того, Український гідрометеорологічний центр закупив транспортні засоби, комп'ютерну техніку та гідрометеорологічне обладнання на суму 0,3 мільйони доларів США. У 2023 році 976 транспортних засобів на загальну суму 35,5 мільйонів доларів США було отримано в якості благодійної допомоги.³¹⁰ З лютого 2022 року

309 З огляду на те, що ці потреби становили менше 1 відсотка від загальних потреб на відбудову і були пов'язані з ремонтом без урахування принципів ефективності в надзвичайних ситуаціях або відбудови за принципом «краще ніж було», ці елементи не вираховувалися із загальних потреб.

310 З огляду на те, що в даних немає розрізнення між транспортними засобами та обладнанням, а також чіткого розподілу оціненої шкоди в розрізі областей, вартість транспортних засобів не вираховувалася із загальних потреб.

Координаційний центр з реагування на надзвичайні ситуації ЄС направив різноманітну допомогу, зокрема предмети та обладнання, пов'язані з РХБЯ, укриття та предмети, пов'язані з укриттями, а також понад 900 транспортних засобів, серед яких карети швидкої допомоги та пожежні машини. Усі ці зусилля зосереджені на нагальних потребах, а не на задоволенні потреб у відновленні/відбудові. ПРООН надає підтримку службам швидкого реагування, зокрема ДСНС, Національній поліції, пожежним командам та волонтерам, з акцентом на місцеві підрозділи ДСНС в окремих областях. Програма спеціальної допомоги GIZ, проект UDU/U-LEAD з Європою II та проект «Посилення державного та муніципального управління у сфері надзвичайних ситуацій в Україні» підтримали закупівлю обладнання для реагування на надзвичайні ситуації, зокрема роботів-пожежних, мобільних засобів для ліквідації наслідків катастроф та надзвичайних ситуацій, поворотних драбин, робочих платформ/підйомників, евакуаційних автобусів та захисного одягу для жінок у пожежній охороні.

Пріоритетні потреби у відбудові та відновленні на 2024 рік

Пріоритетні потреби у відбудові та відновленні на 2024 рік оцінені в розмірі 272,3 мільйонів доларів США (Таблиця 55). Відповідно до найвищого пріоритету сектору, а саме – задоволення потреб населення у безпеці, у 2024 році основна увага приділятиметься закупівлі критично важ-

ливого обладнання (транспортних засобів), яке забезпечить безперервну роботу, що допоможе постраждалим територіям і цивільному населенню в умовах війни. Пріоритети на 2024 рік також включають 25,1 мільйони доларів США на покращення систем 112 в Одесі та Дніпрі (Дніпропетровська область) для підвищення швидкості та якості реагування через збільшення кількості запитів на екстрені служби.

Обмеження і рекомендації для майбутніх оцінок

Це оцінювання ґрунтується на тих самих принципах і припущеннях, що й RDNA1 та RDNA2. RDNA3 включає нові дані початкового рівня та дані щодо обсягу завданої шкоди, надані поліцією. Як і в RDNA1 та RDNA2, існує багато обмежень щодо даних. Додаткові проблеми пов'язані зі зміною власника з національного на місцевий рівень, що також може вплинути на дані. З огляду на обмеженість даних, додаткові операційні збитки, пов'язані зі збільшенням попиту на послуги з реагування на надзвичайні ситуації, не оцінювалися. Зазначається, що відповідно до Постанови № 168 від 28 лютого 2022 року ДСНС отримала одноразову фінансову допомогу (720 мільйонів гривень), яка не враховується при розрахунку збитків за методологією RDNA.³¹¹ Додаткова щомісячна виплата 30 000 грн для військовослужбовців та поліцейських припинена з лютого 2023 року, тому ця виплата не включена до потреб RDNA3.

Таблиця 53. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (млн. дол. США)

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	0,2	13,4	3,2
Чернігівська	36,2	12,4	150,3
Чернівецька	0,0	10,3	2,1
Дніпропетровська	34,5	36,6	99,3
Донецька	34,4	47,9	131,0
Івано-Франківська	0,1	15,6	2,0
Харківська	66,3	31,9	132,0
Херсонська	55,7	13,4	210,2
Хмельницька	11,9	14,3	25,9
Кіровоградська	0,0	10,4	2,2
Київ (місто)	5,2	34,4	13,9

311 Кабінет Міністрів України, "Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час воєнного стану", Постанова № 168, 28 лютого 2022 р., [посилання](#).

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Київська	28,2	22,2	76,8
Луганська	43,7	28,8	204,0
Львівська	0,9	28,6	3,9
Миколаївська	10,9	12,7	44,7
Одеська	3,0	27,2	27,2
Полтавська	0,5	15,6	3,8
Рівненська	0,1	13,2	3,2
Сумська	8,1	12,4	20,4
Тернопільська	-	11,8	2,0
Вінницька	0,0	17,4	2,0
Волинська	0,0	11,8	2,0
Закарпатська	0,1	14,4	2,8
Запорізька	26,9	19,2	183,5
По країні (без прив'язки до області)	17,5	0,2	954,1
Всього	385,7	489,8	2 305,9

Джерело: Команда з проведення оцінювання.

Примітка: – = оцінювання не здійснювалося. Завдана шкода охоплює 22 місяці війни у період з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року; оцінка збитків охоплює період загальною тривалістю 40 місяців, до якого входять 22 місяці між 24 лютим 2022 року і 31 грудням 2023 року, та додаткові 18 місяців до 30 червня 2025 року.

Таблиця 54. Потреби у відбудові та відновленні (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Види діяльності/інвестицій	Загалом (2024–2033)
Потреби щодо відбудови	Будівлі	615,7
	Розчищення завалів	16,5
Потреби щодо відновлення надання послуг	Транспортні засоби	1 479,0
	Поліпшення послуг	194,7
Всього		2 305,9

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: – = оцінювання не здійснювалося.

Таблиця 55. Оцінка найбільш пріоритетних потреб відновлення на 2024 (млн. дол. США), станом на 31 грудня 2023 року

Види пріоритетної діяльності/інвестицій	Оцінка витрат
Будівлі	24,6
Розчищення завалів	0,7
Транспортні засоби	221,9
Поліпшення послуг (систем 112 у двох регіонах)	25,1
Всього	272,3

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: – = оцінювання не здійснювалося.

ЮСТИЦІЯ ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Контекст

3 лютого 2022 року сектор юстиції та державного управління зазнав суттєвого впливу війни. Однак українські суди, спеціалізовані антикорупційні установи, прокуратура, Державна митна служба (ДМС), державні виконавці, нотаріуси та пенітенціарна служба продовжили працювати, підтримуючи правопорядок та надаючи основні публічні послуги. Війна спричинила значні пошкодження об'єктів інфраструктури. Понад 900 будівель сектору зазнали суттєвих пошкоджень або були зруйнованими, багато із них належали пенітенціарній службі, ДМС та судам. Пенітенціарний підсектор, у якому і без того багато пенітенціарних закладів потребували відновлення до війни, зазнав найбільшої шкоди. Інші установи у підпорядкуванні Міністерства юстиції України (державні виконавці, нотаріуси, органи пробації) зазнали менш суттєвої шкоди. За оцінками, економічна вартість війни для сектору юстиції та державного управління становить понад 0,34 мільярда доларів США завданої шкоди та 1,66 мільярдів доларів США збитків, а потреби у відбудові оцінюються в 0,72 мільярда доларів США. Торгівля з Росією та Білоруссю припинилася і українські ринки тепер повністю орієнтовані на західні ринки. Від моменту проведення RDNA2 завдана шкода збільшилася (на понад 15 відсотків), і відповідно зросли збитки і потреби. З лютого 2022 року було задоволено певні безпосередні секторальні потреби переважно за кошти державного бюджету і донорів. Однак вони є дуже обмеженими порівняно з потребами сектору з відбудови і відновлення та ширшими потребами з модернізації.

Оцінка завданої шкоди та збитків

Загальна сума завданої сектору шкоди оцінюється в 343,6 мільйонів доларів США (Таблиця 56) що на 15,6 відсотків більше порівняно з RDNA2. Ця цифра включає в себе 140 мільйонів доларів США завданої шкоди установам у підпорядкуванні Міністерства юстиції (з яких

128 мільйонів доларів США – це шкода, завдана пенітенціарному підсектору, у тому числі установам органів пробації). Вона також включає 119 мільйонів доларів США шкоди, завданої судовій системі (переважно судам); 62,2 мільйонів доларів США шкоди, завданої ДМС; та 22,4 мільйонів доларів США шкоди, завданої органам прокуратури. Найбільша частка завданої шкоди припадає на пенітенціарний підсектор (37,4 відсотків). Більша частина (95,0 відсотків) всієї шкоди припадає на будівлі: 41,6 відсотків на будівлі Міністерства юстиції (переважно пенітенціарні установи), 36,2 відсотків на будівлі судової системи (переважно суди) та 16,0 відсотків на ДМС. Решта 5,0 відсотків – це шкода, завдана транспортним засобам (6,8 мільйонів доларів США) та меблям, обладнанню та іншим видами устаткування (10,2 мільйонів доларів США). Шкода включає часткові пошкодження, знищення чи викрадення окупантами. Завдана шкода сконцентрована на сході України: у Харківській (30,2 відсотків), Донецькій (14,9 відсотків), Луганській (13,9 відсотків), Запорізькій (9,4 відсотків) і Херсонській (8,3 відсотків) областях.

Збитки у секторі оцінюються у 1,7 мільярдів доларів США (Таблиця 56). Збитки від втрати доходів від митних зборів сягають майже 1,63 мільярдів доларів США або 98,0 відсотків усіх збитків сектору. Зменшення митних надходжень лише від постачання газу, нафтопродуктів та електропостачання становить приблизно 820 мільйонів доларів США. У розрізі областей суттєві збитки від втрати митних зборів є найбільшими у Миколаївській (254 мільйони доларів США), Херсонській (178,5 мільйонів доларів США) і Запорізькій (102,4 мільйони доларів США) областях. Решта збитків включає майже 11,0 мільйонів доларів США у судовій системі, 9,4 мільйонів доларів США в установах у підпорядкуванні Міністерства юстиції (при цьому 6,3 мільйонів доларів США припадає на пенітенціарні та пробаційні установи) та 1,9 мільйона доларів США в органах прокуратури. Окрім втрати митних зборів ще зафіксовані такі збитки: розчищення завалів і знесення пошкоджених та

зруйнованих будівель (за оцінками, 10,9 мільйонів доларів США у судовій системі, 8,1 мільйонів доларів США у ДМС, 6,6 мільйонів доларів США у Міністерстві юстиції та 1,1 мільйона доларів США в органах прокуратури); втрата знищених або пошкоджених активів у процесі забезпечення виконання судових рішень (2,7 мільйона доларів США в Міністерстві юстиції); втрата знищених або пошкоджених товарів, вилучених Митною службою у межах адміністративних проваджень з метою їх конфіскації (0,8 мільйона доларів США в ДМС); та вартість закупівлі або оренди транспортних засобів, меблів, обладнання та іншого устаткування для відремонтованих приміщень (0,6 мільйона доларів США в органах прокуратури).

Наслідки для населення. Людський фактор у цьому секторі пов'язаний із тягарем проведення розслідувань і кримінального переслідування воєнних злочинів на додачу до виконання звичних повноважень. Цей сектор є критично важливим для забезпечення верховенства права (через суди, прокурорів, адвокатів з надання безоплатної правової допомоги), надання адміністративних послуг громадянам (центри надання адміністративних послуг, нотаріуси, виконавці), забезпечення надходжень до бюджету (митниця) та ув'язнення засуджених і їх утримання в належних умовах (пенітенціарна служба). Справи щодо воєнних злочинів збільшили робоче навантаження на прокуратуру, суди і систему безоплатної правової допомоги. Також важливо відзначити підвищений рівень стресу та травми, яких зазнають слідчі і прокурори, що працюють над такими справами.

Потреби у відбудові та відновленні, зокрема за принципом «краще, ніж було» (build back better) —————

Загальні потреби у відновленні та відбудові сектору юстиції та державного управління оцінюються в 721,3 мільйона доларів США протягом 10 років (Таблиця 57). Загальні потреби Міністерства юстиції становлять 293,9 мільйонів доларів США (41 відсоток всіх потреб сектору); із цієї суми 269,6 мільйонів доларів США стосується пенітенціарних установ. Потреби судової системи становлять 249,8 мільйонів доларів США або 34 відсотки всіх потреб; у випадку ДМС вони становлять 130,7 мільйонів доларів США або 18 відсотків; а у випадку органів прокуратури – 46,9 мільйонів доларів США або 7 відсотків. Потреби переважно пов'язані з

новим будівництвом або ремонтними роботами та закупівлею нових транспортних засобів, меблів, обладнання та іншого устаткування. Підхід «краще, ніж було» передбачає потребу забезпечити безпеку та діджиталізацію новозбудованих будівель суду. Внаслідок цього зростає вартість відбудови до 1 200 доларів США за квадратний метр. Географічний розподіл потреб показує, що більшість потреб зосереджено в Харківській (30,2 відсотків), Донецькій (14,8 відсотків), Луганській (13,9 відсотків) і Запорізькій (9,4 відсотків) областях. Важливо зазначити, що ці оцінки ґрунтуються на тому, що в подальшому ситуація не погіршиться.

Деякі нагальні потреби у секторі було задоволено завдяки зусиллям Уряду України, а також триваючим зусиллям партнерів. У 2023 році будівлі з незначними пошкодженнями, які розташовані далеко від лінії фронту, було відремонтовано переважно за рахунок уряду чи самих установ. Враховуючи брак коштів у державному бюджеті, уряд не зміг відбудувати зруйновані будівлі, які потребували капітальних інвестицій та значних ресурсів. У двох областях, Донецькій та Харківській, органи прокуратури придбали нові транспортні засоби (вартістю понад 200 000 доларів США) та нове обладнання, меблі та інше устаткування (понад 430 000 доларів США).

Пріоритетні потреби у відбудові та відновленні на 2024 рік —————

Загальні інвестиційні пріоритети у відбудові та відновленні на 2024 рік оцінюються у 22,0 мільйони доларів США (Таблиця 58). Зазначені Урядом України пріоритети у відбудові та відновленні пов'язані з відбудовою двох центрів тимчасового утримання під вартою та пенітенціарної установи (19,1 мільйон доларів США на 2024 рік) та завершенням будівництва іншої пенітенціарної установи (1,9 мільйона доларів США на 2024 рік). Загальна вартість фінансування пріоритетів у пенітенціарному підсекторі у 2024 році становить 22 мільйони доларів США. Пріоритети на 2024 рік також включають забезпечення функціонування інших ключових установ сектору юстиції. З огляду на інформацію від Державної судової адміністрації, понад 120 будівель судів зазнали пошкоджень та деякі з них потребують лише незначного ремонту, наприклад, заміни вікон чи дверей, для забезпечення їх функціонування. Однак у державному бюджеті на 2024 рік не виділено коштів для

задоволення цих пріоритетних потреб. Пріоритети на 2024 рік також мають включати оцінювання потреб у навчанні суддівського корпусу щодо розгляду справ про воєнні злочини.

Обмеження та рекомендації для майбутніх оцінок

Ця оцінка використовує ті самі принципи і припущення, що й RDNA1 та RDNA2. RDNA3 включає новий базовий рівень, дані про завдану шкоду, збитки та потреби від інших установ у підпорядкуванні Міністерства юстиції, наприклад, державних виконавців, нотаріусів та центрів надання адміністративних послуг, на додачу до даних від пенітенціарних установ та органів пробації. Дані, використані під час оцінювання, отримано від Уряду України.

Як і у випадку RDNA1 та RDNA2, існують значні обмеження щодо даних. Брак даних про активи на непідконтрольних урядові територіях є суттє-

вим викликом для оцінювання завданої шкоди та визначення майбутніх потреб у відновленні. Навіть після повернення прикордонних областей (наприклад, Харківської, Сумської) під контроль уряду там було практично неможливо отримати доступ до митних установ для проведення детальної оцінки шкоди, завданої будівлям і рухомому майну.

Основними рекомендаціями для подальших оцінювань є такі: (i) проконсультуватися з Урядом України щодо того, як забезпечити більшу послідовність інформації для аналізу (наприклад, забезпечивши більш сталі підходи до визначення контактних осіб в кожному підсекторі); (ii) проконсультуватися з представниками приватного сектору для отримання їхніх думок про пріоритети щодо відновлення та відбудови в секторі; та (iii) попросити Уряд України розробити список пріоритетних потреб у секторі, які можна профінансувати у 2025 році.

Таблиця 56. Завдана шкода, збитки та потреби в розрізі областей (у млн дол. США)

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Черкаська	-	-	-
Чернігівська	11,4	9,5	23,8
Чернівецька	-	-	-
Дніпропетровська	3,6	0,1	7,5
Донецька	51,1	4,9	107,1
Івано-Франківська	0,6	0,1	1,2
Харківська	103,8	11,9	218,0
Херсонська	28,4	179,8	59,6
Хмельницька	0,9	-	2,0
Кіровоградська	-	-	-
м. Київ	5,3	820,1	11,2
Київська	21,3	3,2	44,8
Луганська	47,8	50,0	100,3
Львівська	3,3	0,1	7,0
Миколаївська	16,9	255,2	35,4
Одеська	2,4	88,4	5,1
Полтавська	2,7	0,1	5,7
Рівненська	-	-	-
Сумська	9,0	61,9	19,0

Область	Завдана шкода	Збитки	Потреби
Тернопільська	-	-	-
Вінницька	0,5	-	1,0
Волинська	-	-	-
Закарпатська	-	-	-
Запорізька	32,2	103,1	67,6
Житомирська	2,4	72,7	5,1
Загальнонаціональний рівень (не розподілено)	-	-	-
Всього	343,6	1 661,1	721,3

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Примітка: - = не оцінено. Завдана шкода покриває 22 місяці війни з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року; збитки покривають загалом 40 місяців, які включають 22 місяці з 24 лютого 2022 року до 31 грудня 2023 року, та додаткові 18 місяців до 30 червня 2025 року; потреби покривають період 2024-2033 років.

Таблиця 57. Потреби у відновленні та відбудові (у млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Компонент	Всього (2024–2033 роки)
Потреби щодо відбудови	Судова система	199,8
	Міністерство юстиції	235,1
	Прокуратура	37,5
	Митниця	104,6
	Судова система	50,0
Потреби щодо відновлення надання послуг	Міністерство юстиції	58,8
	Прокуратура	9,4
	Митниця	26,1
Всього		721,3

Джерело: команда з проведення оцінювання.

Таблиця 58. Оцінка пріоритетних потреб на 2024 рік (у млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Види пріоритетних заходів/інвестицій	Обчислена вартість
Міністерство юстиції України – відновлення спроможності пенітенціарних установ	22
Всього	22

Джерело: команда з проведення оцінювання на підставі пріоритетів, визначених профільними міністерствами.

УПРАВЛІННЯ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИМИ ПРЕДМЕТАМИ ³¹²

Контекст

Україна, яка зазнає наслідків бойових дій з 2014 року, є однією з найбільш замінованих країн у світі. За оцінками Національного органу з питань протимінної діяльності (НО-ПМД), понад третини території України (174 000 км²) потенційно забруднено вибухонебезпечними боєприпасами внаслідок вторгнення у 2022 році (див. Рисунок 26).³¹³ Супутникові знімки, доповнені штучним інтелектом, разом із новими методами нетехнічного обстеження (НТО), показали, що значні території з підозрюваним забрудненням є вільними від мін. Однак, навіть якщо лише невеликий відсоток цієї території є забрудненим, він залишається однією з найбільших проблем Європи щодо розмінування після закінчення Другої світової війни. Моделі забруднення переважно поділяють на дві категорії: (i) великі території з *потенційним/підозрюваним* забрудненням, де основна частина території є незабрудненою, але деякі менші території демонструють легке забруднення; та (ii) території вздовж нинішньої лінії фронту і території, де відновлено контроль

уряду України. Території вздовж лінії фронту є сильно забрудненими, і там роботи з очищення будуть складними, дорогими та тривалими, вимагаючи застосування найвищих технічних стандартів. У 2023 році НТО дало змогу провести комплексну оцінку понад 50 000 км² території, над якою уряд України відновив контроль (включаючи понад 21 000 км² у Миколаївській, Херсонській та Харківській областях), і дозволило уточнити характер і ступінь забруднення.³¹⁴ Інвестиції в розмірі близько 20 мільйонів доларів США в НТО протягом 2023 року³¹⁵ дозволили оновити припущення щодо потреб, що привело до потенційного скорочення витрат на потреби протимінної діяльності на 3,0 мільярда доларів США.

Вплив на людей. Очищення від вибухонебезпечних предметів (мін, боєприпасів, що не вибухнули, саморобних вибухових пристроїв) є передумовою для безпечної відбудови, відновлення надання послуг і повернення до нормального життя в Україні в усіх галузях економіки та суспільного життя. Ефективні та результативні заходи із розмінування, зокрема, проведення НТО,³¹⁶ технічного обстеження (ТО)³¹⁷ і розміну-

312 Під час RDNA1 ця секторальна оцінка мала назву «Очищення території країни».

313 Кабінет Міністрів України, «Розмінування України за кілька років, а не десятиліть – найкраща відповідь агресору: Юлія Свириденко», 18 серпня 2023 року, [посилання](#).

314 Дані НОПМД.

315 За оцінкою ПРООН.

316 НТО є початком для визначення, отримання доступу до даних, збору таких даних, звітування та використання інформації для визначення можливих територій, де є міни/вибухонебезпечні залишки війни (ВЗВ), а також де їх немає. Воно також допомагає визначити підозрювані небезпечні райони (ПНР) і зони підтвердженої небезпеки (ЗПН), де необхідно провести подальше розслідування та/або очищення.

317 Техніки та методи ТО передбачають фізичне втручання з використанням засобів обстеження або розмінування для проникнення в небезпечний район, щоб: (i) підтвердити наявність або відсутність мін/ВЗВ та визначити тип наявної небезпеки; (ii) краще визначити межі ймовірно небезпечних територій і підтверджено небезпечних територій, які потребують очищення; та (iii) зібрати інформацію для прийняття рішень про очищення території. Технічні обстеження можна загалом охарактеризувати як цільові або систематичні, залежно від зібраної інформації про небезпеку і загрозу. Засоби ТО мають гарантувати високу ймовірність (майже впевненість) у тому, що використовувані обладнання та методологія виявлять очікувані небезпечні предмети та що персонал ТО знаходиться у безпеці під час проведення робіт.

вання,³¹⁸ є критично важливими для очищення території.³¹⁹ На додаток до видалення вибухонебезпечних предметів з метою безпечного використання територій, необхідно інформувати населення про безпеку самостійного знешкодження вибухонебезпечних залишків війни (ВЗВ) та забезпечити підтримку постраждалих від мінно-вибухових інцидентів. За даними УВКПЛ станом на 15 січня 2024 року, від мін та вибухонебезпечних залишків війни постраждали 339 цивільних осіб та 757 отримали травми.³²⁰ Витрати на підтримку постраждалих у сфері відповідальності, яка поширюватиметься на покоління, всебічно розглядаються в розділі щодо соціального захисту і забезпечення засобів до існування.

Потреби на відновлення та відбудову, зокрема за принципом «краще, ніж було»

На основі зібраних даних і попереднього звільнення територій у 2023 році поточні загальні витрати на очищення від вибухонебезпечних боєприпасів в Україні становлять приблизно 34,6 мільярда доларів США (Таблиця 59). За результатами комплексного обстеження в кількох громадах у 2023 році, частка території, яка орієнтовно потребуватиме технічне обстеження та очищення, була скоригована порівняно з результатами RDNA2. Зокрема, спостерігається зменшення площі на 1179 км² для ТО і на 826 км² для очищення, що зменшує вартість цих робіт на 3,0 мільярди доларів США. План витрат охоплює значні інвестиції, необхідні для обладнання, пов'язаного з протимінною діяльністю, заробітної плати та навчання для покриття потреб у кваліфікованому персоналі. Очищення території потребує витрат у розмірі 50–200 мільйонів доларів США на НТО³²¹, 8,95 мільярда доларів

США на ТО і орієнтовно 25,5 мільярда доларів США на повне очищення території. У контексті географічного розподілу потреб у протимінній діяльності, найбільше постраждали області на півдні і сході, а також області на півночі, які тимчасово не були під контролем уряду України. Є підстави вважати, що найбільше постраждалих від мінно-вибухових інцидентів зосереджено в південних і східних областях.³²²

Для забезпечення того, щоб очищення території відповідало найважливішим потребам України у відбудові та відновленні, пріоритетність ресурсів залишається важливою; увага має бути зосереджена на великих населених пунктах та вразливих групах населення, таких як дрібні фермери, а також та критичній інфраструктурі задля відновлення української економіки. Використання аеротехнологій і дистанційного зондування може прискорити обстеження великих, але легко забруднених територій, і значно зменшити витрати. Водночас очікується, що це приведе до повернення великих площ у продуктивне використання та допоможе з подальшою точністю визначити, які території є сильно забрудненими та потребують передових заходів з очищення. Управління ризиками, пов'язаними з ВЗВ і мінним забрудненням території у такому масштабі, вимагатиме не лише ресурсів для обстеження та очищення, а також і для цілеспрямованого та організованого нарощування потенціалу України у сфері протимінної діяльності, включаючи повний набір людських, фінансових та технічних ресурсів. Потреби варіюються від підготовки інструкторів до придбання обладнання, пов'язаного з розмінуванням; від механізмів підтримки життєвого циклу сталого обладнання до ідентифікації та рекрутингу саперів; і від розширення можливостей управління інформацією до створення ефективних сертифікаційних процедур.

318 Найбільш поширеною та видимою частиною протимінної діяльності є очищення від мін та ВЗВ. Вона також є найдорожчою. Очищення передбачає інтрузивний процес збору інформації та усунення загроз, який повністю визначає небезпечну територію, одночасно усуваючи вибухонебезпечні елементи.

319 Очищення території означає процес застосування всіх розумних заходів щодо виявлення, визначення та видалення всіх наявних і підозрюваних вибухонебезпечних боєприпасів.

320 Дані УВКПЛ. 2024. Захист цивільного населення в умовах збройного конфлікту — грудень 2023 року. [Посилання](#).

321 У разі широкомасштабного застосування, інноваційна інтеграція аерофотозйомок та аналізу з елементами штучного інтелекту може значно прискорити процеси НТО, потенційно скоротивши орієнтовні витрати з 200 до 50 мільйонів доларів США. Пілотна діяльність показала, що цей підхід є особливо ефективним у районах, які мають низький рівень забруднення. Однак він не застосовується для виконання негуманітарних завдань або в районах у межах 20 км від лінії фронту.

322 Кількість постраждалих розподіляється з урахуванням вторгнення, що триває. Дані, зібрані ООН, стосуються лише постраждалих серед цивільного населення, і, зважаючи на вторгнення, що триває, та проблеми доступу, ймовірно, є неповними. Тенденції свідчать про те, що найбільше інцидентів за участю цивільних осіб сталися у Харківській, Херсонській та Миколаївській областях.

Все це і багато іншого буде необхідно для того, щоб українська влада мала змогу розширити свій поточний потенціал із розмінування та задовольнити необхідний попит. Очищення житлових районів від мін також має вирішальне значення для повернення переміщеного населення, відродження громад, а також для здійснення відновлення та реконструкції.

Пріоритети з відновлення та відбудови на 2024 рік

У відновленні доступу до територій, які раніше були забруднені вибухонебезпечними снарядами, протимінна діяльність є чинником, який дозволяє доставляти гуманітарну допомогу та проводити заходи з відновлення та відбудови. Таким чином, попит на послуги у сфері протимінної діяльності є високим, і надання послуг має відповідати пріоритетам переглянутого Плану реагування упродовж осінньо-зимового періоду 2023–2024 рр.³²³, а також Плану гуманітарного реагування на 2024 рік³²⁴. Ще важливіше, що робота в Україні здійснюватиметься відповідно до першочергової Стратегії протимінної діяльності НОПМД, вона має бути завершена протягом 2024 року і, ймовірно, охопить три ключові пріоритети: повернення землі в продуктивне використання; захист населення від вибухових боєприпасів; та посилення системи управління протимінною діяльністю.³²⁵ Що стосується методології, є наміри збільшити у 2024 році використання технологій в НТО з метою скасування наразі підозрюваних територій, які не мають доказів забруднення. Використання громадських зв'язків може бути корисним для збору повідомлень про вибухонебезпечні боєприпаси від постраждалих громад. Ці групи інформування про небезпеку вибухонебезпечних боєприпасів також матимуть важливе значення для інформування населення про те, що їхня територія є безпечною для використання, якщо не буде виявлено жодних доказів наявності вибухонебезпечних боєприпасів. З точ-

ки зору більшості потреб у прямих інвестиціях, уряд України хоче надати пріоритетної ваги навчанню та оснащенню відповідних органів для створення необхідного потенціалу у сфері реалізації своїх пріоритетів (Таблиця 60). Крім того, уряд України висловив намір збільшити кількість добре підготовлених та оснащених гуманітарних саперів, щоб задовольнити зростаючий попит на ТО і розмінування в міру прогресу у сфері НТО.

Обмеження та рекомендації щодо майбутніх оцінок

Експлуатаційні витрати, спрощені для цілей RDNA3, становлять середню вартість очищення поточних рівнів вибухонебезпечного забруднення в Україні. Відповідно до поетапного підходу до очищення територій, державні підрозділи Міністерства оборони та ДСНС проводять невідкладне очищення, тобто виконують «точкові завдання» зі знешкодження вибухонебезпечних предметів, після чого здійснюється більш систематичне очищення території відповідно до міжнародних стандартів. До того ж, хоча площа, яка використовується в обчисленнях, охоплює як наземні, так і водні об'єкти, розрізнення між наземним і підводним очищенням відсутнє, і включення вартості водного обладнання припускається. Особливе занепокоєння викликає руйнування греблі Каховської ГЕС 6 червня 2023 року, яке спричинило затоплення і ймовірний змив з мінних полів та/або підтоплення мін та ВЗВ, що збільшило ризик майбутніх поранень і смерті для населення прилеглих територій.³²⁶ Заходи з очищення можуть завдати шкоди крихким екосистемам у дельті річки, тоді як відсутність розмінування призведе до ускладнень у використанні русла річки і навколишньої дельти протягом багатьох років. Витрати, пов'язані з видаленням якірних і плавучих морських мін у Чорному морі, ще не визначені. Однак поки не буде за-

323 Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГС ООН), «Нова редакція. План реагування упродовж осінньо-зимового періоду», Україна, жовтень 2023 року – березень 2024 року (UN OCHA, "Revised Ukraine Winter Response Plan, October 2023–March 2024," September 2023), [посилання](#).

324 Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГС ООН), Гуманітарна команда країни та партнерів, «План гуманітарних потреб і реагування на 2024 рік», 3 січня 2024 року (UN OCHA, Humanitarian Country Team, and partners, "Humanitarian Needs and Response Plan 2024," January 3, 2024), [посилання](#).

325 За результатами роботи Семінару з розробки стратегії, організованого Міністерством економіки України та Женевським міжнародним центром гуманітарного розмінування, 3–5 жовтня 2023 року.

326 Програма ООН з навколишнього середовища, «Екологічна експрес-оцінка прориву греблі Каховської ГЕС: Україна, 2023 рік» (Найробі: ЮНЕП, 2023 рік, 41 (UN Environment Programme, *Rapid Environmental Assessment of Kakhovka Dam Breach: Ukraine, 2023* (Nairobi: UNEP, 2023), 41), [посилання](#).

вершено очищення акваторії Чорного моря і українських портів, ризик цього забруднення впливатиме на ціну доставки та експорт сільськогосподарської продукції з України.

Частина районів на півдні і сході України тимчасово не контролюються урядом України, і там тривають бойові дії. З цієї причини комплексне обстеження цих територій неможливе,

тоді як найбільш забруднені частини території України прилягають до лінії фронту і все ще знаходяться під загрозою поновлення бойових дій та подальшого забруднення. Доступ для гуманітарної діяльності з розмінування є неможливим або очікуваним у короткостроковій перспективі. Ймовірно, це будуть постійні заходи, які триватимуть десятиліттями після закінчення війни.

Таблиця 59. Забруднення вибухонебезпечними боєприпасами і орієнтовна вартість очищення (млн дол. США)

Область	км ²					млн. доларів США			
	Площа області	% земель, безпосередньо уражених війною	Обчислена площа			Обчислена вартість гуманітарного розмінування (НМА)			
			Нетехнічне обстеження	Технічне обстеження	Очищення	Нетехнічне обстеження	Технічне обстеження	Очищення	Всього
м. Київ	836	0	0	0	0	-	-	-	-
Черкаська	20 916	0	0	0	0	-	-	-	-
Чернігівська	31 903	80	25 481	764	382	30,8	573,3	1 146,6	1 750,8
Чернівецька	8 096	0	0	0	0	-	-	-	-
Дніпропетровська	31 923	0	0	0	0	-	-	-	-
Донецька	26 517	64	16 964	1 696	1 272	20,5	1 272,3	3 816,9	5 109,7
Івано-Франківська	13 927	0	0	0	0	-	-	-	-
Харківська	31 418	46	14 444	1 083	812	17,5	812,5	2 437,4	3 267,4
Херсонська	28 461	95	27 074	2 707	2 031	32,8	2 030,6	6 091,7	8 155,0
Хмельницька	20 629	0	0	0	0	-	-	-	-
Кіровоградська	24 588	0	0	0	0	0	0	0	0
Київська	28 121	37	10 404	312	156	12,6	234,1	468,2	714,9
Луганська	26 683	100	26 673	2 667	2 000	32,3	2 000,4	6 001,3	8 034,0
Львівська	21 831	0	0	0	0	-	-	-	-
Миколаївська	24 585	14	3 442	103	52	4,2	77,4	154,9	236,5
Одеська	33 314	0	0	0	0	-	-	-	-
Полтавська	28 750	0	0	0	0	-	-	-	-
Рівненська	20 051	0	0	0	0	-	-	-	-
Сумська	23 832	70	16 677	500	250	20,2	375,0	750,0	1 145,8

Область	км ²					млн. доларів США			
	Площа області	% земель, безпосередньо уражених війною	Обчислена площа			Обчислена вартість гуманітарного розмінування (НМА)			
			Нетехнічне обстеження	Технічне обстеження	Очищення	Нетехнічне обстеження	Технічне обстеження	Очищення	Всього
Тернопільська	13 824	0	0	0	0	-	-	-	-
Вінницька	26 492	0	0	0	0	-	-	-	-
Волинська	20 144	0	0	0	0	-	-	-	-
Закарпатська	12 753	0	0	0	0	-	-	-	-
Запорізька	27 183	74	20 105	1 910	1 432	24,3	1 432,5	4 297,5	5 754,3
Житомирська	29 827	14	4 174	188	94	5,1	140,9	281,7	427,7
Україна^а	603 549		165 437	11 932	8 482	200,2	8 949,2	25 446,6	34 596
дол. США/км²						1 210	750 000	3 000,000	

Джерело: Площа області: European Space Agency WorldCover 2020 Land Cover, Посилання. Територія бойових дій: база даних Інформаційної системи з протимінної діяльності (IMSMA), 22 лютого 2023 року. Обчислення відсотка скасованих небезпечних районів за результатами нетехнічного обстеження та експлуатаційні витрати: команда з проведення оцінювання.

Примітка: НМА = гуманітарне розмінування; НТО = нетехнічне обстеження; ТО = технічне обстеження. З-поміж Чернігівської, Київської, Сумської, Житомирської та Миколаївської областей 95 відсотків обстеженої площі буде скасовано за результатами проведення НТО, що лишає 5 відсотків на ТО; і потім 50 відсотків площі, обстеженої за допомогою ТО, передбачено для повного очищення. З-поміж інших областей 90 відсотків обстеженої площі буде скасовано за результатами проведення НТО, що лишає 10 відсотків на ТО; і потім 75 відсотків площі, обстеженої за допомогою ТО, передбачено для повного очищення. Через обмежені дані щодо «зменшеної» площі цю методологію було збережено. Однак, за результатами аналізу на основі фактичних даних із неповних НТО, показники ТО були скориговані для Чернігівської, Київської, Сумської та Миколаївської областей до 3 відсотків і для Харківської області до 8 відсотків.

а. До загальної території України входять тимчасово непідконтрольні уряду регіони АР Крим і Севастополь. Хоча ці регіони не були включені до оцінки RDNA, їх площі зараховуються до загальної території України.

Таблиця 60. Загальні потреби у відновленні та відбудові (млн дол. США) станом на 31 грудня 2023 року

Категорія	Види заходів/інвестиції	Загальні потреби (2024–2033 рр.)
Потреби щодо відновлення надання послуг	Нетехнічне обстеження	200,2
	Технічне обстеження	8 949,2
	Розмінування	25 446,6
Всього		34 596,0

Джерело: команда з проведення оцінювання

Таблиця 61. Оцінка пріоритетних потреб у відновленні та відбудові на 2024 рік (млн дол. США)

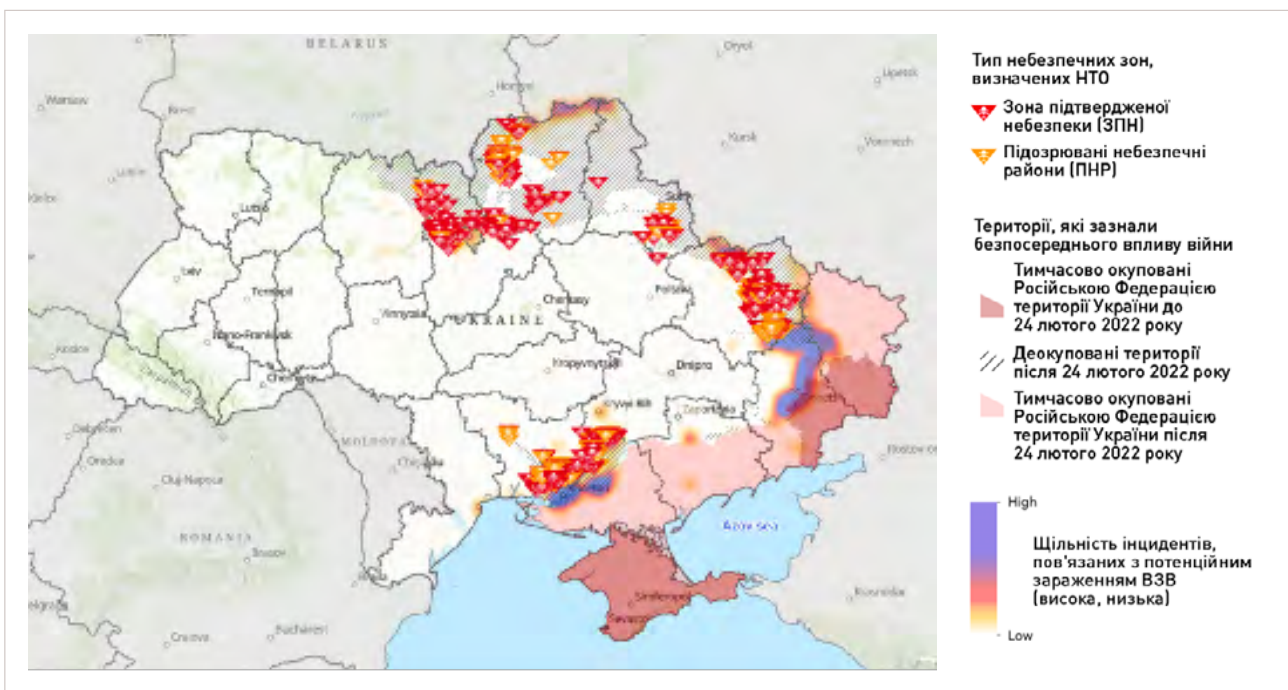
Види пріоритетних заходів/інвестицій	Обчислена вартість
Міністерство оборони: Техніка та обладнання для підрозділів гуманітарного розмінування; посилення потенціалу системи сертифікації обладнання для розмінування	241,8
Міністерство внутрішніх справ: Оснащення нових та діючих піротехнічних підрозділів ДСНС, НПУ, НГУ транспортними засобами, машинами для проведення розмінування та іншим обладнанням	202,10
Фінансування неурядових операторів протимінної діяльності для проведення НТО ^а	48,4
Всього	492,3

Джерело: Координується Міністерством економіки; дані надані Міністерствами оборони та внутрішніх справ.

Примітка: НГУ = Національна гвардія України; НПУ = Національна поліція України; НТО = нетехнічне обстеження; ДСНС = Державна служба України з надзвичайних ситуацій.

а. Обчислення показує приблизну вартість нетехнічних обстежень на 2024 рік. Неурядові оператори протимінної діяльності також проводять багато інших заходів, таких як інформування про мінну небезпеку, допомога постраждалим тощо. Вартість цих заходів не включено; таким чином, вказане число відповідає лише частині потреб операторів.

Рисунок 26. Карта районів, які зазнали безпосереднього впливу війни, що використовується як початковий рівень

Джерело: Український портал протимінної діяльності, «Виконання заходів гуманітарного розмінування: Інтерактивна карта» (станом на грудень 2023 року), [посилання](#).

Примітка: ERW = вибухонебезпечні залишки війни; NTS = нетехнічне обстеження.

ДОДАТОК 1. КОМАНДА RDNA3

Команда RDNA3 хотіла би висловити глибоку вдячність усім особам та організаціям, які зробили свій внесок у цю оцінку (перераховані нижче і в Таблиця 62).

З боку Уряду України підтримка була забезпечена під керівництвом Олександра Кубракова, Віце-прем'єр-міністра з питань відновлення України та Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури України; Анни Юрченко, заступниці Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури України з питань європейської інтеграції; Наталії Козловської, заступниці Міністра розвитку громад, територій та інфраструктури України, та Ольги Зикової, заступниці Міністра фінансів України, за підтримки Офісу підтримки Проєкту (ProSteer Office) Мінінфраструктури та Офісу реформ Кабінету Міністрів України.

З боку Європейської Комісії підтримка була надана під керівництвом Герта Яна Купмана, генерального директора Генерального директорату з питань політики сусідства та переговорів щодо розширення Європейської Комісії.

З боку Організації Об'єднаних Націй підтримка була надана під керівництвом Деніз Браун, Координаторки системи ООН в Україні, та Жако Кіллієрс, Постійного представника Програми розвитку ООН в Україні.

З боку Світового банку підтримка надавалася під керівництвом Арупа Банерджі, регіонального директора у регіоні Східної Європи; Самеха Вахба, регіонального директора зі сталого розвитку; Міхала Рутковскі, регіонального директора з людського розвитку; Чарльза Корм'є, регіонального директора з питань інфраструктури; Асада Алама, регіонального директора з питань справедливого зростання, фінансів та інституцій; Геворга Саргсяна, Голови Представництва Світового банку в Україні; та Крістофа Пуша, керівника практики міського управління, управління ризиками стихійних лих, відновлення і сталого землекористування.

Таблиця 62. Команда RDNA3

Базовий рівень

Уряд України: Анна Юрченко, Ірина Кучерук, Майя Янковська, Олександр Петрошук, Катерина Єлішева, Руслан Кириленко, Роман Філь, Ігор Корховий. Координація з Офісом реформ Кабінету Міністрів України: Тетяна Ковтун, Олена Ярошук, Олена Осмоловська, Наталія Винярчук

Світовий банк: Зузана Стентон-Геддес, Томас Фарол, Олександра Шатирко, Крунослав Катич, Дже Кюн Кім, Сорая Ріданович, Дебашрі Поддар, Аланна Сімпсон, Геворг Саргсян, Севара Мелібаєва, Карін Бреденкамп, Карліс Смітс, Надія Кислова, Юлія Самослед, Дінара Мулдабаєва, Бен Стюарт, Мін Джаегал, Спірідон Деметріу, Ніколь Фрост, Емі Лінн Стілвелл, Віктор Заблоцький, Майя Абі Карам, Крістіна Леб, Зої Троханіс, Бахер Ель-Хіфнаві, Салім Рухана. **Міжнародна фінансова корпорація:** Йоганнес Гердерше, Вікторія Тетьора

Європейський Союз: Юльда Кіліте, Габріель Бланк, Марта Садель, Хлоя Алліо, Світлана Дідківська, Клас Андерсон, Яна Мюллер, Луїза Хенкок, Міліца Сарачевич, Міколай Бекасяк, Корінн Андре

Організація Об'єднаних Націй: Ана Лукатела, Ріта Міссал, Ільдар Газізуллін, Олексій Вавохін, Ярослава Бабич

Макроекономічні наслідки, бідність

Світовий банк: Флоріан Блум, Антоніс Цифліс, Марина Сидаренко, Оберт Пімхідзай, Крістіна Ноель Вон

Європейський Союз: Хулда Кіеліте, Марта Скржинська, Фернандо Фонсека

Організація Об'єднаних Націй: Олексій Вавохін, Хана Дауді, Ільдар Газізуллін, Ярослава Бабич

Оцінка впливу на населення (соціальна стійкість та інклюзивність; переміщення/вразливість, конфлікти та насильство)

Уряд України: Дарина Марчак, Андрій Чесноков, Тетяна Борщенко, Сергій Собчук, Олена Кольчик, Ангеліна Олійниченко, Ігор Костріков, Богдан Дзяман, Анастасія Кожем'якіна, Інна Іванова, Микола Бояркін

Світовий банк: Ерік Джонсон, Олександра Шатирко, Фарвах Касім, Шарлотта Вуїсва Макклейн-Нлапо, Мірджохон Турдієв

Європейський Союз: Мартін Шредер, Ойвінд Опланд, Міра Дідух, Тетяна Шульга

Організація Об'єднаних Націй: Нінне Уоррінг, Карен Уайтінг, Майкл Ньюсон, Федеріка Діспенза, Олена Іванова, Норіко Такахаші, Сабіна Фрейзер, Ярослава Бабич, Юлія Бруссар, Тетяна Кудіна, Клара Бастардес Торт, Тетяна Гриценко, Рут Кіруї, Тереза Чорбачер, Нушік Етьемезян, Феліція Далквіст, Свіррі Аборінгон, Еліза Сільвія Галос, Валерія Таран-Гайдук, Анастасія Коломієць, Людмила Шевцова, Софія Корнеєва, Петра Веніцькі

Житло

Уряд України: Наталія Козловська, Надія Бігун, Світлана Кашенець, Олександр Петрошук, Інна Вахович, Євген Плащенко, Ірина Олейнікова, Юлія Подюк, Олег Топіга, Роман Кропивницький, Сергій Пахольчук, Олена Недиба, Катерина Самсонюк, Ігор Корховий, Віктор Марцинишин, Олена Осмолівська

Світовий банк: Дебашрі Поддар, Пол Надал, Тенгіз Гоготішвілі

Європейський Союз: Кшиштоф Герульський, Уляна Рудницька, Андрій Бандура, Крістіан Бен Хелл

Організація Об'єднаних Націй: Андрій Шпак, Маріан Шільперорд, Леандро Джардон, Тамара Фортес, Саймон Дарке, Арун Нараянан, Ольга Люта

Освіта і наука

Уряд України: Євген Кудрявець, Олександра Азархіна, Хистина Файчак, Юрій Малашенко, Наталія Вінярчук, Андрій Бондаренко, Олена Прокопенко

Світовий банк: Енріке Аласіно, Джеймс Грешем, Адрієн Ольшак-Ольшевські, Налін Єна

Європейський Союз: Віра Рибак, Фернандо Фонсека, Яніс Айзсалніекс, Марта Скржинська

Організація Об'єднаних Націй: Віра Мендонка, Еммануель Абріукс, Манан Котак, Даніель Кутурік, Яйої Сегі-Влчек, Пол Круікшенк

Охорона здоров'я

Уряд України: Петро Ємець, Олексій Яременко, Тетяна Гоценко, Катерина Самсонюк, Наталія Вінярчук, Інна Гарц, Наталія Махиня, Марина Петровська

Світовий банк: Акіко Кітамура, Якуб Ян Какітек, Олександр Жинас, Христина Пак, Артур тен Хаве, Олена Дорошенко

Європейський Союз: Рене Штайнер, Міра Дідух, Фернандо Фонсека

Організація Об'єднаних Націй: Катерина Піщук, Наталія Півень, Гійом Сімоньян, Арон Арегей, Ігор Перегінець, Катерина Рябчій

Соціальний захист та засоби до існування

Уряд України: Дарія Марчак, Світлана Кашенець, Олена Кульчицька, Ніна Підлужна, Тетяна Борщенко, Богдан Матвійчук, Оксана Суліма, Марія Сакута, Олена Кольчик, Сергій Собчук, Сергій Пахольчук, Руслан Приходько, Ігор Костріков, Інна Григоренко, Наталія Вінярчук, Антоніна Мандрикіна, Світлана Афанасєва, Тетяна Бережна, Катерина Самсонюк

Світовий банк: Роман Жуковський, Анна Баранова, Ірина Калачова, Людмила Черенко

Європейський Союз: Міра Дідух, Фернандо Фонсека, Ойвінд Опланд

Організація Об'єднаних Націй: Кріссі Мюллер, Маріан Шільперорд, Майкл Ньюсон, Норіко Такахаші, Девід Мослер, Стівен Капсос, Сара Елдер, Сергій Савчук, Пол фон Кітлітц, Карлота Рего, Сатіндерджіт Сінгх Тур, Фредерік Візенбах

Культура і туризм

Уряд України: Тарас Шевченко, Наталія Войцещук, Кристина Єфименко, Марина Матвієнко, Наталія Вінярчук, Катерина Самсонюк

Світовий банк: Дже Кюн Кім, Олександр Довбня

Європейський Союз: Тетяна Шульга, Фернандо Фонсека

Організація Об'єднаних Націй: К'яра Децці Бардескі

Сільське господарство

Уряд України: Маркіян Дмитрасевич, Олександр Краснолуцький, Олексій Пінчук, Ірина Олінкевич, Катерина Назаренко

Світовий банк: Сергій Зоря, Олександр Муляр, Роман Нейтер

Європейський Союз: Крістіан Бен Хелл, Філіпп Макс Лене

Організація Об'єднаних Націй: Анна Бурка, Драган Ангеловський, Еліз Баттістелла, К'елл Сундін, Алекса Мірковіч

Зрошення та управління водними ресурсами

Уряд України: Маркіян Дмитрасевич, Олександр Краснолуцький, Олексій Пінчук, Ірина Олінкевич, Катерина Назаренко

Світовий банк: Рану Сінха, Фемке ван Весік, Франк ван Стінберген, Пулад Карімі, Ана Сесілія Ескалера Родрігес

Європейський Союз: Крістіан Бен Хелл, Ольга Сімак

Організація Об'єднаних Націй: Ніколас Осберт, Анна Бурка

Торгівля та промисловість

Уряд України: Володимир Кузьо, В'ячеслав Овечкін, Сергій Гром, Інна Григоренко

Світовий банк: Альберто Кріскуоло, Ірина Піонтківська

Європейський Союз: Ірина Губарець, Станіслав Тошков, Панайотіс Стамуліс, Яніс Айзсалніекс

Організація Об'єднаних Націй: Нікола Канторе, Доріна Наті, Норіко Такахаші, Марко Маттеїні, Сергій Порівський

Фінансовий сектор та банківська справа

Уряд України: Надія Бігун, Андрій Страшний, Дмитро Васирина, Первін Дадашова, Інна Григоренко, Олена Ярошук

Світовий банк: Йоганна Єгер, Євген Гребенюк, Клим Науменко

Європейський Союз: Віталія Мудрук, Агне Метеліоніте, Марта Садель

Організація Об'єднаних Націй: н/д

Енергетика та видобування корисних копалин

Уряд України: Світлана Гринчук, Надія Бігун, Роман Андарак, Валерій Безус, Євген Назаренко, Павло Ткаченко, Роман Кропивницький, Ніка Чернега, Євген Ховайло, Софія Кахновець

Світовий банк: Сільвія Мартінес, Кодзі Нішіда, Роман Новіков, Санду Гідірім, Вольфхарт Пол

Європейський Союз: Торстен Воллерт, Уяна Рудницька, Андрій Бандура, Інґрід Загер, Кшиштоф Герульські, Маркус Ліппольд, Яніс Айзсалніекс

Організація Об'єднаних Націй: Анна Півоварська, Тетяна Тавлуй, Джозеф Буш, Прашант Кумар, Марко Маттеїні, Сергій Пороський

Транспорт

Уряд України: Анна Юрченко, Сергій Деркач, Олександра Азархіна, Олексій Сергєєв, Андрій Даник, Микола Явон, Софія-Анна Кахновець, Катерина Штауберг, Юліана Сідлярова, Валентина Полякова, Дмитро Клец, Анна Копинець, Олексій Окарський, Юрій Васьков, Олександр Павліченко, Володимир Шемаєв, Роман Мельниченко, Анна Мазур, Олександр Лемешкін, Марина Бабій, Євген Корнієв, Ігор Блінов, Андрій Бербека, Наталія Первак, Микола Мельник, Олена Старікова, Сергій Васи́лига, Дмитро Міков, Євген Смуригін, Олена Бельська

Світовий банк: Грегуар Ф. Готьє, Євген Булах, Анна Важненко, Антон Хаген

Європейський Союз: Світлана Дідківська, Даніель Жак

Організація Об'єднаних Націй: Ніколас Ралло, Меккі Лахлу, Сарантіс Пуліменако́с, Джордж Палтакіс, Елен Аглазде, Арун Нараянан

Телекомунікації та цифрові технології

Уряд України: Анатолій Комірний, Максим Палій, Максим Поліщук, Ольга Задорожна, Надія Мартинова, Олена Осмоловська, Олена Ярошук

Світовий банк: Марія Клаудія Пашон, Томас Шалюмо, Михайло Кольцов, Марта Хомин

Європейський Союз: Світлана Дідківська, Сергій Ладний, Єнні Лундмарк, Танел Танг

Організація Об'єднаних Націй: Томойоші Куме, Володимир Брусиловський, Елінд Сульміна

Водопостачання та водовідведення

Уряд України: Олександр Бутенко, Ірина Перегінчук, Олександр Петрошук, Олександр Шпитко, Олена Осмоловська, Володимир Нагорний, Оксана Нагорна, Анна Дмитренко, Артем Ратієв, Ольга Михайлова, Святослав Чубарєв, Маргарита Шумейко, Дмитро Ковальчук, Олександр Охота

Світовий банк: Степан Габрич, Івайло Христов Колев

Європейський Союз: Ольга Сімак, Марюкка Порварі

Організація Об'єднаних Націй: Маріо Бьянко, Ніколас Осберт

Муніципальні послуги

Уряд України: Олександр Бутенко, Андрій Ведмідь, Антон Буяр, Олександр Петрошук, Олена Осмоловська, Володимир Нагорний, Оксана Нагорна, Анна Дмитренко, Артем Ратієв, Ольга Михайлова, Маргарита Шумейко, Дмитро Ковальчук, Сергій Власенко, Наталія Козловська, Діана Новікова, Павло Крапивницький, Олександр Охота, Євгенія Попович, Олександр Горошко, Анна Дмитренко, Святослав Чубарєв, Маргарита Шумейко, Дмитро Ковальчук, Олександр Шпитко, Руслан Метіль

Світовий банк: Дебашрі Поддар, Олександр Довбня, Елен Гамільтон, Роман Новіков

Європейський Союз: Кшиштоф Герульський, Наталія Старостенко, Томаш Остропольський

Організація Об'єднаних Націй: Тешагер Тефера, Олена Рудіч, Штеффен Кезер, Норіко Такаhashi, Олексій Пащенко

Охорона довкілля, природокористування та лісове господарство

Уряд України: Євгеній Федоренко, Олена Крамаренко, Віктор Смаль, Тарас Лимар

Світовий банк: Арно Беренс, Сюзанна Дедрінг, Оксана Ракович, Майлз МакДонах

Європейський Союз: Крістіан Бен Хелл, Ольга Сімак, Марюкка Порварі

Організація Об'єднаних Націй: Мохаммад Харіс Шерзад, Б.Р. Раві Шанкар, П'єр Карло Сандей, Хасан Партоу, Атіла Урас

Реагування на надзвичайні ситуації та захист населення

Уряд України: Михайло Гриб, Ігор Шелюк, Микола Федосєєв, Юлія Немченко, Катерина Самсонюк, Тетяна Школьник, Анатолій Лобко

Світовий банк: Зузана Стентон-Геддес, Крунослав Катич, Фара Сорая Ріданович

Європейський Союз: Алехандро Егеншвілер, Станіслав Топольницький

Організація Об'єднаних Націй: н/д

Правосуддя та державне управління

Уряд України: Юрій Скакальський, Наталія Панчук, Ірина Галівець, Наталія Залевська, Олена Коваленко, Зураб Адейшвілі, Олексій Бонюк, Надія Поліщук, Олена Висоцька

Світовий банк: Лора Поп, Віталій Касько, Даніела В. Фелкман, Девід Бернштейн

Європейський Союз: Панайотіс Стамуліс, Клеменс Мюллер, Манфредас Лімантас, Інгрід Сагер, Дженні Лундмарк, Катерина Яковлева

Організація Об'єднаних Націй: Арезу Фаривар, Віталій Крисько, Кеї Фукагава, Олена Куліковська

Управління вибухонебезпечними предметами

Уряд України: Олексій Сергєєв, Адрій Даник, Ігор Безкаравайний, Юрій Корєва, Михайло Гриб, Дмитро Паншин, Надія Мартинова, Євгенія Бодня, Вікторія Хоменко, Владислава Вишнякова, Андрій Кондор

Світовий банк: Зузана Стентон-Геддес, Крунослав Катич, Фара Сорая Ріданович

Європейський Союз: н/д

Організація Об'єднаних Націй: Пол Хеслоп, Девід Макмехон, Стелла Кабуріс, Еджона Бакаллі, Рорі Логан, Олена Кривова, Гай Роудс

Співпраця з Київською школою економіки (KSE)

Владислава Грудова, Дмитро Горюнов, Юлія Данищук, Дмитро Топольсков, Інна Студеннікова, Юлія Маркуц, Дмитро Андрієнко, Андрій Безп'ятов, Тарас Маршалок, Дмитро Горюнов, Ігор Піддубний, Роман Нейтер, Назар Мошняга, Дмитро Аверін, Алла Биковська, Тетяна Лутай, Юрій Голинський, Валерія Денисенко

ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА

152 млрд. доларів США прямої завданої шкоди
486 млрд. доларів США загальна сума потреб протягом 10 років
9,5 млрд. доларів США незадоволені потреби у фінансуванні невідкладних пріоритетів відновлення та відбудови (визначених українськими галузевими міністерствами)

ВПЛИВ НА НАСЕЛЕННЯ

5,9 мільйона переміщених осіб по всій Європі (UNHCR)
4,9 мільйона внутрішньо-переміщених осіб (Уряд України)
61% жінок похилого віку та **46%** чоловіків похилого віку не мають змоги задовольнити базові потреби
31% домогосподарств, що зазнають продовольчої незахищеності, очолюють жінки старше 60 років
82% дітей живуть у бідності, а **61%** батьків стверджують, що їхні діти мають ознаки стресового стану та поганого сну (ЮНІСЕФ)
На 7,4% або на 300 000 осіб збільшилася кількість людей з інвалідністю (станом на липень 2023 року), і **29%** домогосподарств ВПО мають одного або більше членів з інвалідністю
32% сільських домогосподарств не мають доступу до послуг з реагування на ГЗН на тлі зростання насильства
72% серед зареєстрованих безробітних складають жінки
Зниження на **38** пунктів у навичках читання між PISA-2018 і PISA-2022 серед молоді (що еквівалентно майже двом рокам навчання в школі), а **середня різниця** за всіма предметами між дітьми в міських і сільських домогосподарствах становить **92 пункти**.

МАКРО- ЕКОНОМІЧНІ ВПЛИВИ

Розрахунковий **ВВП на 2023 рік становить 74% від ВВП 2021 року** в реальному вираженні
Потреби у зовнішньому фінансуванні бюджету на 2024 рік становлять **37,3 млрд. доларів США**

СОЦІАЛЬНІ СЕКТОРИ

10 відсотків від загального житлового фонду пошкоджено або зруйновано, що вплинуло на понад **2 мільйони житлових об'єктів** по всій країні
3 809 навчальних закладів та **168 науково-дослідних установ** пошкоджено або зруйновано, **43%** шкіл певною мірою використовують онлайн-навчання
1 242 заклади охорони здоров'я зруйновано або пошкоджено
20% навчальних закладів до цього часу не мають бомбосховищ, при цьому спостерігаються значні регіональні відмінності
3,3 млрд. доларів США – видатки на соціальний захист внутрішньо переміщених осіб
4 779 культурних і туристичних об'єктів знищено або пошкоджено

ВИРОБНИЧІ СЕКТОРИ

80,1 млрд. доларів США завданої шкоди та збитків у сільськогосподарському секторі
300% збільшення завданої шкоди аквакультури та рибному господарству внаслідок руйнування дамби Каховської ГЕС
1,4 млрд. доларів США завданої шкоди та збитків у секторі зрошення та управління водними ресурсами
15,6 млрд. доларів США завданої шкоди комерційним та промисловим об'єктам
5,7 млрд. доларів США кредитних збитків у фінансовому та банківському секторах
54 млрд. доларів США втрат доходів в енергетичному секторі, в тому числі **31,97 млрд. доларів США** збитків лише в енергетичному секторі

ІНФРА- СТРУКТУРНІ СЕКТОРИ

Пошкоджено **8 400 км** автомагістралей, шосе та інших доріг державного значення, понад **140 мостів** у національній мережі доріг та **150** мостів на обласних і сільських дорогах, понад **200** залізничних станцій та понад **150** залізничних мостів
2,1 млрд. доларів США шкоди, завданої телекомунікаційному та цифровому секторам
207 водоочисних споруд і насосних станцій та **234** каналізаційні очисні споруди і насосні станції зруйновано або пошкоджено
9,6 мільйона людей мають нестабільний, обмежений доступ до безпечного водопостачання та санітарних послуг або взагалі не мають такого доступу
4,8 млрд. доларів США завданої шкоди в муніципальному секторі, з яких **42%** – в секторі централізованого теплопостачання
211 574 га пошкоджених лісів та **543 526 га** спалених природних ландшафтів

МІЖГАЛУЗЕВІ СЕКТОРИ

800 пошкоджених або зруйнованих будівель служб з надзвичайних ситуацій, **2 700** знищених або викрадених транспортних засобів, а також на **50 000** рятувальних операцій більше, ніж до вторгнення
124 будівлі судів пошкоджено та зруйновано в секторі юстиції
344 млн. доларів США шкоди, завданої інфраструктурі в секторі юстиції та державного управління
174 000 км² території, забрудненої вибухонебезпечними предметами
34,6 млрд. доларів США, за оцінками, необхідні для гуманітарного розмінування

Джерело: RDNA3.

Примітка: дані станом на 31 грудня 2023 року, якщо не зазначено інше.

WORLD BANK GROUP

